MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA TEOLOGICĂ

DIN CUPRINS:

SERIE NOUĂ, ANUL XIV (86), NR. 4, OCT.-DEC., 2004

EDITURA ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
SIBIU

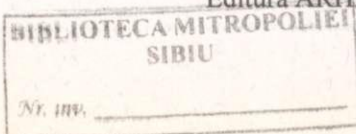
REVISTA TEOLOGICĂ

– PUBLICAȚIE OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI –

4

SERIE NOUĂ, Anul XIV (86), OCTOMBRIE–DECEMBRIE, 2004

Editura ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

Autorii sunt rugaţi să trimită materialele redactate la 1, 5 rânduri, cu font 12, atât textul, cât şi notele bibliografice, şi vor fi însoţite de un floppy disk, conţinând formatul electronic (fişiere *doc.* sau *rtf.*, pentru Microsoft Word). Este obligatorie prezentarea unui rezumat în limba engleză de maximum 15 rânduri. De asemenea, lucrările doctoranzilor vor avea recomandarea expresă a profesorului îndrumător. Manuscrisele care nu respectă aceste cerinţe nu vor fi luate în considerare.

Opiniile exprimate în materialele publicate aparţin autorilor şi nu reprezintă poziţia Redacţiei sau a Mitropoliei Ardealului.

Pentru corespondenţă şi abonamente se va folosi adresa de mai jos.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
ARHIEPISCOPIA SIBIULUI, Str. MITROPOLIEI, NR. 24
CONT Nr. 2511.1-61.1/ROL B.C.R. Sibiu

I.S.S.N. 1222-9695

REVISTA TEOLOGICĂ

PUBLICAȚIE OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI
Serie nouă, Anul XIV (86), Nr. 4, Oct.-Dec. – 2004

CUPRINS

PASTORALE ARHIEREȘTI

STUDII ȘI ARTICOLE

ANIVERSARE

DIN ACTUALITATEA ECUMENICĂ

RECENZII

† ANTONIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL SIBIULUI ŞI MITROPOLIT AL ROMÂNILOR ORTODOCŞI DIN ARDEAL, CRIŞANA ŞI MARAMUREŞ

Iubitului nostru cler, cinului monahal şi drept-credincioşilor creştini, har, milă şi pace de la Dumnezeu-Tatăl, iar de la noi, părintească binecuvântare.

Iubiţi credincioşi,

Iată că ne-a ajutat Dumnezeu să ajungem şi în acest an la sărbătoarea Naşterii Domnului. Cel a Cărui naştere o sărbătorim astăzi, ne-a învăţat tot ceea ce trebuie să ştim şi să facem, pentru a dobândi mântuirea. El a venit în lume şi S-a întrupat, pentru a ne da ştire despre mântuirea noastră.

El a fost trimis de Dumnezeu „pentru noi, oamenii, şi pentru a noastră mântuire", precum spunem în Simbolul credinţei. Pentru că Dumnezeu dăduse o lege care acum se cerea înnoită, căci ea nu mai era de ajuns, aşa încât nu mai era o călăuză sinceră spre Împărăţia lui Dumnezeu.

De aceea, Dumnezeu a venit în lume, să îndrepte ceea ce era de îndreptat şi să pună o cale nouă, care să îndrepte pe cea veche, care nu mai corespundea adevărului. Se vede aceasta din tâlcuirea Legii vechi pe care a îndreptat-o, pentru că ea devenise un fel de poruncă ce era interpretată greşit de către oameni, încercând să-i înveţe că litera omoară, iar duhul îi face vii. El a venit să îndrepte învăţătura, să o completeze şi să îi dea o altă autoritate, spunând că aceasta vine de la Dumnezeu.

De ce, oare, a fost nevoie de o Lege Nouă? Pentru că învăţătura lui Dumnezeu, se ştie bine, era dată chiar de Fiul lui Dumnezeu, să I se închine Lui şi să-I aducă prinos de laudă. Pentru că Iisus Hristos a venit El Însuşi, să întărească Legea şi să deschidă ochii oamenilor spre a o înţelege. De aceea Mântuitorul S-a prezentat pe Sine, zicând: „*Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa*" (Ioan 14, 6). Şi tot El a mai spus altădată: „*Eu sunt uşa; prin Mine de va intra cineva, se va mântui*" (Ioan 10, 9). Aceste cuvinte au foarte mare însemnătate, pentru toţi oamenii. Căci ce învăţăm de aici? Că nu există nici un altfel de adevăr, nici o altă cale, nici o altă uşă spre mântuire.

Vreau să vă învăţ ce înseamnă cuvintele: „Eu sunt uşa". Căci cuvintele acestea sunt dintre cele mai importante pe care le-a spus Iisus. Uşa mântuirii este în primul rând credinţa în Dumnezeu şi în Iisus ca Fiu al lui Dumnezeu. Uşa mântuirii înseamnă credinţa că Dumnezeu ne ocroteşte şi ne ajută şi că, la vremea cuvenită, ne va judeca după faptele noastre. Mântuitorul a cerut mereu credinţa aceasta în El, ca Fiu al lui Dumnezeu, pentru că toate cuvintele Lui şi toate minunile lui vor fi ca de la Dumnezeu, dacă El era şi Dumnezeu.

Iisus a dorit întotdeauna să fie cunoscut şi înţeles. De aceea El se referă foarte des la Sine, şi, când spune un cuvânt, El caută să-l spună în aşa fel încât să poată fi înţeles, să fie referit la Sine ca Fiu al lui Dumnezeu. De aceea nu o dată i-a întrebat: *„Cine zic oamenii că sunt eu?"* (Matei 16, 13). Şi apoi i-a întrebat direct pe Apostoli: *„Dar voi, cine ziceţi că sunt?"* (Matei 16,15).

Drept credincioşi creştini,

Iisus Hristos pune tuturor generaţiilor această întrebare *„Voi, cine ziceţi că sunt?"* prin această întrebare, Iisus nu a luat pe nimeni prin surprindere, pentru că El i-a pregătit pe toţi, spunându-le că este Fiul lui Dumnezeu. Şi, astfel, când ei vor răspunde precum a răspuns Petru, în numele tuturor Apostolilor: *„Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu"* (Matei 16, 16), înseamnă că am găsit uşa prin care să intrăm toţi şi să ne mântuim. Pentru că Iisus Hristos este uşa: *„Fără de Mine nu puteţi face nimic"*.

Astfel, Sfânta Scriptură a Vechiului Testament L-a notat pe Mântuitorul prin profeţi. În Noul Testament L-a descoperit chiar Tatăl. S-a descoperit şi El pe Sine. L-au mărturisit ca Fiu al lui Dumnezeu apostolii şi, nu de puţine ori, cei vindecaţi de El şi mulţimile care L-au ascultat şi au fost martore la minunile Lui. Am crezut că e bine să ne reamintim în această scrisoare pastorală măcar câteva din multele mărturii care să ne întărească, şi mai mult, convingerea şi credinţa că:

Astăzi S-a născut Hristos
Mesia, chip luminos.

Fiul lui Dumnezeu, ca înalt sol ceresc, ne aduce cuvânt de la Dumnezeu, ca să ne înveţe ce să credem şi cum să ne trăim viaţa pe acest pământ, Cuvântul fiind chiar El. Veţi vedea şi veţi înţelege din cele ce urmează că despre nimeni, niciodată în istoria omenirii, nu s-a spus ceea ce s-a spus despre Iisus, din cer şi de jos, de pe pământ.

Arhanghelul Gavriil i-a spus Fecioarei Maria la Buna-Vestire: *„Acesta va fi mare şi Fiul Celui Preaînalt se va chema..."* (Luca 1, 32).

Un înger s-a arătat bătrânului Iosif şi i-a spus că Maria va naşte fiu de la Duhul Sfânt. Să-I pună numele de Iisus, căci El va mântui pe poporul Său de păcatele lor (Matei 1, 21). El va fi Cel anunţat de Isaia ca Emanuel, care se tâlcuieşte: *„Cu noi este Dumnezeu"* (Isaia 7, 14), deci Care va fi Dumnezeu.

Despre cine, atâţia îngeri, care au vorbit profeţilor vreme de 1500 de ani înainte de Naşterea Domnului, au mai spus asemenea lucruri? Despre cine ar mai spune vreunul din ei că ar fi Dumnezeu? Despre nimeni, decât profetic, tot despre Iisus – Mesia, Care urma să Se nască la „plinirea vremii". Tuturor celorlalţi, de la Moise până la Ioan Botezătorul, Dumnezeu şi profeţii le-au vorbit ca unor oameni şi i-au prezentat drept oameni. Numai despre Iisus au dat mărturie că este Fiul lui Dumnezeu.

Celor din Vechiul Testament le-a vorbit adesea Însuşi Dumnezeu, iar profeţii au repetat întotdeauna cuvintele Lui, zicând: *„Aşa zice Domnul"*. Despre nimeni însă Dumnezeu n-a dat o mărturie asemănătoare ca cea dată despre Mântuitorul Iisus Hristos. El a spus în auzul mulţimilor la Botez: *„Acesta este Fiul Meu cel iubit"* (Matei 3, 17). Şi tot aşa a spus şi la Schimbarea la Faţă, în auzul Apostolilor prezenţi; *„Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care bine am voit. Pe Acesta să-L ascultaţi"* (Matei 17, 5).

Şi iată de ce a ţinut Dumnezeu să se ştie acest lucru: pentru ca Iisus să fie ascultat. Pentru ca învăţătura Lui să fie primită nu ca învăţăturile oamenilor, ci ca adevăr dumnezeiesc. Căci e adevărat că din învăţătura omenească, din observarea lumii de sus şi a celei de jos, ca şi din observarea minunii care se cheamă om, putem *deduce* existenţa lui Dumnezeu, precum este scris: *„Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi facerea mâinilor Lui o vesteşte tăria"* (Ps. 18, 1).

Legile universului ne vorbesc despre un Legiuitor. Viaţa ne vorbeşte despre un „Dătător de viaţă", căci viaţa şi legile de orice fel, ale materiei vii şi ale celei moarte, nu s-au putut naşte de la sine, din nimic sau din întâmplare.

Dar despre cum le-a făcut Dumnezeu pe toate, cum s-au făcut materia şi viaţa plantelor, a animalelor şi a oamenilor, şi despre *cum gândeşte Dumnezeu* şi despre *ce aşteaptă de la noi* n-am fi putut şti niciodată şi n-am putea şti niciodată, pe nici o cale omenească. Am rămâne veşnic neştiutori.

Despre acestea nu putem şti decât atât cât ne-a spus şi ne spune Dumnezeu Însuşi. Iată de ce a descoperit în vechime cele despre Facerea lumii şi L-a trimis apoi pe pământ pe Fiul Său: ca să ne spună ceea ce altfel n-am putea şti. Şi a venit. S-a întrupat într-o zi ca aceasta. Şi ne-a spus. Şi Dumnezeu a vrut să-L primim şi să credem în El că e Fiul Său, trimis anume, de la El. Numai prin această credinţă putem şti despre voia şi gândurile lui Dumnezeu cu noi şi despre rolul nostru pe pământ şi în eternitate. Mai rămân multe taine ascunse, dar atât cât ne trebuie pentru mântuire ştim acum prin Iisus Hristos.

Împlinindu-Şi misiunea, Iisus S-a descoperit şi El pe Sine ca Fiu al lui Dumnezeu, cu limpezime şi fără putinţă de a fi interpretat altfel. Astfel a zis: *„Eu şi Tatăl una suntem"* (Ioan 10, 30). S-a afirmat ca nedespărţit de Tatăl şi prin cuvintele: *„Tatăl este întru Mine şi Eu întru Tatăl"* (Ioan 10, 38; 14, 11). *„Pe Tatăl* – a zis El – *nu-L cunoaşte nimeni decât numai Fiul şi cel căruia va voi Fiul să-i descopere"* (Matei 11, 27). Aşadar: cine vrea să ştie ceva concret, clar, despre Dumnezeu, nu poate şti altfel decât prin Iisus, direct de la Dumnezeu.

Ucenicii L-au mărturisit şi ei ca *„Fiu al lui Dumnezeu"* (Matei 14, 33); *„Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu Celui viu"* (Matei 16, 16; Marcu 8, 29). Ei au recunoscut că El avea *„cuvintele vieţii celei veşnice"* (Ioan 6, 68-69) şi că *„sub cer nu este nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim"* (Faptele Apostolilor 4, 12).

Iisus nu Şi-a negat identitatea nici în faţa marelui arhiereu (Matei 26, 63), nici în faţa lui Pilat (Matei 27, 11). Iar apoi Şi-a probat-o prin Învierea Sa din morţi, realitate pe care s-a clădit creştinismul ca religie nouă a mântuirii.

Ioan Botezătorul L-a adeverit şi el, ca Fiu al lui Dumnezeu (Ioan 1, 34). Mulţimile au recunoscut că şi vânturile şi marea ascultă de El (Matei 8, 27); I-au recunoscut înţelepciunea şi puterea (Matei 13, 54-55) şi se întrebau: *„Cum ştie Acesta carte fără să fi învăţat?"* (Ioan 7, 15) Toţi L-au recunoscut ca făcător de minuni, inclusiv membrii Sinedriului, deci adversarii Lui cei mai mari I-au recunoscut minunile (Ioan 11, 47). Până şi unul din cei care L-au răstignit, văzând minunile ce s-au produs atunci, a exclamat: *„Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta!"* (Marcu 15, 39).

Iubiţi credincioşi,

Astăzi sărbătorim ziua Naşterii după trup a Fiului lui Dumnezeu, unul din Treimea cea unică, Fiul cel din veci al Tatălui. Cel a Cărui naştere o serbăm S-a născut copil, ca noi, şi S-a adresat cu insistenţă copiilor, ca să se maturizeze „ca oameni buni". Copiii simt acesta şi Îl vestesc peste tot prin colinde. Îl simt aproape de ei, cum a şi fost când a zis: *„Lăsaţi copiii să vină la Mine!"* (Matei 19, 14), sau când i-a dat drept model celor mari: *„De nu vă veţi întoarce şi nu veţi fi ca şi copiii, nu veţi intra în Împărăţia Cerurilor"* (Matei 18, 3) Copilul e omul curat, fără de răutate, fără păcat. Începem prin a fi buni. Să ne continuăm viaţa prin a rămâne buni.

Iisus Hristos, născut în Betleem, vine ca om model. De aici s-a născut teologia asemănării cu Hristos, teologia realizării în noi a chipului Hristos în toate, în credinţă şi în fapte bune.

Vă fac tuturor, cu prilejul sărbătorilor Naşterii Domnului, a Anului Nou şi a Botezului, cele mai bune urări de sănătate şi înnoire a vieţii, după chipul şi

asemănarea Celui pogorât din ceruri. Să ştim toţi, cu bucurie şi cu speranţă, că ne va sta în ajutor pentru o viaţă mai bună şi pentru dobândirea mântuirii.

La mulţi ani tuturor!

Să fiţi sănătoşi!

Al vostru către Domnul rugător şi pururi de bine voitor,

†ANTONIE

Arhiepiscop al Sibiului şi Mitropolit al Ardealului

† BARTOLOMEU

PRIN HARUL LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI

Iubitului nostru cler şi popor: har, pace, ajutor şi milă de la Dumnezeu, iar de la noi, arhierească binecuvântare!

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Ne sunt cunoscute împrejurările în care S'a născut Iisus Hristos, Mântuitorul nostru.

Îngerul Gavriil îi binevesteşte Fecioarei Maria din Nazaret că, prin umbrirea Duhului Sfânt, Îl va naşte pe Fiul lui Dumnezeu, Căruia I se va da tronul lui David, dar a Cărui împărăţie nu va avea sfârşit.

Sfânta Fecioară acceptă mesajul şi merge să i-l împărtăşească rudei sale, Elisabeta, viitoarea mamă a Sfântului Ioan Botezătorul, prima care o salută cu o închinare şi o numeşte „Maica Domnului".

Când împăratul din Roma porunceşte un nou recensământ al populaţiei, Fecioara Maria călătoreşte la Betleem, oraşul lui David, alături de logodnicul şi protectorul ei, Iosif, ambii fiind descendenţi ai marelui rege. Aici i se împlinesc zilele sarcinii şi, în lipsa oricărui adăpost uman, naşte în ieslea de sub bolta unei peşteri.

Naşterea Fiului lui Dumnezeu este cântată de îngeri şi vestită unor păstori din apropiere, care vin la staul şi I se închină Pruncului.

La opt zile, Nou-Născutul este tăiat împrejur după rânduiala legii şi primeşte numele de Iisus.

La patruzeci de zile, este supus unei alte rânduieli legale şi dus la templul din Ierusalim, unde este întâmpinat de către Dreptul Simeon cu emoţie, bucurie şi viziune profetică.

De acum nu se mai întâmplă nimic. Evenimentul se petrecuse la periferia interesului public, în cercul unui număr foarte restrâns de persoane, nu mai multe de cinci-şase.

După aproximativ doi ani, în Ierusalim apar trei magi din părţile Răsăritului, care întreabă pe uliţe: *„Unde este Cel ce S'a născut rege al Iudeilor?"* Irod aude,

tresare şi se înspăimântă. El, rege uzurpator, fără antecedente dinastice, află de existenţa unui copil care prin naştere poartă o descendenţă regală legitimă. Începe prigoana. În imposibilitate de a-L identifica pe Cel căutat, regele ordonă masacrarea tuturor pruncilor de aceeaşi vârstă din zona Betleemului.

Îl află însă magii, undeva, într'o casă, I se închină ca unui rege, cu daruri, apoi pleacă şi dispar.

Maria şi Pruncul se refugiază în Egipt, sub ocrotirea lui Dumnezeu şi a aceluiaşi devotat Iosif. De îndată ce vor fi aflat de moartea lui Irod, ei vor reveni de-a dreptul în Nazaret.

După încă zece ani Îl întâlnim pe copilul Iisus în templul din Ierusalim, uimindu-i pe învăţaţii vremii cu ştiinţa şi înţelepciunea Sa întru ale Scripturii. Avea însă conştiinţa clară că este Fiul lui Dumnezeu.

Apoi, pentru încă douăzeci şi opt de ani, reintră în anonimat.

Iubiţii mei fii sufleteşti,

În calendarul nostru creştin ortodox, sărbătoarea pe care o prăznuim acum se numeşte *Naşterea Domnului.* Tot aşa se numesc şi altele, precum *Botezul Domnului, Intrarea Domnului în Ierusalim, Învierea Domnului, Înălţarea Domnului.* Urmându-i Elisabetei, pe Sfânta Fecioară Maria o numim, de obicei, *Maica Domnului,* iar marile ei sărbători înscrise în calendar se numesc *Naşterea Maicii Domnului* şi, respectiv, *Adormirea Maicii Domnului.* Peste tot, cuvântul *Domn.*

Noi însă, în general, încă nu avem o cunoaştere foarte limpede asupra acestui atribut al Fiului lui Dumnezeu. Pe Iisus Hristos Îl percepem mai mult ca Învăţător, adică în dimensiunea Lui profetică, El fiind Calea, Adevărul şi Viaţa. De asemenea, Îl percepem mai mult ca Mântuitor, adică în dimensiunea Lui preoţească, El fiind Cel ce, de dragul nostru şi pentru eliberarea noastră din moarte, S'a adus pe Sine jertfă pe cruce. Dar în nici una din aceste două ipostaze nu ne apare ca Domn, ci mai degrabă ca Fiu al Omului, Care n'a venit în lume pentru ca noi să-I slujim Lui, ci pentru ca El să ne slujească nouă, fie învăţând, fie murind. Iată de ce mi-am propus ca în anul acesta să vă vorbesc despre *Iisus Hristos ca Domn.*

În limbile biblice vechi, adică în ebraică, greacă şi latină, cuvântul *domn* avea înţelesul de suveran, stăpân, stăpânitor, autocrat, conducător deplin, cu drept de judecată, de viaţă şi de moarte asupra supuşilor săi.

Limba română a preluat cuvântul din latinescul *dominus,* care însemna: cap de familie, posesor de bunuri, proprietar, stăpân, arbitru, suveran. Împăraţii romani de după August şi Tiberiu purtau titlul de *Dominus.* În istoria noastră naţională de dinaintea anului 1881 (când Carol I a devenit rege), cârmuitorul ţării se numea *domn* sau *domnitor;* funcţia lui se numea *domnie* şi implica verbul *a domni;* el

avea un *sfat domnesc,* locuia în *casa domnească,* soţia sau mama lui era *doamnă,* iar urmaşii săi erau, fiecare, *os de domn,* cu drept de moştenire la tron.

În timpul Vechiului Testament, Domn era Dumnezeu în lucrarea Lui proniatoare, adică chiar mai mult decât Dumnezeu-Creatorul. *Domnul Dumnezeu, acesta-Mi este numele,* iată o definiţie pe care o aflăm în profetul Isaia[1]. Expresia, foarte frecventă: *Şi voi veţi cunoaşte că Eu sunt Domnul* era menită să ateste autenticitatea unor semne şi minuni dumnezeieşti[2]. Aceeaşi expresie era folosită spre a întări o poruncă divină[3], sau prin care Dumnezeu Îşi defineşte şi calitatea de Judecător[4]. Psalmistul David pune semn de egalitate între *Domnul* şi *Împăratul Slavei*[5].

Cu aceasta, am ajuns în Noul Testament. Aici, de vreme ce Dumnezeu este Împărat, iar Iisus Hristos este Fiul şi egalul Său[6], se înţelege de la sine că şi Fiul este Împărat. Cu toate acestea, de-a lungul a trei ani şi jumătate de propovăduire, Iisus nu Se va numi pe Sine Împărat decât foarte târziu, şi nici atunci direct. În schimb, încă de la început intervine noţiunea de *împărăţia cerurilor* (sau *împărăţia lui Dumnezeu* sau, simplu, *împărăţia),* absolut esenţială pentru înţelegerea şi asumarea mesajului evanghelic. Apropierea ei este anunţată mai întâi de Sfântul Ioan Botezătorul[7], apoi de Însuşi Iisus[8], iar ea va deveni temelia şi finalitatea Întrupării. Împărăţia înseamnă, peste tot, devenire ascendentă, desăvârşire, mântuire, sfinţenie. Dacă, aşa cum afirmă Sfântul Atanasie cel Mare, Dumnezeu a devenit om pentru ca omul să devină Dumnezeu, îndumnezeirea omului nu este altceva decât cetăţenia lui în împărăţia cerurilor, unde Dumnezeu va domni împreună cu sfinţii Săi.

În rugăciunea „Tatăl nostru" cerem, printre altele: *Vină împărăţia Ta!*[9], adică împărăţia Tatălui. Dar împreună cu El domneşte şi Fiul. Iată ce le spune Acesta ucenicilor Săi, făgăduindu-le veşnicul ospăţ duhovnicesc: *Eu vă rânduiesc vouă împărăţie, aşa cum Tatăl Mi-a rânduit-o Mie, ca să mâncaţi şi să beţi la masa Mea întru împărăţia Mea.*[10]

Ştim că Domnul Iisus obişnuia să vorbească în parabole. Potrivit acestora, împărăţia ne apare ca o realitate ambiguă, puţin accesibilă înţelegerii de obşte, prin

---

1 Is 42, 8
2 Doar câteva exemple: Iş 6, 7; 14, 4; Dt 5, 6; 3 Rg 20, 28
3 Lv 19, 28-37; Nm 10, 10
4 Iz 7, 27
5 Ps 23, 8, 10
6 In 17, 22
7 Mt 3, 2-3
8 Mt 4, 17; Mc 1, 15
9 Mt 6, 10
10 Lc 22, 29-30

aceea că, pe de o parte, ea se proiectează în viitor, ca una ce va să vină[11], iar, pe de altă parte, ca una care a şi venit, care *se află înlăuntrul nostru*[12]. Cu toate acestea, nu e vorba de două împărăţii, ci de una singură, în două faze curgătoare: împărăţia aici, pe pământ, în devenire, în curs de constituire, şi împărăţia în faza ei finală, definitiv constituită în ceruri. Asemenea unui drum în urcuş, ea porneşte din istorie, o dată cu întemeierea Bisericii lui Hristos, şi se proiectează în veşnicia Sfintei Treimi. Aici, pe pământ, mergem amestecaţi, aşa cum creşte grâul laolaltă cu neghina; acolo, sus, va fi secerişul, trierea şi cernerea.[13] Aici, jos, împărăţia o avem prin Liturghie; acolo, sus, o vom avea prin ea însăşi.

Iisus a întemeiat împărăţia. El nu Se declară pe Sine Împărat, dar este. Aceasta se vede mai ales în minunile Sale; El se poartă ca un stăpân autoritar, înzestrat cu puterea de a porunci. Păcatul a introdus în lume dezordinea, minunea restaurează ordinea. Boala e o stare anormală, minunea restaurează normalitatea. Omul posedat de demon e un sclav, minunea îi redă libertatea. Moartea e o înfrângere, minunea o întoarce împotrivă-i, victorioasă. Totul, prin Împărat. Împăratul e puternic şi prompt. Înainte de a face o minune, Iisus nu stă pe gânduri, nu ţine o cuvântare, nu deliberează, ci se comportă ca un comandant care dă ordine scurte, precise, la obiect, cu efect imediat:

Unui paralitic: ***Ridică-te, ia-ţi patul şi mergi la casa ta!***[14]

Unui om cu mâna uscată: ***Întinde-ţi mâna!***[15]

Orbului din Ierihon, care vrea să-şi capete vederea: ***Capătă-ţi vederea!***[16]

Către demonul omului din Capernaum: ***Taci şi ieşi din el!***[17]

Duhului necurat dintr'un copil: ***Ieşi din el, şi'n el să nu mai intri!***[18]

Mortului din Nain: ***Tinere, ţie-ţi spun: Scoală-te!***[19]

Fiicei lui Iair, care de abia murise: ***Copilă, scoală-te!***[20]

Pe prietenul Lazăr, cadavru în mormânt, îl strigă pe nume: ***Lazăre, vino afară!***[21]

Iisus este şi stăpânul naturii, îi porunceşte vântului să stea, furtunii să înceteze, mării să se liniştească.[22] Totul, de dragul omului.

---

[11] Mt 6, 10
[12] Lc 17, 23
[13] Mt 13, 24-30
[14] Mt 9, 6
[15] Lc 6, 10
[16] Lc 18, 42
[17] Lc 4, 35
[18] Mc 9, 25
[19] Lc 7, 14
[20] Lc 8, 54
[21] In 11, 43
[22] Mt 8, 23-27; Mc 4, 35-41; Lc 8, 22-25

Cum Îi răspunde omul? Iisus este arestat prin trădarea lui Iuda şi judecat în sinedriu sub acuzaţia de a fi pretins că este Fiul lui Dumnezeu. El confirmă. Dar printr'o astfel de învinuire nu se poate obţine o condamnare la moarte din partea guvernatorului. Procesul religios se transformă în proces politic, Pilat este supus şantajului. Acuzatorii spun: Iisus pretinde că Hristos e Împărat, ceea ce înseamnă uzurparea cezarului din Roma. La interogatoriu, guvernatorul Îl întreabă dacă El este împărat. Iisus nu neagă, dar Se defineşte: *Împărăţia Mea nu este din lumea aceasta.* Şi adaugă: *Eu pentru aceasta M'am născut, şi pentru aceasta am venit în lume: să mărturisesc pentru adevăr; şi tot cel ce este dintru adevăr ascultă glasul Meu.* Provocat astfel, Pilat Îi mai pune o întrebare: *Ce este adevărul?*[23] La care Iisus nu răspunde. Şi vom vedea îndată de ce.

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Iată-ne acum reveniţi la momentul naşterii Domnului. Atunci, în faţa lui Pilat, Iisus afirmă că împărăţia Lui nu este din lumea aceasta. Să reţinem mai întâi amănuntul gramatical: El nu spune *în lumea aceasta,* ci *din lumea aceasta.* Cu alte cuvinte, împărăţia Lui poate fi şi în lumea aceasta, dar obârşia sau cauzalitatea *ei e* în altă parte, în lumea *cealaltă,* în cerurile din care Se pogorâse. Rânduite mai pe înţelesul nostru, cuvintele Lui ne descoperă că tocmai pentru această împărăţie a venit El aici, pe pământ, ca să o întemeieze mai întâi ca Biserică, şi prin ea să Se descopere pe Sine ca Adevăr mărturisitor şi mântuitor. Mântuitor pentru cine? Pentru toţi cei care se vor naşte dintru acest Adevăr prin Taina Botezului. Aceştia Îi ascultă glasul, tocmai pentru că în El se recunosc pe ei înşişi.

Pilat Îl întreabă: *Ce este adevărul?* Cum să răspunzi la o întrebare nătângă? E nătângă prin aceea că pretinde un răspuns filosofic. Tăcerea lui Iisus poartă într'însa nu un răspuns, ci o blândă mustrare: Omule, nu întreba: ***Ce*** este adevărul?, ci întreabă: ***Cine*** este Adevărul? Dacă aşa miai fi pus întrebarea, ţi-aş fi dat acelaşi răspuns pe care l-am oferit ucenicilor Mei cu câteva ceasuri în urmă: Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa.[24] Dar pentru că nu astfel M'ai întebat, iată-Mă aici, în faţa ta, răspunzând prin tăcere şi înfăţişare: EU SUNT ADEVĂRUL! Cel puţin de acum înainte e bine să ştii că Adevărul nu e un concept, ci o Persoană, şi că această Persoană S'a întrupat din Fecioara Maria ca Fiul lui Dumnezeu, ca Împărat, ca Domn. Domnul are puteri depline, inclusiv pe aceea de a elibera pe cineva din robie. Când Domnul e Dumnezeu, adică Adevărul-întrupat, El îi poate elibera pe

---

[23] In 18, 37-38

[24] In 14, 6

oameni din robia păcatului. Tocmai de aceea le va spune: *Adevărul vă va face liberi.*[25]

Iată, deci, iubiţii mei, ce trebuie să înţelegem prin Naşterea Domnului: întruparea Împăratului Care S'a împărăţit întemeind Împărăţia şi Căruia Dumnezeu-Tatăl I-a transferat puterea de a împărţi dreptatea. Atunci, cândva, la sfârşitul veacurilor, după Judecata de Apoi, Cel ce S'a numit pe Sine Fiul Omului va veni pe norii cerului ca Împărat şi le va spune celor de-a dreapta Sa, adică celor mântuiţi prin iubire: *Veniţi, binecuvântaţii Părintelui Meu, moşteniţi împărăţia ce v'a fost pregătită vouă de la întemeierea lumii!*[26]

Cine vor fi mântuiţii prin iubire? Toţi cei care-L iubim pe Iisus făcându-I voia, toţi care-L iubim făcându-ni-L părtaş la propria noastră viaţă, purtându-ne cu El ca şi cum ar fi unul de al nostru.

Noi ştim că El, Domnul, S'a născut în umilinţă, şi deseori suntem înclinaţi să-L căinăm, uitând că El a vrut-o şi că doar El, Împăratul, putea s'o facă. Şi ştiţi de ce a vrut-o? Ca să-i ofere creaturii prilejul de aşi ocroti Creatorul. El a făcut pământul, pământul Îi oferă adăpost. Dumnezeu a făcut omul, Fecioara Maria Îl poartă pe Dumnezeu în pântece omenesc. El i-a făcut pe îngeri, îngerii Îl cântă, vestindu-L. El a făcut cerul, cerul Îi trimite steaua. El a făcut necuvântătoarele, acestea Îl încălzesc în staul. El a făcut iarba câmpului, aceasta I se aşterne, prietenoasă, în iesle. El a făcut vântul şi zăpada, dar iată ce ne spune un colind:

Vântu-L bate,
nu-L răzbate,
neaua ninge,
nu-L atinge.

Când Maica Sfântă suspină şi plânge din pricină că

n'are scutec de'nfăşat,
nici hăinuţe de'mbrăcat
pentru Pruncul de'Mpărat,

colindul ne spune că vin femeile din apropiere şi o alină:

Nu mai plânge, Maica mea,
scutecele noi ţi-om da,
Pruncul Sfânt de-i înfăşa.

---

[25] In 8, 32
[26] Mt 25, 3

El a creat florile, dar iată ce ne spune un alt colind despre una din ele căreia Maica Domnului i-L aduce'n braţe pe Însuşi Dumnezeu:

Floricica se'nchina
Şi miresme-i aducea.

Iar anonimul autor al colindului adaugă, în încheiere:

Şi cu mica floricea
Îi aduc inima mea.

Iubiţii mei, vreţi să-I aduceţi Domnului un dar de Crăciun? Să-I aducă fiecare inima sa, şi e de-ajuns. La mulţi ani!

† **BARTOLOMEU**

Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului

† A N D R E I

PRIN BUNĂVOINȚA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL ALBA IULIEI,

Cinstitului cler, cuviosului cin monahal și dragilor credincioși, binecuvântare de la Domnul Hristos, „Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine", iar de la noi, sfântă îmbrățișare!

HRISTOS ESTE TOTUL

Iubiți credincioși,

Praznicul Crăciunului ne învăluie încă o dată cu bucuriile lui sfinte. Mici și mari, tineri și bătrâni, cărturari și simpli muncitori, fiecare în felul nostru, sărbătorim 2004 ani de la coborârea lui Dumnezeu pe pământ, de la Nașterea lui Hristos în ieslea sărăcăcioasă din Betleem. El *„pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mântuire S-a coborât din cer și S-a întrupat, de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om"*. S-a făcut om, frate cu fiecare din noi, pentru ca nouă, oamenilor, să ne dea posibilitatea să ne îndumnezeim, să ne mântuim.

Prin întruparea Sa, Domnul Hristos a despicat istoria omenirii în două. El a devenit punctul de reper unic. Tot ce s-a petrecut înainte de Nașterea Lui aparține altei ere. Tot ce se petrece după Nașterea Lui aparține erei noastre, erei creștine. O lume întreagă, în general, și Europa, în special, își schimbă modul de a gândi și de a trăi. *„Poporul care locuia întru întuneric a văzut lumină mare și voi, cei ce locuiați în latura umbrei morții, lumină a strălucit peste voi,"* spune Isaia Proorocul, văzând de dinainte reînnoirea tuturor lucrurilor prin Hristos (Isaia 9, 1).

Venit ca să mântuiască lumea, să o salveze din păcat, suferință și moarte, Domnul Hristos va mărturisi despre sine adevăruri care trebuie întipărite cu litere de foc în inima oricărui muritor. Împotriva morții atotstăpânitoare spune: *„Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi. Și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac"* (Ioan 11, 25-26). Celor flămânzi le oferă hrană cerească: *„Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta, viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu"* (Ioan 6, 51). Pe cei însetați îi duce la izvor:

„Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea" (Ioan 7, 37). Omului care a rătăcit de la drum și nu mai întrezărește nici o urmă de cale îi zice: *„Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine"* (Ioan 14, 6). Îi arată, la capătul drumului, și poarta: *„Eu sunt ușa; de va intra cineva prin Mine, se va mântui; și va intra și va ieși și pășune va afla"* (Ioan 10, 9). Celui singur și lipsit de povățuitor îi spune: *„Eu sunt păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale"* (Ioan 10, 1). Celor cuprinși de spaimă și întuneric le arată sursa de lumină: *„Eu sunt lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții"* (Ioan 8, 12). Și, în sfârșit, este categoric: *„Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele. Cel ce rămâne în Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic"* (Ioan 15, 5). Fără Hristos nu se poate face nimic. El este totul!

Iubiți frați și surori,

Aceste adevăruri afirmate de Hristos le-au experimentat mulțime de oameni pe parcursul celor două milenii de creștinism. Ei sunt niște exemple grăitoare pentru noi. *„De aceea și noi*, spune Sfântul Pavel, *având împrejurul nostru atâta nor de mărturii, să lepădăm orice povară și păcatul ce grabnic ne împresoară și să alergăm cu stăruință în lupta care ne stă înainte"* (Evrei 12, 1). Și pentru noi, ca și pentru ei, Hristos este totul. Trebuie să putem zice ca Apostolul Pavel: *„M-am lipsit de toate și le privesc drept gunoaie, ca pe Hristos să dobândesc"* (Filipeni 3, 8).

Pentru a-L dobândi pe Hristos este nevoie să facem un efort, *„să alergăm cu stăruință"*, așa cum au făcut craii din Răsărit, asumându-și un drum lung și greu. Dar la capătul drumului L-au aflat pe Hristos.

Sfântul Marcu Ascetul, care L-a aflat pe Hristos, ne spune că *„Domnul e ascuns în poruncile Sale și cei ce-L caută Îl găsesc pe măsura împlinirii lor."*[1] De fapt, Însuși Domnul Hristos a spus: *„Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește; iar cel ce Mă iubește pe Mine, va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui"* (Ioan 14, 21). Este clar. Hristos se arată celui ce-I păzește poruncile.

Sfântul Ignatie Briancianinov, un alt muritor care L-a aflat pe Hristos, ne spune că *„poruncile Domnului sunt duh și viață. Ele îl salvează pe cel ce le împlinește. Ele readuc la viață un suflet mort. Prin ele un om trupesc și firesc devine duhovnicesc. Dimpotrivă, cel ce neglijează poruncile se distruge pe sine însuși, căci rămâne într-o stare carnală și simțuală, într-o stare de cădere agresivă"*.[2]

---

[1] *Despre legea duhovnicească în 200 capete,* 190; Filocalia 1, Sibiu, 1947, p. 247
[2] *Fărâmiturile ospățului*, Alba Iulia, 1996, p. 12

Toată lumea ştie că cele zece porunci stau la temelia oricăror principii morale. Dar, oare, le mai socot oamenii valabile şi aplicabile astăzi? De exemplu, porunca a 9-a ne cere să nu minţim. Ori în lumea noastră se minte cu seninătate. Începând cu minciunile convenţionale, cu ajutorul cărora dorim să scăpăm din situaţii jenante, şi până la minciunile diplomatice de înaltă clasă, minciuna-i prezentă peste tot. Ori, Domnul Hristos ne spune că diavolul *„când grăieşte minciuna, grăieşte dintru ale sale, căci este mincinos şi tatăl minciunii"* (Ioan 8, 46).

Porunca a 8-a ne cere să nu furăm. Ori astăzi, începând cu „mica ciupeală" şi sfârşind cu afacerile de corupţie scandaloase, adeseori nepedepsite, hoţia o aflăm pretutindeni. Se fură din avuturile particulare şi din avutul obştesc. Patronii fură din salariul lucrătorilor. Comercianţii se înşală unii pe alţii.

Porunca a 7-a ne cere să nu desfrânăm. Ori desfrâul a ajuns să fie un mod normal de viaţă. Adolescenţii sunt încurajaţi să-şi înceapă viaţa trupească înainte de căsătorie. Oamenii căsătoriţi, fără jenă, intră în tot felul de combinaţii amoroase. Iar păcatele contra firii sunt socotite normale într-o lume anormală.

Idealul omului înstrăinat de Dumnezeu şi de Biserică, după spusele lui Ernest Bernea, este de *„a mânca bine, a îndrăgi femei frumoase, a fura şi exploata pe cei slabi, a dormi în lenea unui trup obosit de senzaţii tari, a se închina icoanelor rotunde ale banului devenit un adevărat dumnezeu făcător de minuni."*[3]

Un asemenea om, care nu păzeşte poruncile, nu numai că nu-L va găsi pe Hristos, dar se va dărâma sufleteşte şi trupeşte şi va sfârşi irosindu-şi viaţa.

Drept măritori creştini,

Cu bucurie constatăm că sunt speranţe să ieşim din sărăcie şi să intrăm într-o lume civilizată şi îmbelşugată. Dar, în acelaşi timp, ne obligă conştiinţa noastră creştină să spunem că sunt lucruri care ne îngrijorează. La înalte nivele se face abstracţie de Hristos şi de poruncile Lui. Ori ştim că Hristos este totul. Europa îi datorează lui Hristos spiritualitatea şi cultura pe care le are.

Şi atunci de ce, cu toate insistenţele liderilor Bisericilor creştine, nu s-a menţionat în Constituţia Uniunii Europene că Europa are rădăcini creştine? De ce Rocco Butti-glione, propus pentru funcţia de comisar pentru Justiţie şi Afaceri Interne în Comisia Europeană, a fost înlăturat atunci când a spus că relaţiile nefireşti sunt păcate? Creşti-nismul nu-i condamnă pe păcătoşi, ci păcatul. Pe păcătoşi, Biserica cu ajutorul duhovni-cului doreşte să-i îndrepte pe calea cea bună. Dar a spune că păcatul e lucru normal te face să-ţi pui mari semne de întrebare şi să-ţi

---

[3] *Îndemn la simplitate,* Anastasia, 1995, p.15

aduci aminte de spusele Proorocului Isaia: *„Vai de cei ce zic răului bine şi binelui rău; care numesc lumina întuneric şi întunericul lumină; care socotesc amarul dulce şi ducele amar"* (Isaia 5, 20).

De ce atunci când, pe bună dreptate, s-a spus că George Busch a ieşit preşedinte datorită voturilor oamenilor credincioşi care merg duminica la biserică şi sunt împotriva avorturilor, unora li s-a părut ciudat? Oare nu-i normal să meargă creştinii duminica la biserică şi să fie împotriva uciderii? De ce acum când, ales fiind, a demarat un program amplu prin care doreşte să-i determine pe tineri să trăiască în abstinenţă până la căsătorie, oamenii care au în ei duhul celui rău i se împotrivesc?

Nu putem da o altă explicaţie decât aceea că în lume lucrează tainic un duh antihristic şi new-ageist. *„Cine este mincinosul,* se întreabă Sfântul Ioan Evanghelistul, *dacă nu cel ce tăgăduieşte că Iisus este Hristosul? Acesta este antihristul, cel care tăgăduieşte pe Tatăl şi pe Fiul"* (1 Ioan 2, 22). Însă ultimul cuvânt, atunci când va veni vremea, Şi-l va spune tot Hristos, ucigându-l pe cel fără de lege *„cu suflarea gurii Sale şi-l va nimici cu strălucirea venirii Sale"* (2 Tesaloniceni 2, 8).

Iubiţi credincioşi!

Din darul Domnului sunt mulţi oameni, la toate nivelurile şi din toate clasele, care-L iubesc pe Hristos, Îi păzesc poruncile şi-L află din ele. Trăiesc „cu Hristos" şi „în Hristos" şi sunt fericiţi. Ei ştiu că *„Iisus Hristos, ieri şi azi şi în veci, este acelaşi"* (Evrei 13, 8). Şi mai ştiu că El este *„Cel ce este, Cel ce era şi Cel ce vine"* (Apocalipsa 1, 8).

Ei împlinesc porunca a 4-a, participând duminică de duminică, şi sărbătoare de sărbătoare, la Sfânta Liturghie.

Cu mult drag îmi aduc aminte de o bunicuţă care, în primii mei ani de preoţie, era nelipsită de la biserică. Într-o zi, a venit să facă o spovedanie generală. Simţea că i se apropie sfârşitul. După ce s-a spovedit, mi-a spus: „Părinte, sunt foarte bătrână. Mi-am văzut căsătoriţi şi strănepoţii. Toţi ai mei sunt bine. Mor împăcată. De un singur lucru îmi pare rău: că nu voi mai putea veni la biserică". A şi murit peste câteva zile. Era unul dintre oamenii care L-a întâlnit pe Hristos, împlinindu-I poruncile.

Sfântul Siluan Athonitul, împlinitor al poruncilor, a ajuns să-L şi vadă pe Hristos şi mărturiseşte: *„Nu există pe pământ om atât de blând şi plin de iubire ca Domnul nostru Iisus Hristos. În El e bucuria şi veselia noastră. Să-L iubim, iar El ne va duce în Împărăţia Lui, unde vom vedea Slava Lui"*.[4]

---

[4] Cuviosul Siluan Athonitul, *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei*, Alba Iulia, 1994, p. 135

Cunoscutul duhovnic Porfirie, după o viaţă trăită cu Hristos, ne spune: „Viaţa fără Hristos nu este viaţă. Dacă nu-L vezi pe Hristos în toate faptele şi gândurile tale, tu trăieşti fără Hristos... Hristos este prietenul nostru, fratele nostru, El este tot binele şi toată frumuseţea. El este totul".[5]

Iar bătrânul Amfilohie constată că „omul care nu-l are pe Hristos în el vede toate lucrurile sumbre şi dificile. Până ce inima omului nu este locuită de Hristos, ea are loc pentru bani, pentru averi şi pentru creaturi."[6]

Noi ne rugăm ca dumneavoastră toţi, cei ce sărbătoriţi Crăciunul, să-L aveţi pe Hristos în suflete şi-n inimi. Având-L pe El, nu vă va lipsi nimic. Ba, mai mult, veţi rămâne cu El în eternitate.

Dorim ca praznicele Crăciunului, Anului Nou şi Bobotezei să vă ofere multe bucurii dumneavoastră şi tuturor celor dragi.

Cu binecuvântare şi urare de ani mulţi,

† A N D R E I
Arhiepiscop al Alba Iuliei

---

[5] Dionysios Tatsis, *Cuvintele Bătrânilor*, Alba Iulia, 2004, p. 14

[6] *Ibidem*, p. 15

† IOAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL DE DUMNEZEU PĂZITEI EPISCOPII A ORADIEI, BIHORULUI ŞI SĂLAJULUI

Iubitului cler, cinului monahal şi dreptcredincioşilor creştini, har, milă şi pace de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhiereşti binecuvântări!

„Iar eu am zis întru îndestularea mea: *Nu mă voi clătina în veac*..., dar când Ţi-ai întors faţa Ta, eu m-am tulburat."

(Psalmul 29, 6-7)

Iubiţii noştri credincioşi,

Cu ajutorul lui Dumnezeu am ajuns din nou sărbătoarea Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos, care aşa cum zice Sfântul Apostol Pavel: *„S-a smerit pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor"* (Filip 2, 7).

A venit la noi ca să ne înveţe prin exemplul vieţii Sale cum să vieţuim împreună, în pace şi bunăvoire.

Am socotit de cuviinţă ca şi anii trecuţi, să dezbatem împreună problema căderii şi deznădăjduirii omului, precum şi ridicării şi încurajării lui pe cărările vieţii.

Tainică şi serioasă este viaţa omului în drumul lui spre mântuire. Tainică pentru că este vorba de nepătrunsul Dumnezeu, de neodihnitul diavol şi de om, câmpul de întâlnire a acestor două realităţi. Faţă de aceste realităţi sunt explicabile căderile, deznădăjduirile, ridicările şi încurajările.

Drept măritori creştini,

Chiar şi când este vorba de mântuire intervin acele ispititoare afirmări de sine, acele pretenţii de a fi mai sus decât alţii. Cum? Uneori ne luăm ca plan de realizare unele percepte morale mai presus decât puterile noastre omeneşti. Începem lucrările desăvârşirii şi chiar de la început ne dăm seama că nu le putem plini. Şi atunci, în loc de pocăinţă, păreri de rău, rămâne ambiţia slavei deşarte care duce la acea paralizie sufletească a descurajării deznădăjduitoare ca o lucrare a amăgirii diavoleşti pierzătoare. Este una din ispitele mereu amintite de Sfinţii Părinţi ai Bisericii.

Realitatea duhovnicească ne dovedeşte că drumul mântuirii nu este un drum care constă doar în urcuşuri, din slavă în slavă, ci e mereu presărat cu căderi şi ridicări. Exemple avem destule în Sfânta Scriptură şi în viaţa sfinţilor Bisericii. Din punct de vedere pedagogic, aceste urcuşuri şi coborâşuri sunt ziditoare prin faptul că zidesc un echilibru lăuntric dintre avânt şi smerenie în faţa lui Dumnezeu. În natura însăşi se petrec aceste evenimente dintre ploaie şi soare. Nu ar rodi grăuntele dacă ar fi tot ploaie sau tot soare, ci această fericită alternanţă între ploaie şi soare duce la folosul fiecăruia la vremea sa. O altă încercare de afirmare de sine constă în realizările materiale şi uneori şi intelectuale. Socotim adeseori plinit rostul nostru pe pământ prin realizările materiale. Este de la sine înţeles că sunt necesare şi cele materiale, dar constatăm că, de obicei, depunem pentru împlinirea acestora, întreaga putere a inimii noastre, care nu se cade să fie cuprinsă decât de dorul sfânt dumnezeiesc al sfintei iubiri după porunca ce zice: *„Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău"* (Matei 22, 37). Deci, se cade ca centrul de foc al inimii să rămână în întregime cuprins de sfântul dor al dragostei de Dumnezeu. Că aşa stau lucrurile ne-o dovedeşte realitatea ce urmează după aceste pliniri materiale. Nici pe departe ele nu vor aduce ceea ce ne-am închipuit când le-am plănuit în comparaţie cu iubirea dumnezeiască. În privinţa mulţumirii ce o aduc bunurile materiale, cântarea de la înmormântare este semnificativă, zicând: „Care desfătare lumească rămâne neîmpreunată cu grija sau care mărire stă pe pământ neschimbată?". Privind cele materiale, e destulă „pâinea noastră cea de toate zilele" aşa precum ne-a învăţat Mântuitorul să o cerem în rugăciunea *Tatăl nostru*. Practic, întâlnim pe pustnicul mulţumit cu această pâine şi care cântă plin de bucurie şi nu rareori întâlnim pe cel plin de cele materiale mereu frământându-se. Este o lege a lui Dumnezeu, de la care abătându-ne vor urma şi consecinţele. Legea prevede legătura noastră intimă cu Dumnezeu, datorită faptului că avem şi un suflet şi că vom fi mereu neliniştiţi până ce ne vom odihni în Dumnezeu, după constatarea Fericitului Augustin. Faptul că cele materiale nu sunt veşnice şi într-o zi ne vom despărţi de ele ne duce la o oarecare stare de nemulţumire. Datorită amăgirilor diavoleşti, căutăm când o mângâiere, când alta, şi chiar faptul că mereu căutăm şi mereu rămânem nemulţumiţi dovedeşte că nu am ajuns la mângâierea cea adevărată, dumnezeiască.

Iubiţi credincioşi,

Tot o ispită este şi dorinţa de a ne afirma din punct de vedere intelectual, pentru care afirmare depunem mari eforturi şi transpiraţii. O mare abatere este aceea când căutăm ca, prin aceste pliniri intelectuale, să ne acoperim slăbiciunile

noastre morale. Niciodată folosul celor intelectuale nu se poate compara cu al celor morale. Sunt atât de necesare energiile încurajatoare pe cărările vieții, ce le dobândim prin maturitatea noastră duhovnicească. Viața ne stă mărturie că totul se destramă dacă lipsesc plinirile morale, maturitatea duhovnicească, așa cum observăm astăzi când asistăm la mulțimea divorțurilor, uneori chiar îndată după căsătorie și care familii nu sunt lipsite de cele materiale.

Dacă am vorbit la început de căderi și deznădăjduiri am avut în vedere și aceste pliniri care nici pe departe nu întrețin curajul pe cărările vieții, ci, din contră, duc nu rareori la descurajări care merg chiar până la sinucidere. Câtă diferență între aceste stări lăuntrice și martirii Bisericii care mergeau cântând la moarte ca să fie sfârtecați de dinții fiarelor sălbatice! Sfântul Ignatie Teoforul rămâne un exemplu peste veacuri.

El cere în scrisorile sale la toți cunoscuții ca să nu intervină să-l scape de la moarte, pentru că vrea să fie „grâu al lui Dumnezeu, măcinat de dinții fiarelor, ca să devină pâine curată a lui Hristos". Un alt exemplu îl întâlnim la Sfântul Policarp, episcopul Smirnei, care, atunci când soldații romani îl îndemnau ca să se lepede de Hristos, răspunde: „Socotiți voi dacă se cade să mă lepăd de Binefăcătorul meu, pe Care-L slujesc de 87 de ani și nici un rău nu mi-a făcut", dându-și obștescul său sfârșit, fiind ars de viu.

O comparație între aceste pliniri spirituale și cele materiale este incomparabilă în folosul lor pe cărările vieții. După toate acestea, ne punem o întrebare: De ce Dumnezeu, după ce a venit la noi Mântuitorul, i-a lăsat încă o putere diavolului asupra noastră? De ce nu i-a nimicit de tot această putere? O întrebare al cărei răspuns rămâne o mare taină. Poate a ne lăsa și nouă o parte din trudele pentru mântuire, pentru a ști aprecia jertfele cele pentru noi ale Domnului nostru Iisus Hristos. Avem convingerea că aceste trude pentru mântuire și căderile au un rost pedagogic. Ele pot fi uneori pe muchie de cuțit. Ele mă pot duce la o ridicare printr-un adânc de smerenie, plin de nădejde mântuitoare în puterea lui Dumnezeu, sau la diferite complicații urmate de descurajări deznădăjduitoare. Cazul lui Iuda Iscarioteanul este evident și viu grăitor.

Iubiții noștri credincioși,

Multe astfel de cazuri întâlnim mai ales astăzi în lumea modernă ce o trăim.

Este interesantă constatarea: într-o lume atât de tehnicizată cu mari înlesniri și confort material, totuși pe fețele semenilor noștri nu se mai observă acel optimism plin de viață ce-l întâlneam la țăranii noștri cu viața lor atât de simplă, dar cu o judecată și un echilibru atât de sănătos. Desigur, nu tehnica este aceea care cauzează lipsa acelui curajos optimism, ci folosirea tehnicii spre distrugere și nu spre folos. Ori aceste întrebuințări rele ale tehnicii au la bază tocmai căderile noastre morale, care căderi duc la întunecarea minții și întunecarea duce la folosirea primejdioasă a tehnicii moderne. Mare este folosul ce-l avem de la dreapta judecată a minții.

De acest folos al dreptei judecăți și-au dat seama și marii descoperitori ai tehnicii moderne, avertizând omenirea de primejdiile ce o vor paște dacă nu vor ști folosi bine

aceste descoperiri. De această alegere va depinde salvarea sau pieirea omenirii. Iată pentru ce căderile devin o mare primejdie pentru omenire şi datorită acestui fapt se cade a avea o preocupare permanentă pentru ridicarea noastră din aceste căderi.

Drept măritori creştini,

Cum să ne ridicăm? Mai întâi o meditaţie adâncă asupra primejdiilor ce le aduc aceste căderi în viaţa noastră. Lipsa bucuriilor şi a liniştii sufleteşti din cauza acestor căderi. Primejdia pierderii vieţii veşnice din cauza lor. Povara unor momente cauzate de aceste căderi şi atunci cât de grea de suportat va fi veşnicia lor. Să cugetăm şi la ajutorul lui Dumnezeu Care doreşte binele vremelnic şi veşnic al oricărui om. Să cugetăm şi la rugăciunile Părinţilor Bisericii cele pentru noi. Iată un mănunchi de meditaţii care ne-ar putea aprinde dorul de îndreptare, dorul de ieşire din întunericul căderii la luminile binefăcătoare ale harului. Dorul de a scăpa de paralizia sufletească nelucrătoare şi a ieşi la limanul nădejdilor încurajatoare şi ajutorarea altora pe cărările vieţii.

Când vorbim de căderi şi ridicări, ne gândim mai mult la căderile mereu repetate care duc la diferite şi diferite împătimiri de care se roagă şi Biserica să scăpăm, atunci când zice: *„Sfârşit creştinesc vieţii noastre, fără patimă"* şi nu la unele căderi rar întâlnite care pot fi uneori ziditoare, dătătoare de adâncă smerenie recunoscătoare.

Nu putem uita în drumul acestor căderi şi ridicări acea mare moştenire a chipului lui Dumnezeu din noi care rămâne fundamental dumnezeiesc al fiinţei noastre, care nu poate fi distrus de nici un păcat, chiar dacă uneori poate fi umbrit sau întunecat de diferite păcate. Datorită lui, pe cărările vieţii putem să erupem asemenea unui vulcan din întunericul adânc la lumina binefăcătoare a harului, asemenea tâlharului de pe cruce. Mare moştenire ne-a lăsat Bunul nostru Dumnezeu în fiinţa noastră prin această comoară a chipului pentru care se cade a-I purta adâncă recunoştinţă.

Cunoscând, dar, primejdiile căderilor şi binefacerilor ridicărilor, să luăm în serios lupta ce ne stă înainte, pentru a nu rămâne „întru moarte cu păcate", ci să ne ridicăm asemenea cuvioasei Maria Egipteanca, despre care Biserica mărturiseşte că „în adânc de nelegiuiri ai căzut, Marie, dar nu ai rămas acolo", prin trude şi har la lumina binefăcătoare a darurilor Duhului Sfânt, spre folosul nostru vremelnic şi veşnic.

Cu ocazia acestei sfinte sărbători, în care se cade să ne bucurăm pentru dragostea arătată de Bunul nostru Dumnezeu faţă de noi, vă dorim din tot sufletul să aveţi parte şi folos de bucuriile harului aduse la noi de Cel ce S-a născut pentru noi şi pentru a noastră mântuire.

Al vostru sincer rugător pentru buna pace şi bunavoire în familia dumneavoastră, în Biserica noastră şi în Neamul nostru românesc,

† IOAN

Episcopul Oradiei, Bihorului şi Sălajului

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL MARAMUREŞULUI ŞI SĂTMARULUI

Iubitului nostru cler, cinului monahal,drept-credinciosului popor din Episcopia Ortodoxă Română a Maramureşului şi Sătmarului: Har, binecuvântare şi pace de la Dumnezeu iar de la noi, calde urări de linişte şi fericire pentru Sfintele Sărbători ale Naşterii Domnului

Iubiţii mei fraţi şi fii duhovniceşti,

Cu părintească dragoste vă chem şi acum, să mulţumim bunului Dumnezeu că ne-a ajutat să ajungem iarăşi acest Praznic luminat, care este Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos.

Pentru ca să simţim deplin bucuria Crăciunului, patruzeci de zile ne-am pregătit cu post şi rugăciune, aşa cum se pregăteşte fiecare om când aşteaptă vizita unui musafir deosebit, sau când aşteaptă să se întâlnească cu familia lui, cu copiii lui, după o lungă călătorie prin ţări străine, purtând în sufletul lui dorul de casa lui, de familia lui, de ţara lui, în care s-a născut, în care a crescut, unde a cunoscut prieteni buni, fraţi buni. Pentru reîntâlnirea cu ei se pregăteşte sufleteşte şi din munca lui se îngrijeşte să le aducă unele daruri, prin care vrea să le arate cât de mult îi iubeşte, prin care vrea să le arate ca nu i-a uitat, că şi-a păstrat inima şi sufletul curat. Aşa ne-am pregătit, aşa ne pregătim şi noi în fiecare an, şi ne-am pregătit şi în anul acesta pentru întâmpinarea Naşterii Domnului cu post şi cu rugăciune, pe care le-am exprimat şi în postul acesta prin cântece frumoase, prin colindele noastre vechi, pe care le-am moştenit de la părinţii şi străbunii noştri.

Prin colinde ne-am curăţit şi ne-am întărit gândurile, prin post ne-am sfinţit sufletul şi trupul ne-am dezbrăcat de hainele cele rele şi ne-am îmbrăcat cu hainele faptelor bune, adică ale virtuţilor bine plăcute lui Dumnezeu.

Şi, aşa, ne-am apropiat de seara de Crăciun, care este cea mai frumoasă seară din an. În aceasta seară, la tot creştinul i se pare că s-a întâlnit cu Dumnezeu. Casa bogatului sau casa săracului, de-a lungul timpului, în această seară se prefăcea în palat împărătesc, ograda, satul sau oraşul, în această seară parcă era un rai prin

care se auzeau paşii lui Dumnezeu, se auzea glasul lui Dumnezeu, strigându-l pe fiecare om, aşa cum Dumnezeu l-a strigat pe Adam în Rai: *„Adame, unde eşti?"* (Fac. 3, 9). Deoarece, pentru Dumnezeu fiecare om este un Adam, fiecare om este un fiu al Său, un fiu al lui Dumnezeu.

Acum, în seara de Crăciun, Adam, adică Omul, vede în faţa lui drumul deschis spre Rai, şi vede că Raiul îl aşteaptă cu porţile deschise. Îngerul cu sabia de foc nu-l mai aşteaptă pe om cu mânie, ci îl aşteaptă cu braţele deschise ca pe un frate ce a fost alungat din Rai, pentru că Tatăl S-a îndurat acum şi a trimis pe Fiul Său să îmbrace trup omenesc, să Se nască într-o peşteră săracă, dintr-o Fecioară Preacurată.

Tatăl, pe Fiul Său L-a trimis „să Se nască şi să crească, să ne mântuiască", după cum se zice în colindele noastre frumoase. De aceea, de când S-a născut Fiul lui Dumnezeu pe pământ, de când Împăratul Cerului S-a născut în lume, toate s-au umplut de lumină. Cerul s-a deschis, îngerii au coborât de acolo, de sus, cântând: *„Slavă întru cei de Sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire"* (Lc 2, 14). Mii de ani, iubiţi fraţi şi fii duhovniceşti, omenirea a aşteptat ziua aceasta de care ne bucurăm noi acum, ziua Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos. Pentru aceasta, noi, acum smeriţi, să ne plecăm frunţile şi să-I mulţumim lui Dumnezeu Tatăl nostru Cel din Ceruri, pentru toate binefacerile Sale şi, mai ales, pentru cea mai mare binefacere pe care Dumnezeu Tatăl a făcut-o pentru noi, când L-a trimis pe Fiul Său să caute oaia cea pierdută, să caute pe fiul cel rătăcit, să deschidă din nou staulele oilor, şi, în frunte cu Păstorul Cel Bun, să cheme şi să aducă oile cele rătăcite la locul de unde au plecat. Aceasta este pricina bucuriei pe care o trăim noi în fiecare an, la Praznicul Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos. La această sărbătoare, bătrânii întineresc şi devin copii, ascultând parcă glasul Mântuitorului lumii, care a spus: *„De nu vă veţi întoarce şi nu veţi fi precum pruncii, nu veţi intra în Împărăţia Cerurilor"* (Mt 18, 3).

La acest Praznic, copiii şi tinerii devin ca nişte bătrâni înţelepţi ce pleacă din casă în casă ca să vestească tuturor că „astăzi S-a născut Cel făr' de-nceput, cum au spus prorocii". Să vestească din casă în casă că s-a deschis din nou Raiul. Să vestească din casă în casă că Tatăl Cel Ceresc ne aşteaptă pe toţi cu masa întinsă şi cu braţele deschise, aşa cum a aşteptat tatăl din pilda cu fiul cel rătăcit. Acestea sunt veştile pe care ni le aduc colindătorii, iubiţi fraţi.

Reculeşi, cu umilinţă şi cu credinţă, să-I mulţumim lui Dumnezeu acum pentru toate binefacerile Sale, pentru mântuirea şi fericirea veşnică pe care ne-a pregătit-o prin venirea şi Naşterea Fiului Său şi pentru toate darurile pe care Bunul Dumnezeu ni le-a dat şi în viaţa aceasta, pentru că ne-a ajutat să ne pregătim cum se cuvine cu post şi rugăciune pentru întâmpinarea marelui Praznic al Naşterii Domnului.

Iubiţii mei fraţi şi fii duhovniceşti,

Domnul, în timpul convorbirilor Sale cu oamenii, în timpul vestirii cuvântului lui Dumnezeu în lume, a spus: *„Nimeni nu s-a suit la cer decât numai Cel Ce S-a coborât din cer; Fiul Omului..."* (In 3,13). Prin acest cuvânt, Fiul lui Dumnezeu declară că pentru noi şi pentru mântuirea tuturor oamenilor S-a făcut om, adică a venit pe pământ şi S-a făcut Fiul Omului, ca pe fiii oamenilor să-i facă fii ai lui Dumnezeu – acesta-i marele dar, acesta este cel mai mare dar pe care Dumnezeu Tatăl l-a făcut omului, acesta este cel mai mare dar pe care noi l-am primit de la Fiul, Care a primit să coboare din slava Lui veşnică, să iasă din sânul Tatălui, să coboare în sânul creaturii Sale, ca să îndumnezeiască această creatură, ce era decăzută în cel mai adânc întuneric al înstrăinării de Dumnezeu, al îndepărtării de Dumnezeu, al pierderii legăturii cu Dumnezeu, cu lumina lui Dumnezeu, Care este izvorul luminii şi fericirii veşnice, al bucuriei şi păcii veşnice, pe care o pregustăm în fiecare an la Praznicul Naşterii Domnului, al Învierii Domnului şi în toate duminicile şi sărbătorile de peste an, dar întotdeauna şi când intrăm într-o sfântă biserică şi participăm la o Sfântă Liturghie. Pentru că toate acestea şi prin toate acestea ne învrednicim de întâlnirea cu Dumnezeu, ne învrednicim să fim mângâiaţi şi binecuvântaţi de o bucurie pe care o trăim din plin acum la Naşterea Domnului, pentru că acum a răsărit pe pământ Lumina lumii, care este Iisus Hristos, după cum El ne-a spus: *„Eu sunt Lumina lumii"* (In 8, 12).

Iubiţi fraţi şi cinstite surori,

Se cuvine ca la acest Praznic să-I mulţumim Atotbunului Dumnezeu şi pentru frumosul şi îmbelşugatul an pe care l-a dat ţării noastre în anul care acum se încheie.

Pentru noi, pentru noi cei ce trăim în acest colţ de pământ românesc, Domnul Dumnezeu parcă a fost şi mai milostiv şi mai bun. În timp ce în alte parţi din ţară şi din lume au fost multe şi mari nenorociri, secetă şi cutremure pe alocuri, grindină şi inundaţii, războaie şi răzmeriţe înspăimântătoare, ucideri de mulţi oameni şi copii nevinovaţi, noi, din mila lui Dumnezeu, am fost ocrotiţi de toate acestea. Noi ne-am bucurat de o vară frumoasă, de timpuri bune şi potrivite, cu ploaie şi căldură la vreme. De toate acestea să nu uităm, fraţilor, ci, cu multă dragoste şi credinţă, să mulţumim Prea Bunului Dumnezeu, şi, aşa cum am făcut până acum, şi de acum înainte să nu-L supărăm pe Dumnezeu, ci să cinstim Ziua Domnului şi Sărbătorile, să cercetăm mănăstirile şi bisericile, să-L lăudăm pe Dumnezeu ziua şi noaptea, să nu uităm de cei bolnavi, bătrâni şi săraci, să ne amintim mereu de cuvântul pe care l-a spus Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu: *„Când veţi face toate acestea celor mai mici ai Mei, Mie Mi-aţi făcut".*

Ce poate fi mai frumos decât acest cuvânt, spus de Cel ce este Dumnezeu, Care, făcându-Se om, născându-Se şi apărând în lume ca un prunc, S-a identificat cu toţi copiii din lume, S-a declarat că este una cu nevoile tuturor săracilor şi oropsiţilor de pe pământ, că noi trebuie să vedem în orice om chipul Lui, în orice străin şi pribeag să-L vedem pe El, Care pentru noi S-a făcut străin şi pribeag în această lume.

Bucuria noastră de acum, de la acest Praznic, numai atunci va fi deplină când ne vom înfrăţi cu toţi oamenii de pe pământ, când ne vom ruga pentru pacea a toată lumea şi pentru mântuirea tuturor oamenilor.

Să nu uităm, fraţilor, în aceste zile nici de fraţii noştri, de fiii noştri care sunt plecaţi din ţară, care acum, când noi ne bucurăm şi petrecem liniştiţi în casa noastră, în mijlocul familiei noastre, cei plecaţi se află între străini, fără casă proprie, fără o masă îmbelşugată, fără o lumină lină în casă. Ei trăiesc şi muncesc cu gândul la noi, cu gândul la ţara de care toţi îi duc dorul. Noi, smeriţii slujitori ai lui Dumnezeu, ne rugăm pentru ei, ne rugăm să-i ocrotească Atotputernicul Dumnezeu şi să-i apere de tot răul.

Iar vouă, iubiţii noştri fraţi şi fii duhovniceşti, vă împărtăşim binecuvântări din binecuvântările pe care ni le-a dat Dumnezeu.

Noi binecuvântăm viaţa voastră, casa voastră, ţara noastră, pentru care rugăm pe Bunul Dumnezeu să o ocrotească şi cu cinste şi în pace să înflorească.

Mă rog fierbinte la Bunul Dumnezeu, ca şi anul care vine să fie un an bun, binecuvântat de Dumnezeu, ca în pace şi cu realizări importante să petrecem.

Al vostru neîncetat rugător către Domnul,

† JUSTINIAN
Episcopul Maramureşului şi Sătmarului

† IOAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL COVASNEI ŞI HARGHITEI,

Iubitului nostru cler, cinului monahal şi drept-credincioşilor creştini, har, milă şi pace de la Dumnezei Tatăl, iar de la noi, părintească binecuvântare!

„Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume. În lume era şi lumea prin El s-a făcut, dar lumea nu L-a cunoscut."

(Ioan 1, 9-10)

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Praznicul Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos este prin excelenţă sărbătoarea de bucurie. Citind însă cu atenţie în Evanghelia după Matei şi Luca, descoperim că lumina, bucuria şi pacea de la Naşterea lui Iisus Domnul sunt umbrite deja de semnul de durere, amărăciune şi frică. Asupra Naşterii Domnului se proiectează deja umbra crucii. Analizând acele momente care au adus Lumina în lume, le-am putea numi ***Naşterea durerii***.

Naşterea Domnului, de altfel, a fost şi este şi astăzi o zi din care nu a dispărut suferinţa. Fecioara Maria împreună cu Dreptul Iosif trebuia să coboare foarte greu din Galileea la Betleem, pentru a se înscrie, după regulile recensământului roman, în locul de origine tribală. Este semnificativă scena şi atmosfera din jurul Betleemului. Păstorii, păzindu-şi oile, erau consideraţi în iudaism, ca persoane impure, pentru că trăiau împreună cu turmele lor de oi. Dar este adevărat că Hristos Domnul Se descoperă săracilor, celor umiliţi, acolo, în mizerie. Însă aici vine Hristos, făcând să înflorească speranţa adusă de Naşterea Lui.

Iată apoi scena centrală a Naşterii. Fecioara naşte în staulul oilor, într-o peşteră, neavând loc în nici o casă: ***„Şi a născut pe Fiul său, Cel Unul-Născut şi L-a înfăşat şi L-a culcat în iesle, căci nu mai era loc de găzduire pentru ei"*** (Lc 2, 7). Pentru toată viaţa Sa pământească Hristos va rămâne fără o casă proprie, neavând unde să-Şi plece capul: ***„Întru ale Sale a venit, dar ai Săi nu L-au primit"*** (In 1, 11). Este aici drama ostilităţii care anunţă viitorul acestui Fiu Dumnezeiesc, Care va ajunge răstignit pe Golgota.

Iată, încă o scenă crudă se întrevede în preajma Naşterii: valea sângelui, violenţa cu care au fost ucişi pruncii din Betleem şi din împrejurimi: **„...trimiţând,**

a ucis pe toţi pruncii care erau în Betleem şi în toate hotarele lui, de doi ani şi mai în jos“. (Mt 2, 16)

Aceste victime inocente de atunci ne aduc în faţă imaginea unei învolburate **văi a sângelui de astăzi**, neştiind nimeni numărul copiilor ucişi în confruntări umane, prin avorturi, sclavia copiilor, adevărul aflându-se doar în „Cartea Vieţii“ lui Dumnezeu.

Fuga în Egipt este plină de dramatism: ***„Scoală-te, ia Pruncul şi pe Mama Lui şi fugiţi în Egipt şi stai acolo până ce-ţi voi spune, fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-L ucidă“***. (Mt 2, 13) Iată porunca dată de înger în vis Dreptului Iosif. Această scenă dramatică s-a desfăşurat în lume de atâtea ori şi o trăim şi astăzi, văzând numărul mare de familii care trebuie să-şi părăsească locuinţele sau chiar ţările din care provin, din cauza stihiilor naturii sau a nedreptei cugetări umane. Hristos asumă în Naşterea Sa suferinţa Lui, a contemporanilor Săi şi până la a ultimilor vieţuitori ai minunatei noastre planete albastre.

Naşterea lui Hristos – „Naşterea durerii“ – ne ajută să înţelegem mai bine viaţa celor care astăzi sunt pe stradă în frig, pe cei bătrâni şi abandonaţi, pe cei bolnavi şi umiliţi de sărăcie. Trăim o naştere a durerii şi astăzi, o prezenţă vie a lui Hristos printre noi, îndemnându-ne să ne întoarcem către aproapele nostru care se află în suferinţă. Să facem din suferinţă, astăzi, cu şi în Hristos, bucurie semenilor noştri.

Iubiţi fraţi şi surori,

Timpul şi spaţiul sunt două coordonate care marchează viaţa omului pe pământ. Hristos prin Naşterea Sa, prin venirea Sa în lume a binecuvântat timpul şi spaţiul, lăsând urme binecuvântate în istorie şi geografie.

Iată ce aflăm în Evanghelia după Luca: ***„În zilele acelea, a ieşit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea. Această înscriere s-a făcut întâi pe când Quirinius ocârmuia Siria“***. (Lc 2, 1-2)

Timpul şi spaţiul în care a trăit Iisus sunt bine definite. Hristos n-a trăit oarecând, n-a venit de nicăieri. A venit din Betleemul Iudeii – Cetatea lui David. Iisus Domnul vine la noi în spaţiul uman, fizic şi spiritual, în această cetate a regelui David. În spaţiul Betleemului, două sunt punctele topografice asupra cărora au insistat evangheliştii în relatările lor. Primul este ieslea: ***„Şi a născut pe Fiul său, Cel Unul-Născut şi L-a înfăşat şi L-a culcat în iesle“***. (Lc 2, 7) Această iesle, probabil, era săpată în piatră. Tradiţia creştină din epoca primară a Bisericii, susţinută şi de Sfântul Ieronim care a trăit mai mulţi ani la Betleem, vorbeşte de peşteri în care trăiau cei săraci. Un alt element topografic marcat de Sfinţii Evanghelişti este „câmpul păstorilor“ – un loc specific celor care trăiau în stare de seminomazi. Iată deci două rezidenţe provizorii, două locuri ale sărăciei şi mizeriei, care devin **centrul speranţei cosmice**.

Naşterea lui Hristos a marcat în istorie împlinirea profeţiilor şi a Bunei Vestiri – pentru întreaga lume. Această veste bună nu este proclamată din palate luxoase,

ci într-o peşteră săracă: ***„Dar îngerul le-a zis: Nu vă temeţi! Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi S-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David. Şi acesta vă va fi semnul: veţi găsi un Prunc înfăşat, culcat în iesle"***. (Lc 2, 10-12) Naşterea lui Hristos va aduce vindecarea celor ***„zdrobiţi cu inima"***, ***„dezrobirea robilor"***, ***„celor orbi, vederea"*** şi ***„libertate celor apăsaţi"*** (Lc 4, 18) Avem menţionat în Evanghelie şi timpul precis al Naşterii lui Hristos – în timpul împăratului August (31 îHr-14 dHr): ***„A ieşit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea"***. (Lc 2, 1)

Sfântul Luca prezintă acest mare eveniment din istoria mântuirii lumii în contextul dramei istoriei. Recensământul roman era un semn al sclaviei, ne aminteşte că Hristos S-a născut într-un popor asuprit, în mijlocul săracilor pe care cei puternici îi desconsiderau. În acest – **astăzi** – în care S-a născut Hristos, El devine **adevăratul centru al istoriei şi al întregii familii umane**.

Iubiţi fraţi şi surori,

Hristos este darul Cerului, prin Fecioara Maria ni S-a dat nouă. Dumnezeu l-a căutat pe om şi l-a găsit în peştera din Betleem. Omul s-a ascuns de Dumnezeu în întunericul unei peşteri, în întunericul păcatului lumii. Să nu ne ascundem, fraţilor, în peştera păcatului, să ne lăsăm aflaţi de Hristos şi să nu mai fugim de El!

Prima pagină a istoriei creştine a fost scrisă cu raza de lumină a stelei care marcase drumul şi peştera din Betleem. A doua pagină era deja scrisă cu sângele copiilor şi, de atunci şi până azi, cele mai multe au fost scrise tot cu sânge.

Timpul nopţii, al întunericului a trecut, a fost învins prin Lumina care a venit în lume prin Hristos. Ultima noapte s-a sfârşit, acestei nopţi nu îi va succede alta niciodată. ***„Va fi o zi deosebită, pe care Domnul singur o ştie; nu va fi nici zi, nici noapte, ci în vremea serii va fi lumină"*** (Zah 14, 7).

Fraţi creştini,

Cei care purtaţi numele lui Hristos şi credeţi în El şi Îl veţi primi în viaţa voastră, vă va da putere să deveniţi ***„fii ai lui Dumnezeu"***. Aceasta este cea mai fierbinte dorinţă pe care o am şi rog pe Bunul Dumnezeu ca la acest Praznic împărătesc să ne dea puterea şi înţelepciunea ca toţi, în iubirea lui Hristos, să devenim ***„fii ai lui Dumnezeu"***, fii ai păcii şi ai mângâierii.

Al vostru, al tuturor,
de tot binele voitor,

† IOAN
Episcopul Covasnei şi Harghitei

PREOŢI SIBIENI ŞI BRAŞOVENI ÎN ÎNCHISORILE COMUNISTE

Au trecut 15 ani de la aşa-numita „revoluţie" din decembrie 1989, care a dus la înlăturarea regimului comunist din ţara noastră, instaurat treptat după 23 august 1944 şi deplin după abolirea monarhiei la 30 decembrie 1947. În aceşti ultimi 15 ani, s-a scris mult despre oamenii politici de altădată, despre marii oameni de cultură, dar şi despre alte categorii de cetăţeni ai României, fie intelectuali, fie ţărani sau muncitori, care au cunoscut urgia închisorilor de la Jilava, Aiud, Piteşti, Sighet, Ocnele Mari etc., a muncii forţate de la Canalul Dunăre – Marea Neagră şi din Balta Brăilei sau deportările din Bărăgan.

Au apărut, însă, şi câteva cărţi sau studii în reviste de specialitate despre suferinţele la care au fost supuse Biserica Ortodoxă Română, Biserica unită cu Roma (greco-catolică), Biserica romano-catolică, precum şi cultele protestante şi neoprotestante, deşi, în aceste lucrări se resimte şi o oarecare „subiectivitate" confesională. Ne limităm aici doar la consemnarea unora dintre cele mai importante lucrări consacrate preoţilor care au cunoscut închisorile şi lagărele comuniste de la noi, dar şi din ţara vecină şi „prietenă", adică fosta Uniune Sovietică. Curând după schimbările din decembrie 1989, o serie de centre eparhiale (ortodoxe, greco-catolice şi romano-catolice) au cules informaţii privitoare la proprii lor preoţi-martiri. Din păcate, nu s-a lucrat foarte temeinic, deşi pe atunci erau condiţii propice pentru o astfel de lucrare, dat fiind faptul că mai trăiau încă destui preoţi în vârstă care trecuseră prin închisorile comuniste. Începând cu anul 1990, în absolut toate numerele revistei «Memoria» din Bucureşti, iniţiată de Dr. Banu Rădulescu şi alţi cărturari de prestigiu, au apărut listele alfabetice ale tuturor celor care au murit în închisori şi în lagăre, ale celor împuşcaţi, între care se numărau şi mulţi slujitori ai diferitelor culte. În lucrările memorialistice ale unor foşti deţinuţi politici apar şi numele unor preoţi sau pastori, chiar şi imami, care au cunoscut, alături de credincioşii lor, suferinţele şi umilinţele din închisori. Consemnăm doar lucrările scrise de Ioan Cârja, Nistor Chioreanu, Ion Ioanid (5 volume), Ion Pantazi, Achile Sari, Mihai Rădulescu şi multe altele.

Este regretabil, însă, că dintre preoţii care au trecut prin închisori prea puţini s-au gândit să-şi scrie memoriile sau amintirile „din casa morţii", aşa cum au făcut alţi intelectuali, pentru a lăsa posterităţii o frescă corectă a ceea ce a fost comunismul pentru neamul românesc şi pentru Biserică. Cităm, totuşi, pe *Dimitrie Bejan* din Hârlău (1909-1995), fost preot militar pe front şi prizonier în Uniunea Sovietică, apoi deţinut în închisorile româneşti, revenit acasă după 22 de ani de suferinţe fizice şi morale; este autorul lucrărilor memorialistice *Oranki. Amintiri din captivitate* (Bucureşti, 1995, 308 p.). *Bucuriile suferinţei* (2 vol., Bucureşti, 1995-1996, 190+200 p.), *Viforniţa cea mare* (Bucureşti, 1996, 299 p.) şi *Satul blestemat* (Chişinău, 1998, 208 p.). Sunt lucrări de o remarcabilă frumuseţe literară, care reflectă realitatea crudă din anii comunismului sovietic şi românesc. Toate aceste lucrări – şi în mod deosebit *Oranki* – ar merita să fie reeditate şi chiar recomandate ca şi cărţi de lectură în şcolile noastre, măcar în seminariile teologice.

Un alt preot, de data aceasta un basarabean şi un reputat gazetar în perioada interbelică, *Vasile Ţepordei* (1908-2002), judecat de un tribunal sovietic la Constanţa şi condamnat la 25 de ani muncă silnică (a executat numai 8) şi-a scris amintirile despre suferinţele sale în diverse lagăre siberiene până dincolo de Cercul Polar, în cartea *Amintiri din Gulag* (Bucureşti, 1992, 176 p.).

Îi menţionăm apoi pe preotul *Zosim Oancea* din Sibiu (n. 1909), cu o detenţie de 15 ani, autorul cărţii *Datoria de a mărturisi. Închisorile unui preot ortodox* (Bucureşti, 1995, 160 p.), sau preotul *Liviu Brânzaş* (1930-1998), originar din judeţul Bihor, cu lucrarea *Raza din catacombă*, apărută la Cluj-Napoca, edificatoare mai ales pentru cunoaşterea regimului de exterminare la care erau supuşi deţinuţii politici. Fireşte, au mai scris lucrări, dar de dimensiuni mai reduse, sau articole în reviste şi ziare, şi alţi preoţi care au cunoscut închisorile şi lagărele comuniste.

În ce-i priveşte pe episcopii şi preoţii greco-catolici, consemnăm lucrările memorialistice ale episcopilor *Ioan Ploscaru* de la Lugoj (1911-1998) *Lanţuri şi teroare* (Timişoara, 1993) şi a lui *Iuliu Hossu*, fost la Cluj – Gherla (1885-1970), *Credinţa noastră este viaţa noastră*, (Cluj-Napoca, 2003, 496 p.). Din rândul protestanţilor îl notăm pe pastorul Richard Wurmbrand, care a scris lucrarea *Cu Dumnezeu în subterană* (Bucureşti, 1993).

În toate aceste lucrări apar multe alte nume de preoţi, călugări, studenţi teologi sau pastori, pe care autorii citaţi i-au întâlnit în diverse închisori şi lagăre. Dar până acum nu avem un „repertoriu" sau un „dicţionar" complet şi corect al tuturor preoţilor, călugărilor, călugăriţelor, studenţilor teologi, profesorilor de teologie, ortodocşi care au cunoscut calvarul închisorilor comuniste, deşi s-au făcut încercări în acest sens. Se pare că începutul l-a făcut absolventul de teologie *Gabriel Valeriu Basa*, cu o teză elaborată la sugestia noastră şi susţinută la Facultatea de Teologie

«Andrei Şaguna» din Sibiu, în iunie 1994: *Preoţi şi monahi români în închisorilor comuniste;* se baza pe lucrările apărute până la data respectivă, dar mai ales pe mărturiile unor preoţi, foşti deţinuţi politici.

În 1995, a apărut la Cluj-Napoca broşura intitulată *Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste* (85 p.), apărută cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului, fost şi el deţinut politic. Cuprinde o listă alfabetică – fireşte, incompletă şi cu multe greşeli de informare – a preoţilor, călugărilor şi pastorilor arestaţi şi deţinuţi în timpul regimului comunist.

După trei ani, s-a făcut un pas mai departe, prin apariţia lucrării *Biserica întemniţată. România, 1944-1989* (Bucureşti, 1998, 463 p.), apărută sub egida Institutului naţional pentru studiul totalitarismului. Are ca autor pe *Paul Caravia* care semna şi un interesant studiu introductiv (p. 7-32), *Virgiliu Constantinescu* (ambii cu câte 5 ani de detenţie) şi *Flori Stănescu* (curând a apărut şi o versiune în limba engleză). Autorii au folosit o bogată bibliografie (peste 90 de cărţi şi colecţiile a 32 de reviste apărute după 1989), dar şi informaţii primite de la centrele eparhiale ortodoxe, romano-catolice, greco-catolice, armean, lipovean, ca şi de la conducerea cultelor protestante şi neoprotestante. În pofida bogatei documentări, totuşi, lucrarea are multe lacune, nume de preoţi care apar de două ori, date eronate şi incerte despre unii din ei, confuzii, uneori grave (de pildă, la p. 433 este trecut şi cunoscutul preot misionar Iosif Trifa de la „Oastea Domnului", ca fiind condamnat, în 1959, la 16 ani de muncă silnică, deşi el murise încă din 1938!)

În sfârşit, notăm cartea lui Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste* (ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Patmos, 2001, 273 p.), care prezintă peste 1600 de nume de preoţi ortodocşi care au suferit detenţii şi deportări. În genere, este utilizat materialul din primele două cărţi pe care le-am menţionat – cu multe îndreptări –, la care se adaugă şi informaţii noi despre unii preoţi deţinuţi, oferite fie de cei în cauză, fie de familiile lor. Notăm că nici una din cele trei cărţi citate nu include preoţii ucişi, închişi sau deportaţi din Basarabia şi Bucovina de Nord.

Date foarte sumare sunt prezentate în lucrarea lui Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste: arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi. Dicţionar,* din care au apărut până acum 6 volume (Bucureşti, 2000-2004).

Aşadar, până în prezent nu avem o lucrare completă privitoare la suferinţele preoţimii ortodoxe române în perioada regimului totalitar. Din aceste motive, considerăm că este absolut necesară o astfel de lucrare, sau, mai corect spus, un *Dicţionar* al celor care au suferit în timpul regimului comunist: condamnaţi la moarte şi executaţi, arestaţi sau trimişi la muncă forţată la Canalul Dunăre – Marea Neagră, deportaţi în Bărăgan sau cu domiciliu obligatoriu într-o anumită localitate, departe de parohia lor sau – în cazul celor din Basarabia şi Bucovina de Nord –

deportaţi în Siberia, în Kazahstan sau în alte regiuni din fostul „imperiu roşu, sovietic". Numai în forma aceasta vom dovedi că preoţimea ortodoxă românească a pătimit – şi uneori şi-a jertfit viaţa –, a împărtăşit aceeaşi soartă ca mulţi dintre păstoriţii lor, că a fost o preoţime „eroică" sau „jertfelnică" şi că a înscris o pagină luminoasă şi de mare cinste în istoria Bisericii româneşti contemporane.

Desigur, un astfel de dicţionar nu poate fi realizat de o singură persoană sau chiar de un „colectiv" restrâns de autori, ci sunt necesare eforturile conjugate ale mai multora, cu cercetarea arhivelor fostei Securităţi şi a penitenciarelor, cu informaţii culese de la puţinii foşti deţinuţi care mai sunt în viaţă sau de la membrii familiilor lor.

*

În cele ce urmează, prezentăm o serie de date despre preoţii şi studenţii teologi din Arhiepiscopia Sibiului, în configuraţia sa geografică actuală, adică numai judeţele Sibiu şi Braşov. Sunt prezentate puţine date biografice despre fiecare, aşa cum rezultă din registrul de hirotonii al Arhiepiscopiei Sibiului (foarte complet) sau din Anuarele Academiei Teologice «Andreiane». La acestea se adaugă date privitoare la detenţia lor, culese fie din cărţile pe care le-am citat, fie obţinute de la puţinii foşti deţinuţi politici care mai sunt în viaţă sau de la membrii familiilor lor. Notăm că la îndemnul nostru, câţiva doctoranzi de la catedra de Istoria Bisericii Române de la Facultatea de Teologie «Andrei Şaguna» elaborează lucrări similare despre preoţii din anumite eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române (inclusiv din Basarabia).

În ce-i priveşte pe preoţii din judeţele Sibiu şi Braşov, am constatat că aceştia au fost închişi mai cu seamă pentru implicarea lor în mişcarea legionară, alţii – în cazul celor din zona Făgăraş-Braşov – acuzaţi că ar fi avut legături cu mişcarea de rezistenţă din Munţii Făgăraşului; alţii au fost închişi numai pentru „cercetări", care au durat, însă, luni sau chiar ani de zile. Câţiva preoţi mai în vârstă, ca protopopii Pavel Borzea din Făgăraş sau Alexandru Brotea din Rupea, au fost închişi pentru activitatea lor naţională şi culturală, pe care au desfăşurat-o în perioada interbelică. Doi profesori de teologie de la Sibiu au fost arestaţi tot pentru activitatea lor în cadrul mişcării legionare: Teodor Bodogae, internat în lagărul de la Caracal în 1945, iar Spiridon Cândea arestat mult mai târziu, în 1968, aducându-i-se şi alte acuzaţii pe baza cărora a fost condamnat la 3 ani de închisoare.

Câţiva preoţi au murit în închisoare. Între aceştia s-a numărat şi un apreciat om de cultură, profesorul Ion Sandu, fost director al Şcolii Normale «Andrei Şaguna» din Sibiu, închis la Sighet, deoarece fusese subsecretar de stat în Ministerul Educaţiei Naţionale, Cultelor şi Artelor (ian. 1941 – ian. 1942), în timpul guvernării lui Ion Antonescu.

Nu l-am inclus în acest studiu pe Părintele profesor Dumitru Stăniloae, fiu al Arhiepiscopiei Sibiului, fost profesor şi rector al Academiei teologice «Andreiane», pentru că la data arestării activa ca profesor la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti, dar şi pentru faptul că personalitatea sa este prea bine cunoscută azi şi că s-au pus mereu în lumină şi „detenţia sa politică". Din considerente similare, nu l-am inclus aici nici pe Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Antonie Plămădeală, deoarece la data arestării era ieromonah la o mănăstire din Moldova, dar şi pentru că despre I.P.S. Sa s-a scris mereu, fiind prea bine cunoscut azi în cercurile teologice de pretutindeni.

Sunt conştient că lucrarea de faţă este incompletă şi poate cu unele date greşite. De aceea, aştept sugestii şi completări din partea cititorilor acestui studiu, pe care l-am scris ca smerită cinstire a tuturor celor ce au cunoscut suferinţele din închisorile comuniste.

ALDEA ANDREI, preot ortodox.

N. 9 martie 1914 în Berivoii Mici, jud. Făgăraş, azi Braşov. Studii liceale (probabil la Liceul «Radu Negru» din Făgăraş), apoi la Academia Teologică «Andreiană» din Sibiu (1936-1940). Hirotonit la 8 decembrie 1940 pentru parohia Telechi Recea (azi Recea), din fostul judeţ Făgăraş (azi Braşov).

Arestat în 1952 şi condamnat la trei ani închisoare (sentinţa nr. 2825/1954 a Tribunalului Braşov). Şi-a executat pedeapsa la Canalul Dunăre – Marea Neagră. De la 1 septembrie 1956, a funcţionat la parohia Felmer, jud. Braşov, de unde s-a pensionat la 1 iulie 1979.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 49.

ALISIE PAVEL, preot ortodox

N. 20 septembrie 1902 în Loman, jud. Sibiu. A făcut 4 clase „civile", Şcoala comercială din Sibiu, apoi, Academia Teologică «Andreiană» din Sibiu (1921-1925). A fost hirotonit la 25 octombrie 1925 de mitropolitul Nicolae Bălan pe seama parohiei Loman, apoi a păstorit în Slimnic. A fost arestat la 19 iulie 1952 şi reţinut administrativ până la 7 mai 1954, când a fost eliberat de la Oneşti. S-a pensionat la 1 aprilie 1962 de la parohia Avrig III; a încetat din viaţă la 31 martie 1972.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată,* Bucureşti, 1998, p. 52.

BĂLESCU NICHITA, preot ortodox.

N. 4 febr. 1915 în Viştea de Sus, jud. Făgăraş, azi Braşov. A făcut Liceul, cu bacalaureat (probabil în Făgăraş), apoi Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu (1935-1939). Hirotonit preot la 1 decembrie 1940 pe seama parohiei natale. A fost arestat şi în timpul regimului antonescian şi închis în lagărele de la Târgu Jiu, Mănăstirea Tismana şi Făgăraş (26 decembrie 1942 – 4 martie 1943, apoi între 14 octombrie 1944 – 12 noiembrie 1944). Din nou arestat în 1952 şi trimis la Canalul Dunăre – Marea Neagră timp de cinci luni. Trăieşte şi azi în Viştea de Sus.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată,* Bucureşti, 1998, p. 76; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 42.

BEJU IOAN, preot ortodox.

N. 27 octombrie 1906 în Apoldu de Jos, jud. Sibiu. A urmat cursurile şcolii primare de 6 clase din sat, apoi ale noului Liceu românesc "Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1919-1927), apoi, s-a înscris la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1927-1928), continuând la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1928-1932), în Cernăuţi a făcut şi "Seminarul pedagogic universitar" pentru Religie. Mai târziu a urmat cursurile Facultăţii de Litere şi Filosofie ale Universităţii din Cluj, refugiată la Sibiu (1940-1944).

A funcţionat ca profesor de Religie la Liceul "Sf. Nicolae" din Gheorghieni - jud. Ciuc (azi jud. Harghita) (1932 - 1936), la Liceul de fete "Domniţa Ileana" şi la Liceul comercial din Sibiu (1936 - 1937), apoi la Liceul "Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1937-1948); la 14 august 1933 a fost hirotonit preot. Concomitent, a fost secretar al "despărţământului" Sibiu al Astrei (1938-1944), director al Căminelor culturale din Sibiu (1938-1939) şi secretar al Asociaţiei profesorilor secundari din jud. Sibiu (1938-1945). Desfiinţându-se catedrele de Religie din învăţământul de stat, a fost numit bibliotecar şef (1949-1965), apoi director al Bibliotecii mitropolitane din Sibiu (1965-1975).

A publicat numeroase articole în periodicele bisericeşti sibiene, studii de Istoria Bisericii ardelene în secolul al XVIII-lea (unele în colaborare cu istoricul american Keith Hitchins).

Din cauza unei conferinţe rostite în Sibiu după instaurarea regimului comunist la noi în ţară, a fost arestat din 28 februarie 1947 până la 3 septembrie 1947, apoi

din 16 august 1952 până la 15 octombrie 1953, când a fost trimis pe şantierele de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră. A murit în Sibiu la 13 februarie 1994.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată,* Bucureşti, 1998, p. 81; Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, 2002, p. 715-718.

BELEUŢĂ VALERIU, preot ortodox.

N. 18 noiembrie 1909 în Mândra, fostul jud. Făgăraş, azi Braşov. A făcut 8 clase de liceu, cu bacalaureat în Făgăraş, apoi Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1928-1932). Hirotonit la 11 martie 1934 pentru parohia Poiana Mărului, prot. Bran. A fost arestat şi reţinut în două rânduri de Securitatea din Braşov, între 19 septembrie 1948 şi 20 septembrie 1949, apoi din 11 martie 1951 până în toamna anului 1955, când a muncit la Canalul Dunăre – Marea Neagră (Poarta Albă). În mai 1952 familia (soţia şi 7 copii minori) a fost evacuată din casa parohială stabilindu-i-se domiciliu obligatoriu în satul Comana de Jos, jud. Braşov; copiii au fost exmatriculaţi din şcolile pe care le urmau. După eliberare, preotul Beleuţă şi-a reluat activitatea pastorală până la 1 noiembrie 1973, când s-a pensionat. A trecut la cele veşnice la 6 ianuarie 1974.

BIBLIOGRAFE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 82; informaţii de la fiul său, preot Eugen Beleuţă din Săcele, în august 2004.

BORTIAN AUREL, preot ortodox.

Era originar din Slimnic, jud. Sibiu. Între anii 1962 – 1971 a funcţionat ca preot la parohia Pelişor, jud. Sibiu. A fost arestat de mai multe ori şi închis la Aiud şi în alte locuri de detenţie. A murit în Slimnic, unde este înmormântat.

BIBLIOGRAFIE: Informaţia Prot. Grigorie Cernea din Agnita, septembrie 2004

BORZEA PAVEL, protopop ortodox în Făgăraş.

N. 19 mai 1885 în Viştea de Jos, fostul jud. Făgăraş, azi Braşov. Studii la Liceul "Andrei Şaguna" din Braşov (1896-1906) şi la Institutul teologic din Sibiu (1906-1909). Hirotonit preot la 10 februarie 1910 pentru parohia Viştea de Jos. Între anii 1925 – 1927 a ridicat o biserică monumentală în această parohie. În timpul guvernării Iorga a fost numit prefect al judeţului Făgăraş. Din 1937 preot-paroh şi

protopop în Făgăraş. A fost unul din preoţii de prestigiu ai Arhiepiscopiei Sibiului, membru în Adunarea eparhială, activ în cadrul "despărţământului" Făgăraş al Astrei.

A fost arestat în 1948, căci în acel an se găsea la Spitalul închisorii din Braşov, după care a ajuns în Penitenciarul din Ocnele mari, jud. Vâlcea. Nu ştim cât a stat în închisoare. După eliberare a trăit în satul natal, unde a şi murit.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată, Română 1944-1989,* Bucureşti, 1998; informaţii de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea şi de la Pr. Ioan Glăjar din Ucea de Jos, din iulie 2004.

BOŢOMAN VICTOR, preot ortodox.

N. 26 septembrie 1912 în satul Fântâna, jud. Braşov. A studiat la Liceul "Radu Negru" din Făgăraş (1926-1934), apoi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu. A fost hirotonit la 4 iunie 1939 de mitropolitul Nicolae Bălan pentru parohia Satu Nou, în protopopiatul Braşov. De acolo s-a transferat la Cuciulata, cu filiala Lupşa, protopopiatul Rupea şi în sfârşit, în satul natal, unde a păstorit cea mai mare parte a vieţii. În Lupşa şi Fântâna a ridicat biserici noi, pictate.

A fost arestat la 15 mai 1948, închis la Securitatea şi Penitenciarul din Sighişoara. De acolo, la Aiud, la Ocnele Mari, apoi la muncă la Canalul Dunăre-Marea Neagră (Capul Midia), apoi în lagăr la Oneşti. A fost eliberat abia la 6 mai 1954, după 6 ani de suferinţe.

A murit la 8 septembrie 1993. Păr. Gheorghe Opriş, care l-a cunoscut, îl prezintă ca pe un preot devotat misiunii sale, iubit de credincioşi, care a ştiut să îndure toate rigorile detenţiei, încurajându-i în acelaşi timp, şi pe colegii lui de suferinţă.

BIBLIOGRAFIE, Vol. *Biserica întemniţată,* Bucureşti, 1998, p. 98, Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 58 (foarte sumar); informaţii de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea, din iunie 2004.

BRAD ILIE, preot ortodox.

N. 16 martie 1894 în Gura Râului, jud. Sibiu. A studiat la Institutul pedagogi c al Arhiepiscopiei Sibiului (abs. 1914). În cursul primului război mondial a fost încorporat în armata habsburgică şi trimis pe frontul din Galiţia; la 19 martie 1915 a căzut prizonier şi dus în Rusia. În iunie 1917 înscris în corpul "voluntarilor ardeleni" format în Rusia şi demobilizat abia în 15 septembrie 1919, cu gradul de locotenent. În

continuare, a funcţionat ca învăţător al Şcolii primare nr. 1 din Sibiu, subinspector şcolar (1938-1940) şi inspector şcolar al judeţului Sibiu (1942-1946) cu relizări deosebite de ordin cultural, activ în cadrul Astrei sibiene, fapt pentru care a primit mai multe medalii şi decoraţii. Fiind absolvent al unei şcoli pedagogice patronate de Biserică, la 26 septembrie 1926 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Rusciori, prot. Sibiu, de mitropolitul Vasile al Ascalonului (din cadrul Patriarhiei Ierusalimului), aflat în vizită la Sibiu. Concomitent, şi-a continuat studiile la Academia teologică din Cluj (1929-1933). A funcţionat ca învăţător, director şi inspector şcolar şi preot până în 1946, când a fost numit preot în Gura Râului, unde a păstorit până la moarte (1961).

A fost arestat în Gura Râului, într-o zi de duminică, 20 iulie 1948 imediat după terminarea Vecerniei, de un grup de securişti condus de colonelul Gheorghe Crăciun, şeful Securităţii Sibiu şi reţinut câteva săptămâni pentru cercetări. Refuzase să sprijine acţiunea de "colectivizare" în Gura Râului. Odată cu el au mai fost arestaţi 64 de bărbaţi şi femei din sat şi închişi la Sibiu, timp de o săptămână, fără apă şi mâncare, tot datorită refuzului de a accepta colectivizarea.

BIBLIOGRAFIE: Informaţii primite în august 2004, de la fiul său, Coriolan Brad, doctor în Medicină, stabilit în Germania.

BROTEA ALEXANDRU, protopop ortodox din Rupea, jud. Braşov.

N. la 17 septembrie 1892 în satul Mateiaşi, lângă Rupea, în familie de preot. A urmat cursurile Liceului confesional "Andrei şaguna" din Braşov (1903-1911), apoi ale Institutului teologic din Sibiu (1911-1914). În cursul primului război mondials-a refugiat în vechea Românie, apoi în Rusia. În 1918 făcea parte din Corpul voluntarilor ardeleni format în Rusia, având gradul de locotenent. Între 1918 - 1921 a lucrat în Basarabia ca secretar al Direcţiei Învăţământ din Chişinău. A activat apoi ca profesor şi director al Gimnaziului de stat din Baraolt, jud.Covasna. A intrat în cler mai târziu, fiind hirotonit preot la 25 septembrie 1928 de mitropolitul Nicolae Bălan. De la 1 septembrie 1928 a fost numit preot-paroh şi protopop în Rupea, unde a activat până în 1966. A fost un bun păstor de suflete, apreciat predicator în mai multe rânduri ales în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului; activ şi în cadrul "despărţământului" local Astra.

A fost arestat şi închis la Gherla din 1947 până în 1949; în 1951 arestat din nou şi dus la muncă la Canalul Dunăre-Marea Neagră, Capul Midia, de unde a fost elliberat în 1953. De notat că nu a fost judecat.

După pensionare a stat un timp în Rupea, apoi la fiul său în Bucureşti. A murit la 1 martie 1980, fiind îngropat lângă biserica din Rupea, la care a slujit.

BIBLIOGRAFIE: Date foarte sumare în vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 101 şi la Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*. Bucureşti, 2001, p. 61; informaţii mai detaliate primite de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea, iunie 2004.

BRUDEA PETRU, preot ortodox.

N. 14 noiembrie 1913 în Şoarş, jud. Braşov. Studii liceale (probabil la Liceul "Radu Negru" din Făgăraş), apoi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1934-1938). A fost hirotonit preot la 4 octombrie 1940 pentru parohia Cacoviţa (azi Dumnbrava, com. Săsciori), lângă Sebeş, jud. Alba; în paralel a funcţionat ca şi catehet în Sebeş. În 1948 a fost arestat şi condamnat la 3 ani închisoare sub acuzaţia de "uneltire împotriva ordinei sociale". Şi-a executat pedeapsa la Aiud şi la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Mai târziu a funcţionat ca preot la Petreşti-Sebeş şi la Făgăraş.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 101.

BUCUR DIONISIE, preot ortodox.

N. 18 mai 1890 în Chihalma, jud. Braşov. A studiat la Liceul confesional ortodox "Andrei Şaguna" din Braşov (1902-1910), apoi la Institutul teologic din Sibiu (1910-1913). În 18 noiembrie 1914 a fost hirotonit de mitropolitul Ioan Meţianu pentru parohia Crihalma, protopopiatul Rupea, unde a păstorit până la pensionare, în 1962.

La 9 iunie 1952 a fost arestat împreună cu soţia sa şi doi copii şi închişi în Penitenciarul Braşov timp de şase luni, fără a fi judecaţi. La 9 decembrie 1952 trimis, împreună cu preoteasa, în comuna Răchitoasa, jud. Bacău, unde li s-a făcut domiciliu obligatoriu; după şase luni sunt duşi în satul Dănceni, lângă Podu Turcului, jud. Bacău; li s-a permis să se reîntoarcă la Crihalma abia la 1 noiembrie 1955. Nu au fost judecaţi. Se pare că motivul arestării şi deportărilor l-a constituit faptul că fiul lor, Ioan, medic militar, a fugit cu un avion, împreună cu alţi colegi în Iugoslavia, iar de acolo în Statele Unite.

Părintele Bucur era un preot devotat misiunii sale, dar şi un om cu frumoase preocupări intelectuale. A fost preşedintele "despărţământului" local al Astrei; a scris piese de teatru pentru popor, jucate chiar de credincioşii săi; a scris o monografie a satului Crihalma, a versificat Psaltirea, între Noul Testament, precum şi unele părţi din Vechul Testament. A fost distins cu "crucea patriarhală" de patriarhul Justinian Marina.

A avut patru copii (doi medici, unul inginer, fiica contabilă). După pensionare a trăit la Rupea, unde a continuat să versifice. A murit în 1981, fiind îngropat în Crihalma, lângă biserica la care a slujit.

BIBLIOGRAFIE: Date sumare în vol. *Biserica întemniţată,* Bucureşti, 1998, p. 102; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* Bucureşti, 2001, p. 62; informaţii de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea, din iunie 2004.

BURSU IOAN, preot ortodox.

N. 21 (11) noiembrie 1898 în Ucea de Sus, jud. Făgăraş (azi Braşov), în familie de preot. Studii liceale (probabil la Liceul "Radu Negru" din Făgăraş, apoi la Institutul teologic din Sibiu (1920-1923). A fost un timp secretar personal al mitropolitului Nicolae Bălan. Hirotonit preot la 8 decembrie 1927 pentru parohia natală (datorită lui, au revenit la ortodoxie toţi credincioşii uniţţi din Ucea de Sus).

Fiindcă în tinereţe a făcut politică legionară, la 18 mai 1948 a fost arestat de Securitatea din Făgăraş împreună cu un credincios al său. A fost deţinut scurt timp la Făgăraş, împreună cu Păr. Arsenie Boca de la Mănăstirea Sâmbăta, cu protopopul Pavel Borzea din Făgăraş. În continuare, a fost închis în Penitenciarele din Aiud, Ocnele Mari, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Târgu Jiu şi Piteşti, fiind eliberat abia la 21 iunie 1954. După eliberare, a fost reîncadrat de mitropolitul Nicolae Bălan tot la parohia Ucea de Sus. A murit la 19 decembrie 1977.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 107; informaţii de la Pr. Ioan Glăjar din Ucea de Jos (iulie 2004).

CĂLIN IOACHIM, preot ortodox.

N. 10 ianuarie 1910 în Şona, lângă Făgăraş, azi jud. Braşov. A făcut studii la Seminarul orfanilor de război din Câmpulung Muscel (1922-1930) şi doi ani la Facultatea de Teologie din Bucureşti. A fost hirotonit în catedrala din Sibiu la 7 iulie 1932 pe seama parohiei Telechi Recea-prot. Făgăraş (1932-1939), apoi în Şelimbăr, lângă Sibiu (1939-1951), şi în Poplaca, lângă Sibiu (1951-1952). A fost reţinut administrativ între 18 iulie 1952 (pe când era în Poplaca) şi 1 iulie 1954, sub acuzaţia că ar fi simpatizat cu mişcarea legionară. I s-a fixat apoi domiciliu obligatoriu în localitatea Ivăneşti, jud. Ialomiţa, unde a rămas până în anul 1964. A păstorit apoi în parohia Sebeşu de Jos, jud. Sibiu până în vara anului 1969, când a trecut la cele veşnice.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemnițată*, București, 1998, p. 113; Emanuel Tăvală, *Monografia comunei și parohiei Poplaca*, teză de licență, Sibiu, 2004, p. 110-111 (pe baza informațiilor fiicei pr. Călin, Lucian, azi preoteasă văduvă în Sibiu).

CHEȘCU VASILE, preot ortodox.

N. 7 martie 1910 în Mihăileni, jud. Sibiu. Absolvent de liceu cu bacalaureat. Studii la Academia teologică din Arad.

Hirotonit la 7 aprilie 1935 de mitropolitul Nicolae Bălan pentru parohia Mihăileni. Nu se știe când a fost închis la Canalul Dunăre-Marea Neagră, apoi la Aiud. După eliberare, a fost angajat la Centrul eparhial Sibiu, la tipografia eparhială. Între anii 1969-1980 a fost preot la Ocna – Sibiului. A murit în Sibiu la 4 ianuarie 1982.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemnițată*, București, 1998, p. 120; informații de la preotul Savu Popa din Ocna Sibiului, septembrie 2004.

CIULEI DUMITRU, preot ortodox.

N. 19 iulie 1911 în satul Fântâna, jud. Brașov. După terminarea studiilor liceale (probabil la Făgăraș), a urmat cursurile Academiei teologice "Andreiane" din Sibiu (1928-1932). Hirotonit la 4 iunie 1933 pe seama parohiei Hârseni, prot. Făgăraș, unde a funcționat până la 24 iunie 1941, când s-a transferat la parohia Daia, jud. Brașov. Arestat la 19 iulie 1952 și reținut pentru cercetări până la 17 iunie 1954. A activat, în continuare, la Daia, de unde s-a transferat la parohia Saschiz, prot. Sighișoara, la 1 aprilie 1960; pensionat la 1 februarie 1982 și stabilit în Târgu Mureș, unde a murit, în anul 2000.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemnițată*, București, 1998, p. 130.

COCAN OCTAVIAN, preot ortodox.

N. 6 februarie 1912 în Sâmbăta de Sus, jud. Brașov. Studii la Liceul "Radu Negru" din Făgăraș, apoi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1930-1934). A fost hirotonit preot la 30 noiembrie 1935 pentru parohia Berivoii Mari, jud. Fărăgaș. Mai târziu, preot în Făgăraș.

În 1952 a fost arestat pentru cercetări; a făcut 16 luni de detenţie la Canalul Dunăre-Marea Neagră. A trecut la cele veşnice în decembrie 1990.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată* , Bucureşti, 1998, p. 131; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 78.

COMŞA IOAN, preot ortodox.

N. 30 iunie 1911 în satul Galaţi, azi contopit cu or. Făgăraş. A făcut 4 clase de liceu, apoi 4 clase la Seminarul teologic din Sibiu şi Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1931-1935). Hirotonit la 5 septembrie 1936 pentru satul natal.

A fost arestat în 1948 şi condamnat de Tribunalul Militar Braşov prin sentinţa nr. 311 din 31 martie 1949, la 18 luni de închisoare, sub acuzaţia de "uneltire contra ordinei sociale". A fost reîncadrat la parohia sa, unde a slujit până la pensionare (1 februarie 1978).

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată,* Bucureşti, 1998, p. 135 (cu unele date biografice eronate); Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste,* Bucureşti, 2001, p. 81 (cu aceleaşi date eronate), p. 62; informaţii de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea şi Pr. Ioan Glăjar din Ucea de Jos.

DASCĂL CORNEL, preot ortodox.

N. 9 ianuarie 1916 în Cluj. Studii liceale, cu bacalaureat, apoi la Academia teologică din Sibiu (1936-1940). A fost hirotonit diacon la 15 iunie 1941, apoi preot la 2 octombrie 1942 pentru parohia Lepindea azi jud. Mureş (1 aprilie 1943 – 1 noiembrie 1947), apoi s-a transferat la Arpaşu de Jos, azi jud. Sibiu (1 noiembrie 1947 – 1 noiembrie 1956). Prin 1947 l-a adăpostit un timp pe Nichifor Crainic (vezi prefaţa la vol. memorialistic *Zile albe, zile negre*, Bucureşti, 1991). A fost arestat în 11 decembrie 1956 şi condamnat de Tribunalul Militar Sibiu (iulie 1957) la 9 ani închisoare pentru că a refuzat să divulge secretul spovedaniei în faţa anchetatorilor; eliberat la 16 aprilie 1964. A fost reîncadrat la parohiile Cornăţel (1 septembrie 1964 – 1 noiembrie 1969), apoi la Sebeşu de Jos, ambele în jud. Sibiu, de unde s-a pensionat la 1 iulie 1983. După pensionare, s-a stabilit în Geoagiu, jud. Alba, unde a murit.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 152-153; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 90; Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste...*, literele D-E, Bucureşti, 2002, p. 30.

DÂMBOIU VICTOR, preot ortodox.

N. 29 noiembrie 1922 în Râuşor, jud. Braşov. Studii la Şcolile normale din Făgăraş (1934-1938) şi "Andrei Şaguna" din Sibiu (1938-1942). În toamna anului 1942 s-a înscris la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu, dar curând a fost încorporat şi trimis pe front. Şi-a reluat studiile la Academia teologică din Arad, pe care le-a terminat în 1947, cu licenţa la Sibiu. La 2 septembrie 1947 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Şinca Nouă, prot. Făgăraş, iar în 1952 s-a transferat la parohia Drăguş, prot. Făgăraş. A fost arestat prima oară în anul 1949, în urma unor predici împotriva regimului şi dus la Securitatea din Făgăraş, unde a fost anchetat şi bătut. În aprilie 1957 a fost arestat din nou şi condamnat la 10 ani de închisoare de Tribunalul Militar Braşov, sub acuzaţia de "complicitate la crima de uneltire contra statului". Şi-a executat pedeapsa în închisorile din Sibiu, Codlea, Jilava, Galaţi, Brăila, Balta Mare a Brăilei, Salcia şi Stoieneşti, jud. Brăila. A fost eliberat la 3 august 1964.

După eliberare, a lucrat ca simplu muncitor în Făgăraş, apoi după multe amânări, a fost numit la parohia Râuşor, de unde s-a pensionat la 1 ianuarie 1986. A murit în anul 2003.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 155; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 91-92 (date oferite de Pr. V. Dâmboiu).

DOBRESCU CONSTANTIN, preot ortodox în Ghijasa de Jos, jud. Sibiu Deţinut 5 (cinci) ani.

BIBLIOGRAFIE: Nu este menţionat în lucrările consacrate preoţilor deţinuţi în închisorile comuniste. Informaţia Păr. Ioan Vladovici din Sibiu, fost deţinut politic.

ENESCU ISAIA, preot ortodox.

N. 18 iunie 1903 în Şimon, jud. Braşov. Studii liceale, cu bacalaureat, la Liceul "Andrei Şaguna" din Braşov, apoi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1924-1928). Hirotonit la 29 septembrie 1929 de arhiereul Vasile Stan de la Sibiu pentru parohia Şimon. Nu se ştie în ce perioadă a fost închis.

BIBLIOGRAFIE: , Nu este menţionat în lucrările consacrate preoţilor deţinuţi. Informaţie de la Părintele Ioan Giurgiu din Moeciu de Jos, fost deţinut politic (iulie 2004).

EŞIANU HARITON, preot ortodox.

N. 29 septembrie 1910 în Sâmbăta de Jos, jud. Făgăraş (azi jud. Braşov). A făcut 4 clase de liceu în Făgăraş, apoi Seminarul teologic de 4 clase existent atunci la Sibiu, după care s-a înscris la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1931-1935). Hirotonit preot la 13 iunie 1937 pe seama parohiei Biborţeni - jud. Covasna, (unde a construit o biserică). Din cauza ocupaţiei hortyste, a fost nevoit să plece, funcţionând un timp la parohiile Stănija de Jos (jud. Hunedoara, prot. Brad), apoi la Cincu Mare (prot. Agnita); în sfârşit, între anii 1948-1984 a păstorit în satul natal.

A fost arestat în vara anului 1952 (se pare la 15 august) şi dus la Canalul Dunăre-Marea Neagră (Poarta Albă). De acolo, dus la Borzeşti şi Oneşti, jud. Bacău, de unde a fost eliberat în 1954; nu a fost judecat.

S-a pensionat în 1984, iar în septembrie 1986 a trecut la cele veşnice. Apreciat de credincioşi, dar şi de colegii preoţi pentru ţinuta sa aleasă de preot.

BIBLIOGRAFIE: Date extrem de sumare în vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 183 şi la Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 109;Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste*...Dicţionar, literele D-E, Bucureşti, 2002, p. 227; informaţii mai amănunţite oferite de Prot. Gheorghe Opriş din Rupea în iunie 2004.

FILIP NICANOR,

N. la 16 februarie 1899 în satul Finişel, jud. Cluj. Studii liceale cu bacalaureat, apoi la Institutul teologic ortodox din Sibiu (1920-1923). Hirotonit preot la 21 februarie 1926 pentru parohia Apoldu de Sus, jud. Sibiu; mai târziu preot în Barcani, azi încorporat în oraşul Întorsura Buzăului, jud. Covasna. În 1948-1949 era reţinut la Securitatea din Braşov (împreună cu stud. teolog Gh. Opriş şi elevul Ioan Glăjar); ulterior a ajuns la Canalul Dunăre Marea Neagră.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 305; informaţii de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea şi Pr. Ioan Glăjar din Ucea de Jos, în august 2004.

FLEŞARIU AUREL, preot ortodox.

N. 3 martie 1914 în Saschiz, lângă Sighişoara (azi jud. Mureş). Studii la Liceul din Sighişoara, apoi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1933-1937). A funcţionat în parohiile Şoala, prot. Mediaş - hirotonit la 15 iulie 1938 - până la 1 octombrie 1943), apoi la Criţ, protopopiatul Rupea, azi jud. Braşov, unde a rămas până la pensionare, la 1 octombrie 1979. Apreciat de credincioşi, ca bun cântăreţ şi predicator.

În iunie 1952 a fost arestat şi deportat în satul Viişoara, în Bărăgan lângă Slobozia, unde a stat timp de patru ani. În această perioadă, prin strădaniile sale, s-a ridicat o modestă biserică în Viişoara pentru deportaţii de acolo. A murit în 1995, în Timişoara, unde locuia la fiul său.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 188-189; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 112 (foarte sumar); informaţii de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea, din iunie 2004.

FLOREA MATEI, preot ortodox (probabil iniţial greco-catolic)

N. 14 februarie 1899 în Iaşi, jud. Braşov. Hirotonit pe seama parohiei natale.

Potrivit dispoziţiilor Comisiei de Redresare Economică şi Stabilizare Monetară nr. 249 din 19 martie 1948 a fost "licenţiat din serviciu". În 1952 a fost arestat şi condamnat la un an închisoare prin sentinţa nr. 488/1952 a Tribunalului Braşov. Şi-a executat pedeapsa la Canalul Dunăre-Marea Neagră.

BIBLIOGRAFIE : Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1988, p. 191.

FLOREA IONEL, preot ortodox.

N. 26 august 1913 în Pianu de Jos, jud. Alba. A făcut studii la un seminar teologic, apoi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1931-1935). A fost hirotonit preot pentru parohia Vinţu de Jos, jud. Alba, la 25 martie 1939, unde a funcţionat până la 15 iunie 1941. Pentru implicare în mişcarea legionară a fost condamnat la 5 ani închisoare în 1941, fiind eliberat abia în 1947. În anii următori, a funcţionat ca dirijor de cor în Sibiu (1949-1950), profesor de Muzică la Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Sibiu (1941-1950), apoi la Şcoala de drumuri şi poduri din Sibiu (1950-1952). Din 19 iulie 1952 până la 5 iulie 1954 a fost arestat din nou

şi trimis în lagărele de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră (Periprava şi Năvodari). După eliberare, a funcţionat ca administrator de imobil la Institutul teologic universitar din Sibiu (15 iulie 1954-14 mai 1959). A fost din nou arestat în mai 1959 şi condamnat de Tribunalul Militar din Sibiu la 7 ani închisoare, sub acuzaţia de "uneltire contra ordinei sociale"; eliberat la 28 iulie 1964. În anii următori, a fost reîncadrat ca preot la parohiile Glâmboaca, jud. Sibiu (1 octombrie 1964 - 1 august 1966), Iernut - jud. Mureş (1 august 1966 - 1 februarie 1971) şi Calvasăr, jud. Sibiu (din 1971 până la pensionare, în 1 noiembrie 1985).

După pensionare a trăit în Sibiu; aici a murit la 15 noiembrie 1999.

BIBLIOGRAFIE: vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 190 (date foarte complete);

FULEA IOAN, absolvent de teologie, apoi preot ortodox.

N. 22 februarie 1928 în Ludoş, jud. Sibiu. A fost arestat pentru prima oară în iunie 1948, pe când era elev la Liceul "Gheorghe Lazăr" din Sibiu şi condamnat la trei ani de închisoare (executată la Târgşoru-Prahova şi Canalul Dunăre-Marea Neagră). După eliberare şi-a terminat studiile liceale, apoi a urmat cursurile Institutului teologic universitar din Sibiu (1954-1958). La 29 aprilie 1959 a fost arestat din nou şi condamnat de Tribunalul Militar Constanţa prin sentinţa nr. 325 din 27 iunie 1959 la 25 de ani de muncă silnică, sub acuzaţia de "uneltire contra ordinei sociale". Şi-a executat pedeapsa până la 30 iulie 1964. A fost hirotonit preot pe seama parohiei Fofeldea la 25 februarie 1965, unde a lucrat mult pentru restaurarea vechii fresce a bisericii, executată de fraţii Grecu. Era foarte apreciat de credincioşi fiind un bun cântăreţ şi bun predicator. A murit la 2 iulie 1986.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată,* Bucureşti, 1998, p. 195; Vasilea Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 115 (în amândouă sunt date eronate).

GARCEA SILVESTRU, preot ortodox.

N. 6 octombrie 1905 în Agoştin (azi Augustin), fostul judeţ Târnava Mare (azi în Braşov). A urmat 4 clase gimnaziale, apoi 3 clase la Şcoala normală "Andrei Şaguna" din Sibiu şi Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1926-1930). Hirotonit la 22 februarie 1931 pentru parohia Cernatu, jud. Braşov. Nu se ştie care a fost perioada de detenţie politică.

BIBLIOGRAFIE: O simplă menţiune în vol. *Mărturisitori de după gratii*, Cluj-Napoca, 1995, p. 35.

GIURGIU IOAN, preot ortodox.

N. 8 iulie 1919 în Moeciu de Jos, jud. Braşov, într-o familie de ţărani ai căror strămoşi au venit aici din Munţii Apuseni, după răscoala lui Horea. A studiat la Liceul "Andrei Şaguna" din Braşov (4 clase), apoi la Liceul "Gheorghe Lazăr" din Sibiu (cl. V-VIII, cu bacalaureatul), continuând la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1938-1942). A fost hirotonit în 1942 pe seama parohiei Fundata-Bran, iar în 1945 s-a transferat în satul natal, parohia Moeciu de Jos.

La 9 octombrie 1959 a fost arestat de Securitatea Braşov. După cercetări, care au durat nouă luni, a fost condamnat "la 15 ani de muncă silnică şi 15 ani temniţă grea" (pedepse necontopite), sub acuzaţia de "complot armat împotriva siguranţei statului şi favorizarea infractorului", deoarece a discutat şi a hrănit un luptător din rezistenţa armată anticomunistă din munţi. Pentru că publicase în "Anuarul Academiei teologie Andreiane" pe anul 19412/1942 o conferinţă cu titlul "Omul în concepţia creştină şi cea comunistă", a primit încă o condamnare de 10 ani, fiind acuzat de "intensă activitate împotriva clasei muncitoare." Cele trei sentinţe prevedeau şi confiscarea averii. Şi-a executat pedeapsa la Penitenciarele din Codlea, Aiud, Jilava şi Galaţi, apoi la lagărul de exterminare Salcia din Balta Brăilei, de unde a fost eliberat în august 1964.

A fost reîncadrat ca preot la parohia Păpăuţi, jud. Covasna (1964-1967), în paralel la Lădăuţi (1965-1967), la Holbav, jud. Braşov (1967-1973), apoi a revenit în satul natal (din 1973 până la pensionare, în 1992); hirotesit iconom stavrofor în 1985.

BIBLIOGRAFIE: Informaţii detaliate primite de la Păr. Ioan Giurgiu în iulie 2004.

GLĂJAR IOAN, absolvent de liceu, mai târziu preot.

N. 24 martie 1929 în Ucea de Jos, jud. Făgăraş, (azi Braşov). A studiat la Liceul "Radu Negru" din Făgăraş .Ca ele v de liceu, a făcut parte din organizaţia secretă "Frăţia de Cruce", cu profil naţionalist şi anticomunist. A fost arestat în casa părintească la 29 iunie 1948, la câteva zile după terminarea penultimei clase de liceu; în aceeaşi zi au fost arestaţi şi alţi colegi ai săi. A fost anchetat la Securitatea din Făgăraş şi Braşov şi închis la Penitenciarul din Braşov. A fost

judecat la Braşov în februarie 949 - împreună cu alte grupuri de elevi, studenţi, intelectuali şi muncitori - şi condamnat la un an de "închisoare corecţională" pentru "uneltire împotriva ordinei de stat". Eliberat după un an şi trei luni, deci la 1 octombrie 1949.

N-a mai fost primit în Liceul "Radu Negru" din Făgăraş, nici la Liceul "Gheorghe Lazăr" din Sibiu, fapt pentru care s-a angajat pe un şantier de construcţii şi a făcut clasa a XII-a ca "elev particular" (fără frecvenţă). După bacalaureat, a dat de patru ori examen de admitere pentru învăţământul universitar (o dată la o Facultate de construcţii, apoi de trei ori la Facultăţi de Matematică-Fizică), dar a fost respins de fiecare dată din cauza "dosarului". Din aceste motive, s-a înscris la Institutul teologic universitar din Sibiu (1950 – 1954), după care a făcut cursuri de doctorat, la zi, la Institutul teologic din Bucureşti (1955 – 1958). Hirotonit diacon în 1954, preot abia la 27 februarie 1960 (din cauza dificultăţilor făcute de Departamentul Cultelor şi Securitate), pe seama parohiei Ucea de Jos, unde funcţionează şi în prezent; un timp a fost, concomitent, consilier la Arhiepiscopia Sibiului (1974-1976) şi lector la Institutul teologic din Sibiu (1976-1991). În tinereţe a publicat diverse studii şi articole în periodicele bisericeşti ale timpului "Studii Teologice", "Mitropolia Ardealului", "Telegraful Român" şi altele.

BIBLIOGRAFIE: Vol *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 209 (foarte sumar); Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, ed. a II-a, Bucureşti, 2002, p. 203. Informaţii detaliate primite de la Păr. I. Glăjar, august 2004.

GREBENEA NICOLAE, diacon şi profesor de Religie, iar după eliberare preot.

N. 25 octombrie 1905 în Răşinari, jud. Sibiu. A urmat cursurile Şcolii Normale "Andrei Şaguna" din Sibiu (cu diferenţă de liceu şi bacalaureat), apoi ale Academiei teologice "Andreiane" din Sibiu (1926-1930), cu licenţă la Facultatea de Teologie din Cernăuţi. A funcţionat pentru scurt timp ca profesor de Religie la Lupeni şi Petroşani, apoi în Bicazul Ardelean (pe atunci în jud. Ciuc).

Intrat de tânăr în mişcarea legionară, a avut parte de 22 de ani de închisoare încă din timpul guvernării lui Ion Antonescu (1942 - 1964). A fost reţinut la Aiud timp de 18 ani, apoi la mina de la Cavnic şi în alte închisori. După eliberare, mitropolitul Nicolae Colan i-a încredinţat o modestă parohie, Spini cu filia Şona, pe Târnave. În martie 1973 s-a transferat în parohia Vlădiceni, jud. Neamţ, unde a activat până în 1977, când a fost pensionat forţat din dispoziţia organelor de Securitate. Din 1964 şi până în decembrie 1989 a fost în permanenţă anchetat la

Securitatea din Alba Julia, apoi la cea din Piatra Neamţ. După pensionare s-a stabilit în Piatra Neamţ.

BIBLIOGRAFIE: Volumul memorialistic *Amintiri din întuneric*, ediţia a doua, Bucureşti, Editura Scara, 2000, 560 p.

GRECU TRAIAN, preot ortodox.

N. 25 august 1910 în Ruja, jud. Sibiu (azi localitate componentă a or. Agnita). A făcut 4 clase de gimnaziu, Seminarul teologic de 4 clase din Sibiu şi apoi Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1931 - 1935). A fost hirotonit preot pe seama parohiei Toarcla, prot. Agnita, la 20 noiembrie 1936, unde a păstorit până în 1938, când a fost ales preot în satul natal; aici a păstorit până în 1964, când şi-a pierdut vederea. A murit la 6 decembrie 1984.

A fost deţinut la Canalul Dunăre-Marea Neagră un an sau doi.

BIBLIOGRAFIE: Informaţia Prot. Gh. Opriş din Rupea şi Prot. Grigorie Cernea din Agnita (august 2004).

LASCU IOAN, preot ortodox.

N. 17 aprilie 1904 în Râşnov, jud. Braşov. A făcut Liceul (probabil în Braşov), apoi Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1926-1930). A fost hirotonit preot la 2 august 1931 de mitropolitul Nicolae Bălan, pe seama parohiei Bran-Poarta.

A fost arestat, deoarece făcuse politică legionară.

LEICU MIHAI, preot ortodox.

N. 1 decembrie 1905 în Sighişoara. Studii la Liceul "Timotei Cipariu" din Dumbrăveni, apoi la Academiile teologice din Sibiu şi Cluj (1926 - 1930). A fost hirotonit preot pe seama parohiei Coveş, protopopiatul Agnita la 6 decembrie 1931 de mitropolitul Nicolae Bălan, unde a păstorit până în 1946; între anii 1943-1945 a fost "administrator protopopesc" la Agnita. După 1946 a lucrat la Centrul eparhial Sibiu. Între anii 1952-1954 a fost arestat (pentru implicare în mişcarea legionară) şi trimis la muncă la Canalul Dunăre-Marea Neagră. În 1956 a fost numit preot la

biserica "dintre brazi" din Sibiu, la care a activat până la pensionare, în 1976. Era un preot distins, foarte apropiat de credincioşi. A murit în Sibiu la 9 aprilie 1985.

BIBLIOGRAFIE: Pr. Mihai Naicu, *Biserica Adormirea Maicii Domnului din Coveş (1851-2001)*, Sibiu, f.a., p. 28-29.

MODROIU MIRCEA, preot ortodox.

N. 20 octombrie 1919 în Vama Buzăului, jud. Braşov. A făcut liceul, apoi Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1933-1937). A fost hirotonit preot la 29 noiembrie 1940 pentru parohia Vama Buzăului de episcopul Vasile Stan.

Arestat, dar nu ştim în ce perioadă.

BIBLIOGRAFIE: O simplă menţiune în vol. *Mărturisiri de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temniţele comuniste.*, Cluj Napoca, 1995, p. 52 şi la Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 169.

MOLDOVAN DUMITRU, preot ortodox (probabil iniţial greco-catolic).

N. 14 decembrie 1907 în Bernadea, jud. Mureş. Nu ştim unde şi-a făcut studiile. Hirotonit preot pentru parohia Recea – jud. Făgăraş, azi Braşov. A fost arestat în 1954, sub acuzaţia de "omisiune de denunţ". Conform sentinţei nr. 1825/ 1956 a Tribunalului Braşov, a fost condamnat la doi ani de detenţie. Şi-a executat pedeapsa la Canalul Dunăre-Marea Neagră.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 289.

MOLDOVAN GHEORGHE, preot ortodox.

N. la 6 februarie 1916 în Prejmer, jud. Braşov. Absolvent de liceu (probabil la Braşov), apoi a urmat Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1937-1941). Hirotonit la 1 octombrie 1942 pentru parohia Luţa, jud. Făgăraş; mai târziu preot în Budila, jud. Braşov. Nu se cunoaşte perioada de detenţie.

BIBLIOGRAFIE: O simplă menţiune în vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 289.

MORARU GHEORGHE, preot unit, apoi ortodox.

N. 9 octombrie 1905 în Cuciulata, jud. Braşov. A studiat la Liceul "Radu Negru" din Făgăraş, apoi la Academia teologică unită din Blaj. Din 1930 a fost preot unit în Cuciulata şi Comana de Jos, jud. Braşov, unde a păstorit până la 1 iunie 1977, când s-a pensionat; în octombrie 1948 a revenit la Biserica ortodoxă, împreună cu toţi credincioşii săi.

Arestat în 12 martie 1950 (1952?) pentru o lună. În 15 august 1950 (1952? Arestat din nou, dus în cetatea Făgăraş, iar de acolo la Canal Dunăre-Marea Neagră (Capul Midia, apoi la Năvodari). A fost eliberat la 10 august 1953. A fost acuzat că a răspândit manifeste împotriva ordinei de stat.

După pensionare, în 1977, s-a stabillit în Breaza, pe Valea Prahovei, unde a trăit până la moarte, în august 1987.

BIBLIOGRAFIE: Informaţii de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea, iunie 2004.

MUNTEANU ALEXANDRU, student teolog, apoi preot ortodox.

N. 1 octombrie 1924 în Pâclişa, azi încorporată în mun. Alba Iulia. După terminarea liceului în Alba Iulia s-a înscris la Academia Comercială din Braşov (1945) şi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (an I, 1947/48). La 28 mai 1948 a fost arestat. Tribunalul Militar Braşov, prin sentinţa nr. 332/martie 1949 – dosarul 86/1949, l-a condamnat la 15 ani muncă silnică, fiind acuzat de "crimă de uneltire împotriva ordinei sociale". Şi-a executat pedeapsa la Sibiu, Braşov, Jilava, Piteşti, Gherla, mina de plumb Baia Sprie, Aiud. A fost eliberat abia la 24 mai 1963.

După eliberare, a fost angajat ca simplu muncitor la două intreprinderi de stat din Alba Iulia. În urma unor încercări repetate, i s-a permis să se reînscrie la Institutul Teologic Universitar Sibiu, în 1967, pe care l-a urmat la zi, până în 1971. După obţinerea licenţei, a fost hirotonit preot la 24 august 1971, pe seama parohiei Ciugud, lângă Alba Iulia, unde a păstorit până la pensionare în 2001. Deosebit de apreciat de credincioşi şi de colegii preoţi; hirotesit iconom stavrofor. Azi trăieşte în or. Dumbrăveni, jud. Sibiu.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 292-293; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 171-172; informaţii primite de la Păr. Al. Munteanu în august 2004.

NAFTANAILĂ IOAN, preot ortodox.

N. 4 iunie 1925 în Breaza, jud. Făgăraş, azi jud. Braşov. Studii la Liceul "Radu Negru" din Făgăraş, apoi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1945-1949). A fost hirotonit pentru parohia Breaza la 29 aprilie 1949.

A fost arestat în 27 septembrie 1957 şi condamnat iniţial la 3 ani închisoare, sub acuzaţia de "omisiune de denunţ şi ajutor dat unor fugari". În urma recursului, Tribunalul Suprem, Colegiul Militar din Bucureşti, prin sentinţa nr. 135 din 15 august 1958, l-a condamnat la 6 ani detenţie şi confiscarea averii. Şi-a executat pedeapsa la Gherla, apoi la Salcia, Periprava şi Grindu; eliberat la 8 septembrie 1963. După eliberare a fost încadrat ca preot în parohiile Bucerdea Grânoasă, lângă Blaj, până în 1969, apoi din nou în satul natal (1969-1993), iar după pensionare (1993) a mai slujit în Viştea de Jos, la Berivoi, Hurezi, Recea (toate în prot. Făgăraş), la fiecare câte un an, apoi la reînfiinţata mănăstire de la Breaza. Preot cu preocupări istorice între altele, a întocmit o monografie a satului natal.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată,* Bucureşti, 1998, p. 298; informaţii de la fiul său, preot în Viştea de Jos, august 2004.

NEAGOE IOAN, preot ortodox.

N. 7 iulie 1912 în Viştea de Jos, jud. Făgăraş (azi Braşov). Absolvent al Seminarului "Central" din Bucureşti şi licenţiat (1939) al Facultăţii de Teologie din Cernăuţi. La 10 septembrie 1940 a fost hirotonit în catedrala din Sibiu pentru parohia Dridif, jud. Făgăraş; în 1943 a fost mobilizat ca preot militar şi trimis pe front; în 1945 a fost ales preot pentru parohia natală, Viştea de Jos, unde a păstorit până la 31 octombrie 1962, când a trecut la cele veşnice. În 1945 a fost internat în lagărul din Galaţi, lângă Făgăraş (azi înglobat în acest oraş) timp de câteva luni, pentru că aderase la mişcarea legionară.

BIBLIOGRAFIE: Nu este trecut în volumele consacrate preoţilor din închisorile comuniste; informaţii primite de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea şi Preot Ioan Glăjar din Ucea de Jos şi de la văd. preoteasă Silvia Neagoe în august 2004.

OANCEA ZOSIM, preot ortodox şi profesor de Religie.

N. 21 iulie 1911 în Alma, jud. Sibiu. A urmat cursurile Liceului din Dumbrăveni (1922-1929), un an la Academia teologică din Sibiu (1929-1930), apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1930-1934). A funcţionat ca profesor de Religie la Şcoala normală din Cristuru Secuiesc (1935-1936), apoi la Şcoala normală de fete "Andrei Şaguna" din Sibiu (1936-1948); hirotonit preot la 31 decembrie 1935. Între anii 1943-1945 a fost detaşat ca preot şi "administrator protopopesc" la Blaj şi încredinţat cu predarea Religiei la elevii ortodocşi de acolo, apoi inspector pentru învăţământul religios secundar din Arhiepiscopia Sibiului (1945-1946).

Pentru implicarea sa în mişcarea legionară, a fost arestat în gara Copşa Mică la 7 iulie 1948, acuzat că a tipărit Calendarul "Credinţa" pe anul 1948. Tribunalul Militar Sibiu, prin sentinţa nr. 93/1949, l-a condamnat la zece ani închisoare; ulterior, la 12 august 1957, a fost condamnat la alţi cinci ani de închisoare, fiind eliberat abia în septembrie 1963. A fost închis la Aiud, după care a avut un timp domiciliu obligatoriu la Bumbăcari, jud. Brăila, apoi dus în coloniile de muncă din Delta Dunării (Noua Culme şi Periprava).

De la 1 ianuarie 1964 până în 1999 a activat ca preot-paroh în Sibiel, jud. Sibiu, unde a restaurat biserica-monument istoric şi a pus bazele unui cunoscut muzeu cu icoane pe sticlă. A publicat mai multe lucrări cu profil teologic sau memorialistic, volume de predici (1944 şi 1975) studii, articole şi predici în periodicele: "Mitropolia Ardealului", "Mitropolia Olteniei", "Telegraful Român" ş.a.

BIBLIOGRAFIE: Cartea proprie *Datoria de a mărturisi. Închisorile unui preot ortodox*, Bucureşti, 1995, 160 p.; Vol. *Preotul Zosim Oancea şi Muzeul de icoane pe sticlă din Sibiel*, Sibiu, 2002, 208 p. A se vedea şi vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 311.

ONCIOIU GHEORGHE, preot ortodox.

N. 15 noiembrie 1909 în Moeciu de Sus, jud. Braşov. A studiat la Liceul "Andrei Şaguna" din Braşov, apoi la Facultatea de Teologie din Bucureşti, unde a obţinut licenţa. A fost hirotonit la 20 şi 21 decembrie 1935 pentru parohia natală, Moeciu de Sus.

În perioada septembrie 1952 – octombrie 1954 a fost arestat şi dus la muncă forţată la Canalul Dunăre – Marea Neagră (Salcia), fără a fi judecat. Soţia, învăţătoare, a fost înlăturată din învăţământ, iar cei trei copii minori n-au putut urma şcolile pe care le-au dorit. Şi-a putut relua activitatea în parohia sa abia în

1956. A trecut la cele veşnice la 29 ianuarie 1969. A fost un preot cult, bun slujitor şi predicator, foarte apreciat de credincioşi.

BIBLIOGRAFIE: Nu este menţionat în lucrările consacrate preoţilor din închisorile comuniste. Informaţii de la ginerele său, Păr. Nicolae Puchianu din Râşnov – jud. Braşov, octombrie 2004.

OPRIŞ GHEOGHE - student teolog, hirotonit după eliberare.

N. 14 februarie 1927, în Dridif, lângă Făgăraş, azi în jud. Braşov.

După terminarea studiilor secundare, s-a înscris la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu.

La 9 iunie 1948, deci pe când era în sesiunea de examene, anul I, a fost arestat şi anchetat, împreună cu alţi studenţi teologi, la Securitatea din Sibiu. A fost mutat apoi la Securitatea şi la Penitenciarul din Braşov. Abia în februarie 1949 a fost judecat şi condamnat la trei ani de închisoare corecţională. În vara aceluiaşi an, împreună cu alţi studenţi, a fost mutat, pentru scurt timp la Penitenciarul de la Jilava, iar de acolo în cunoscuta închisoare de la Piteşti. Din octombrie 1949 până în aprilie 1950 a fost supus - alături de alţi studenţi - la acţiunea de "demascare şi reeducare" dirijată de acel personaj de tristă amintire, Eugen Ţurcanu. În aprilie 1950 a fost - dus cu alţi studenţi, la Canalul Dunăre-Marea Neagră, dar nu au fost ţinuţi acolo decât pentru scurt timp, socotindu-se că nu meritau un regim de muncă. În această situaţie au fost reîntorşi la Piteşti, unde au continuat torturile ordonate de Ţurcanu.

În 1950 a fost mutat, împreună cu alţi studenţi la închisoarea din Gherla, unde s-a continuat "reeducarea", sub îndrumarea altui sinistru personaj, Popa Ţanu. În septembrie 1951, deşi expirase termenul de trei ani, a primit o nouă pedeapsă administrativă, fiind trimis la muncă pe şantierul de la Hidrocentrala Bicaz. A fost eliberat abia în februarie 1953, apoi i s-a fixat, pentru un timp, domiciliu obligatoriu.

În toamna aceluiaşi an a fost reprimit la Institutul teologic din Sibiu, cu dreptul de a-şi da examenele din anul I. Terminând anul II, i s-a permis ca să pregătească peste vară, examenele anului III. Aşa se face că în iuni 1955 a termina anul IV şi a susţinut examenul de licenţă.

După căsătoria cu Maria Dan din Mândra-Făgăraş (al cărui tată a fost deţinut politic timp de 7 ani), a fost hirotonit preot la 6 august 1956 pe seama parohiei Merghindeal, jud. Sibiu, unde a păstorit timp de 12 ani. În 1967 a fost numit preot în Rupea, jud. Braşov. Reînfiinţându-se protopopiatul Rupea, în 1975, i s-a încredinţat şi conducerea acestuia.

A îndeplinit slujba de protopop timp de 18 ani, deci până în 1993, când a renunţat. În 1998 a solicitat pensionarea pentru limită de vârstă. Azi trăieşte în Rupea.

BIBLIOGRAFIE: Date sumare, în vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998. p 316; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 184; date biografice oferite de Păr. Gh. Opriş în iunie 2004.

OPRIŞ IOAN, preot ortodox.

N. 19 septembrie 1916 în Ocna Sibiului. Studii liceale în Sibiu, apoi la Facultatea de Teologie din Chişinău (1934-1938). Profesor de Religie la Liceul comercial din Sibiu (1939-1940), hirotonit preot la 14 octombrie 1939 pe seama parohiei Topârcea, jud. Sibiu (1940-1941), transferat apoi la parohia Mândra, jud. Sibiu (1941-1944); profesor de Religie la Blaj (1945-1946) şi "administrator protopopesc" la Blaj (1946-1949), profesor la Şcoala de cântăreţi bisericeşti din Sibiu (1950-1951), preot la catedrala din Sibiu şi "custode" al Muzeului Arhiepiscopiei Sibiului (1952-1954).

A fost arestat în perioada 3 ianuarie 1954 – 13 august 1954 sub acuzaţia de "antroposofie". După eliberare, a fost încadrat ca preot în Oarba (jud. Mureş), Dăişoara (jud. Braşov) şi alte parohii din noua Episcopie de Alba Iulia. A fost un preot cu frumoase preocupări de teologie şi filosofie; a publicat diverse studii şi articole în periodicele bisericeşti sibiene.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, p. 316; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 184 (aceleaşi date).

PAPUC GHEORGHE, absolvent de liceu, mai târziui preot.

N. 28 iulie 1928 în Covasna. A studiat la Liceele din Năsăud (1940-194) şi "Andrei Şaguna" din Braşov (1944-1948). A fost arestat imediat după absolvirea Liceului şi închis la Sfântu Gheorghe timp de un an. Şi-a continuat studiile la Institutul teologic universitar din Sibiu (1949-1953), apoi a făcut cursurile de doctorat la cel din Bucureşti (1953-1956). A fost hirotonit diacon (1956-1988), apoi preot (1988-1993) pentru catedrala mitropolitană din Sibiu; concomitent a funcţionat ca secretar de secţie la Arhiepiscopia Sibiului (1956-1968), consilier cultural al Arhiepiscopiei (1968-1993), redactor al ziarului "Telegraful Român" (1967-1968) şi al "Îndrumătorului bisericesc

de la Sibiu" (1968-1993). A publicat unele studii în revistele bisericeşti ("Studii Teologice" şi "Mitropolia Ardealului") dar mai ales sute de articole în cele două publicaţii pe care le-a redactat sau predici în "Mitropolia Ardealului" (o parte din articole au fost strânse în volumul *Întru înnoirea vieţii. Articole de zidire sufletească*, Sibiiu, 1978, 464 p.). A murit în Sibiu la 27 octombrie 1993.

BIBLIOGRAFIE: *Necrolog* în *Telegraful Român*, nr. 41 - 42 din 1993, p. 1-2; Ioan Lăcătuşu, *Personalităţi din Covasna şi Harghita*, Cluj-Napoca, 1998, p. 113-115; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, Cluj-Napoca, 2002, p. 721-723; Mircea Păcurariu *Dicţionarul teologilor români*, ed. a II-a, Bucureşti, 2002, p. 350-351.

PORA EMIL, preot ortodox.

N. 8 decembrie 1905 în Nadeş, fostul judeţ Târnava Mare (azi jud. Mureş). Studii la Şcoala normală "Andrei Şaguna" din Sibiu, apoi la Academia teologică "Andreiană" tot în Sibiu (1925-1929). A fost hirotonit la 13 aprilie 1930, ca şi "capelan" pentru parohia Agnita, unde mai târziu a devenit preot-paroh până în 1959. Arestat în 1959 şi deţinut un an pentru cercetări. După eliberare, a funcţionat la parohia Tiur (1961-1971), apoi la Vlădeni, jud. Braşov (1971-1977). A murit în 1986 în Vlădeni, lângă Blaj.

BIBLIOGRAFIE: Nu este menţionat în volumele consacrate preoţilor deţinuţi în închisorile comuniste; informaţii primite de la Prot. Gheorghe Opriş din Rupea şi Grigorie Cernea din Agnita în august 2004.

PURCĂROIU DANIIL, preot ortodox.

N. 31 octombrie 1905 în Tohanu Nou, jud. Braşov. A urmat Şcoala normală "Andrei Şaguna" din Sibiu, apoi Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1925-1929). Hirotonit la 13 iulie 1930 pentru parohia Turcheş, jud. Braşov. Nu se cunoaşte perioada detenţiei sale.

BIBLIOGRAFIE: O simplă menţiune în vol. *Mărturisitori de după gratii*, Cluj Napoca, 1995, p. 65.

RADU SIMION, preot ortodox şi profesor de Religie.

N. 18 octombrie 1906 în Mohu, jud. Sibiu. A făcut studii la Şcoala normală "Andrei Şaguna" din Sibiu (1919-1926), cu diferenţă de liceu şi bacalaureat, la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1927-1931), cu licenţă la Cernăuţi (1935) şi doctorat la Bucureşti; licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie din Cluj-Sibiu (1944); profesor suplinitor de Religie în Haţeg (1931-1932), la Cristuru Secuiesc (1932-1938), fiind şi preot paroh în Cristur (1935-1938), apoi profesor titular de Religie la Liceele de băieţi şi fete din Sighişoara (1938-1940) şi la Liceul "Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1940-1948); profesor la Şcoala elementară din cartierul Guşteriţa (1948-1950), asistent (1951-1952), bibliotecar şi funcţionar (1955-1958), apoi duhovnic-asistent (1958-1969) la Institutul teologic universitar din Sibiu. A publicat mai multe lucrări de teologie, precum şi studii şi articole în periodicele bisericeşti sibiene.

A fost arestat la 16 august 1952 şi deţinut la Canalul Dunăre-Marea Neagră (Năvodari) până la 1 mai 1954.

A murit în Sibiu la 30 martie 1995.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată,* p. 368; MIrcea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, ed. II, Bucureşti, 2002, p. 408; Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni de altă dată,* Cluj-Napoca, 2002, p. 712-714.

RAITA GHEORGHE, preot ortodox, probabil iniţial greco-catolic.

N. 14 aprilie 1906 în Şona, jud. Braşov.

A funcţionat la parohia Săsciori, jud. Braşov. Arestat în 1958 sub acuzaţia de "favorizare a infractorului" şi condamnat la 6 ani închisoare (sentinţa nr. 1638/1958 a Tribunalului Braşov). Şi-a executat pedeapsa la Aiud.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 369.

ROMAN IOAN, preot ortodox.

N. 28 noiembrie 1912 în Mohu, lângă Sibiu. A studiat la Liceul "Gheorghe Lazăr" din Sibiu, apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuţi. A fost hirotonit preot la 18 martie 1939 pe seama parohiei Tălmăcel, prot. Sibiu, unde a păstorit

până la pensionare. A fost închis mai mulţi ani, fără să fie judecat; în 1945, timp de câteva luni la Sibiu, în 1949 alte nouă luni, tot la Sibiu, în 1952-1954 (un an şi opt luni) la Canalul Dunăre-Marea Neagră, apoi între 18 septembrie 1959 şi 30 ianuarie 1960, tot la Sibiu pentru cercetări. A murit la 3 noiembrie 1992.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 376; informaţii de la fiul său, Preotul Horia Roman din Tălmăcel, septembrie 2004.

STINGHE NICOLAE, protopop ortodox în Braşov.

N. 11 septembrie 1883 în Braşov - Şchei. A urmat Gimnaziul "Andrei Şaguna" din Braşov (1894-1902), Institutul teologic din Sibiu (1902-1905, continuând la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, care i-a conferit doctoratul . Mitropolitul Ioan Meţianu l-a hirotonit diacon la 6 ianuarie 1912 şi preot la 22 decembrie 1912, pentru biserica "Sfântul Nicolae" din Braşov - Şchei; după 1937 a fost protopop al Braşovului. A fost unul din preoţii de elită ai timpului, membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului, membru în "despărţământul" Braşov al Astrei etc. Nu ştiu în ce perioadă a fost reţinut la Securitatea din Braşov pentru cercetări, se pare în 1949.

BIBLIOGRAFIE: Petru Baciu, *Povestiri din închisori şi lagăre*, Oradea, 1995, p. 41; Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 406 (o simplă menţiune).

STRAJA ŞTEFAN, preot ortodox.

N. 29 august 1911 în Cacova Ierii, jud. Cluj. După terminarea studiilor liceale, a urmat studii superioare la Facultatea de Teologie, din Cernăuţi, obţinând licenţa în 1934. A fost profesor de Religie la Târgu Mureş, Câmpeni, Mediaş şi Baia de Arieş. S-a implicat de tânăr în mişcarea legionară, încât în 1940 a devenit şeful organizaţiei legionare din Brăila. A fost arestat încă din 1941 în timpul regimului antonescian, continuându-şi pedeapsa şi în închisorile comuniste.

La 15 mai 1948 a fost condamnat de Tribunalul militar din Cluj la 15 ani de închisoare, sub acuzaţia de "activitate contra clasei muncitoare". A fost deţinut la Aiud, Gherla, Târgu Ocna, Galaţi, Periprava. Eliberat de la Periprava în 1962, după 21 de ani de detenţie. Timp de 5 ani a lucrat ca simplu muncitor în Sibiu,

după care, a fost hirotonit preot la 18 martie 1967 pe seama parohiei Mag, prot. Sibiu; în 1970 s-a transferat în parohia Ruşi, jud. Sibiu. S-a pensionat la 1 februarie 1991 şi a murit în Sibiu la 6 mai 1996.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată,* Bucureşti, 1998, p. 410; Vasile Manea *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 240 (aceleaşi date); Pr. Ioan Coşa, *Necrolog,* în "Telegraful Român" nr. 33-36 din sept. 1996.

SUMEDREA IOAN, preot ortodox.

N. 17 septembrie 1908 în Moeciu de Jos, jud. Braşov. A făcut 4 clase la Liceul "Andrei Şaguna" din Braşov, Seminarul teologic de 4 ani din Sibiu, apoi Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1931-1935). A fost hirotonit preot pe seama parohiei Sohodol, jud. Braşov, la 26 noiembrie 1935, iar în 1941 a fost ales în Moeciu de Jos

Arestat în 12 octombrie 1959 şi condamnat de Tribunalul Militar Braşov la 15 ani de închisoare, sub acuzaţia de "uneltire împotriva ordinei de stat". În urma recursului, Tribunalul Militar Suprem din Bucureşti, i-a redus pedeapsa la 5 ani. Şi-a executat pedeapsa la Aiud, Jilava, dar mai ales în Balta Brăilei, de unde a fost eliberat la 3 august 1964, în urma Decretului de amnistiere nr. 411/1964, reluându-şi misiunea la parohia Bran-Cheia. A murit la 13 august 1973.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 412, Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 240 (aceleaşi date); informaţii de la fiul său, Preotul Ioan Sumedrea jr. din Bran, august 2004.

TATU GHEORGHE, preot ortodox.

N. 1 aprilie 1908 în Sebeşu de Sus, jud. Sibiu. Studii la Şcoala normală "Andrei Şaguna" din Sibiu, apoi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1928-1932). Hirotonit la 27 septembrie 1933 pentru parohia natală. Nu se cunoaşte perioada de detenţie. Se pare că a fost acuzat că a spovedit persoane căutate de Securitate.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 421, Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 92 şi 247 (aceleaşi date).

TOMUŢIA PARTENIE, preot ortodox.

N. 1 octombrie 1909 în Şoroştin, jud. Sibiu. Studii liceale, cu bacalaureat, apoi la Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1930-1934). Hirotonit pe seama parohiei Ormeniş, prot. Sfântu Gheorghe (jud. Braşov); mai târziu a păstorit în satul natal. A fost deţinut administrativ în perioada 15 mai 1948 şi 15 mai 1954. A fost pensionat la 1 octombrie 1982 de la parohia Şoroştin şi a decedat la 22 martie 2004.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 431.

TURCU IOAN, elev, mai târziu preot ortodox.

N. 18 septembrie 1929 în Vingard, jud. Alba. La 1 martie 1949 pe când era în clasa a XII-a la Liceul "Mihai Viteazul" din Alba Iullia, a fost arestat. Reţinut în închisorile din Turda şi Alba Iulia, după care a fost judecat la Sibiu şi condamnat la doi ani închisoare corecţională, sub acuzaţia de "uneltire contra ordinei sociale". A fost eliberat la 1 aprilie 1951. I s-a permis să-şi termine liceul, încât în toamna anului 1951 s-a înscris la Institutul teologic din Sibiu, obţinând licenţa în iunie 1955. Mai târziu s-a înscris şi la cursurile de doctorat de trei ani de la Institutul teologic din Bucureşti (le-a absolvit fără să-şi fi susţinut teza).

După căsătorie, cu o studentă de la acelaşi Institut, a fost hirotonit preot la 23 noiembrie 1955 pe seama parohiei Ighiel, jud. Alba. De acolo s-a transferat la parohiile Aciliu, Dumbrăveni, jud. Sibiu (în ambele construieşte câte o casă parohială), apoi la Cisnădie, şi, în sfârşit în parohia "Lazaret" din Sibiu. A murit în toamna anului 1999. A avut cinci copii, toţi cu pregătire superioară.

Preot cu o frumoasă cultură şi bun predicator. A publicat numeroase articole în "Telegraful Român", predici şi studii în "Mitropolia Ardealului", etc.

BIBLIOGRAFIE: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 2002, p. 437; Vasile Manea, *Preoţi ortodocşi în închisorile comuniste*, Bucureşti, 2001, p. 258 (date foarte sumare în amândouă); informaţii de la prot. Gheorghe Opriş din Rupea, din iunie 2004.

ŢIGOIU TIBERIU, preot ortodox.

N. 24 iunie 1908 în Purcăreni, jud. Braşov. A făcut liceul cu examen de bacalaureat, apoi Academia teologică "Andreiană" din Sibiu (1930-1934).

A fost hirotonit diacon la 30 ianuarie 1940 şi preot la 17 februarie 1940, de către mitropolitul Nicolae Bălan, pe seama parohiei Cărpiniş, jud. Braşov. A fost deţinut administrativ din 16 decembrie 1953 până la 1 februarie 1955. Reîncadrat la parohia Rotbav, jud. Braşov, unde a funcţionat până la pensionare, 1 septembrie 1973.

Bibliografie: Vol. *Biserica întemniţată*, Bucureşti, 1998, p. 439. (cu unele date greşite).

VLADOVICI IOAN, preot ortodox.

N. 22 februarie 1920 în Şeica Mare, jud. Sibiu. Şi-a început studiile la Liceul "Gheorghe Lazăr" din Sibiu (1931-1939). Arestat în 1941 pentru activitatea sa în mişcarea legionară şi deportat în Germania (lagărul de la Buckenwald). Reîntors în ţară în 1944, s-a înscris la Academia teologică unită din Cluj, fiind hirotonit de episcopul Iuliu Hossu în 1948. La o lună după hirotonie a fost arestat şi condamnat la 15 ani muncă silnică sub acuzaţia de "uneltire împotriva ordinei de stat."

A trecut prin închisorile de la Sighişoara, Ocnele Mari, Canalul Dunăre-Marea Neagră (la Năvodari), Constanţa, Galaţi, Noua Culme, Aiud, Deva, Codlea, Cluj, Jilava, Noua Culme (a doua oară), Capul Midia, Periprava. A fost eliberat în 1963, după 15 ani de suferinţe fizice şi morale. În anii următori a lucrat, timp de 6 ani, "ca muncitor necalificat" la Fabrica de cărămidă "Record" din Sibiu. În 1969 a fost reprimit în clerul Arhiepiscopiei Sibiului, şi numit la parohia Veseud, unde a păstorit timp de 6 ani (concomitent şi-a continuat studiile la Institutul teologic din Sibiu, unde a obţinut licenţa). Între anii 1975-1993 a păstorit în Şeica Mare, de unde s-a pensionat. După 1993 slujeşte mereu în catedrala mitropolitană din Sibiu, având domiciliul în acest oraş, distins cu "crucea patriarhală".

BIBLIOGRAFIE: Date foarte sumare în vol. *Biserica întemniţată* Bucureşti, 1998, p. 452; informaţii oferite de Păr. Vladovici în iunie 2004.

Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

SFÂNTUL IOAN HRISOSTOMUL ŞI IMPERIUL ROMAN ÎN LUMINA NOII LITERATURI

În urmă cu mai bine de 60 de ani apărea (la editura Benzinger în Einsiedeln/ Köln) renumita colecţie de *"Documente din opt secole" ("Dokumenten aus acht Jahrhunderten")* a lui Hugo Rahner, având ca temă (şi titlu) *"Libertatea bisericească apuseană" ("Abendländische Kirchenfreiheit")*[1]. Ce-i drept, această colecţie a devenit cunoscută publicului larg din Germania abia după publicarea unei noi ediţii prelucrate de către autor, în 1961.[2] Lucrarea însă a rămas şi în această ediţie prelucrată la ideile de bază iniţiale, aşa cum în mod expres se precizează în prefaţă.[3] Tema a rămas tot poziţia Bisericii faţă de statul roman, de aceea au fost preluate, printr-o alegere intenţionată, exclusiv izvoare de origine *creştină.* Intenţia lor a fost mai bine reliefată de vechiul titlu decât de cel nou *("Biserica şi Statul în creştinismul primar – Kirche und Staat im frühen Christentum")* care măreşte aşteptările, satisfăcute însă numai în parte de documente. În ce priveşte cuprinsul, cartea iezuitului german Hugo Rahner este foarte asemănătoare cu cea a teologului reformat olandez H. Berkhof despre *"Biserică şi stat – Kirche und Staat"* care a fost alcătuită aproape în acelaşi timp, însă nu a fost publicată decât numai la scurt timp după încheierea celui de-al doilea război mondial.[4] Aceasta nu este o întâmplare, căci ambele cărţi, alcătuite aproape în acelaşi timp, aveau în vedere acelaşi duşman naţional-socialist: una a fost scrisă în secret în timpul ocupaţiei germane a Olandei, cealaltă în exil în Elveţia, după închiderea forţată a Facultăţii de Teologie din Innsbruck. De fapt, cartea lui Rahner poate fi citită ca şi colecţie de izvoare pentru *"Cercetarea privind formarea ideii de stat bizantin şi teocratic în primele patru secole – Untersuchung zur Entstehung der byzantinischen und theokratischen Staatsauffasung im vierten Jahrhundert"* (acesta este subtitlul lucrării *„Biserică şi împărat – Kirche und Kaiser"*) a lui Berkhof.[5] Între timp,

---

[1] Apărută la Eisiedeln-Köln, 1943.

[2] *Kirche und Staat im frühen Christentum*, apărută la München în 1961.

[3] Modificarea de bază constă în adăugarea textelor originale greceşti şi latine, prin care bineînţeles că s-a ridicat în mod semnificativ utilizarea colecţiei mai ales în scopuri academice.

[4] În olandeză: Amsterdam, 1946; în germană: Zürich, 1947.

[5] Vezi observaţiile făcute pe bună dreptate de G. Kretschmar, *Der Weg zur Reichskirche* în *Verkündigung und Vorschung* 13, Heft 1 (1968), p. 3-44, aici: 8.

poziția reprezentată de ambii autori a avut parte de o masivă critică,[6] încât nou conceputa documentare apărută anul acesta la editura Peter Lang în Berlin, sub titlul *"Kirche und Staat im Denken des frühen Christentums – Biserica și statul în gândirea creștinismului primar"*[7] - cu tot respectul pentru realizările lui Rahner și ale lui Berkhof – a trebuit să aleagă alte căi și să așeze alte accente.

O problemă este aceea a terminologiei. Dacă se dorește a se vorbi, precum H. Rahner, despre raportul dintre "Biserică și stat" în creștinismul primar, atunci s-ar defini în fond o problemă centrală a *modernității*, precum tot așa "statul" este o noțiune modernă, care se întâlnește pentru prima dată în renașterea italiană. Chiar și pentru Evul Mediu, formularea este numai limitat utilizabilă, iar prin transpunerea ei în perioada creștinismului primar aduce cu sine în primul rând pericolul de a produce anacronisme care mai degrabă deformează imaginea reprezentărilor utilizate atunci. Noul Testament[8] ia în considerare existența unor autorități politice și conține indicații despre cum trebuie să se comporte creștinii față de stăpânitorii evrei și romani. Apocaliptica creștină recurge, dincolo de aceasta, la categoria opozițională dintre poporul lui Dumnezeu și puterea lumească urâtoare de Dumnezeu. Pe linia tradițională de la cuvântul lui Iisus despre impozitele către stat (Matei 22) și până la Romani 13 se întâlnește imaginea autorității lumești, mai exact a Imperiului Roman, dar nu și aceea a Bisericii. În robii lui Dumnezeu persecutați din Apocalipsă se poate regăsi Biserica, însă opusul ei nu este de fapt "statul" ca structură de ordine politică, nici Imperiul Roman, ci pur și simplu lumea urâtoare de Dumnezeu. Tocmai de aceea ne este interzis să punem în contradictoriu, așa cum adesea s-a obișnuit, pe de o parte o tradiție care afirmă statul, iar pe de altă parte o alta care-l critică, chiar dacă nu există nici o îndoială că Romani 13 și Apocalipsa 13 vorbesc de Imperiul Roman din perspective total

---

[6] Vezi, în afară de G. Kretschmar, idem, p. 7-8, 38, 40-41, și K. Aland, *Das Verhältnis von Kirche und Staat in der Frühzeit*, în ANRW II, 23. 1, 1979, p. 60-246, aici 139 și urm.; W. Schneemelcher, *Kirche und Staat im 4.Jahrhundert* (Bonner Akademische Reden 37), Bonn 1970. – K. Groß-Albenhausen se dovedește cu greu a fi bine informat când afirmă, în dizertația sa *„Imperator christianissimus. Der christliche Kaiser bei Ambrosius und Johannes Chrysostomus,"* *Frankfurter Althistorische Beiträge 3*, Frankfurt 1999, că teza lui Berkhof (lucrarea lui H. Rahner pare a-i fi necunoscută) nu a fost *„aproape deloc receptată; o excepție"* constituind *„K. Aland"* (p. 13, nota 13), un aspru critic al lui Berkhof (n. b.).

[7] Subtitlul încearcă să precizeze: *„Texte und Kommentare zum Thema Religion und Politik in der Antike – Texte și comentarii cu privire la religie și politică în antichitate"* (*Traditio Christiana* 13).

[8] Vezi de exemplu Matei 22, 15-22; textele paralele Romani 12, 1-2; 13, 1-7; I Corinteni 7, 29-31; Fapte 5, 27-29; I Petru 2, 13-17; II Tesaloniceni 2, 1-7; Apocalipsa 13, 1-10.

diferite. Istoria interpretării acestor două texte de până la *"cotitura constantiniană"*[9] confirmă faptul că Biserica nu a aşezat niciodată cele două texte în contradictoriu, tocmai pentru că între ele nu a putut să descopere nici un fel de *contradicţie*. Aceasta dovedeşte faptul că creştinismul primar, dacă a reflectat asupra relaţiei cu "statul", atunci a făcut-o în modul său propriu şi nu în al nostru.

O problemă şi mai stringentă, care îi vizează în aceeaşi măsură pe Rahner şi pe Berkhof, este afirmarea cu intensitate, de către ambii, a unei *"diferenţe de structură"* între *"est"* şi *"vest"*, între Biserica Bizantină şi cea Apuseană. Diferenţa nu s-ar manifesta în nici un punct *"atât de clar ca în înţelegerea de bază a Bisericii şi a statului"* (sau, ca să fim mai aproape de surse, dintre *"Biserică şi împărat"*, respectiv *"Biserică şi Imperiul Roman"*), ca să-l cităm pe Ernst Benz (fost istoric bisericesc evanghelic din Marburg). *"Diferenţa* – scrie mai departe Benz - *se vede cel mai clar în compararea celor doi mari teologi, Eusebiu de Cezarea şi Augustin, care au realizat baza ideii de Biserică şi de metafizică a statului în creştinismul răsăritean - ortodox, respectiv în cel apusean-romano-catolic."*[10] Privind obiectiv, la aceşti trei autori este vorba - aşa cum ei înşişi se exprimă - de o poziţie tipic apuseană în opoziţie faţă de "bizantinism", opoziţie care de multă vreme a fost adusă cu predilecţie la acelaşi numitor: "teocraţie (pentru Rahner = "libertatea Bisericii") versus "cezaro-papism."

Aşa cum am văzut, înainte era folosită cu predilecţie, ca exemplu şi probă, comparaţia dintre Eusebiu şi Augustin sau Ambrozie; în literatura nouă, dimpotrivă, este folosită mai mult compararea dintre Ambrozie şi Sfântul Ioan Gură de Aur: primul este pentru Rahner un reprezentant clar al idealurilor "teocratice" (respectiv un pionier al *"libertăţii Bisericii apusene"*); celălalt sigur nu este un al doilea Eusebiu, ci mai degrabă o victimă nevinovată a tendinţelor *"cezaro-papiste"* din Bizanţ. *"Acest zelos apărător al legii lui Dumnezeu şi al libertăţii de exprimare* – scrie H. Rahner – *a cutezat ceva asemănător precum odinioară Ambrozie împotriva împărătesei Justina, dar la ce rezultate diferite s-a ajuns! Gură de Aur se izbeşte într-o luptă mortală de dominaţia imperială asupra Bisericii, episcopi slugarnici îl condamnă în numele împăratului la exil la aşa-numitul Sinod de la Stejari* (august 403)... *În această tragedie, lupta papalităţii*

---

[9] Compară A. Strobel, *Schriftverständnis und Obrigkeitsdenken in der ältesten Kirche. Eine auslegungs- und problemgeschichtliche Studie zum Verhältnis von Kirche und Staat*, mai ales până la Constantin cel Mare (lucrare scrisă numai la maşină), Erlangen, 1956; vezi rezumatul în *Theologische Literaturzeitung* nr. 82 (1957), p. 69-71.

[10] Ernst Benz, *Geist und Leben der Ostkirche*, Hamburg, 1957, p. 136; compară aceste poziţii şi întrebările pe care ele le ridică cu încă excelenta lucrare a lui Georg Kretschmar (vezi nota 5).

iubitoare de libertate a fost fără de folos. Însă fronturile - cel bisericesc şi cel politic - au ieşit clar la lumină."[11]

Din motive de spaţiu, trebuie să renunţăm la o comparaţie amănunţită între Ambrozie şi Sfântul Ioan Gură de Aur, însă dorim să avem în vedere întrebarea cu privire la presupusa sau reala *« diferenţă de structură »* între *« ideea de Biserică şi metafizica statului »* (Ernst Benz) bizantină şi apuseană, de vreme ce acum introducem în discuţie noi contribuţii cu privire la întrebarea « Biserica şi împăratul » (respectiv Imperium Romanum) în viziunea Sfântului Ioan Hrisostomul. Vom deosebi două idei : 1. Depunerea Sfântului Ioan Gură de Aur şi cauzele ei (despre aceasta va fi vorba numai pe scurt, pentru că atinge numai tangenţial tema noastră principală care este şi rămâne) 2. Sfântul Ioan Gură de Aur şi Imperiul Roman.

I

În cartea sa *The Body and Society. Men, Women and Sexual Renunciation in Early Christianity*, New York, 1988 (o traducere germană a apărut la München în 1991)*, Peter Brown a dedicat un întreg capitol Sfântului Ioan Gură de Aur (capitolul 15 al cărui titlu în germană este *Die Sexualität und die Stadt*" [p. 315-331]**. Aici, eşecul său din Constantinopol, ca şi cel din Antiohia de fapt, este prezentat, nu precum la Rahner, ca rezultat al *"dominaţiei imperiale asupra Bisericii"* sau al

---

[11] Hugo Rahner (vezi nota 2), p. 212-213 „*Faptul că în Vest conştiinţa teocratică a rămas vie, în vreme ce în Est ea nu s-a dezvoltat niciodată*" este şi părerea lui Berkhof. Dimpotrivă, potrivit lui, s-a pus accentul „*mai mult pe personalităţi decât pe mijloace. Şi Biserica Răsăriteană a avut în secolele IV-V mari bărbaţi, însă corespunzător mentalităţii răsăritene, ei au fost numai mari teologi, care au reflectat intens asupra misterelor Treimii şi Întrupării. O figură a conducătorului, un prinţ al Bisericii precum Ambrozie, nu s-a aflat printre ei. Nici Gură de Aur nu a fost aşa ceva.*" (H. Berkhof [vezi nota 4], p. 205). Fără îndoială, când scrie „*marii bărbaţi*" ai secolelor IV-V, el se gândeşte la Sfântul Atanasie al Alexandriei, care a reprezentat concepţia "ortodoxă" despre Trinitate şi Întrupare (vezi ebenda 204-205). Berhof a avut despre aceasta o concepţie asemănătoare celei a lui E. Peterson din lucrarea *Der Monotheismus als politisches Problem*, Leipzig, 1935. Cu privire la dezbaterea acestei teze, vezi mai ales volumul editat de A. Schindler, *Monotheismus als politisches Problem? Erik Peterson und die Kritik der politischen Theologie*, Gütersloh, 1978 (SEE 14).

* O traducere în limba română a lucrării lui Peter Brown sub titlul *Trupul şi societatea*, trad. Ioana Zirra, consultant de specialitate Florica Bechet, Editura RAO, Bucureşti, 2000 (n. trad.).

** În ediţia românească capitolul 15 poartă titlul: *Sexualitatea şi cetatea: Ioan Chrysostomos*, p. 315-331 (n. trad.).

intrigilor unor *"episcopi slugarnici"*, ci acesta este atribuit nu în ultimul rând unor greşeli de apreciere ale marelui orator. *"Nereuşita lui* – se poate citi ca şi motivaţie – *era mai mult decât o tragedie personală; era nereuşita unei variante posibile de creştinătate pentru romanitatea răsăriteană. Era una dintre prăbuşirile cele mai însemnate din secolul al patrulea. In anul 362, loialitatea feroce a cetăţenilor din Antiohia faţă de propria lor imagine intenţionat neconfesională despre cetate i-a demonstrat clar împăratului Iulian că speranţele lui de reînviere a păgânismului erau sortite eşecului. La sfârşitul secolului al patrulea, Antiohia şi apoi Constantinopolul au sfărâmat tendinţele trezirii spirituale creştine întruchipate de Ioan Chrysostomos aproape cu aceeaşi putere de distrugere. Viziunea lui Ioan despre viitorul unei cetăţi creştine se născuse moartă, tot aşa cum se întâmplase cu planurile pentru o cetate păgână făcute pentru Antiohia de împăratul apostat."* (p. 328-329)

"Ioan a pus familia creştină mai presus de cetatea antică. El a refuzat să privească Antiohia drept o comunitate civică tradiţională, ţinută laolaltă de obişnuitul patriotism local, exprimat prin ritmurile comune ale festivităţilor colective. Ioan nu făcea un secret din faptul că dorea ca şi teatrul şi hipodromul, ba chiar şi agora cea atât de plină de mişcare să rămână tăcute pentru totdeauna." (p. 322) - Totuşi, suntem înclinaţi să-i obiectăm lui Brown: nu a fost Sfântul Ioan în oraşul său natal atât de iubit încât la sfârşitul a 16 ani de activitate ca diacon şi preot a trebuit "răpit" (într-o acţiune de noapte şi totodată secretă) de frica unei revolte a populaţiei antiohiene deosebit de irascibile, pentru că anumite cercuri influente de la curte au văzut în el pe viitorul episcop al capitalei Imperiului – în el, un ratat dovedit? Cum se potrivesc toate acestea?

Bineînţeles, cu acestea întrebările lui Brown cu privire la o înţelegere a tradiţiei vechi de secole nu sunt rezolvate. În nici un caz nu pot nici eu să le discut aici, ci doar le ofer mai departe spre reflecţie: *"mai întâi, dacă majoritatea zdrobitoare a populaţiei urbane antice îndeosebi cea a antiohienilor a gândit atât de entuziast sau măcar asemănător istoricului modern despre puterea sentimentului clasic pentru comunitatea orăşenească?* Dacă da, atunci în al doilea rând, - mai ales potrivit *"noilor cunoştinţe din perspectivă sociologică"* ale lui R. Stark din instructiva sa carte, care în mod sigur nu trebuie citită necritic *The Rise of Christianity*[12] (mai ales capitolul 7 din traducerea germană apărută la Weinheim în 1997 intitulat *Chaos und Krise der Städte: Der Fall Antiochia – Haosul şi criza oraşelor: cazul Antiohia*) - ne putem întreba: ce i se reproşează de fapt Sfântului Ioan, care aşa cum este cunoscut, s-a perceput pe sine ca pe un bărbat din popor?

---

[12] Apărută la Princeton în 1996. O traducere germană a apărut un an mai târziu la Weinheim sub titlul *Der Aufstieg des Christentums*.

Deci unui bărbat pe care-l interesa în mod intens nu numai cum arătau palatele şi străzile bogate, ci şi *cartierele mizere*, cum mirosea acolo şi care erau condiţiile de locuit şi cele igienice... Despre toate acestea ne putem face în mod apăsător o imagine concretă, chiar dacă R. Stark are numai în parte dreptate. *"Ce i se reproşează, printre altele, Sfântului Ioan Gură de Aur ca predicator şi teolog, dacă căutăm să-l judecăm astfel?* De vreme ce el nu a întrebat "Ce ar fi spus despre aceasta Iisus?" (aşa cum sună stăruitoarea întrebare a lui M. Niemöller), ci "Ce ar fi spus despre aceasta şi în mod corespunzător – fără a ţine seama de dezavantajele personale – cum ar fi procedat (iubitul Apostol) Pavel?"[13] În al treilea rând, ce i se poate reproşa celui al cărui drum, precum al altor străluciţi contemporani (de exemplu Sfânul Vasile cel Mare) i-a dus de la monahism la episcopat? Aceasta înseamnă că pentru Sfântul Ioan punctul principial de plecare al creştinismului a fost şi a rămas până la sfârşit "*caracterul social.* " El a văzut "*criteriul hotărâtor al creştinismului desăvârşit,* " exacta lui definire şi cea mai înaltă împlinire a lui, care nu poate fi depăşită prin nimic, în "*a căuta ce anume foloseşte binelui comunităţii, în a înţelege că propria mântuire este legată de cea a aproapelui.* " Drept urmare, pentru el perfecţiunea creştină are în mod esenţial de-a face cu dreptatea socială, cu care, în ochii lui, monahismul trebuie să aibă de-a face de la început până la sfârşit. De remarcat că pentru el – iar în acestă privinţă aproape că nu are egal – modelul mănăstirilor constă nu în ultimul rând în aceea că în ele este vizibilă "societatea perfectă" *(societas perfecta)* şi anume în măsura în care în ele nu mai există proprietate privată şi conducere a unora de către alţii, ci numai supunere reciprocă şi slujire de bună voie."[14] Iar pentru că este vorba de *criteriile* de apreciere, aceasta este a treia mea reflecţie: consider că sus-amintita prioritate hrisostomică nu este numai din punct de vedere teologic evidentă sau, cel puţin, de înţeles, ci ea merită o deosebită atenţie şi din perspectivă politico-socială, dacă nu cumva este chiar exemplară, mai ales în perioade de tranziţie precum cea în care trăim noi sau a trăit Sfântul Ioan Gură de Aur. A avut vreo urmare pentru Sfântul Ioan descoperirea caracterului eclesial al eticii creştine, cu alte cuvinte descoperirea grupului ca şi subiect etic?[15] (După părerea mea, particularitatea Sfântului Ioan constă tocmai în

---

[13] Despre acesta vezi întâi de toate captivanta carte a lui M. M. Mitchell, *The Heavenly Trumpet. John Chrysostom and the Art of Pauline Interpretation* (TUTh 40), Tübingen 2000.

[14] A. M. Ritter, *Zur „Realbilanz" der alten Kirchengeschichte: das Beispiel „Christentum und Sklaverei"* în J. Dummer – M. Vielberg, *Leitbilden der Spätantike – Eliten und Leitbilden (Altertumswissenschaftliches Kolloquium 1)*, Stuttgart, 1999, 101-122; aici p. 114-115. Cu privire la dovezi, vezi studiul meu *Zwischen Gottesherrschaft und einfachen Leben* din *JAC* 31 (1988), p. 127-143; aici p. 132, Anm. 23; retipărit în *Charisma und Charitas (Ges. Aufs.)*, Göttingen, 1993, 309-330.

[15] Vezi în legătură cu acesta A. M. Ritter, *John Chrysostom as an Interpreter of Pauline Social Ethics* în W. S. Babcock (editor), *Paul and the Legacies of Paul*, Dallas, 1990, p. 309-330.

faptul că el nu a gândit în categorii individualiste!) După mine, tocmai descoperirea caracterului eclesial al eticii creştine stă în spatele creşterii în importanţă a familiei creştine la Sfântul Ioan Gură de Aur[16], creştere în importanţă observată şi criticată de Brown, pentru care aceasta a fost făcută *"spre a micşora însemnătatea oraşului antic."* Aşadar, cu tot respectul faţă de marele Peter Brown, el poate fi contrazis, chiar dacă propria lui judecată nu poate fi pur şi simplu suspendată, mai ales că o privire asupra urmărilor istorice este foarte îndoielnică, dacă într-adevăr se poate vorbi de un "eşec" al Sfântului Ioan Gură de Aur. El a fost secole de-a rândul, după câte ştim, atât în est cât şi în vest (chiar şi în Rusia ţaristă) – *"cel mai cinstit şi mai citit Sfânt Părinte de limbă greacă, în ciuda depunerii şi a exilului său, sau poate tocmai datorită acestora!"*[17]

---

[16] Vezi cu privire la acest subiect solida lucrare a lui O. Pasquato, I laici in Giovani Crisostomo tra Chiesa, famigla e città, ediţia a II-a revizuită şi adăugită, Roma, 2001. Cartea lui Brown este de mai multe ori citată, însă nu este discutată.

[17] A. M. Ritter într-o serie de discuţii din Chrisostomica, în *Theologische Literaturzeitung* 128 (2003), p. 173-10, aici p. 176-177 – Pe lângă aceasta, întrebări asemănătoare s-ar putea pune şi capitolului dedicat Sfântului Ioan Gură de Aur de către H. Lepin în lucrarea *Die Kirchenväter und ihre Zeit. Von Athanasius bis Gregor den Großen,* München, 2000, p. 47-60, determinate de următorul pasaj: *„Precum Ambrozie, şi Ioan Gură de Aur a avut un conflict cu împăratul, a cărui Ortodoxie a fost în afara oricărei discuţii. Antiohianul însă nu a reuşit să se impună. La aceasta se pare că a contribuit faptul că Arcadiu, sau mai bine zis Eudoxia, a fost mai puţin raţional decât Teodosie* (este vorba de Teodosie cel Mare 379-395). *Înainte de toate însă, Ioan îşi avea propriile lui deficienţe. Lui îi lipsea experienţa cu administraţia imperială, protocolul diplomatic de care era acum nevoie în lumea creştinismului monden, a pierdut din vedere realizabilul* (p. 57). Dimpotrivă, eu consider că "antiohianul" Gură de Aur s-a « impus» foarte bine, încât la început a câştigat chiar şi încrederea unora de la curte. Lui însă îi lipsea ceea ce un episcop avea cel mai mult nevoie în situaţia unui "creştinism monden" (Sfântul Ioan Gură de Aur a avut de-a face cu un creştinism superficial), anume educaţia în ce priveşte administraţia imperială pe care Ambrozie o avea din plin. Oare nu ar fi trebuit ca el să-şi formeze o proprie idee despre aceasta? Acolo unde el a gândit, despre raportul dintre monahism şi Biserică aşa cum a gândit, trebuie să-i luăm în nume de rău faptul că nu i-a venit în minte că acum cel mai necesar ar fi *"protocolul diplomatic"* iar nu *"creştinismul autentic"*?! Iar în cele din urmă: faptul că *"a pierdut din vedere realizabilul"*, se vede în aceea că alte mijloace de impunere a ideilor sale, precum cele care-i erau puse la dispoziţie de retorică, par să nu fi fost niciodată luate în considerare. Libertatea de alegere a fiecăruia – τὸ αὐτεξούσιον – a fost şi a rămas pentru el sfântă (despre aceasta vezi încă o dată articolul meu *Zwischen Gottesherrschaft und einfachen Leben,* [vezi nota 14], p. 142-143.

O influenţă cu nimic mai prejos decât cartea lui Brown[18] a exercitat-o asupra literaturii hrisostomiene[19] noi şi foarte noi cu privire la tema discutată mai noul şi "profesionistul" studiu analitic al lui J. H. W. G. Liebeschuetz despre *Barbari şi episcopi – Barbarians and Bishops* (Oxford, 1990, cu subtitlul *Army, Church, and State in the Age of Arcadius and Chrysostom – Armata, Biserica şi statul în epoca lui Arcadiu şi a Sfântului Ioan Gură de Aur*). Liebeschuetz studiază două evenimente legate între ele, petrecute la Constantinopol în jurul anului 400: criza lui Gainas din anii 399-400 şi depunerea Sfântului Ioan din 403/404. *"Ambele au fost posibile datorită unor schimbări fundamentale din societatea romană în timpul Imperiului timpuriu. Criza lui Gainas a putut avea loc numai pentru că Imperiul a devenit în mare măsură dependent de mercenarii barbari. Cariera lui Gură de Aur a implicat situaţii inimaginabile înainte de triumful creştinismului. Ambele evenimente ilustrează transformarea lumii vechi"* (p. 1). Cu privire la Sfântul Ioan şi «căderea» sa, el scrie la sfârşit în rezumat: Sfântul Ioan Gură de Aur *"s-a făcut neiubit unei mari părţi a clerului din Constantinopol. Intervenţiile sale în treburile vecinilor par să fi provocat îngrijorare printre episcopi şi resentimente în rândul credincioşilor oraşelor ai căror episcopi au fost depuşi. El a încercat să disciplineze viaţa monahală din interiorul şi din jurul Constantinopolului şi astfel şi-a provocat duşmănia foarte multor persoane. Căci monahii aveau influenţă atât asupra oamenilor obişnuiţi cât şi asupra liderilor societăţii. Ei puteau să se răscoale, dar în acelaşi timp puteau să incite poporul la revoltă. De fapt, ei se aliaseră deja mai devreme cu episcopul de Alexandria spre a depune un episcop de Constantinopol. În acelaşi timp, modul de viaţă al Sfântului Ioan tindea spre autoizolare, ceea ce a provocat resentimente şi a ajutat intrigilor oponenţilor. Este clar că aceste circumstanţe l-au făcut vulnerabil când un grup de episcopi şi laici au început să creeze o opoziţie contra lui. Clica ce lucra la depunerea lui includea două figuri influente: împărăteasa Eudoxia şi Teofil, episcopul de Alexandria. Eudoxia era capricioasă şi schimbătoare şi a murit la scurt timp după al doilea şi ultimul exil al lui Gură de Aur; dar Teofil a continuat să se implice în atacuri, chiar dacă nu a mai părăsit în acest scop Egiptul. Faptul că acest grup a reuşit să se bucure de favorurile imperiale vreme de 13 ani s-a datorat faptului că se bucura de sprijinul miniştrilor Eutichianus, Aurelianus şi Anthemius, care au dominat viaţa publică*

---

[18] Deosebit de pozitiv s-a exprimat despre acest studiu, în afară de marele bărbat al patrologiei engleze, J. N. D. Kelly, *Golden Mouth. The Story of John Chrysostom – ascetic, preacher, bishop*, Oxford, 1995, mai ales R. Brändle în introducerea sa la *Acht Reden gegen die Juden*, tradusă de V. Jegher-Bucher (BGrL 41), Stuttgart 1995, 1-79, (aici p. 35-36); precum şi în micul volum *Johannes Chrysostomus. Bischof, Reformer, Märtyrer* (Stuttgart, 1999), p. 55-56; 80-81.

între anii 394-416. Cum şi de ce au câştigat nu este foarte clar, dar anumiţi factori relevanţi pot fi totuşi identificaţi. Gură de Aur s-a confruntat cu duşmănia «exilaţilor» Aurelian, Saturninus şi Ioan din timpul crizei lui Gainas. Mai mult, Aurelian şi Saturninus erau strâns uniţi cu Isaac, conducătorul monahilor care s-au ridicat contra lui Ioan. Putem presupune că oameni precum Aurelian sau Anthemius, membri ai unor familii de noi îmbogăţiţi care acum dominau viaţa politică şi socială din Constantinopol, detestau acţiunile unui episcop care a solicitat cu succes unei femei de origine senatorială să-şi împartă averea, pe care de fapt se baza puterea caselor senatoriale. În sfârşit, în momentul în care sprijinul apusean pentru Ioan s-a întărit, aceşti bărbaţi par să fi văzut lupta lor contra lui Ioan şi a adepţilor lui ca o apărare a independenţei estice şi mai ales a controlului estic asupra Iliricului faţă de presiunile guvernării din vest, direcţionate de Stilico." (p. 226-227)

Nu pot să redau mai departe, dar concluzia lucrării este realizată cu multă precauţie şi înţelegere atât pentru Sfântul Ioan cât şi pentru duşmanii săi[20], încât aşa cum se pare[21], nu numai pe mine m-a convins aproape cu desăvârşire, în orice caz mult mai mult decât punctul de vedere al lui Rahner.

---

[19] Poziţia lui Kelly din prefaţa monografiei sale, pare să fi fost însuşită şi de alţii. Liebesschuetz a fost de multă vreme perceput ca un cunoscător al Sfântului Ioan Gură de Aur, prin monografia sa *Antioch: City and Imperial Administration in the Later Roman Empire* (Oxford, 1972) sau prin articolele „*Friends and Enemies of John Chrysostom*" (în A. Moffat (editor), *Maistor,* Cambera 1984, p. 85-111) şi *The Fall of John Chrysostom*" (în *Nottingham Medieval Studies* 29 [1985], p. 1-31).

[20] Vezi partea a treia a studiului amintit (157-235). – Lui K. Groß-Albenhausen îi lipseşte într-o măsură înspăimântătoare înţelegerea Sfântului Ioan Gură de Aur. Mă scutesc şi vă scutesc însă de citatele care dovedesc aceasta.

[21] De asemenea C. Tiersch în frumoasa sa carte despre *Johannes Chrysostomus in Konstantinopel (398-404)* (Studien und Texte zu Antike und Christentum 6, Tübingen 200) îl urmează pe Liebeschuetz când cercetează cauzele depunerii Sfântului Ioan, pe care-l consideră unul dintre cei mai înzestraţi predicatori şi episcopi ai Imperiului Roman. În acest scop ea cercetează urcarea pe scaunul episcopal şi acţiunea reciprocă cu structurile constantinopolitane urbane, de la curte şi eclesiale şi defineşte relaţia lui cu diferite grupuri sociale. La atâta înţelegere faţă de opoziţia contra Sfântului Ioan, bineînţeles că nu suntem pregătiţi ca ea de fapt să subscrie obişnuitei imagini negative, ("farsă evidentă") [328] a sinodului de la Stejari, unde duşmanii şi-au putut sărbători primul triumf. Foarte îndoielnică mi se pare de asemenea aprecierea ei (de asemenea neîmpărtăşită nici de Liebeschuetz) după care Sfântul Ioan ar fi eşuat, iar reabilitarea lui postumă ar fi numai o victorie a lui Pirus (415-423). De asemenea, din *παρρησία* lui Gură de Aur rămâne în Bizanţ mai mult viu decât presupune imaginea tradiţională apuseană despre Bizanţ pe care o împărtăşeşte din plin şi H. Gelzer, a cărui părere C. Tiersch o împărtăşeşte (pagina 423 se încheie cu un citat din Gelzer).

II

Subiectul «Hrisostom şi Imperiul roman» este, în literatura de specialitate nouă şi foarte nouă, în cele mai multe cazuri numai tangenţial atinsă[22], fiind tematizat recent numai de un tânăr autor grec, Konstantinos (Kostas) A. Bosinis în dizertaţia sa *«Sfântul Ioan Hrisostomul despre Imperiul roman. Un studiu despre gândirea politică în Biserica greacă"* (în neogreacă). Autorul nu trece sub tăcere faptul că a studiat o vreme cu folos în Heidelberg (vezi Prefaţa), dizertaţia lui fiind însă depusă şi acceptată în Tesalonic, îndrumător fiindu-i Profesorul N. Matsoukas, care a contribuit la publicarea în volum a acesteia (Atena, 2003) cu un pe drept entuziast Cuvânt înainte.

Cartea cuprinde trei părţi (ultima parte cuprinde obişnuitul registru şi bibliografia detaliată; aşa cum se poate observa, autorul a recepţionat bogata literatură pe care o redă, iar în dizertaţie se mişcă sigur cu ea, arătându-se liber de aroganţă, dar şi de teama de marile nume). Partea întâi este intitulată *"Sfântul Ioan despre Imperiul Roman"* şi cuprinde, în afară de o introducere şi concluzie, patru capitole: I. Vacuum-ul (la acesta voi reveni curând); II. Paralelitatea sincronică (este vorba de mult discutatele sincronisme dintre Augustus şi Iisus din Nazaret, Pax Augusta şi Pax Christi [cel mai renumit sincronism Lc. 2, 1 *"În zilele acelea a ieşit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea."*] III.ʽO ΚΑΤΕΧΩΝ (II Tes. 2, 6-7); IV. ROMA ETERNA. Partea a doua redă "influenţele" pe care Sfântul Ioan le-a exercitat asupra autorului şi tratează (după o scurtă introducere) şi după ce rezumă totul într-o lungă, substanţială şi productivă concluzie, în primul capitol, relaţiile dintre *"Sfântul Ioan Hrisostomul şi Demostene,"* al doilea capitol realizează o comparaţie între *"Sfântul Ioan şi a opta carte din Politeia"* lui Platon; în al treilea capitol demonstrează existenţa unor *"trăsături comune"* între Gură de Aur şi *"cea de-a doua sofistică,"* sub titlul împrumutat de la Filostrat *"un ecou al lui Demostene şi al lui Platon"* (ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΗΧΩ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ).[23]

Pentru a vă oferi o impresie şi mai clară asupra calităţii şi caracterului exhaustiv al acestei lucrări, redau un fragment din introducere, anume ultimul paragraf: *"Sfântul Ioan dă uneori cititorului modern impresia că el ar trăi încă într-un oraş grecesc autonom, care se ocupă cu problemele vieţii lui publice într-*

---

[22] De asemenea şi în articolul deschizător de drumuri H. A. Gärtner, *Imperium Romanum,* în *Reallexikon für Antike und Christentum* vol. 17 (1996), p. 1142-1198 (aici: 1187) joacă un rol cu totul marginal.

[23] Folosit de Filostrat în lucrarea sa *Vitae Sophistarum* (I, 7 p. 16 LCC) cu privire la retorica lui Dio Chrysostomos.

un mod introvertit. Împăratul îşi conduce circul lui, îşi ornează cu statuia sa aurită piaţa, strânge impozitele sau duce război la graniţă contra barbarilor. În rest, nu ia parte la viaţa publică. Chiar dacă s-ar dori a se vedea în el personificarea conducerii romane, nu s-ar ajunge prea uşor la rezultate sigure. Responsabilitatea guvernării şi a bunei rânduieli a oraşului aparţine în principal chiar cetăţenilor, care aparţin, ca întotdeauna, uneia din grupele mai sus amintite (este vorba de *"săraci"* sau *"bogaţi", "conducători" sau "supuşi," "liberi"* sau *"sclavi," bărbaţi* sau *femei*). *Morala lor, relaţiile cu ceilalţi, deprinderile de zi cu zi precum şi punctul lor de vedere asupra lumii materiale, pe scurt modul lor de viaţă reprezintă fundamentul suprastructurării instituţionale a oraşului. Aceste noţiuni stau în centrul retoricii Sfântului Ioan, de vreme ce altele sunt plasate în planul al doilea, pe care noi însă astăzi – probabil în mod greşit – le considerăm exclusiv politice. Însă cadrul în care se îmbină relaţiile între indivizi şi grupe într-o viaţă socială bine orânduită, este întotdeauna πόλις-ul. În acest moment este prea devreme să ajungem la o concluzie, însă mă văd obligat să spun ceea ce am pe limbă. Imperium Romanum caracterizează gândirea politică a Sfântului Ioan Hrisostomul prin masiva lui absenţă."*[24]

Exact aici este inserat primul capitol al cărţii, p. 31-46 (cu titlul încă enigmatic: Vacuum-ul) şi încearcă să descopere *"motivele care ar putea explica acest Vacuum în retorica Sfântului Ioan"* (p. 31). Motivul principal pentru el este *"tradiţia clasică, scoasă în evidenţă în teologia Sfântului Părinte"*; ea însă *"îşi are originea...în mare parte în oraşul-stat liber şi descrie problemele, idealurile şi viaţa lui"*. Categoria politică centrală a acestei tradiţii nu este Imperiul, o noţiune care autorului nostru îi *"este complet necunoscută, ci πόλις-ul. Basileul, în măsura în care este prezentat pozitiv, completează şi lărgeşte această categorie; el însă în nici un caz nu o desfiinţează."* (p. 42-43)

Calitatea de bază a acestei lucrări constă, după părerea mea, în strădania (reuşită) de a realiza o imagine integrală, nu sectorială. Nu un sector precum "Imperium Romanum" sau "Împăratul" este izolat şi apoi studiat ca centru al ipotezei corespunzătoare, ci este vizată o înţelegere de ansamblu în care se lasă clasificate examinarea fiecărei întrebări. După această metodă autorul merge mai departe când dezbate fiecare τοποι συγχρονιστικὴ παραλλελία, κατέχων şi *Roma aeterna* – Roma eternă, fiecare primindu-şi profilul său specific hrisostomian.

Nu ar fi fost rău dacă el ar fi dezbătut în interdependenţă într-un oarecare loc

---

[24] Bosidis se bazează în acest capitol pe citate clasice din Aristotel (Pol. IV, 11, 1295a, 40), Platon (Resp. VIII, 544DE); Isocrates (or. VII, 14) şi Libanius (or. XVIII, 147) şi se referă la rezultatele lui F. Dvornik din *"Early Christian and Byzantine Political Philosophy"* (II, 692 şi urm.) care corespund concluziilor lui.

pasajele în care într-un anume fel se concentrează vederile Sfântului Ioan despre relaţia dintre "Biserică şi Împărat", "Împărat şi Biserică" şi dacă le-ar fi confruntat cu alte interpretări, ceea ce în orice caz în mod tangenţial se petrece.[25]

Două completări în afară de acestea ar fi înainte de toate de dorit. Mi se par importante provocările pe care le-a iniţiat Francis Dvornik în marea sa sinteză în două volume despre *"Filosofia politică primar creştină şi bizantină. Originile şi motivele ei* (Washinton, DC 1966, vol. II, cap. X şi XI). În primul din aceste două capitole el contureazã dezvoltarea unui *"elenism creştin"* (în sensul încreştinării ideii eleniste de conducător), în cel de-al doilea urmăreşte dezvoltarea speculaţiei politice de la Constantin la Justinian, completat cu ideile politice *"reacţionare"* ale lui Julian Apostatul (p. 659 şi urm.) potrivite cu *"politica reacţionară în materie de religie"* adesea supravegheată de către împărat. Dvornik presupune că educaţia sa clasică (a lui Iulian) *"şi de asemenea probabil faptul că creştinii* – precum Eusebiu de Cesarea – *au întors spatele fără rezerve elenismului* (anume idealului elenic de conducător), *toate acestea par a-l fi încurajat să se opună elenismului politic printr-o întoarcere la ideile vechi romane despre începutul autorităţii politice, de fapt a ideii de princeps şi despre cucerirea (supunerea) tuturor, sub legea şi autoritatea Senatului"* (p. 660). Potrivit lui Dvornik, această cotitură nu rămâne episodică; paralele se găsesc în texte relevante politic ale filosofilor Themistius (p. 666 şi urm.), Libanius (p. 669-672), precum şi la Ambrozie (p. 672-683) şi Sinesius din Cirene (p. 699-705), care - după Dvornik – s-au străduit să unească ambele idei, cea *„elenistă"* şi cea *„romană"* (p. 704). Pe scurt, în cele din urmă s-a petrecut– chiar dacă numai temporar – un fel de Renaştere a republicanismului roman. Ar fi important de stabilit, printr-o exactă comparaţie a textelor, în ce măsură Sfântul Ioan a fost influenţat de această schimbare *„reacţionară."* Apreciez acesta ca fiind mai mult decât probabil.

O a doua completare importantă ar fi de a identifica[26], printr-o comparaţie consecventă, de exemplu cu Ambrozie, profilul lui Hrisostom şi *"filosofia politică"* sau (dacă se vrea a se spune aşa) *"teologia"* sa. De exemplu, ar ieşi repede la lumină că mult citata frază a lui Ambrozie *"Împăratul este un fiu al Bisericii- imperator ecclesiae filius"* – nu un domn al ei – locul lui fiind *"în interiorul Bisericii, nu deasupra ei – intra ecclesiam, non supra ecclesiam est"*[27] nu intenţionează o subordonare principială

[25] Vezi p. 31-36; în rest, chestiunile trebuie căutate la registrul de nume şi de locuri. S. C. Kessler în *Kirche und Staat im Leben und Werk des Johannes Chrysostomus: Ein Vater de Kirche im Spannungsfeld zwischen ekklesialer und politischer Macht* în *Väter der Kirche. Ekklesiales Denken von den Anfängen bis in die Neuzeit* (ediţie omagială pentru H. J. Sieben cu ocazia împlinirii a 70 de ani), editor J. Arnold, 2004, p. 257-282; aici p. 268-274 arată cum se poate spune în mod riguros şi în acelaşi timp corect ceea ce este mai important.

[26] Pentru aceasta ofer spre documentare anumit material.

[27] C. Auxentius = ep. 75a (21a[386]), 36 (CSEL 82, 106 Zelzer).

a domniei faţă de episcopat, ci are în vedere numai diferitele competenţe în ce priveşte chestiunile eclesiale, de aceea el nici nu formulează vreun specific "apusean". În această privinţă, Sfântul Ioan nu gândeşte şi nu formulează nimic altceva[28], iar în această privinţă el nu este singur în est, nici faţă de cei care au pus la cale destituirea (destituirile) sale. De asemenea, se întăreşte îndoiala referitoare la intenţia lui Ambrozie cu *"libertatea Bisericii"* că ar fi fost într-adevăr fericit reprodusă, fiindcă Biserica pe care el o reprezintă sugestiv şi eficace face aluzie la propria ei independenţă (de regulă propriile ei afaceri), însă nu este dispusă să ofere această libertate şi altora (păgâni şi evrei). Controversele privind aşezarea altarului Victoriei în Senat[29] şi arderea sinagogii din Callinicum[30] fac aceasta în mod apăsător clar. Aici poziţiile episcopului milanez şi constantinopolitan par a se diferenţia, cel puţin în câteva nuanţe importante.

În orice caz mi se pare deja clar, în perfect acord cu K. Bosinis, că ideile "cezaro-papiste" ale lui Gură de Aur, gândul la o "regalitate sacerdotală" a conducătorului,[31] la "o dispensă şi superioritate faţă de legi" (a conducătorului ca *legibus solutus lex animata, nomos emyucos*)[32] i-au fost cu totul străine. De asemenea, eu nu cred că astfel de idei ar fi jucat vreun rol la opoziţia contra Sfântului Ioan, în nici un caz unul important.

Prof. Dr. Adolf Martin Ritter
Facultatea de Teologie Evanghelică, Universitatea Heidelberg, Germania
(trad. Asist. Dr. Daniel Buda)

---

[28] Vezi *De statuis* 3, 2 (PG 49, 50); in illud: *Vidi Dominum* 5, 1 (SC 277, 182) citat şi de Kessler (vezi nota 25), 270.

[29] Vezi în acest sens K. Groß-Albenhausen (cu opera de la nota 6), p. 63-78, precum şi literatura pe care o recomandă.

[30] Vezi ibidem, p. 99-112 cu literatura recomandată. Dacă redactorul observă în cercetarea sa (25) că şi-a câştigat „impresia" din literatură, cum că *„afirmaţiile lui Ambrosie"* în legătură cu „cazul de la Callinicum", „este privit ca deviere penibilă, care ar trebui trecută sub tăcere absolută, cu toate că sau tocmai pentru că aici el şi-a exprimat mai clar ca nicăieri părerile cu privire la poziţia religiei şi a Bisericii", aşa ar fi uşor de învăţat ceva mai bun. Mă mulţumesc cu două recomandări de literatură: A.M. Ritter, *Alte Kirche,* Neukirchen 1977 (2002), 187; C. Andresen / A. M. Ritter, *Geschichte des Christentums,* I/1, Stuttgart 1993, 78.

[31] Se dă dovadă de simplă necunoaştere a Bibliei, atunci când K. Groß-Albenhausen ajunge la concluzia din formularea întâlnită la discursul comemorativ la cea de-a patra zi a morţii lui Teodosie I, unde împăratul (mort) „l-a îmbrăcat pe Hristos" lasă „chiar să se înţeleagă că episcopul i-a conferit calităţi preoţeşti într-o anumită măsură (vezi nota bibliografică nr. 6, p. 184). În Galateni scrie: *„...căci toţi sunteţi fii ai lui Dumnezeu prin credinţa în Hristos Iisus. Căci, câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat".*

[32] Fără a avea de fiecare dată o argumentare textuală , aceeaşi redactare susţine în multe cazuri chiar contrariul (vezi nota nr. 6, p. 202).

Abstract: *The main concern of this page is a strictly historical one: to find out, if it is correct to maintain (or to presuppose, silently) that there is a* ***fundamental difference*** *between East and West as to the basis understanding of "Church and State" or "Religion and Politics". About sixty years ago the Dutch (reformed) theologian Hendrik Berkhof and the German Jesuit Hugo Rahner already had a similar "structural difference" in mind, when writing their books on "Kirche und Kaiser (published Amsterdam 1946 and in a German version Zürich 1947) and on "Abendländische Kirchenfreiheit. Dokumente über Kirche und Staat aus acht Jahrhunderten" (first published Einsiedler/Cologne 1943 and in a largely revised and enlarged version Munich 1961) respectively. Small wonder that these two books came, in substance, very close to one another, because both had the same enemy in mind: the German and European National Socialism, so that H. Rahner's collection could largely be read and used as a source book for H. Berkhof analisis (1). Consulting history or, more exactly, the tradition of the (allegedly) „undivided" church of the first millennium, if and how far it reveals traces of the maintained „structural difference"; this paper calls to witness the great church father John Chrysostom on the one hand, his western contemporary Ambrose of Milan an the other. We find interesting nuances, different accentuations, but no sings of a* ***fundamental difference*** *between east and west as to the basic understanding of „church and state" or „religion and politics" (2), when discussing 1. the „failure" of St. John Chrysostom and 2. his attitude towards the Roman empire.*

1. As to (nearly) simultaneous and (largely) analogous debates in France s. the interesting remarks in G. Dagron's stimulating book, *Empereur et Prêtre. Étude sur le "césaropapisme" byzantin,* Paris 1996, chapt. IX ("Le césaropapisme et la théorie des deux pouvoirs"), esp. p. 298-303.
2. Cf. my paper on "Augustine and Photius on religion and politics", to be published in the Acts of the last "International Conference on Patristic Studies" (Oxford 18-23 August 2003), with a critique of the theory of H. Berkhof, *Kirche und Kaiser,* and H. Rahner, *Kirche und Staat,* adopted i. a. also by W. H. C. Frend, "Church and state – perspectives and problems in the patristic era", in: Livingstone, E. A. (ed.), *Studia Patristica* 18, Oxford and New York (Pergamon Press), 1982, 38-54, esp. 38s. 47. 49.

950 DE ANI DE LA „MAREA SCHISMĂ" INTERPRETĂRI ŞI DOCUMENTE*

– a doua parte –

3

Papa Leon IX / cardinalul Humbert către Constantin IX Monomahul[1]
(ianuarie 1054)

Leon episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, slăvitului şi evlaviosului împărat al Noii Rome Constantin Monomahul, iubitul său fiu, salutare.

Câte mulţumiri trebuie să aducem necontenit Sfintei şi nedespărţitei Treimi, Creatoarea şi Guvernatoarea a toate, pentru negrăitul ei dar prin care lucrează toate în toţi [cf. *1 Co* 12, 6] putem cântări şi din evlavia şi cucernica ta sârguinţă, preaslăvite fiu şi preasenine împărate; fiindcă Ea tea arătat astfel, Ea poartă de grijă de zilele noastre şi tot Ei îi încredinţăm uşurarea stării sfintei Biserici universale şi ameliorarea lucrurilor publice ale împărăţiei pământesc. Căci după foarte lungi şi primejdioase discordii, tu cel dintâi te-ai făcut sfătuitor, purtător şi executor dorit al păcii şi înţelegerii şi te arăţi zicând împreună cu „vasul alegerii" [cf. *FA* 9, 15], preasmeritul Pavel: „Pentru Hristos suntem soli, ca şi cum Dumnezeu v-ar îndemna prin noi; vă rugăm, împăcaţi-vă cu El, Care e pacea noastră, Care a făcut din cele două una" [*2 Co* 5, 20; *Ef* 2, 14]. Căci ca un copil evlavios şi de fire aleasă n-ai uitat suspinul maicii tale, şi n-ai socotit că e demnă de dispreţuit fiindcă a îmbătrânit, ci mai degrabă că trebuie respectată şi ai cugetat să te întorci la ea cu măruntaie pline de iubire, ca să fii cu atât mai drag şi apropiat de Unul Dumnezeu şi Tatăl a toate cu cât eşti mai bun şi smerit faţă de principala mamă [Biserica Romei]. Căci nu este ascuns înţelepciunii tale ce se spune în Isus Sirah:

---

* urmare din «Tevista Teologică», nr. 3 / 2004

[1] Ed. C. Will: *Acta et scripta quae de controversiis Ecclesiae Graecae et Latinae saeculo XI composita exstant,* Leipzig–Marburg, 1861, p. 85–89; PL 143, 777–781: Epistola 103. Răspunsul a fost redactat, după cum a demonstrat A. Michel, de cardinalul Humbert.

„Binecuvântarea tatălui întăreşte casele fiilor, iar blestemul mamei smulge temeliile" [3, 9]; şi altundeva: „Nu uita legea mamei tale, ci leag-o în inima ta necontenit" [*Pr* 1, 8–9]. Proverbe care se îngrijesc să ne recomande mai mult mama care ne naşte şi învaţă spre viaţa veşnică decât pe cea care ne naşte spre moarte şi ne iubeşte şi învaţă trupeşte şi căreia dacă nu i-ar urma aceea ca să renască şi reîncălzească, fără nici o îndoială aceasta i-ar hărăzi pe fiii ei unei a doua morţi. Mai departe, deşi prin membrele ei ocupă şi umple tot pământul şi marginile pământului, această mamă universală şi fecioară nestricată scoate afară şi întinde ca să fie respectat şi cinstit de toţi un singur cap, pe care oricine l-ar necinsti, degeaba se mai numără printre membrele ei. Care anume este aceasta strălucirea ta imperială ştie foarte bine: [urmaşul lui Petru] cel pe care glasul lui Hristos [cf. *Mt* 16, 18] l-a preferat şi evidenţiat între toţi şi pe care mai apoi evlavia Bisericii şi consensul general al Sfinţilor Părinţi l-a celebrat necontenit până acum. Venerabila lui înfăţişare tu însuţi ai dispus să fie cinstită, nefiind nerecunoscător faţă de cea care a însemnat aşa cum şade bine creştetul tău cu diadema împărăţiei pământeşti şi te-a făcut înfricoşător şi iubit pentru noroade, şi care, ca să domneşti în veci, te-a uns cu mirul înfierii. E vorba desigur de vechea şi bătrâna Roma care l-a încoronat pe acel întâi preanobil şi preaevlavios Constantin [cel Mare], cu a cărui genealogie te slăveşti şi cu a cărui putere te măreşti, care l-a hrănit, l-a promovat şi l-a aşezat mai presus de toţi cei muritori, şi n-a încetat din binefaceri până ce l-a copleşit cu slava împărăţiei cereşti. De aceea mărind cu o mulţumire de multe feluri excelenţa ta, preaslăvite fiu, ne umplem de o cu atât mai mare bucurie pentru devoţiunea şi recunoaşterea ta, cu cât e mai mare numărul sufletelor care atârnă de conducerea ta şi se reazemă de exemplul tău. De aceea, nu încetăm să rugăm pe Domnul nostru comun prin Care regii domnesc şi principii deosebesc cele drepte [cf. *Pr* 9, 15], să te păzească vreme îndelungată în bună plăcerea Lui şi să împlinească întru cele bune dorinţa ta.

Mai departe, eu însumi ca oricare vicar al Scaunului Apostolic mă ostenesc după măsura smereniei şi putinţei mele să împlinesc sarcina încredinţată mie, potrivit de Dumnezeu grăitorului Pavel, „vai mie dacă nu voi binevesti, căci asupra mea cade o foarte mare necesitate" [*1 Co* 9, 16], pentru că la judecata veşnică va trebui să dau socoteală pentru conducerea unei singure Biserici de purtarea tuturor Bisericilor. Văzând deci prin acea purtare de grijă prin care trebuie să veghez asupra tuturor Bisericilor un neam străin [al normanzilor] şi indisciplinat ridicându-se mânat de o incredibilă şi nemaiauzită turbare cu o impietate mai mult ca păgână împotriva Bisericilor lui Dumnezeu, căsăpind pe creştini şi supunând pe unii la noi şi oribile chinuri până la ieşirea sufletului, necruţând nici copii, nici bătrâni, fără respect faţă de slăbiciunea firii femeieşti sau faţă de umanitate, nefăcând nici o deosebire între sacru şi profan, jefuind, incendiind şi dărâmând până la pământ biserici, am domolit foarte adeseori ticăloşia lor, i-am implorat, am predicat, am

stăruit cu timp şi fără timp, am vestit groaza răzbunării dumnezeieşti şi omeneşti. Dar fiindcă spune înţeleptul: „Nimeni nu poate îndrepta pe cel de la care îşi întoarce privirile Dumnezeu şi nebunul nu se îndreaptă" [*Sir* 7, 14], răutatea lui a rămas până într-atât învârtoşată şi încăpăţânată încât adaugă din zi în zi lucruri încă şi mai rele la cele foarte rele. De aceea, dorind nu atât să cheltui bunuri exterioare pentru eliberarea oilor lui Hristos, cât preferând să mă cheltui eu însumi, mi s-a părut că spre mărturia răutăţii lor sau, dacă ar fi potrivit astfel, spre reprimarea încăpăţânării lor, trebuie să atrag de oriunde o apărare omenească, fiindcă aud de la Apostolul că stăpânitorii nu poartă fără motiv sabia, ci sunt slujitori ai lui Dumnezeu, răzbunători ai mâniei Lui asupra oricui săvârşeşte răul, şi că nu sunt de temut pentru cel ce face fapte bune, ci pentru cel ce face fapte rele [*Rm* 13, 4], iar regii şi conducătorii sunt trimişi de Dumnezeu spre răzbunarea fărădelegilor. Susţinut de o escortă pe care o îngăduia scurtimea timpului şi necesitatea iminentă, am socotit că trebuie să cer convorbirea şi sfatul slăvitului duce şi magistru Argyros, preacredinciosul tău, că nu doream pieirea vreunuia dintre normanzi sau a altor oameni, ci pentru ca aceia care nu se tem de judecata lui Dumnezeu să-şi vină în fire măcar de groaza omenească. Şi pe când încercam noi să frângem încăpăţânarea lor printr-un îndemn mântuitor, iar ei de partea lor ne promiteau în chip prefăcut toată supunerea, au atacat cu putere pe neaşteptate escorta noastră, dar acum mai degrabă se întristează decât se bucură de victoria lor. Fiindcă aşa cum a scris evlavia ta spre mângâierea noastră, pentru această obrăznicie a lor îi aşteaptă cât de curând o indignare mai mare care va veni peste ei după micşorarea hoardei lor pe care au încercat-o. Noi însă, crezând că ajutorul lui Dumnezeu e de faţă, iar cel omenesc nu lipseşte, n-am părăsit intenţia eliberării creştinătăţii, nici nu vom da odihnă tâmplelor noastre [*Ps* 131, 4] decât o dată cu odihna celui ce primejduieşte sfânta Biserică. Pentru dobândirea şi obţinerea ei avem din evlavia dumnezeiască o foarte mare uşurare şi ajutor pe preaiubitul şi preastrălucitul nostru fiu, împăratul Henric [III, 1039–1056] a cărui apropiată şi promisă venire o aşteptăm din zi în zi, şi care se grăbeşte cu echipament şi expediţie militară imperială în ajutorul nostru. Lucru spre care harul de sus a însufleţit-o şi pe seninătatea ta, ca plecând de aici neamul duşman fiind alungat şi pus pe fugă de la Biserica lui Hristos de voi doi ca de două braţe, podoaba întristatei creştinătăţi să se înalţe din nou, iar starea lucrurilor publice să se reformeze. Şi fiindcă din pricina înmulţirii răutăţii şi răcirii iubirii [cf. *Mt* 24, 12], Sfânta Biserică Romană şi Scaunul Apostolic au fost ocupate nu de păstori, ci de mercenari, de cei care caută cele ale lor, iar nu cele ce sunt ale lui Iisus Hristos, şi a zăcut devastată în chip nenorocit până acum, a vrut sfatul dumnezeiesc ca smerenia mea să primească povara unui atât de mare scaun. Şi deşi umerii mei slabi sunt apăsaţi şi împovăraţi foarte mult, nu puţină speranţă sfântă îmi este ascunsă atunci când de ambele laturi îmi stau asemenea fii preastrăluciţi în cucernicie şi în

putere. De aceea, preaiubite fiu şi preasenine împărate, socoteşte vrednic să conlucrezi împreună cu noi la ridicarea mamei tale Sfânta Biserică şi la recuperarea de către ea în părţile tale a privilegiilor, precum şi a patrimoniilor, demnităţii şi respectului ei, cum vei putea cunoaşte în chip vădit din cele scrise şi făcute de venerabilii predecesori ai noştri şi ai voştri. Deci pe tine, mare urmaş prin sânge al Marelui Constantin, nume şi imperiu, te îndemnăm să te faci imitator şi al devoţiunii lui faţă de Scaunul Apostolic. Şi cele pe care acel minunat bărbat le-a conferit şi confirmat după Hristos acestui Scaun, ajută-l în chip constant, potrivit etimologiei numelui tău, să le recupereze, ţină şi apere; căci luptând astfel vei fi cunoscut şi la Dumnezeu aşa cum eşti cunoscut acum între oameni. Fiindcă acest lucru se sileşte să-l facă în părţile lui preaslăvitul nostru fiu Henric. Toate acestea vor ajunge mai fericit şi înmulţit pentru noi şi pentru voi atunci când prin venirea harului lui Dumnezeu la intervenţia preafericiţilor corifei ai apostolilor [Petru şi Pavel] şi prin mijlocirea şi obţinerea mea, vicarul lor, între voi doi se va încheia o alianţă foarte tare a păcii şi prieteniei.

Pe lângă acestea, confratele nostru arhiepiscopul Mihail ne-a adresat o scrisoare de îndemn la armonie şi unitate, şi este cu atât mai necesar să-l primim cu şi mai mult devotament şi mai mare voioşie întrucât ne îndeamnă spre un bine atât de dorit şi necesar, cu cât vedem mai limpede că nu poate fi numărat între ucenici lui Hristos cineva care nu socoteşte vrednic să consimtă la pacea frăţească atunci când Domnul spune celor ai Săi: „În aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii Mei, de veţi avea iubire unii faţă de alţii" [*In* 13, 35], iar marele Pavel dă mărturie astfel: „Căutaţi pacea cu toţi şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu" [*Evr* 12, 14]. Să ştie însă strălucirea ta că multe lucruri intolerabile au ajuns până acum la urechile noastre despre obrăzniciile lui, că aţâţând o persecuţie publică împotriva Bisericii latine, nu s-a temut să anatemizeze pe toţi cei care primesc Sfintele Taine făcute din azime; că silindu-se să-i lipsească de vechea lor demnitate pe patriarhii Alexandriei şi Antiohiei, pofteşte împotriva legii dumnezeieşti şi omeneşti să-i subjuge noii sale ambiţii, şi altele mai multe pe care se spune că le uzurpă, cum vei putea cunoaşte cu sârg de la trimişii noştri. Lucruri în care dacă se va încăpăţâna – lucru care să nu fie! –, nu va putea ţine nicidecum pacea noastră, fiindcă, fără nici o îndoială, dacă acela nu va voi să fie fiu al păcii, pacea se va întoarce la noi, cum spune Domnul [*Lc* 10, 6]; de aceea spune şi Apostolul: „Dacă se poate, pe cât stă în putinţa voastră, trăiţi în bună pace cu toţi oamenii" [*Rm* 12, 18]. Fiindcă în zadar cinsteşte pe tatăl familiei cel care o necinsteşte pe soţia lui, şi în zadar măreşte capul şi înfăţişarea mamei familiei cel care-i combate pe fiii ei şi-i calcă în picioare ca pe degetele picioarelor lui. Împotriva lui înţelepciunea lui Dumnezeu spune aşa: „Ca un hulitor e cel ce fuge de tatăl său şi blestemat de Dumnezeu e cel ce dispreţuieşte pe mama lui" [*Sir* 3, 16]. Avem

însă încredere că prin venirea harului lui Dumnezeu se va afla nevinovat de acestea, fie îndreptat, fie venindu-şi repede în fire fiind sfătuit; şi se va face nu aşa cum se spune, ci cum se doreşte şi se nădăjduieşte în chip cucernic de noi.

Recomandăm acum întru toate slavei tale pe fiii noştri de faţă, trimişii Sfântului Scaun Roman şi Apostolic, ca să fie primiţi cu generozitate, cum se cuvine, să fie respectaţi şi trataţi bine şi onest, să fie ascultaţi raţional şi cu răbdare, şi să fie trimişi înapoi cât mai repede la noi în chip lăudabil, ca să nu le pară rău că au luat asupra lor o atât de mare osteneală şi să le fie ruşine că iam trimis. Să nai nici o bănuială despre [Petru] episcopul amalfitanilor[2], fiindcă e întru totul romeu, şi coborând din Amalfi, a trăit împreună cu noi ca un familiar al nostru aproape un an întreg.

Binecuvântatul Dumnezeu şi Tatăl Domnul nostru Iisus Hristos, Tatăl milelor şi Dumnezeul a toată mângâierea să socotească vrednic să binecuvânteze excelenţa ta cu toată binecuvântarea duhovnicească şi să te umple de toată bucuria şi pacea, ca în veacul de acum să domneşti în chip fericit vreme îndelungată, iar în cel fără sfârşit care va veni să te desfeţi fără sfârşit în chip fericit de Împărăţia cerurilor împreună cu Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor, cinstite şi dorite de noi în Hristos fiu şi slăvite August. Amin.

4

Papa Leon IX / cardinalul Humbert către Mihail I Kerularios (ianuarie 1054)[3]

Leon episcopul, robul robilor lui Dumnezeu, lui Mihail arhiepiscopul Constantinopolului.

A ajuns în sfârşit la noi scrisoarea cinstitei tale frăţii, în care te sârguieşti să îndemni spre bunul în cel mai înalt grad necesar al armoniei şi unităţii şi care trebuie îmbrăţişat de toţi credincioşii lui Hristos; ca astfel după foarte lungi şi primejdioase discordii fiica să se bucure de împăcare cu mama ei. Chemândute şi îndemnândute spre aceasta, dorim ca tu săi dai ascultare cu atât mai grabnic cu cât mai atent ne dăm seama că doar aceasta e virtutea proprie şi specială a evlavioşilor şi sfinţilor, fiindcă celelalte virtuţi pot fi comune celor buni şi celor răi, aşa cum artă Însuşi Domnul: „În aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenici ai Mei, de veţi avea iubire unii faţă de alţii" [*In* 13, 35], iar de Dumnezeu grăitorul Pavel dă mărturie

[2] Din 1043 Amalfi, care până atunci făcuse parte din Imperiul bizantin, a trecut în stăpânirea normanzilor.

[3] C. Will, 1861, p. 89–92; PL 143, 773–777: Epistola 102. Răspuns redactat, după A. Michel, de cardinalul Humbert.

şi el: „Căutaţi pacea cu toţi şi sfinţenia, faţă de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu" [*Evr* 12, 14]. De aceea o felicităm mult pe frăţia ta în Domnul fiindcă ai anticipat prin sârguinţa ta dorinţa noastră cea mai înaltă, pentru că dacă printr-o răceală a iubirii ai pregeta să urmezi, ar trebui să ne previi degrabă. Căci noi, potrivit mai suszisului Apostol, preferăm ca, dacă e cu putinţă, să avem pace cu toţi oamenii [*Rm* 12, 18], şi cu cât mai mult cu tine, pe care te vedem că ai putea fi un foarte folositor şi necesar slujitor al Bisericii lui Dumnezeu, dacă nu te-ai osteni să treci peste hotarele pe care le-au pus părinţii noştri [*Pr* 22, 28]. Şi fiindcă propriu desăvârşirii creştine e faptul de a fi paşnici chiar şi cu duşmanii păcii în speranţa îndreptării, iar nu consimţind la răutatea lor, o cu atât mai multă preocupare va trebui să avem ca să îndepărtăm din mijlocul nostru toate prilejurile de scandaluri, cu cât dorim tenace să-i ţinem pe prietenii păcii.

De mult timp deja a ajuns la urechile noastre un zvon de lucruri intolerabile din partea frăţiei tale, pe care însă, în parte pentru că ni se par incredibile, în parte pentru că nici o putere de cercetare n-ar admite unele ca acestea, le-am lăsat până acum nediscutate. Căci se spune despre tine că te-ai repezit ca un neofit, şi nu treptat, la înălţimea episcopală, lucru care nu trebuie făcut nicidecum, e ceea ce învaţă atât Apostolul [*1 Tim* 3, 6], dar opresc şi veneratele canoane. De aici, silindu-te din răsputeri printro nouă ambiţie să-i lipseşti pe patriarhii Alexandriei şi Antiohiei de privilegiile vechii lor demnităţi, te sileşti să-i subjugi stăpânirii tale contrar oricăror legi dumnezeieşti şi omeneşti. Fiindcă pentru cei cu mintea sănătoasă e limpede câte încerci spre primejdia ta, pentru că, înălţat de slava deşartă şi pompa lumească, te sileşti să schimbi vechiul sfat al Divinităţii cu privire la aşezarea coloanelor Bisericii Ei, şi cu bogăţii mincinoase vei face pagubă Celui Care, deşi era cu adevărat şi singur bogat, S-a făcut sărac pentru noi [*2 Co* 8, 9] şi a încredinţat naşterea Sa sub vreme unui sătuc şi unei peşteri [*Lc* 2, 7], nu unui palat regal. Oricine se scârbeşte însă de exemplul Său ţine de soarta [lui Lucifer] celui care îndrăzneşte să spună, când prin el însuşi, când prin acoliţii lui: „Sui-mă-voi deasupra înălţimii norilor şi voi fi asemenea Celui Preaînalt" [*Is* 14, 14]; „dar gândurile Mele nu sunt ca gândurile voastre şi căile Mele nu sunt ca şi căile voastre, zice Domnul" [*Is* 55, 8], „Care risipeşte pe cei mândri în furia Lui şi privind smereşte pe orice om trufaş" [*Iov* 40, 6] şi de aceea Se scoală ca să nu fie mai tare omul în a cărui privire nu e Dumnezeu. Întrucât, pentru ca din pricina înălţimii legate de El să nu i se atribuie lui Dumnezeu trufie, Psalmistul zice: „Înalt este Domnul şi spre cele smerite priveşte şi pe cele înalte de departe le cunoaşte" [*Ps* 137, 6]. Lucru de care dă mărturie prin El Însuşi: „Căci ceea ce este înalt la oameni este urâciune înaintea lui Dumnezeu" [*Lc* 16, 15]. Ce fel şi cât de detestabilă şi lamentabilă e acea uzurpare sacrilegă prin care te făleşti peste tot în scris şi în viu grai drept „patriarh universal" [ecumenic], când orice prieten al lui Dumnezeu se îngrozeşte

să fie numit cu un astfel de cuvânt? Şi cine după Hristos ar fi putut să fie distins mai potrivit prin acest cuvânt decât cel căruia i se spune de glasul lui Dumnezeu: „Tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea etc." [*Mt* 16, 18]. Şi totuşi, deşi a fost aşezat întâiul [*princeps*] între apostoli, nu se găseşte nicăieri numit „episcop universal" şi nici unul din urmaşii lui na fost de acord să fie numit cu acest prodigios prenume, măcar că Sfântul Sinod de la Chalcedon [451] l-a declarat astfel pe predecesorul nostru Leon cel Mare [440–461] şi pe urmaşii lui. Căci au băgat de seamă că nu e prieten al Mirelui cel care vrea să fie iubit în locul mirelui, ci mai degrabă naşul şi codoşul lui antihrist care se opune şi se înalţă peste tot ce se numeşte Dumnezeu şi se cinsteşte astfel. Iată acel Ioan [IV Postitorul, patriarhul Constantinopolului, 582–595] al vostru, a cărui nebunească născocire o moşteniţi până acum, şi care, potrivit psalmistului, până acum îşi strigă prin voi numele său în pământul Lui [*Ps* 48, 12], deşi când a pierit n-a luat toate, nici n-a coborât cu acea slavă la iad, fiindcă atunci când a fost în cinste n-a înţeles [*Ps* 43, 18]. Anatemizat pentru această insolenţă de preafericiţii pontifi Pelagius [II, 579–590] şi Grigorie [I cel Mare, 590–604][4] şi de urmaşii lor, acesta a pierit irevocabil în încăpăţânarea lui, şi iată că de 440 de ani încoace n-a încetat să-i arunce în prăpastie pe următorii îndărătniciei lui. „Ce folos le-a adus trufia şi la ce le-a slujit fala bogaţilor? Toate au trecut ca umbra" [*Sol* 5, 8–9], „Căci ce-i foloseşte omului dacă câştigă toată lumea, dar îşi pierde sufletul său?" [*Mt* 16, 26]. Şi cum vă veţi putea pune sufletul pentru fraţi voi care nu socotiţi vrednic să depuneţi un nume deşert şi care scandalizează întreaga Biserică? Vino-ţi în fire, aşadar, rogu-te, din această nebunie, ca să nu te faci şi tu – lucru care să nu fie! – părtaş la ceea ce se spune: „Se uită la tot ce e înalt şi este rege peste toţi fiii trufiei" [*Iov* 41, 25].

Cine nu va rămâne stupefiat de faptul că după atâţi sfinţi şi ortodocşi Părinţi ai Bisericii vreme de 1020 de ani de la Patima Mântuitorului nostru ai apărut ca un nou calomniator al Bisericii latinilor, anatemizându-i pe toţi şi aţâţând la persecuţie publică contra oricui s-ar împărtăşi din Sfintele Taine făcute din azime? Obrăznicie a ta pe care au adus-o la noi şi zvonul, dar ne-a arătat-o şi textul epistolelor date sub numele tău celor din Apulia[5], şi care se silesc să arate în chip forţat că la Cina cea de Taină, Domnul Şi-a dat Taina Trupului Său apostolilor Săi printr-o pâine dospită. Lucru care poate fi dovedit foarte uşor că e cu totul fals din amândouă Testamentele. Fiindcă Cel care n-a venit să strice Legea, ci să o împlinească [*Mt* 5, 17], a împlinit Paştele Vechi din azime şi din vin potrivit poruncii Legii Lui şi apoi, aşa cum relatează

---

[4] Despre conflictul din anii 596–599 pe tema titlului de „patriarh ecumenic", cf. Sfântul Grigorie cel Mare, Epistolele V, 18. 19. 20. 21. 43; VI, 43; VII, 27. 31. 33. 34. 40; VIII, 30; IX, 68.

[5] Aluzie la scrisoarea arhiepiscopului Leon al Ohridei din vara lui 1053 către episcopul Ioan din Trani [Apulia] împotriva azimelor; ed. C. Will, 1861, p. 55–60 şi PG 120, 835–844.

deschis Luca, l-a transmis ucenicilor din azime şi din vin nou. Căci în timpul acelor opt zile nu se afla dospitură în toate hotarele lui Israel şi oricine la care se găsea sufletul lui era stârpit din poporul Său [*Iş* 12, 19]. Pentru că dacă ea sar fi găsit la Cina Domnului Iisus sau El Însuşi ori ucenicii Lui ar fi gustat într-un fel din ea, ar fi pierit pe drept cuvânt ca nişte călcători ai Legii şi Domnul Însuşi n-ar fi spus celor ce voiau să-L prindă în cursă: „Cine dintre voi Mă vădeşte de păcat?" [*In* 8, 46]. Şi n-ar mai fi fost nevoie să se caute martori mincinoşi pentru a-L pierde, când El Însuşi S-ar fi pierdut după dreptate. Dar Cel care păcat n-a făcut nici nu s-a găsit vicleşug în gura Lui [*1 Ptr* 2, 22], când urma să pătimească a poruncit ucenicilor, evident prin apostolul în care se spune acestea, aducând aminte şi zicând: „Să prăznuim nu cu dospitura veche, nici cu dospitura răutăţii sau vicleşugului, ci cu azimele curăţiei şi ale adevărului" [*1 Co* 5, 8], „căci puţină drojdie strică toată frământătura" [*1 Co* 5, 6]. Şi oriunde e stricăciune, fără nici o îndoială acolo e deteriorarea firii şi primirea unui viciu. Mai departe, Paştele nostru se numeşte nou, fiindcă acela vechi a fost poruncit israeliţilor în amintirea ieşirii lor din Egipt, iar acela adevărat a fost poruncit creştinilor în amintirea Patimii Domnului, prin care a trecut din această lume. Dar pentru că atât despre acestea, cât şi despre altele de care ne calomniezi, vei putea fi învăţat mai pe larg de trimişii noştri prin alte scrieri ale noastre[6] pe care ţi le aduc ei, să fie de ajuns aici cât am atins pe scurt.

Să înveţe însă frăţia ta, cel puţin când este sfătuită, să vorbească prevăzător şi smerit, ca nu cumva Domnul să-ţi spună şi ţie: „Din prisosul inimii vorbeşte gura" [*Mt* 12, 34]. Căci ne-ai scris că dacă prin noi unica Biserica Romană ar avea [în diptice] numele tău, toate Bisericile din lumea întreagă ar avea prin tine [în diptice] numele nostru. Ce lucru extraordinar e acesta, preaiubite frate? Biserica Romană, capul şi învăţătoarea Bisericilor, n-are membre şi fiice? Şi cum te poţi numi cap sau mamă? Credem şi de aceea şi vorbim şi mărturisim statornic: Biserica Romană nu este singură sau, cum socoţi tu, unică, întrucât orice naţiune din toată lumea care ar fi în chip trufaş în disensiune faţă de ea, nu mai trebuie să se numească sau să fie socotită o Biserică, ci nici una, ci mai degrabă un conciliabul de eretici, un conventicul de schismatici sau o sinagogă a satanei. Vei fi văzut spunând acel cuvânt al Sfântului Ilie care socotea despre sine însuşi: „Am rămas eu singur" [*3 Rg* 19, 10]. Auzi însă şi ceea ce a auzit acela de la Domnul: „Şapte mii de bărbaţi Mi-au rămas" [*3 Rg* 19, 18]. Linişteşte-te, linişteşte-te acum, venerabile frate, din aceste superstiţii, ca să nu se spună şi despre tine acel cuvânt al lui Solomon: „Sunt unii care se dau drept bogaţi şi n-au nimic" [*Pr* 13, 7]. Căci acest lucru e foarte asemănător cu acea aroganţă a diavolului care socotind că sunt ale lui toate

---

[6] Aluzie la „Dialogul" polemic în apărarea azimelor scris în toamna lui 1053 de cardinalul Humbert la îndemnul papei Leon IX; ed. C. Will, 1861, p. 65–85 şi PL 143, 391–474.

împărăţiile făcute de Creatorul lumii, Îi spunea: „Iată Ţi le voi da pe toate" [*Mt* 4, 9]. Întoarce-te, aşadar, acum la inimă şi să îndepărteze din mijloc scandalurile şi atunci potrivit psalmistului „Domnul va grăi pace în poporul Său şi peste sfinţii Lui şi în cei ce se întorc la inimă" [*Ps* 84, 8–9]. Dar noi nu putem avea vreo pace cu cei încăpăţânaţi şi cu cei ce stăruie în greşeală, nici nu vom avea părtăşie la faptele celui rău; fiindcă nici pe Domnul Hristos nu-L găsim undeva că a făcut aşa ceva, întrucât încă la naşterea Lui îngerii au vestit pace doar oamenilor de bunăvoire [*Lc* 2, 14], şi El insinuează chiar că ochiul care scandalizează trebuie scos, iar mâna şi piciorul care scandalizează trebuie tăiate [*Mt* 5, 29–30]. Să înceteze deci ereziile şi schismele şi pentru cei ce iubesc Legea lui Dumnezeu nu va fi scandal, ci pace multă [*Ps* 118, 165]. Oricine se slăveşte cu numele de creştin, să înceteze a mai blestema şi hărţui sfânta şi apostolica Biserică Romană; fiindcă în zadar cinsteşte cineva pe tatăl familiei cine-i necinsteşte soţia, şi în zadar măreşte cineva capul şi înfăţişarea mamei familiei care se luptă cu fiii ei mai mici şi calcă în picioare ca pe degetele de la picioarele ei. De aceea se spune în Isus Sirah: „Ca un hulitor e cel care fuge de tatăl său şi blestemat de Dumnezeu e cel care mânie pe mama sa" [3, 16], iar în proverbe: „Ochiul care-şi bate joc de tatăl său şi dispreţuieşte pe mama lui, săl scoată corbii de lângă pâraie şi să-l mănânce puii de vultur" [30, 17]. Suntem încrezători că din evlavia dumnezeiască te vei afla nevinovat sau îndreptat de acestea sau că, sfătuit în mod sigur, te vei îndrepta repede. Căci atunci când se va face aceasta, pacea noastră nu se va întoarce la noi, ci va odihni peste tine ca peste un fiu al păcii [*Lc* 10, 6], iar între noi va domni o iubire autentică, din inimă curată, din conştiinţă bună şi credinţă nefăţarnică [*1 Tim* 1, 5], şi nu vei avea nevoie să ne rogi, ci să porunceşti. Osteneşte-te împreună în acestea, aşa cum ai început, ca cele două mari împărăţii [Imperiul romano-bizantin şi Imperiul romano-german] să se unească prin pacea dorită. Sfânta Treime să ţină în veci cinstita ta frăţie rugându-se pentru noi.

Dată în ianuarie, anul al 7-lea al indicţiei [1054].

5

Mihail I Kerularios către Petru III al Antiohiei (începutul lui iulie 1054)[7]

Mihail preasfântul arhiepiscop al Constantinopolului, Noua Romă, şi patriarh ecumenic, Kerularios, către Petru, preasfântul patriarh al marelui oraş al lui Dumnezeu, Antiohia,

[7] C. Will, 1861, p. 172–184; PG 120, 781–815; Karmiris, DSM I, p. 339–343.

1. Smerenia noastră a citit scrisoarea fericirii tale şi aflând prin cel ce a adus-o că prin harul lui Dumnezeu cele ale tale merg bine, am mulţumit bunătăţii Lui, dorindu-ţi viaţă îndelungată şi neîntristată.

2. În această scrisoare se cuprindea şi despre evlaviosul diacon şi cleric împărătesc Petru că potrivit intervenţiilor noastre la sfinţenia ta a obţinut actul cu pecetea ta pentru locul în cler care i s-a dat de patriarhul dinaintea ta, dar că a fost nerecunoscător şi pentru o altă binefacere anterioară primită de la desăvârşirea ta şi nu te-a învrednicit nici de o scrisoare din partea lui. Ştiind smerenia mea ce afecţiune înflăcărată şi dispoziţie ai faţă de ea nu de acum, nici de puţin timp, ci de la început, şi că nu iei în nume de rău scrisorile trimise de ea pentru unii, de aceea îţi scriu şi îţi cer, vrând în acelaşi timp ca aceia care cer să primească prin tine facerile de bine spre lauda şi proclamarea sufletului tău mare şi generos, iar ceea ce vine din partea lui să ne ofere răsplătiri nu mici. Diaconul însă, aşa cum spune, na îndrăznit să scrie sfinţeniei tale socotindu-se nevrednic să-ţi scrie, dar nu încetează să-ţi mulţumească şi să se roage mult pentru tine din pricina nesfârşitelor binefaceri şi favoruri ale tale faţă de el şi cere să i se schimbe actul cu pecetea din pricina faptului că s-a muiat şi aproape nu mai poate fi citit. Acestea despre acest lucru.

3. Aflând însă cu puţin timp în urmă de la cei care au venit din Roma Veche despre virtutea, nobleţea şi ştiinţa papei [Leon IX] care a murit acum [pe 19 aprilie 1054] şi despre înţelegerea şi acordul nostru cu el din pricina scandalurilor privitoare la credinţa ortodoxă care se spun despre ei, i-am arătat prin scrisoarea noastră cu multă smerită cugetare nu puţine, cum poţi cunoaşte tu însuţi din această scrisoare, vrând pe de o parte, să-l câştigăm cu totul, iar, pe de altă parte, negociind pentru a-l avea favorabil, de partea şi în ajutorul nostru împotriva francilor [normanzilor]. Scrisoare pe care înmânând-o vestiaritului care-i ducea scrisoarea imperială, nădăjduiam, pe de o parte, ca el să ducă ambele scrisori celui căruia i-au fost trimise, iar, pe de altă parte, să ne aducă răspunsurile de la el.

4. Acela însă, luând scrisorile acestea, când a ajuns la magistrul şi ducele Italiei, Argyros, acesta l-a înşelat în chip meşteşugit făcându-l să i le înmâneze ca să ajungă, chipurile, mai repede la papa. Magistrul însă, cum am aflat întocmai, neuitând nicicând religia lui [latină] şi duplicitatea sa, ci gândind mereu împotriva Oraşului Regină [Constantinopolului] şi a Romaniei, n-a lăsat cele obişnuite lui nici în aceasta, ci luând şi banii pe care vestiaritul îi aducea de la împărat, i-a reţinut în folosul propriu vrând să-i cheltuiască şi pe aceştia ca şi pe cei trimişi mai înainte pentru construcţiile cetăţilor lui şi îngrijirea lor.

5. A mai uneltit strâmb, cum vom spune, şi această înşelăciune. Căci a chemat pe unii în care, pe cât se pare, avea mai multă încredere decât în ceilalţi, între care era unul [Petru] care, cum sa auzit, fusese mai înainte episcop în Amalfi, după care, alungat fiind din motive întemeiate din această Biserică, a fost izgonit din ea

cinci ani de zile; altul [cardinalul Humbert] avea doar numele de arhiepiscop [al Siciliei], nu şi realitatea, căci nu putea fi găsit acolo unde era episcop; iar celui de-al treilea [diaconului Frederic] i-a dat funcţia de cancelar, convingându-l din viclenia şi răutatea covârşitoare să se numească cu această demnitate romană, ca să se poată întări prin acesta în uneltirile lui ca prin zid chipurile de nebiruit. Şi desfăcând pecetea scrisorii mele şi citind cele cuprinse în ea a compus altele trimise chipurile nouă de papa şi dându-le zişilor bărbaţi i-a convins pe nenorociţii – vai, ce rătăcire şi strâmbătate – să vină în Marele Oraş şi să ne arate această scrisoare.

6. Iar ei intrând în Oraşul imperial s-au înfăţişat mai întâi cu figură, gând şi mers arogant şi trufaş puternicului şi sfântului nostru împărat [Constantin IX Monomahul]. După care venind ei la smerenia noastră, cine ar putea spune de câtă mândrie, trufie şi aroganţă nu s-au folosit? Nu ne-au adresat nici o alocuţiune, n-au suportat nici măcar să-şi plece puţin capetele şi să ne aducă obişnuita închinare, n-au primit nici să şadă împreună cu noi în spatele mitropoliţilor, când eram adunaţi în secretariat potrivit obiceiului care domneşte de la început, ci au socotit acest lucru drept o insultă. Ci va spune însă lucrul lor încă şi mai lipsit de minte decât acestea? Căci nu s-au smerit nici măcar în faţa persoanei şi maiestăţii imperiale, ci, înălţându-se mult pe ei înşişi şi închipuindu-şi cele mai presus de ei, au intrat în palat cu cruce şi sceptre.

7. Nefăcând deci nimic din acestea, ne-au dat scrisoarea pecetluită şi au plecat îndată. Iar smerenia mea luând-o şi încercând să-i rupă pecetea, cercetând-o cu atenţie a găsit-o falsificată, iar scrisoarea plină de viclenie şi trufie. Căci arăta în chip neschimbat cele pe care ni le-a spus de multe ori Argyros când venea în Marele Oraş, mai ales despre azime, pentru care nu numai o dată, ci de două ori, de trei ori şi de patru ori acum fusese scos şi îndepărtat de noi de la dumnezeiasca Împărtăşanie şi Cuminecătură.

8. Dar copia scrisorii noastre către papa, precum şi acelei trimise chipurile nouă de papa prin acei scelerați tradusă în graiul elen, le-am trimis fericirii tale, ca să ştii ce am scris noi aceluia şi ce ne-au arătat ei prin scrisoarea trimisă nouă, şi de aici să ştii în chip exact că n-am întreţinut o simplă bănuială, ci am pus mâna pe adevărul gol însuşi. Iar acest lucru a fost demascat şi mai limpede prin arhiepiscopul [Ioan] din Trani şi sincelul nostru care venise la noi înaintea acestora şi ne-a clarificat tot adevărul, aşa cum l-am spus şi sfântului şi puternicului nostru împărat.

9. A fost adus însă la urechile noastre un zvon că desăvârşirea ta îl pomeneşti la sfintele diptice pe arătatul papă [Leon IX], şi la fel fac şi patriarhul Alexandriei şi Ierusalimului. Dar nu cred că ai o ignoranţă atât de mare, mai ales dată fiind virtutea ta incomparabilă cu a altora. Căci ştii că de la Sfântul Sinod VI Ecumenic şi până acum pomenirea papei la sfintele diptice a fost tăiată şi scoasă afară de sfintele noastre Biserici, fiindcă Vigilius, papa Romei de atunci, n-a vrut să vină la

sinod, nici să anatemizeze cele scrise de Teodoret împotriva dreptei credinţe şi a celor 12 capitole ale Sfântului Chiril precum şi scrisoarea lui Iba, şi de atunci până acum papa a fost tăiat din preasfânta noastră Biserică universală. Drept pentru care acest lucru ni s-a părut incredibil, nu atât în ce priveşte pe aceia, cât în ce priveşte erudiţia şi înţelepciunea ta excepţională.

10. Dar nu numai aceasta, ci [la urechile noastre a ajuns şi] că cei doi arhierei [patriarhii Alexandriei şi Ierusalimului] arătaţi nu numai că-i primesc pe alţii care mănâncă azime, dar uneori săvârşesc chiar ei înşişi dumnezeiasca Liturghie cu azime. Noi însă neavând la îndemână pe nimeni prin care să-i întrebăm despre aceasta şi neîncrezându-ne de altfel în alţi în ce priveşte acestea, încredinţăm sfinţeniei tale toată cercetarea, pentru ca anchetând exact despre acest lucru, să-l facă cunoscut şi smereniei noastre. Acestea deci despre aceste lucruri.

11. În mâinile noastre însă ne-a fost predată de Skleros preastrălucitul duce al Antiohiei şi copia scrisorii tale către întâi-stătătorul [patriarhul Veneţiei] Gradului sau Aquileei[8]; fiind citită am găsit-o făcând multe atacuri numai cu privire la azime, dar lăsând deoparte celelalte erori ale romanilor mult mai grele decât acestea. Iar dacă acesta a scris poate astfel sfinţeniei tale pentru că despre acestea i-a scris smerenia noastră, totuşi despre nici una din acestea el n-a arătat vreodată nici însuşi papei, nici altuia din episcopii lui, afară de scrisoarea a cărei copie ţi-am trimis-o. Dar, aşa cum se arată din scrisorile şi faptele lor, sunt cu totul iubitori de minciună şi şireţi. Să ştii bine însă că latinii ne străpung nu numai cu proiectilul azimelor, care e cunoscut în chip vădit tuturor, ci prin altele, multe şi diferite, pe care e necesar să le întoarcem înapoi.

12. Cele pe care le săvârşesc iudaizând sunt acestea: însăşi învinuirea privitoare la azime care atârnă asupra lor; faptul că mănâncă animale sugrumate; că se rad; că păzesc sâmbetele şi mănâncă lucruri întinate; că monahii mănâncă carne, grăsime de porc şi toată pielea până la carne şi în prima săptămână din Postul Mare, iar în cea a lăsatului de carne şi de brânză mănâncă la fel; că miercurea mănâncă carne şi vinerea mănâncă brânză şi ouă, iar sâmbăta postesc toată ziua. Iar cele care sunt în afara acestora sunt astfel: fac în chip rău şi primejdios un adaos la Sfântul Simbol care sună aşa: „Şi întru Duhul Sfânt, Domnul de viaţă făcătorul, Care din Tatăl şi din Fiul purcede", iar la dumnezeiasca Liturghie rostesc cu glas mare „Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos întru mărirea lui Dumnezeu Tatăl prin Duhul Sfânt".

13. Pe lângă acestea opresc şi căsătoria preoţilor, adică nu primesc la demnitatea preoţiei pe cei care au femei, ci vor ca preoţii să fie necăsătoriţi. Dar doi fraţi pot lua două surori. În timpul Liturghiei la vremea împărtăşirii unul din liturghisitori mănâncă azima şii îmbrăţişează pe ceilalţi. Episcopii poartă inele în

[8] Ed. C. Will, 1861, p. 208–228 şi PG 120, 751–781.

degete spunând că le poartă chipurile având drept soţii ale lor Bisericile. Ieşind în războaie aceştia varsă sânge cu mâinile lor şi înainte de acestea îşi omoară sufletele lor. Iar, cum spun unii, săvârşind dumnezeiescul Botez, botează cu o singură cufundare rostind numele Tatălui, al Fiului şi al Duhului Sfânt, dar pe lângă aceasta umplu gurile celor botezaţi cu sare. Iau în chip rău vorba Apostolului care spune: „Puţină drojdie dospeşte toată frământătura" [*1 Co* 5, 6; *Ga* 5, 9] în sensul de: „Puţină drojdie strică toată frământătura", încercând ca plecând de la acest mic cuvânt să răstoarne dospitura care ridică pâinea neurcată.

14. Nu suportă nici să fie închinate moaştele sfinţilor, iar unii dintre ei nici chiar sfintele icoane. Nui numără împreună cu ceilalţi sfinţi pe sfinţii şi marii noştri Părinţi, Dascăli şi Arhierei – Grigorie Teologul, Vasile cel mare şi Ioan Hrisostom – nici nu primesc deloc învăţătura lor. Şi fac altele pe care este greu chiar şi a le enumera în parte. Trăind deci aşa şi crescuţi în asemene obiceiuri şi îndrăznind cele ce sunt în chip evident neîngăduite şi interzise mai pot fi ei rânduiţi de cei ce gândesc bine în partea celor cu totul ortodocşi? Eu unul nu cred. Iar cei care afirmă că aceia care fac aşa gândesc corect să aibă soartă cu partea lor, căci noi nu-i invidiem pentru armonia şi consensul lor cu aceştia. Ferească Sfântul însă ca noi să înnebunim şi să ne ieşim din minţi aşa!

15. Acestea ţi le-am relatat în treacăt pentru ca, putând desăvârşirea ta să ştie cele săvârşite de aceştia, să nu creadă că ei greşesc numai cu privire la azime, cum presupuneam şi noi până acum, ci cunoscând şi scăderile lor de dincolo de acestea, să-i numere pe aceştia cu cei de care sunt vrednici. Iar lucrul cel mai grav şi insuportabil, şi care arată limpede nebunia lor e acesta: spun că n-au venit aici ca să fie învăţaţi sau să discute, ci ca să ne înveţe şi să ne convingă pe noi să ţinem dogmele lor, şi fac aceasta cu autoritate şi o neruşinare covârşitoare.

Domnul să păzească fericirea ta rugându-te ani mulţi pentru noi.

6

Act sinodal [*semeioma*] cu privire la pitacul aruncat pe Sfânta Masă [a Marii Biserici] de legaţii Romei [celei Vechi] împotriva preasfântului patriarh kyr Mihail întocmit în luna iulie [ziua 20], anul al 7-lea al indicţiei [1054][9]

[9] Text grec editat princeps de L. Allatius, *De libris et rebus ecclesiasticis Graecorum*, Paris, 1646, p. 161–171, reluat în PG 120, 736–748 şi critic de C. Will, Acta et scripta quae de controversiis Ecclesiae Graecae et Latinae s. XI composita exstant, Leipzig–Marburg, 1861, p. 155–168, şi Karmiris, DSM I, p. 343–348. O primă traducere românească a dat T. M. Popescu, „Sentinţa de excomunicare de la 16 iulie 1054", *Studii teologice*, an II, 1931, nr. 1, p. 49–68.

Prezidând preasfântul nostru stăpân şi patriarh ecumenic Mihail în partea dreaptă a catehumeniilor [Marii Biserici a Sfintei Sofii] şi şezând împreună cu el preaiubiţii de Dumnezeu mitropoliţi Teofan al Cyzicului şi sincel, Nichita al Chalcedonului şi sincel, Lavrentie al Dyrrachionului şi sincel, Antim al Sidei, Nicolae al Trapezuntului, Ioan al Smirnei, Eusebie al Adrianopolului, Constantin al Mytilenei, Nicolae al Choneilor, Ipatie al Idruntului şi arhiepiscopii Leon al Karavyziei, Grigorie al Mesembriei, stând de faţă şi arhonţii patriarhali.

Nu[10] era deci, pe cât se pare, sătul de cele rele cel viclean. De aceea nu încetează a se insinua între drept-credincioşi şi uneltind mereu să născocească ceva nou împotriva adevărului. Încă înainte de venirea Stăpânului în trup l-a momit pe om cu zeci de mii de amăgiri, şi după acestea nu s-a lăsat, nici n-a încetat să-i cotonogească şi atragă pe cei care-l ascultă. Dar după ce şi acestea au fost înlăturate, iar cei ce voiau să fie drept-credincioşi nutreau nădejdea pioasă şi adâncă că nu vor mai apărea vreodată născocitori ai unor noi impietăţi, întrucât în toate cele pe care lea încercat cel rău sfaturile lui sau întors împotriva lui, venind acum nişte bărbaţi impioşi şi respingători – căci ce altceva iar putea numi un dreptcredincios –, bărbaţi iviţi din întuneric – căci erau odrasle din părţile apusene –, venind deci în acest drept-credincios şi de Dumnezeu păzit Oraş din care ţâşnesc ca dintr-un loc înalt şi ridicat la cer izvoarele ortodoxiei şi şuvoaiele curate ale dreptei credinţe se revarsă până la marginile lumii şi udă ca nişte râuri cu dogmele dreptei credinţe sufletele de peste tot de sub soare, şi căzând în el ca un trăsnet sau cutremur sau mulţime de grindină, sau mai bine zis ca un mistreţ, au încercat să devasteze cu stricăciunea dogmelor cuvântul drept; ba au depus şi un înscris pe Masa de taină a Marii Biserici a lui Dumnezeu prin care neau azvârlit anatemei pe noi, sau mai bine zis pe Biserica ortodoxă a lui Dumnezeu şi pe toţi cei care nu se lasă duşi de impietăţile lor, pentru că vrem să fim drept-credincioşi şi să promovăm ortodoxia, acuzându-ne între altele şi pentru că

– nu ne radem bărbile asemenea lor şi nu suportăm să schimbăm împotriva firii chipul potrivit firii al omului;

– ne împărtăşim fără deosebire de la preoţi căsătoriţi;

– nu vrem să falsificăm cu gânduri false şi cuvinte scrise pe lângă şi cu exces de îndrăzneală sacrul şi sfântul Simbol [al credinţei], care are o tărie inatacabilă prin voturile Sinoadelor Ecumenice, nici nu spunem asemenea lor că Duhul Sfânt purcede – o, maşinaţiunile celui rău! – din Tatăl şi din Fiul, ci din Tatăl.

Ei însă nu vor nici să ia aminte la Scriptură care spune: „Nu tăiaţi bărbile voastre" [*Lv* 19, 27], nici să înţeleagă că Dumnezeu Creatorul a făcut acest lucru să fie potrivit femeilor, dar a socotit drept că el e nepotrivit pentru bărbaţi.

---

[10] Introducerea actului sinodal din 20 iulie 1054 rezumă prologul faimoasei Enciclice către patriarhii răsăriteni din 867 a patriarhului Fotie.

Ei necinstesc pe faţă canonul 4 al Sinodului din Gangra despre cei ce se scârbesc de căsătorie, şi care spune: „Dacă ar face cineva o deosebire faţă de preotul căsătorit, socotind că nu trebuie să se împărtăşească atunci când acesta liturghiseşte ofranda [euharistică], să fie anatema". Iar prin acestea nesocotesc şi necinstesc şi Sinodul V–VI [trullan, canonul 13] care spune: „Deoarece am aflat că în Biserica Romei sa predat cu rang de canon că acei care vor să se învrednicească de hirotonia în diacon sau preot să mărturisească în public că nu se vor mai atinge de femeile lor, noi, urmând vechiului canon al rigorii şi ordinii apostolice, vrem ca şi de acum înainte coabitările legale ale bărbaţilor sfinţiţi să rămână în vigoare, iar ei să nu desfacă nicidecum legătura lor cu femeilor lor sau să întoarcă spatele relaţiilor conjugale reciproce la vremea cuvenită. Astfel că dacă se va găsi cineva vrednic de hirotonia în diacon sau ipodiacon, acesta să nu fie nicidecum oprit să fie ridicat la această treaptă dacă locuieşte cu o soţie legiuită, nici să i se ceară în timpul hirotoniei să mărturisească în public că se va abţine de relaţiile conjugale legitime cu soţia sa, pentru ca de aici să nu fim siliţi să insultăm căsătoria legiuită de Dumnezeu şi binecuvântată prin prezenţa Lui, întrucât glasul Evangheliei sună: «Cei pe care Dumnezeu i-a unit omul să nu-i despartă» [*Mt* 19, 6], iar Apostolul învaţă despre căsătorie să fie cinstită în toate şi patul neîntinat [*Evr* 13, 4] şi: «Te-ai legat de o femeie? Nu căuta dezlegare» [*1 Co* 7, 27]. Aşadar, dacă cineva punânduse în mişcare împotriva canoanelor apostolice va îndrăzni să lipsească pe cineva din cei sfinţiţi, sau preot sau diacon sau ipodiacon, de legătura şi comuniunea cu femeia legitimă, să fie depus. Asemenea şi dacă un preot sau diacon şi-ar alunga femeia sub pretext de evlavie, să fie excomunicat; iar dacă stăruie, să fie depus."

Pe lângă aceasta, când spun că Duhul purcede nu din Tatăl, ci din Fiul, ei nu vor nicicum să înţeleagă că n-au această expresie de la evanghelişti şi că nu şi-au agonisit această dogmă blasfematoare de la un Sinod Ecumenic. Căci Domnul Dumnezeul nostru zice: „Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede" [*In* 15, 26], iar ei, părinţii acestei noi impietăţi, spun „Duhul Care de la Tatăl şi de la Fiul purcede". Dar ei nu văd, iarăşi, nici că, dacă însuşirea Duhului se recunoaşte în aceea că Duhul purcede de la Tatăl, aşa cum însuşirea Fiului se recunoaşte în faptul că El Se naşte din Tatăl, iar Duhul purcede şi din Fiul, cum e flecăreala lor, de aici urmează că Duhul se distinge de Tatăl prin mai multe însuşiri decât Fiul. Căci ieşirea Lui din Tatăl ar fi comună Duhului şi Fiului, dar purcederea din Tatăl ar fi proprie Duhului. Dar dacă Duhul S-ar distinge prin mai multe diferenţe decât Fiul, atunci Fiul ar fi mai aproape de fiinţa Tatălui decât Duhul. Şi aşa sub altă piesă şi pe altă scenă s-ar ivi iarăşi îndrăzneala împotriva Duhului a lui Macedonie. Dar, în afară de cele zise, nu vor să înţeleagă deloc că dacă tot ce nu e comun Treimii Celei de o fiinţă şi atotţiitoare e propriu doar Unuia din cei Trei, atunci emiterea Duhului nu e comună Celor Trei, ci e proprie doar Unuia din Cei Trei.

Dar ei, pe de o parte, ne-au insultat astfel pe noi şi Biserica Ortodoxă a lui Dumnezeu, iar, pe de altă parte, venind din Roma cea Veche la preaiubitorul de evlavie nostru autocrat [împărat] şi agitându-şi altele împotriva pleromei Bisericii Ortodoxe, au spus chiar de la început că vin de la Roma cea Veche, pretinzând că au fost trimişi de papa [Leon IX], dar în realitate au venit de la ei înşişi după sfaturile şi îndemnurile viclene ale lui Argyros şi n-au fost trimişi de papa, plăsmuind scrisorile pe care le purtau chipurile de la el; căci acest lucru s-a cunoscut din multe altele, dar şi din faptul că peceţile scrisorilor au fost dovedite în chip vădit că sunt falsificate.

Deci înscrisul acestor impioşi împotriva noastră, scris cu litere italiene, a fost depus de ei mai întâi, în prezenţa ipodiaconilor de rând a doua săptămână, pe Masa Marii Biserici a lui Dumnezeu, după care, întrucât ipodiaconii i-au făcut vânt şi l-au aruncat de pe dumnezeiasca Masă cerându-le celor ce l-au pus să-l ia, dar ei n-au vrut să facă acest lucru; fiind el aruncat pe jos, a venit în mâinile multora, iar pentru ca să nu se facă publice blasfemiile din el, smerenia noastră l-a ridicat şi, chemând pe câţiva din cei care ştiu să traducă din limba italiană [latină] în limba greacă, şi anume pe protospătarul Cosma Romanul, pe Pyrrhus şi pe monahul Ioan Hispanul, a poruncit ca înscrisul să fie tradus. Şi înscrisul tradus de ei sună cu cuvintele lor aşa[11]:

---

[11] Înscrisul se păstrează şi în versiunea latină originală în finalul raportului delegaţiei papale: Brevis et succinta commemoratio carum quae gesserunt apocrisiarii sanctae Ecclesiae Romanae et apostolicae sedis in regia urbe et qualiter anathematizati sunt Michael cum sequacibus suis; ediţii: Mansi, CC XIX, 991 sq; PL 143, 1001–1004; C. Will, 1861, p. 150–154. Traducere românească T. M. Popescu, *Studii teologice*, an II, 1931, nr. 2, p. 35–45. Textul raportului delegaţiei papale este următorul: Scurtă şi succintă însemnare spre aducere-aminte a celor făcute de apocrisiarii Sfintei Biserici Romane şi ai Scaunului Apostolic în Oraşul imperial şi cum au fost anatemizaţi Mihail şi adepţii lui.

1. În anul al unsprezecelea al împărăţiei lui Constantin Monomahul, anul al 7-lea al indicţiei [1054], în chiar ziua naşterii fericitului Ioan Botezătorul [24 iunie], după ce sosiseră de la domnul papa Leon IX apocrisiari ai sfântului scaun apostolic roman, adică Humbert, cardinal episcop de Silva Candida, Petru, arhiepiscopul Amalfitanilor, şi Frideric, diacon şi cancelar, venind ei la mănăstirea Studiu între zidurile oraşului Constantinopol, călugărul Nichita numit şi Pectoratus [Stethatos] a anatemizat în prezenţa numitului împărat şi a demnitarilor lui, de faţă fiind şi nunţii romani, o scriere apărută sub numele lui împotriva Scaunului Apostolic şi a întregii Biserici latine, şi intitulată: „Despre azimă, despre sâmbătă şi despre căsătoria preoţilor". Pe lângă aceasta, a anatemizat pe toţi cei care ar tăgădui că Sfânta Biserică Romană este cea dintâi dintre toate Bisericile, şi care ar cuteza să atingă în vreun punct credinţa ei totdeauna ortodoxă. După care, acelaşi împărat ortodox a poruncit îndată în prezenţa tuturor şi la cererea aceloraşi nunţii romani, să fie arsă numita scriere, şi astfel a plecat.

„Oricine ar vorbi contra credinţei şi sacrificiului [euharistic] al Scaunului Roman şi Apostolic, să fie anatema – maranatha [*1 Co* 16, 22] – şi să nu se numească creştin ortodox, ci eretic prozimit [apărător al pâinii dospite][12].

---

2. Iar în ziua următoare, numitul Nichita a ieşit din oraş şi de bunăvoie a mers la legaţi în palatul Pighi. Primind de la aceştia dezlegarea desăvârşită a întrebărilor lui, a anatemizat din nou de bunăvoie toate cele ce zisese şi făcuse sau încercase împotriva Scaunului celui dintâi şi Apostolic. Şi primit aşa de ei în comuniune, a fost făcut prietenul lor familiar. Apoi, din porunca împăratului, au fost traduse în greceşte şi se păstrează până azi în acelaşi oraş cele spuse sau scrise de legaţi împotriva diferitelor calomnii ale grecilor şi mai cu seamă împotriva scrierilor episcopului Constantinopolului Mihail şi ale episcopului mitropolitan Leon Ahridanul şi ale des amintitului călugăr Nichita.

3. În fine, Mihail, evitând prezenţa lor şi convorbirea cu ei şi stăruind în nebunia lui, arătaţii nunţii au mers la biserica Sfintei Sofii în ziua a 17-a a calendelor lui august [16 iulie] şi plângându-se de încăpăţânarea acestuia clerului pregătit după obicei pentru liturghie, la ceasul al treilea al zilei de sâmbătă au depus o sentinţă de excomunicare pe altarul principal sub ochii clerului şi ai poporului prezent. De unde ieşind îndată, şi au şi scuturat praful de pe picioare, ca mărturie, după spusa Evangheliei, zicând: „Să vadă Domnul şi să judece" [*Mt* 10, 14]. După aceea, orânduind bisericile latine care sunt chiar în Constantinopol şi anatemizând pe toţi cei care de acum înainte ar primi împărtăşania din mâna vreunui grec care ar defăima euharistia romană, primind voie de la împăratul ortodox, cu sărutarea păcii şi daruri imperiale pentru Sfântul Petru şi pentru ei, au plecat în grabă în ziua a 15-a a calendelor lui august [18 iulie]. Dar înduplecat prin marea stăruinţă a rugăminţilor lui Mihail, care abia atunci făgădui să stea de vorbă cu ei, împăratul i-a rechemat de la Selymvria prin scrisori, în ziua a 13-a a calendelor lui august [19 iulie]. Grăbindu-se, s-au înapoiat chiar în această zi, mergând la palatul Pighi. Aflând numitul Mihail că ei s-au înapoiat, se silea să-i aducă în ziua următoare, sub pretextul unui sinod, în biserica Sfintei Sofii, pentru ca, arătând sentinţa lor, pe care o stricase cu totul traducând-o, să fie asaltaţi acolo de popor. Preîntâmpinând acestea, prudentul împărat n-a voit să se ţină sinod decât numai în prezenţa lui, şi pentru că Mihail i se opunea în tot chipul, augustul a poruncit ca legaţii să pornească îndată la drum, ceea ce au şi făcut. După care, mâhnit că nu i-a reuşit cursa, nebunul Mihail a provocat o mare revoltă a poporului împotriva împăratului, pentru că voinţa acestuia lucrase împreună cu nunţiii. Împăratul a fost de aceea nevoit să-i predea lui Mihail, bătuţi şi tunşi, pe interpreţii latinilor, adică pe Paulus şi pe fiul lui, Smaragdus, şi aşa s-a potolit tulburarea aceea. În urmă, împăratul a primit de la legaţi, prin trimişii săi, un exemplar fidel remis din oraşul ruşilor şi l-a arătat cetăţenilor, descoperind şi convingându-se în fine că Mihail a falsificat sentinţa legaţilor. Mâniat astfel, i-a îndepărtat de la palat, luându-le onorurile, pe prietenii şi pe rudele acestuia şi a ţinut chiar împotriva lui, până acum, o grea mânie. În fine, textul cartei de excomunicare este acesta... [urmează textul excomunicării de mai sus]."

[12] Această primă frază reprezintă de fapt un adaos ulterior pe actul de excomunicare, în originalul latin ea apărând la sfârşitul actului cu următoarea menţiune: „De asemenea, o altă excomunicare făcută acolo prin viu grai în faţa împăratului şi a demnitarilor lui."

Humbert prin graţia lui Dumnezeu episcop al Sfintei Biserici a Romei, Petru arhiepiscop al Amalfitanilor, Frederic diacon şi cancelar către toţi copiii Bisericii universale.

Sfântul Scaun Prim şi Apostolic Roman, căruia i se potriveşte în chip special, ca unui cap, purtarea de grijă de toate Bisericile, ne a învrednicit să ne facă de dragul păcii şi necesităţii bisericeşti apocrisiari în acest Oraş împărătesc, ca să coborâm şi să vedem, precum stă scris [*Fc* 18, 21], dacă sa împlinit aievea strigătul care urca necontenit din acest oraş până la urechile ei; iar dacă lucrurile nu stăteau aşa, să fie informat. Să ştie, de aceea, înainte de toate slăviţii autocraţi, clerul, senatul şi poporul Constantinopolului şi toată Biserica universală că am cunoscut aici un lucru bun şi foarte mare, şi de aceea neam bucurat foarte tare, dar şi un lucru rău, şi de aceea neam întristat jalnic. Căci cât priveşte stâlpii imperiului, cei cinstiţi ai lui şi cetăţenii cei înţelepţi, oraşul este preacreştin şi ortodox. Dar cât priveşte pe Mihail cel numit abuziv patriarh şi colaboratorii nebuniei lui, aceştia seamănă în fiecare zi neghinele ereziilor în mijlocul lui întrucât:

– ca simoniacii vând darul lui Dumnezeu;

– ca valesii îi fac eunuci pe cei ce locuiesc în preajma lor;

– ca arienii rebotează pe cei botezaţi în numele Sfintei Treimi, şi mai ales pe latini;

– ca donatiştii jură că în afară de Biserica grecilor Jertfa adevărată [Euharistia] şi Botezul au pierit din toată lumea;

– ca nicolaiţii apără şi admit la căsătoria trupească şi pe slujitorii sfântului altar;

– ca severianii spun că Legea lui Moise e blestemată;

– ca maniheii, între altele pentru că spun că tot ce e fermentat e însufleţit;

– ca pnevmatomahii sau teomahii au tăiat din Simbol purcederea Duhului Sfânt din Fiul;

– ca nazireii păzesc atât de mult curăţirea trupească a iudeilor, încât se opun botezului copiilor care mor înainte de a opta zi de la naştere, şi nu vor să fie împărtăşite în caz de primejdie femeile aflate la menstruaţie sau în naştere, şi opresc să fie botezate dacă sunt nebotezate;

– şi, lăsându-şi să crească ca nazireii pletele capului şi bărbile, nu-i primesc la împărtăşanie pe cei care-şi tund pletele şi-şi rad bărbile după rânduiala Bisericii romane.

Povăţuit fiind pentru aceste rătăciri şi alte multe faptele ale lui prin scrisoarea domnului nostru papă Leon, Mihail a dispreţuit ascultarea şi supunerea. După care a refuzat categoric prezenţa şi discuţia cu noi, trimişii lui, veniţi să-i spună să pună capăt în mod raţional atâtor rele, nici n-a ascultat de sfatul sănătos al autocraţilor şi a celor înţelepţi care-l povăţuiau să-l urmeze, ci, ca şi mai înainte, a interzis săvârşirea

liturghiilor în biserici, aşa cum mai înainte a închis bisericile latinilor şi, numărându-i azimiţi, i-a persecutat cu vorba şi cu fapta până într-atât încât a anatemizat în fiii lui Scaunul Apostolic, împotriva căruia încă semnează ca patriarh ecumenic. De aceea, nemaisuportând violenţa şi insulta auzită la adresa primului Scaun Apostolic şi văzând cum credinţa catolică se scufundă în multe chipuri, cu judecata anticipată a Sfintei şi Nedespărţitei Treimi, a Scaunului Apostolic, a cărui reprezentare o avem, şi a tuturor Părinţilor ortodocşi ai celor Şapte Sinoade, subscriem anatemei din toată Biserica catolică, pe care domnul nostru preacucernicul papa a pronunţat-o împotriva acelui Mihail şi a celor care-l urmează, dacă nu se supun:

Mihail neofitul şi patriarh prin abuz care a primit numai de frică omenească haina monahală, iar acum e cunoscut de mulţi pentru învinuiri de neîndreptat, şi, împreună cu el, Leon numit al Ahridei şi sachelarul aceluiaşi Mihail, Nichifor, care a călcat în picioare în public sacrificiul [euharistic] al latinilor, şi toţi cei care le urmează în rătăcirile şi îndrăznelile de mai sus, să fie anatema – maranatha [*1 Co* 16, 22] – împreună cu simonienii, cu valesienii, cu arienii, cu donatiştii, cu nicolaiţii, cu severianii, cu pnevmaotmahii, cu manihеii şi cu nazireii, ale căror învăţături le împărtăşesc, şi cu ceilalţi care spun că pâinea dospită e însufleţită, şi cu toţi ereticii, sau, mai bine zis, împreună cu diavolul şi îngerii lui, dacă nu se supun. Amin. Amin. Amin."

Acestea sunt cele cuprinse în acest înscris impios şi necuvios. Iar smerenia noastră, nesuportând să rămână nerăzbunată şi nepedepsită această îndrăzneală şi neruşinare împotriva drepteicredinţe, a comunicat cele privitoare la aceasta puternicului şi sfântului nostru împărat, care, întrucât aceştia plecaseră cu o zi înainte, după ce i sa raportat, a trimis să fie chemaţi înapoi în Marele Oraş. Şi ei sau întors în grabă, dar nau vrut să vină la smerenia noastră sau la Sfântul şi Marele Sinod şi să dea un răspuns pentru impietăţile pe care le vomitaseră, ci, urmând înscrisului alcătuit de ei, au pretins că au de spus împotriva dreptei noastre credinţe încă şi mai multe decât cele scrise în el şi că preferă mai bine să moară decât să vină în văzul nostru şi al Sinodului. Căci aceste lucruri nea înştiinţat pe noi şi sinodul puternicul şi sfântul nostru împărat că leau spus ei prin răspunsul ilustrului magistru peste cereri şi al preaiubitului de Dumnezeu hartofilax şi hypomnematograf [arhivar şi scriitor de memorii]. Dar fiindcă puternicul şi sfântul nostru împărat na binevoit ca ei să fie siliţi împotriva voii lor să se întâlnească cu noi şi cu sinodul, pentru că păreau învestiţi cu oficiul de ambasadori, dar, iarăşi, era necuvenit şi de altfel nedemn ca o asemenea neruşinare împotriva dreptei-credinţe să rămână nerăzbunată, a rânduit o vindecare excelentă a acestui lucru şi a trimis smereniei noastre o cinstită şi închinată scrisoare prin Ştefan, preacuviosul monah şi econom al Marii Biserici, Ioan magistrul peste cereri, Constans vestarhul şi consulul filozofilor [Mihail Psellos]. Iar această scrisoare sună cuvânt de cuvânt aşa:

„Preasfinte Stăpâne, cercetând despre cele întâmplate, maiestatea mea imperială a găsit că rădăcina răului a fost făcută de tălmaci şi din partea lui Argyros. Pentru străini şi cei trimişi de alţii nu putem face nimic, dar pe cei vinovaţi i-am trimis bătuţi la sfinţia ta, ca prin ei să se înveţe şi alţii să nu mai flecărească unele ca acestea. Iar după ce vor fi anatemizaţi şi cei care l-au sfătuit şi cei care l-au întocmit şi l-au scris, şi au avut o cât de mică ştiinţă despre facerea acestor lucruri, hârtia să fie arsă în faţa tuturor. Căci maiestatea mea a poruncit ca şi vestarhul, ginerele lui Argyros, şi vestes-ul, fiul său, fiul său, să fie închişi în temniţă, ca să petreacă acolo răbdând cele rele, aşa cum merită din pricina acestei chestiuni. Luna iulie, anul al 7-lea al indicţiei."

Acestea le cuprindea deci divina scrisoare imperială. Aşadar, potrivit rânduielii preaiubitorului de evlavie autocrat, însuşi impiosul înscris, cei care l-au întocmit şi fie au dat idee la facerea lui, fie i-au ajutat pe cei ce l-au făcut, au fost azvârliţi anatemei în marele secretariat în prezenţa celor trimişi de împărat. Iar chestiunea s-a judecat în ziua a patra [miercuri] a săptămânii curente. Iar în prima zi [duminică], 24 iulie curent, în care după obicei se citeşte în auzul mulţimii decretul Sinodului V Ecumenic, urmează să fie anatemizat iarăşi şi acest impios înscris, precum şi cei care l-au întocmit şi scris şi care şi-au dat un consimţământ ori sfat la facerea lui. Dar originalul necuviosului şi odiosului înscris aruncat de cei impioşi n-a fost ars, ci depus în sacrul secretariat al arhivei spre demascare continuă a celor ce au blasfemiat astfel împotriva Dumnezeului nostru şi spre o condamnare mai durabilă.

Trebuie să se ştie că în ziua a 20-a a lunii curente, când au fost anatemizaţi cei care au blasfemiat împotriva credinţei ortodoxe, au fost de faţă împreună cu arhiereii adunaţi astăzi în şedinţă împreună cu noi şi toţi mitropoliţii şi arhiepiscopii aflători în oraş, şi anume: Leon al Atenei şi sincel, Mihail al Syleonului şi sincel, Nicolae al Evhaitei şi sincel, Dimitrie al Cariei şi arhiepiscop, Pavel al Lemnosului, Leon al Cotradiei şi Antonie al Zichniei.

7

Mihail I Kerularios către Petru III al Antiohiei (sfârşitul lui iulie 1054)

Preasfântul Mihail Kerularios arhiepiscopul Constantinopolului Noua Romă şi patriarh ecumenic către Petru patriarhul Antiohiei[13]

1. Nu încetează vreodată, preafericite, cel rău uneltirile sale împotriva noastră şi maşinaţiunile împotriva neamului omenesc, ci ridicând altădată alte nenorociri

[13] PG 120, 815-820; Will, p. 184-188. Scrisă înainte de a primi răspunsul lui Petru al Antiohiei la prima sa scrisoare către acesta.

asupra vieţii şi punând în mişcare în fiecare zi zeci de mii de găselniţe împotriva oamenilor, unelteşte să ne zdruncine şi doboare la pământ prin acestea şi pe noi. Şi altădată deci a ridicat asupra vieţii noastre diferite timpuri alte zeci de mii de valuri năprasnice. Acum însă, când scandalurile ereziilor au fost îndepărtate şi izvoarele ortodoxiei curg din belşug şi bogat până la marginile lumii locuite, a împins nişte bărbaţi blestemaţi şi impioşi – căci cine dintre cei evlavioşi nu iar numi pe aceştia cu acest nume? – din părţile apusului în acest Mare Oraş [Constantinopol], care pretextau drept pricină a venirii lor faptul că au fost trimişi de papa, dar veniseră în Oraşul Regină la sugestiile şi sfaturile viclene ale lui Argyros şi sau sârguit să dea prilejuri de mari scandaluri atât împotriva altor lucruri, cât şi împotriva dreptei credinţe.

2. Dar ce să povestesc celelalte viclenii şi maşinaţiuni sucite şi curioase ale lor când şi scrisorile pe care le-au adus nouă şi puternicului nostru împărat erau plăsmuite, fraudarea şi falsificarea sigiliului dovedind plăsmuirea ei? Voi înfăţişa smereniei tale în scris lucrul ultim în ordine, dar primul prin mărimea răutăţii şi vicleniei.

3. Căci după ce şi-au făcut sosirea vicleană şi au fost aduse scrisorile plăsmuite, au rostit şi alte cuvinte de dispreţ şi îndrăzneală împotriva credinţei ortodoxe spunând că ortodoxia a fost coruptă de noi între altele şi pentru că spunem că Duhul Sfânt purcede numai din Tatăl, nu şi din Fiul, pretinzând că acest lucru e sănătos şi nefărâmat la ei. Mai trâmbiţau şi că au venit pentru îndreptarea noastră, nu pentru răsturnarea celor ale lor. Noi însă am refuzat întâlnirea şi convorbirea cu ei pentru că eram convinşi că sunt de nemutat de la impietatea lor şi pentru că socoteam că a vorbi şi a discuta despre unele ca acestea cu locţiitorii Romei fără fericirea ta şi ceilalţi patriarhi e un lucru nedemn şi cu totul contrar şi necorespunzător obiceiului care domnea în timpurile de la început în unele ca acestea.

4. Aceia însă, vrând să cuteze ceva şi mai mare decât cele dinainte şi să întreacă prin cele din urmă pe cele dintâi, au depus pe Masa de taină din Marea Biserică a lui Dumnezeu un înscris împotriva noastră care expunea şi alte flecăreli ale impietăţii lor, iar la sfârşit azvârl anatemei întreaga Biserică Ortodoxă fiindcă cei din ea nu vor să-şi radă bărbile asemenea latinilor, nu şovăie să primească Ofranda [euharistică] de la preoţi căsătoriţi, aduc ofrandă pâine dospită şi că în Simbolul credinţei noastre nu spunem că Duhul Sfânt purcede din Tatăl şi din Fiul, ci numai din Tatăl.

5. Ar fi mai bine ca acest înscris impios să fi fost ars şi să nu fi venit deloc sub ochii noştri. Dar cum nu s-a întâmplat aceasta, fiindcă a fost depus pe faţă şi sub ochii altor câtorva şi a tuturor ipodiaconilor din acea săptămână, întrucât am socotit că e nepotrivit să ne răzbunăm pe cei ce au blasfemiat astfel în Marea Biserică a lui Dumnezeu împotriva noastră, sau mai degrabă împotriva tuturor

ortodocşilor, ca să nu dăm prilej de scandaluri celor din Roma – căci pe lângă altele, cel ce părea a fi cel dintâi din delegaţie se numea pe el însuşi cancelar al Bisericii din Roma şi nepot al regelui [împăratului german] şi al papei, iar între timp prin acelaşi drept am anatemizat din ordin imperial în marea sală a consiliului secret această blasfemie împotriva noastră şi pe cei care au întocmit acel înscris impios împotriva ortodocşilor, îndemnându-i mult să vină în faţa noastră cu chestiunile din acest înscris şi să renunţe atât la celelalte din el, cât şi la distorsiunea sfântului Simbol. Dar fiindcă n-au suportat, ci au ameninţat că se omoară pe ei înşişi dacă nu încetăm a-i înghesui cu privire la aceasta, am hotărât să purcedem la anatema împotriva blasfemiei lor.

6. Acestea sunt cele pe care le-a uneltit împotriva noastră cel rău. Comunicăm desăvârşirii tale cele despre aceasta mai întâi pentru ca să participi împreună cu noi la această ocară, căci suntem convinşi că te vei pune în locul nostru; în al doilea rând, pentru că dreapta învăţătură, al cărei meterez tare şi apărător neînvins eşti tu, a fost batjocorită şi blasfemiată nu puţin de cei impioşi; şi apoi ca să ai ştiinţă şi înţelegere exactă a celor întâmplate ca, în cazul în care îţi vor veni de la Roma scrisori cu privire la acestea, să dai un răspuns demn de mult iscusita şi preadumnezeiasca ta gândire.

7. Iar scrisorile către ceilalţi preafericiţi patriarhi, identice întru toate cu cea trimisă sfinţeniei tale, negăsind pe cineva dintre cei evlavioşi şi credincioşi prin care să le trimitem celor către care le-am scris, le-am trimis desăvârşirii tale, ca printr-un evlavios din cei care merg spre acele locuri să le trimiţi celor către care au fost scrise. Pe lângă aceasta să-i îndemni şi stârneşti şi printr-o scrisoare proprie să aibă zel dumnezeiesc pentru dogma dreaptă şi nepătata şi curata noastră credinţă şi, dacă vor fi întrebaţi poate despre cele făcute în Roma, să dea răspunsul potrivit şi cuvenit, cum s-a arătat.

8. Iar despre scrisoarea noastră către preasfântul patriarh al Alexandriei am scris şi preasfântului patriarh al Ierusalimului, ca dacă-ţi va fi greu să-i trimiţi tu însuţi scrisoarea să o treacă acela preafericirii aceluia. Şi fiindcă acum cumnatul sfinţeniei tale se grăbea să plece, i-am expus cele făcute pe scurt şi în treacăt. Dar după aceasta, dacă va fi nevoie, vom scrie o scrisoarea mai amplă şi mai clară despre acestea trimiţându-ţi şi însuşi acel înscris împotriva noastră depus pe masa de taină şi dumnezeiască să afli din el distorsiunea acestora în ce priveşte credinţa şi că sunt plini de toată ignoranţa şi necioplirea sau, mai bine-zis, de toată nesimţirea şi nebunia.

Domnul să păzească în sănătate desăvârşirea ta rugându-te pentru noi.

8

Petru III al Antiohiei lui Mihail I Kerularios[14] (august-septembrie 1054)

Petru, patriarhul marelui Oraş al lui Dumnezeu Antiohia.

Cuvânt în vremea când a ieşit Argyros Italianul criticând cele ale noastre.

Preadumnezeiescului, augustului, veneratului şi sfântului meu stăpân, preafericitului Mihail arhiepiscop al Constantinopolului, Noua Romă, şi patriarh ecumenic, Petru din mila lui Dumnezeu arhiepiscop al marelui Oraş al lui Dumnezeu Antiohia.

1. Sfânta ta scrisoare, preadumnezeiescule şi sfinte stăpâne, ne-a învăţat îndeajuns câte rele a lucrat vrăjmaşul în locaşul tău cel sfânt şi ce uneltesc împotriva ta cei care te urăsc pe tine ridicând capul în mijlocul bisericii tale. Şi mare mirare ne-a cuprins neputând înţelege care era mobilul şi ce anume voia Argyros italianul pentru faptul de a se fi abătut atât de mult de la cale şi a pune mâna pe cele sfinte, măcar că e nesfinţit? Căci ce e comun între un câine şi o oaie, ca acela, laic fiind, să se amestece cu curiozitate în cele ale preoţilor şi să născocească şi facă asemenea scrieri mincinoase cum ne-ai arătat? Din care cel care le-a înscenat nu câştigă nimic altceva decât ruşine, pentru că papa a schimbat deja viaţa cu moartea. Dar slavă lui Dumnezeu Care-i prinde pe cei înţelepţi în viclenia lor [*1 Co* 3, 19] şi n-a lăsat ca plăsmuirea să rămână ascunsă multă vreme.

2. În scrisoarea sfinţeniei tale se cuprindea un zvon care a ajuns la urechile tale că pomenesc pe papa în sfintele diptice, acelaşi lucru făcându-l şi ceilalţi preasfinţi patriarhi [răsăriteni] şi că nu trebuie să fiu într-o atât de mare ignoranţă, mai ales eu înaintea celorlalţi, care ştiu că de la Sfântul Sinod VI Ecumenic încoace, ca să folosesc cuvintele tale, pomenirea papei a fost tăiată din sfintele diptice din pricina faptului că papa de atunci Vigilius [537–555] n-a vrut să vină în sinod nici să anatemizeze cele scrise de Teodoret împotriva credinţei ortodoxe şi a celor 12 capitole ale Sfântului Chiril, şi de atunci până acum papa este tăiat din preasfânta noastră Biserică.

3. Aceste lucruri cuprinse în scrisoarea ta m-au umplut de ruşine, crede-mă, nu ştiu cum să spun, şi mai cu seamă din pricina ta dacă ai scris asemenea lucruri şi celorlalţi patriarhi după asemănarea scrisorii tale către noi, pentru că înainte de cercetare şi de înţelegerea desăvârşită ai înfăţişat dintr-o auzire deşartă ceea ce nu s-a făcut drept ceva care sa făcut. Căci cum l-aş fi pomenit eu pe papă, când nu-l pomeneşte Biserica ta, al cărei elev şi zelot sunt ca nimeni altul, venerând şi mărind

[14] C. Will, 1861, p. 189–204; PG 120, 796–816.

cu fapta şi cuvântul prerogativele ei? Iar faptul că ai răstălmăcit adevărul privitor la Vigilius n-arată oare de câtă neatenţie dă dovadă cucernicul tău hartofilax? Chiar dacă e un bărbat priceput în ştiinţa retoricii, cum auzim, fiind încă tânăr, n-are suficientă experienţă a lucrurilor bisericeşti, iar Ioan Scărarul zice: „Nu are credibilitate vinul de-abia stors din teascuri"[15].

4. De aceea, cine a urcat la o atât de mare treaptă trebuie să cunoască scripturile prin cercetare, nu în treacăt, fiindcă „fiinţa ierarhiei noastre sunt cuvintele predate de Dumnezeu"[16], adică ştiinţa adevărată a dumnezeieştilor Scripturi, cum spunea Marele Dionisie. Vigilius [537–555] a fost pe vremea Sinodului V Ecumenic [553], în care s-au discutat cele despre Origen, Evagrie, Didym şi ceilalţi, Petru, Sever şi Zoara, precum şi scrierile lui Teodoret, iar nu pe vremea Sinodului VI [681–682]. Între cele două sinoade e un interval de 129 de ani. Sa întâmplat însă ca Vigilius să fie tăiat puţin timp de la pomenire din pricină că era în conflict cu patriarhul Mina [536–552] pe care l-a depus, până când cei doi arhierei s-au împăcat şi au făcut iarăşi pace între ei. Iar pe vremea Sfântului Sinod VI Ecumenic era papă sfântul Agaton [678–681], bărbat cinstit şi înţelept în cele dumnezeieşti. Citeşte actele Sinodului al VI-lea care obişnuiesc să se citească în duminica de după Înălţarea Cinstitei Cruci, şi-l vei găsi pe zisul Agaton declarat slăvit de acest Sfânt Sinod.

5. Pe lângă acestea, eu însumi sunt un martor imprescriptibil şi împreună cu mine mulţi alţii din cei aleşi ai Bisericii că pe vremea fericitului patriarh al Antiohiei kyr Ioan [III, 997–1022], papa Romei, Ioan şi el [XI, 1024–1032], era pomenit în auzul tuturor la sfintele diptice. Iar la Constantinopol, când am venit aici în urmă cu 45 de ani, l-am găsit pe fericitul patriarh kyr Serghie [II, 1001–1019] pomenind la dumnezeiasca Liturghie împreună cu ceilalţi patriarhi şi pe papă. Cum însă mai apoi a fost tăiată pomenirea lui şi din ce cauză nu ştiu[17]. Astfel fiind poziţia mea faţă de aceste lucruri, nu mai vreau să adaug nimic în plus despre pomenirea papei.

6. Să venim însă la scăderile nenumărate pentru tine ale romanilor. Dintre ele unele mi se par de detestat şi de evitat, altele vindecabile, iar altele demne de a fi trecute cu vederea. Căci ce ne interesează faptul că arhiereii îşi rad bărbile şi poartă inele drept simbol al nunţii cu sfânta Biserică a lui Dumnezeu, cum scriai? Fiindcă şi noi ne facem pe cap „garara" [tunderea] întru cinstirea corifeului Apostolilor, Petru, pe care a fost zidită marea Biserică a lui Dumnezeu, fiindcă ceea ce impioşii au făcut spre ocara sfântului, aceasta noi, cei evlavioşi, facem spre slava şi cinstirea

[15] Scara VII, 66.

[16] Despre ierarhia bisericească I, 4; PG 3, 376B.

[17] Probabil atunci când papa Sergius IV [1009–1012] a trimis la întronizarea sa o synodica în a cărei mărturisire de credinţă se cuprindea pentru prima dată şi „Filioque" care va fi cântat oficial la Roma în 1014 în misa de încoronare a împăratului german Henric II.

lui: romanii răzându-şi bărbile, iar noi făcându-ne pe creştet coroana [*papalethra*]. Dar şi noi înşine purtăm veşminte de aur îmbrăcând mânecuţe, epitrahile şi veşminte de aur.

7. Cât despre faptul că mănâncă mâncăruri întinate, iar monahii mănâncă carne şi grăsime de porc, dacă cercetezi cu atenţie vei găsi acestea făcute şi de unii dintre ai noştri. Căci locuitorii Bityniei, Traciei şi Lydiei mănâncă şi ei coţofane, ciori, turturele şi arici de pământ, a căror întrebuinţare ca hrană Părinţii au lăsat-o ca indiferentă, „căci nici o creatură a lui Dumnezeu nu e de respins dacă se ia cu mulţumire" [*1 Tim* 4, 4]. Mă convinge acest lucru acea pânză coborâtă din cer, în care erau toate patrupedele pământului, fiarele sălbatice, reptilele şi păsările cerului, iar Petru auzind de la Dumnezeu: „Scoală-te, junghie şi mănâncă", a zis: „Nicidecum, Doamne, pentru că nimic necurat s-au spurcat n-a trecut prin gura mea", a auzit iarăşi: „Ceea ce Dumnezeu a făcut curat, tu să nu faci spurcat" [*FA* 10, 11–15].

8. E momentul să dăm cuvântul şi Sfântului Vasile, căci spune: „Aşa cum între legume distingem între cele vătămătoare şi cele corespunzătoare, tot aşa şi la cărnuri distingem între ce e folositor şi ce e vătămător. Fiindcă legumă e şi cucuta, cum carne e şi vulturul, dar nimeni dacă are minte nu va mânca măselariţă, nici carne de câine, afară dacă nu e silit de o mare nevoie, încât cel ce mănâncă aşa ceva n-a călcat legea"[18]. Iar faptul de a pune grăsime de porc pe legume şi pe ierburi a fost admis şi îngăduit de Sfinţii Părinţi, mai ales pentru cei la care nu se găseşte untdelemn bun.

9. Ascultă ce spune Marele Vasile în „Asceticele" sale: „Ascetul nu trebuie să caute nicidecum mâncărurile deosebite, nici nu va născoci schimbări de mâncăruri spre pretextul înfrânării. Fiindcă această răsturnare a bunei ordini comune e şi un motiv de scandaluri şi cel ce introduce în adunarea asceţilor astfel de cauze de tulburare se face moştenitor al «vai»-urilor [*Mt* 18, 6–7]. Dar dacă Sfinţii Părinţi au socotit că se poate pune în mâncăruri în loc de un alt condiment carne sărată amestecată cu apa şi legumele, să nu se caute, sub pretextul renunţării la carne din evlavie plină de slavă deşartă, mâncărurile mai scumpe şi mai bune, ci muind pe neobservate o bucăţică de pâine în fiertura sărată, să o consume cu toată mulţumirea [*1 Tim* 4, 3-4]. Căci acea bucăţică muiată în atâta apă şi eventual în mâncare de seminţe nu e o acuză de desfătare, ci într-adevăr cea mai exactă şi săracă înfrânare. Deci ascetul cuvios trebuie să nu ţină seama de unele ca acestea; căci nu ne abţinem de la unele ca acestea ca nişte iudaizanţi, ci fugind de ghiftuiala desfătării"[19]. Acestea sunt cuvintele Sfântului Vasile.

---

[18] Epistola 236, 4; PG 32, 381CD.

[19] Constituţiile ascetice 25; PG 31, 1390.

10. Iar în sfânta lui mănăstire Sfântul Pahomie hrănea porci cu fărâmiturile şi resturile de la masă şi junghiindu-i îi oferea împreună cu alte cărnuri oaspeţilor pe care-i primeau; iar măruntaiele şi extremităţile picioarelor şi capetele le dădeau monahilor bătrâni şi bolnavi. Ce mâncare dulce, preacinstite stăpâne, nasul, urechile şi extremităţile picioarelor porcilor! Dar şi lintea şi bobii gătiţi în grăsime de porc, şi care dacă n-ar fi pregătite cu untdelemn bun din belşug, ca să reverse un mic har duhovnicesc, mi-aş lua mâncarea de fiecare dată, cum bine ştie Domnul, încercat în fiecare zi de proiectilele deprimării.

11. Un lucru rău, cel mai rău dintre rele este adaosul la Sfântul Simbol: „Şi întru Duhul Sfânt, Domnul, de viaţă făcătorul, Care din Tatăl şi din Fiul purcede". Căci dacă Evangheliile de la noi sunt aceleaşi cu cele de la romani, de unde ştiu ei mai multe decât noi de au făcut acest adaos străin? Când Sfânta Evanghelie după Ioan ne învaţă foarte limpede despre Duhul Sfânt: „De Mă iubiţi, veţi păzi poruncile Mele. Şi Eu Îl voi ruga pe Tatăl şi alt Mângâietor vă va da vouă, ca să rămână cu voi în veac: Duhul Adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească, pentru că nu-L vede, nici nu-L cunoaşte, dar voi Îl cunoaşteţi, pentru că rămâne la voi şi este în voi" [*In* 14, 15–17]; şi după puţin: „Iar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care Îl va trimite Tatăl în numele Meu, vă va învăţa pe voi şi vă va aduce aminte toate câte am spus vouă" [*In* 14, 26]; şi iarăşi: „Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu vi-L voi trimite de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va da mărturie despre Mine" [*In* 15, 26]; şi mai apoi: „Mai am multe să vă spun, dar nu le puteţi purta acum. Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul. Căci nu va grăi de la Sine Însuşi, ci câte va auzi va grăi şi cele viitoare vă va vesti vouă. Acela Mă va preamări, pentru că din al Meu va lua şi vă va vesti vouă. Toate câte le are Tatăl sunt ale Mele. De aceea am spus că din al Meu va lua şi vă va vesti vouă" [*In* 16, 12–14].

12. Când evanghelistul vorbeşte atât de clar, care dintre ortodocşi va îndrăzni sau va putea face un adaos sau scoatere? Căci cele ce dumnezeiasca Scriptură le-a rostit inspirat în modul cel mai limpede nu trebuie supuse la vot, ci mai degrabă urmate. Dar, pe cât se pare, Roma a pierdut copiile primului Sinod de la Niceea, întrucât Roma a fost stăpânită multă vreme de neamul vandalilor [goţilor], de la care au învăţat arianismul şi să săvârşească Botezul cu o simplă cufundare, cum ai arătat, dacă e adevărat acest lucru. Fiindcă nouă ne e de ajuns pentru recunoaşterea şi întărirea desăvârşită a dreptei credinţe înţeleptul şi mântuitorul Simbol al harului dumnezeiesc, căci ne învaţă în chip desăvârşit despre Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt şi arată celor ce-l primesc cu credinţă Întruparea Domnului. Iar pe cei care adaugă sau scot ceva din el, îi anatemizăm; căci zice Apostolul: „De vă va vesti cineva altceva decât aţi primit, să fie anatema" [*Ga* 1, 9].

13. Nu primim nici celălalt adaos care s-a făcut la: „Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos întru mărirea lui Dumnezeu Tatăl prin Duhul Sfânt", chiar dacă e cu putinţă să-l luăm într-un sens evlavios fără a fi vătămaţi în ortodoxie. Căci pare echivalent cu ceea ce se săvârşeşte la noi când înălţată fiind Pâinea şi poporul strigând: „Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos întru mărirea lui Dumnezeu Tatăl", atunci arhidiaconul şi al doilea diacon ridicând primul şi al doilea potir spun: „Plineşte stăpâne", iar noi, punând în potir părticica sfintelor spunem cu glas mare: „Plinirea Duhului Sfânt".

14. Fiindcă e bine ca privind mai ales la buna intenţie, acolo unde nu sunt în primejdie Dumnezeu sau credinţa, să înclinăm spre pace şi iubire de fraţi. Pentru că şi ei sunt fraţii noştri, chiar dacă din necioplire şi din lipsă de învăţătură li s-a întâmplat de multe ori să cadă din ceea ce se cuvine urmând voinţei lor, şi nu trebuie să cerem de la nişte neamuri barbare exactitatea care se cere de la noi care am crescut în cultură. Căci este lucru mare dacă şi la ei este proclamată în chip sigur de viaţă începătoarea Treime şi să mărturiseşte potrivit credinţei noastre marea taină a Economiei în trup.

Dar nu lăudăm şi nu primim, dacă e adevărat, faptul că nu primesc ca preoţi care au femei legitime să se atingă de cele Sfinte, nici acela că fac uz de carne şi de brânză în săptămâna lăsatului de carne şi în prima săptămână din Postul Mare.

15. Căci, aşa cum ştie sfinţenia ta care a citit scrisoarea trimisă de noi arhiereului Veneţiei[20], chestiunea azimelor a fost îndeajuns cercetată, combătută şi respinsă de noi ca una ce nu este în acord cu rânduiala [*akoulouthia*] Bisericii, afară numai dacă nu ne-am baza pe cuvântul canonic care spune: „Părutu-s-a tuturor să ne folosim de vechile obiceiuri". Căci ei vor spune că obicei vechi e la ei şi tradiţia azimelor, şi mâncarea de animale sugrumate şi că doi fraţi se pot uni trupeşte cu două surori. Cred însă că acest lucru se face nu la porunca şi cu ştiinţa papei sau a celorlalţi arhierei, ci din îndrăzneala celor ce aleg să facă acestea, cum şi în Imperiul nostru roman obişnuiesc să se facă fără ştiinţa noastră multe lucruri neorânduite şi abominabile.

16. Căci despre abţinerea de la carnea de animale sugrumate lămureşte limpede cartea Faptelor Apostolilor, în care Iacob, fratele Domnului, se arată spunând: „Cunoscute din veac sunt lui Dumnezeu toate lucrurile Lui. De aceea socotesc că nu trebuie să-i tulburăm pe cei care se întorc la Dumnezeu dintre păgâni, ci să le scriem să se abţină de la întinările idolilor, de la desfrânare, de la carnea de animale sugrumate şi de la sânge" [*FA* 15, 18–20]. Şi nu mă pot convinge că papa şi ceilalţi arhierei n-au cunoştinţă de această scriere şi dispoziţie, când au cunoaşterea exactă

---

[20] Scrisoarea lui Petru III din primăvara lui 1054 către Dominic de Grado: Will, 1861, p. 208–228 şi PG 120, 756–781.

a celorlalte scrieri, dar atunci de ce oare trec cu vederea şi primesc o asemenea greşeală? Dar vei găsi şi în Oraş şi în afara lui pe mulţi care mănâncă sânge de porc de care dau mărturie cârnaţii plini de sânge de pe rafturile cârciumilor.

17. Vezi însă, preacinstite părinte, cum neluând aminte şi trecând cu vederea multele greşeli săvârşite de ai noştri, semănăm cu sârguinţă cuvinte şi cercetăm cu curiozitate pe cele ale altora. Am spus-o oare pe asta? Dar să nu înfurii! În preasfânta mănăstire Studiu diaconii poartă la slujbă brâie, făcând un lucru care nu urmează tradiţiei bisericeşti. Şi vezi cum, deşi te-ai ostenit şi sârguit mult, n-ai putut tăia nici măcar acest singur obicei. Iar dacă nu putem să rezolvăm cele ale celor ce petrec sub noi, cum vom putea scoate din obiceiurile lor acel neam arogant şi mândru? Căci e un lucru demn de iubit dacă, aşa cum se spune, şi la ei Divinul e învăţat drept, e lăudat şi slăvit întrun gând cu noi potrivit cuvântului adevărului.

18. În ce priveşte adaosul la Sfântul Simbol şi faptul că nu se împărtăşesc din cele Sfinte din mâna unui preot căsătorit, bine şi cu iubire de Dumnezeu face sfinţia ta că rezistă, şi să nu înceteze vreodată rezistând şi convingându-i din Sfintele Scripturi şi propovăduirile scrise ale Evangheliilor, până ce-i vei avea consimţind la adevăr şi crezând aceleaşi lucruri cu noi despre dumnezeiasca purcedere a Duhului Sfânt din Tatăl. Celelalte însă ni se pare că trebuie trecute cu vederea, fiindcă nici unul din ele nu vatămă cuvântul adevărului, iar cele mai multe din ele sunt poate chiar minciuni. Căci nu trebuie să plecăm cu uşurinţă urechea la calomnii zadarnice, nici să credem în bănuielile noastre şi să punem în mişcare cele stabile şi care stau bine.

19. De aceea e foarte necesar, preasfinte stăpâne, ca atunci când va fi ales un nou papă[21] sfânta ta desăvârşire să-i expună toate acestea printr-o cinstită scrisoare către el, şi aşa Domnul va conlucra cu tine în toate şi va da sfinţeniei tale har pentru acest lucru. Căci poate, aşa cum spune Apostolul, dacă noi îi vom aduna în blândeţe pe cei ce gândesc diferit decât noi, Dumnezeu le va da pocăinţă ca să cunoască adevărul [*2 Tim* 2, 25] şi vor înceta multa lor rezistenţă în duh de sfadă întrucât sunt captivi voii lor [*2 Co* 10, 5]. Şi poate că papa se va apăra spunând că lucrurile care se vorbesc despre romani nu sunt adevărate sau că cele făcute de multe ori de unii nu se fac după voinţa şi ştiinţa lui.

20. Căci cine va socoti că trebuie primit ca întemeiat faptul că romanii nu venerează sfintele şi augustele icoane, nici nu cinstesc moaştele sfinţilor, când la ei se află moaştele sfinţilor corifei ai apostolilor Petru şi Pavel, de care se arată foarte mândri şi se laudă mai mult decât toate celelalte povestiri şi izbânzi romane, de care sunt pline scrierile şi poezia lor. Iar din moment ce Adrian, papa Romei [772–795] care a condus împreună cu ceilalţi preasfinţi patriarhi Sinodul VII [Ecumenic,

[21] Leon IX murise pe 19 aprilie 1054, iar succesorul său Victor II, numit în septembrie în Germania de împăratul Henric III, va fi înscăunat la Roma abia pe 13 aprilie 1055.

787] şi a anatemizat inovaţia introdusă a iconomahilor acuzatori ai creştinilor, cum va admite cineva că sfintele şi augustele icoane nu sunt cinstite de romani? Mai ales că multe sfinte icoane care au distincţia şi exactitatea sfinţeniei prototipurilor a căror icoane sunt, au fost mutate la Constantinopol de la Roma. Şi-i vedem şi aici [în Antiohia] pe francii pelerini intrând în preasfintele noastre biserici şi dând sfintelor icoane toată cinstea şi închinarea.

21. Mă rog, te implor, îţi cer şi mă ating cu mintea de sfintele tale picioare ca dumnezeiasca ta fericire să abordeze lucrurile lăsând de o parte rigoarea excesivă. Căci teamă este ca nu cumva vrând să cârpeşti ce s-a rupt să nu faci mai rea ruptura şi sârguieşte-te să îndrepţi ce a căzut să nu faci mai mare căderea. Observă dacă nu cumva în chip vădit tocmai de aici, adică din îndelungata distanţare şi dihonie a sfintei noastre Biserici cu acest prim Scaun Apostolic, s-a întâmplat să se înmulţească toată răutatea în lume, întregii lumi să-i meargă rău, împărăţiile întregului pământ să fie tulburate, şi peste tot e jale şi mult vai, foamete şi ciume necontenite la sat şi la oraş, iar armatele noastre nu au succes nicăieri şi nicicum?

22. Iar ca sămi fac limpede opinia mea, dacă s-ar îndrepta adaosul la Sfântul Simbol, n-ar trebui să se mai ceară nimic, lăsând deoparte ca un lucru indiferent, împreună cu celelalte, şi chestiunea azimelor, măcar că în scrisoarea pe care am trimiso episcopului Veneţiei am arătat limpede că cina la care Mântuitorul şi Domnul nostru Iisus Hristos a predat ucenicilor Taina dumnezeieştii Liturghii, a fost înainte de Paşti, când nu se mânca încă azima legiuită. Îndemn dumnezeiasca ta fericire să primească aceasta, ca nu cumva cerând totul să pierdem totul.

23. Acestea sunt de ajuns ca să înfăţişeze opinia noastră cu privire la cele pe care le-ai arătat şi să mişte spre îndurare sfântul tău suflet, deşi cuvântul tău se avântă spre desfăşurarea şi explicarea multor altor consideraţii şi teme ascunse.

Am citit şi copiile scrisorilor pe care le-ai trimis preafericitului papă şi, iarăşi, copiile scrisorilor lui, dacă ele n-au fost confecţionate şi falsificate, cum ai arătat, de către Argyros, şi am fericit multa ta smerită cugetare şi blândeţe potrivit lui Dumnezeu. Trebuiau însă înregistrate de ele şi cauzele disensiunii întrucât tratau despre unire şi înţelegere, pentru ca, elucidându-se acestea, scrisorile să apară desăvârşite. Au fost transmise şi sfintele scrisori ale sfinţeniei tale pe care le-ai trimis arhiereilor şi de Dumnezeu purtătorilor noştri fraţi şi coliturghisitori ai Alexandriei şi Ierusalimului. Răspunsul meu către arhiereul Veneţiei nu spune că el mi-ar fi arătat că a trimis o scrisoare sfinţeniei tale, cum se află în scrisoarea ta. De aceea mi se pare că te întristezi degeaba împotriva acestui bărbat care n-a scris nimic aşa ceva.

24. Am trimis şi copia răspunsului pe care mi l-a trimis preafericitul papă[22] scris în litere latine, fiindcă n-am putut găsi pe cineva care să-l poată traduce exact

[22] Ed. A. Michel, *Humbert und Kerullarios*, vol. II, 1929, p. 458–475.

în graiul elen, drept pentru care l-am convins pe francul care mi-a adus-o şi care ştia literele romane, să-l copieze. Îţi revine deci ţie să-l traduci în chip sigur şi să-mi faci cunoscut desăvârşit din ea ce ne-a scris drept răspuns arătatul papă primind scrisoarea noastră de recomandare [*systaktike*][23].

25. Până aici acestea. Iar Dumnezeul păcii [*Rm* 15, 33] – fiindcă e frumos ca epilogul scrisorii mele să fie dat de Scriptură –, Care a binevestit pace celor de aproape şi celor de departe [*Ef* 2, 17], adică celor de sub Lege şi celor din afara Legii, Părintele Iubirii, Iubirea – căci aşa se bucură să fie numit înainte de altele, pentru ca şi prin nume să stabilească drept lege iubirea de fraţi – să îndemne sfinţitul tău suflet şi să-l convingă să abordeze lucrurile mai cu moderaţie şi mai cu condescendenţă, mai ales în cele în care, cum spuneam, nu e dispreţuit Dumnezeu.

9

7 decembrie 1965: ridicarea anatemelor din 1054

Declaraţia comună a Papei Paul VI şi Patriarhului Ecumenic Atenagora I prin careşi exprimă hotărârea de a elimina din memorie şi din Biserică excomunicările din 1054[24]

1. Plini de recunoştinţă faţă de Dumnezeu pentru favoarea pe care în îndurarea S-a le-a dăruit-o de a se întâlni frăţeşte la Locurile Sfinte în care s-a realizat taina mântuirii noastre prin moartea şi Învierea Domnului Iisus şi unde a luat naştere Biserica prin revărsarea Duhului Sfânt, Papa Paul VI şi Patriarhul Atenagora I au avut în vedere planul pe care l-au întocmit atunci fiecare de partea sa de a nu lăsa nimic nefăcut în crearea de deschideri inspirate de iubire şi care să poată facilita dezvoltarea relaţiilor frăţeşti astfel inaugurate între Biserica Romano-Catolică şi Biserica Ortodoxă a Constantinopolului, convinşi că astfel răspund chemării harului dumnezeiesc care conduce azi Biserica-RomanoCatolică şi Biserica Ortodoxă împreună cu toţi creştinii să depăşească deosebirile lor ca să fie din nou „una", aşa cum sa rugat pentru ei Tatălui Domnul Iisus.

---

[23] Ibid., p. 446–454, 454–456.

[24] Citită în public în ultima sesiunea a Conciliului II Vatican, 7 decembrie 1965, în bazilica San Pietro de cardinalul Willebrands. După care papa Paul VI a schimbat sărutul păcii cu mitropolitul Meliton, reprezentantul patriarhului ecumenic. În acelaşi timp, în catedrala Sfântul Gheorghe din Fanar, acelaşi text a fost citit în prezenţa patriarhului ecumenic şi a reprezentantului papei, cardinalul Lawrence Shehan (Baltimore).

2. Între obstacolele în calea dezvoltării acestor relaţii frăţeşti de încredere şi stimă e şi amintirea hotărârilor, acţiunilor şi întâmplărilor dureroase care au avut loc în 1054 prin sentinţa de excomunicare a patriarhului Mihail Kerularios şi altor două persoane de către legaţii Scaunului Romei conduşi de cardinalul Humbert, legaţi care au făcut la rândul lor obiectul unei sentinţe corespunzătoare din partea patriarhului şi sinodului constantinopolitan.

3. Nimic nu poate fi făcut pentru a schimba faptul că aceste evenimente au fost ce au fost în acea perioadă istorică deosebit de tulbure. Acum însă, la o judecată mai calmă şi mai dreaptă asupra lor, trebuie recunoscute excesele de care au fost marcate şi care au atras după ele consecinţe care au trecut mult dincolo de ceea ce sa intenţionat şi prevăzut de cei răspunzători de ele. Cenzura lor privea anumite persoane, nu Bisericile, şi nu erau menite să rupă comuniunea bisericească între Scaunele Romei şi Constantinopolului.

4. Din acest motiv, Papa Paul VI şi Patriarhul Atenagora în Sinodul său, siguri că exprimă dorinţa comună de dreptate şi sentimentul unanim de iubire al credincioşilor lor şi amintinduşi de porunca Domnului: „Dacăţi vei aduce darul tău la altar şi acolo îţi vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, şi mergi întâi şi împacă-te cu fratele tău" (*Mt* 5, 23–24), declară de comun acord:

a) că regretă cuvintele jignitoare, reproşurile josnice şi actele simbolice blamabile care au marcat şi însoţit de ambele părţi tristele evenimente ale acelei epoci;

b) că regretă şi îndepărtează din memoria şi din mijlocul Bisericii sentinţele de excomunicare care au urmat, a căror aducere-aminte acţionează până în epoca noastră ca un obstacol în calea apropierii reciproce în iubire, şi le condamnă la uitare;

c) că deplâng aceste precedente creatoare de tulburare şi evenimentele care le-au urmat şi care sub influenţa diferitor factori, incluzând o neînţelegere şi o neîncredere de ambele părţi, au dus ulterior la o ruptură reală a comuniunii bisericeşti.

5. Papa Paul VI şi Patriarhul Atenagora I împreună cu Sinodul său sunt conştienţi că acest gest, care exprimă dreptate şi iertare reciprocă, nu poate fi de ajuns pentru a pune capăt diferenţelor vechi sau mai noi care există încă între Biserica Romano-Catolică şi Biserica Ortodoxă şi care prin lucrarea Duhului Sfânt vor putea fi depăşite prin curăţirea inimilor, prin părere de rău pentru lucrurile rele din istorie şi printr-o dorinţă practică de a ajunge la o înţelegere şi exprimare comună a credinţei apostolice şi a exigenţelor pe care aceasta ni le impune.

Înfăptuind acest act simbolic ei speră că el va fi plăcut lui Dumnezeu gata să ne ierte atunci când ne iertăm unii pe alţii şi că va fi apreciat de întreaga lume creştină,

dar mai presus de toate de corpul general atât al Bisericii Romano-Catolice, cât şi al Bisericii Ortodoxe ca expresia unei dorinţe sincere de reconciliere şi o invitaţie de a continua în spirit de încredere, stimă şi iubire reciprocă dialogul care le va conduce cu ajutorul lui Dumnezeu să trăiască din nou, spre mai marele bine al sufletelor şi venirea Împărăţiei lui Dumnezeu, în deplina comuniune a credinţei, a armoniei frăţeşti şi vieţii sacramentale ce au domnit între ele în primul mileniu din viaţa Bisericii.

7 decembrie 1965

Îndată după citirea declaraţiei comune, cardinalul Bea a citit răspunsul Papei Paul VI: bula „Ambulate in dilectione", pentru ştergerea din memoria Bisericii a excomunicării din 1054.

Paul VI spre viitoare aducere-aminte

„Umblaţi în iubire precum şi Hristos ne-a iubit pe noi" (*Ef* 5, 2). Aceste cuvinte de îndemn ale Apostolului neamurilor se aplică nouă celor numiţi creştini după numele Mântuitorului nostru şi ne presează mai cu seamă în acest timp când suntem împinşi să lărgim mai mult câmpul iubirii noastre. Prin harul lui Dumnezeu sufletele noastre sunt aprinse de dorinţa de a face orice efort pentru a restaura unitatea între cei chemaţi să o păstreze întrucât au fost încorporaţi în Hristos. Şi noi, care prin rânduiala Proniei dumnezeieşti stăm pe Scaunul Sfântului Petru, luând în inimă această poruncă a Domnului, ne-am exprimat deja în repetate rânduri ferma noastră hotărâre de a folosi orice prilej folositor şi potrivit pentru a împlini această voinţă a Mântuitorului. Ne vin în minte tristele evenimente care în urma unor serioase disensiuni au condus în 1054 la ruptura între Bisericile Romei şi Constantinopolului. Nu fără motiv înaintaşul nostru Sfântul Grigore VII scria după acest eveniment: „Aşa cum înţelegerea a fost la început izvor al binelui, tot aşa răcirea ulterioară a iubirii de ambele părţi s-a dovedit un izvor de vătămare" (*Ep. ad Michelem Constantinopolitanum imperatorem*, Reg. I, 18; ed. Caspar, p. 30). Mai mult, lucrurile au ajuns până acolo încât legaţii papali au pronunţat o sentinţă de excomunicare împotriva lui Mihail Kerularios, patriarhul Constantinopolului, şi a altor doi oameni ai Bisericii, iar patriarhul cu sinodul său a luat ca represalii aceeaşi măsură. Acum însă, că vremurile şi minţile s-au schimbat, suntem foarte fericiţi să aflăm că venerabilul nostru frate Atenagora, Patriarhul Constantinopolului, împreună cu sfântul său Sinod, sunt una cu noi în dorinţa de a ne lega prin iubire, „plăcută şi sănătoasă legătură a minţilor" (Sfântul Augustin, *Sermo* 350, 3; *PL* 39, 1534). Aşa stând lucrurile şi doritori să progresăm pe calea dragostea frăţeşti de care putem fi conduşi la o unitate desăvârşită şi

putem îndepărta obstacolele şi piedicile, în prezenţa episcopilor adunaţi la cel deal III-ea Sinod Ecumenic de la Vatican declarăm că regretăm cuvintele şi faptele spuse şi făcute în acel timp şi care nu mai pot fi aprobate acum. Mai mult, dorim să anulăm din memoria Bisericii şi să îndepărtăm din mijlocul ei sentinţa de excomunicare pronunţată atunci şi să o îngropăm în uitare. Ne bucurăm că ne-a fost hărăzit să împlinim această faptă a iubirii frăţeşti aici la Roma, lângă mormântul Apostolului Petru, în aceeaşi zi în care acelaşi lucru se întâmplă în Constantinopol, Noua Romă, în ziua în care Bisericile apuseană şi răsăriteană prăznuiesc liturgic pomenirea Sfântului Ambrozie, recunoscut de amândouă episcop şi dascăl al Bisericii. Fie ca bunul Dumnezeu, cauza şi izvorul păcii, să aducă la bun sfârşit această bună voinţă reciprocă şi să întoarcă în bine, spre slava Sa şi folosul sufletelor, această mărturie publică a iubirii frăţeşti.

Dată în Roma, la mormântul Sfântului Petru, cu pecetea pescarului, la 7 decembrie 1965, în al treilea an al pontificatului nostru.

Îndată după citirea Declaraţiei comune în catedrala Sfântul Gheorghe din Fanar, s-a citit tomosul patriarhal prin care Patriarhul Ecumenic şi Sinodul său îndepărtează din memoria şi din mijlocul ei anatemele din 1054.

Atenagora, din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Constantinopolului Noua Romă şi Patriarh Ecumenic

În numele sfintei, celei de o fiinţă, de viaţă dătătoarei şi nedespărţitei Treimi,

„Dumnezeu este iubire" (*1 In* 4, 9) şi iubirea e caracteristica dată de Dumnezeu după care se recunosc ucenicii lui Hristos, puterea care ţine la un loc Biserica şi obârşia în ea a păcii, unităţii minţii şi inimii, şi a ordinii şi, în acelaşi timp, o manifestare permanentă şi uimitoare a Duhului Sfânt în ea. Prin urmare, ci însărcinaţi de Dumnezeu cu cârmuirea Bisericilor lui Dumnezeu trebuie să se îngrijească mereu de această „legătură a desăvârşirii" (*Col* 3, 14) şi să o folosească cu cea mai mare atenţie, grijă şi trezie. Dacă s-ar întâmpla, ca în vechime, ca iubirea să se răcească şi unitatea în Hristos să fie ruptă, trebuie cât mai repede cu putinţă să oprim acest rău şi să-l vindecăm.

S-a întâmplat ca, prin judecăţi cunoscute doar de Dumnezeu, în anul 1054 Biserica să fie lovită de o cumplită furtună astfel încât relaţiile generale între Bisericile Romei şi Constantinopolului au fost periclitate şi iubirea care le-a ţinut împreună a fost atât de lezată încât anatema şi-a găsit loc în Biserica lui Dumnezeu. Legaţii Romei, cardinalul Humbert şi colegii lui, au anatemizat pe patriarhul Mihail Kerularios şi doi intre oamenii lui, iar patriarhul Mihail Keurlarios împreună cu Sinodul său a anatemizat şi el documentul legaţilor romani împreună cu cei care l-

au emis şi cei implicaţi împreună cu ei. Faţă de toate acestea a devenit obligaţia Bisericilor Romei şi Constantinopolului de a imita bunătatea şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu îndreptând împreună aceste lucruri şi restabilind pacea.

Acum că în aceste vremuri de pe urmă ni s-a arătat bunăvoirea lui Dumnezeu şi ne-a indicat calea împăcării şi păcii între altele prin cele împlinite prin grija reciprocă binecuvântată şi rodnică atât a Romei celei Vechi, cât şi a cele Noi pentru cultivarea unor relaţii frăţeşti între ele, ni s-a părut potrivit fiecăruia din noi să facem paşi pentru a corecta ceea ce s-a întâmplat în trecut şi să îndepărtăm pe cât ne stă în putinţă ceea ce poate fi îndepărtat din şirul de obstacole ce stau înaintea noastră în vederea promovării şi creşterii, edificării şi desăvârşirii iubirii.

Prin urmare, noi, adică smerenia noastră împreună cu preavenerabilii şi preacinstiţii mitropoliţi, fraţii şi coliturghisitorii noştri iubiţi, socotind momentul de faţă un timp plăcut Domnului, ne-am reunit şi ne-am sfătuit în sinod. Şi în comuniune de vederi şi intenţie cu Roma cea Veche am hotărât să îndepărtăm din memoria şi mijlocul Bisericii zisa anatemă pronunţată de Mihail, patriarhul Constantinopolului, şi sinodul său. De aceea declarăm şi punem în scris că anatema pronunţată în marele secretariat al Marii Biserici din partea noastră de lume în anul mântuirii 1054, luna iulie, anul al şaptelea al indicţiei, e de acum îndepărtată din memoria şi din mijlocul Bisericii şi trebuie privită ca atare de toţi. Şi aceasta din mila Dumnezeului a toată milostivirea. Fie ca El prin mijlocirile preafericitei noastre Stăpâne, Maica lui Dumnezeu şi Pururea Fecioară Maria, ale sfinţilor şi slăviţilor Apostoli Petru întâiul corifeu şi Andrei cel întâi-chemat şi ale tuturor sfinţilor să dea pace Bisericii Lui şi să o păzească în toţi vecii.

Spre întărire ca semn durabil şi mărturie constantă a acestui fapt a fost întocmit prezentul act patriarhal şi sinodal care a fost semnat şi andosat în sfântul registru al Sfintei noastre Biserici, o copie identică fiind trimisă Sfintei Biserici a Romei celei Vechi spre cunoştinţă şi depunere în arhivele ei.

În anul mântuirii 1965, 7 decembrie, anul al 4-lea al indicţiei.

Atenagora, Patriarh al Constantinopolului, şi membrii Sfântului Sinod: Toma al Chalcedonului, Chrysostom al Neocezareei, Ieronim al Rodopolisului, Simeon al Irinopolisului, Dorotei al insulelor Prinkipo, Maxim al Laodiceei, Chrysostom al Myrei, Chiril al Chaldiei, Meliton al Heliopolisului şi Theirei şi Emilian al Miletului.

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. Ică, jr.
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

Abstract: *A double anniversary – firstly, 950 years since the first major ecclesiastical split within European Christendom between the Catholic West and the Orthodox East, this year; secondly, 40 years since the annulations of the mutual excommunications of 1054, next year – offers the best opportunity to revisit the historiographical dossier of that bitter event in the new context generated by the 'ecumenical era', the European unification, and globalism. Up to the recent years the facts and personages of 1054, especially Cardinal Humbert da Silva Candida and Patriarch Michel I Kerularios, were presented under strong biased presumptions, polemically targeted, each confessional part 'proving' the responsibility of the other. Through a careful reading of significant documents - which are offered here in Romanian translation – the study reaches the conclusion that 1054 saw the schism merely between Humbert and Kerularios, and not their Churches. But unlike the 9th century 'Photian Schism', the two anathemas now proclaimed were not submitted in the subsequent times to the examination and judgment of the whole Church, by an ecumenical council. On the contrary, the persons of the ecclesiastical leaders arbitrarily prevailed upon the mind of the Church, a tragic failure that established the schism de facto. After a millenarian estrangement, the removing of the anathemas by Pope Paul VI and the Patriarch Athenagoras, in 1965 – documents also translated here -, while deleting its greatness still preserves the schism created by theological divergences. However, the new climate of respect and mutual love allows the jointly working out the way to full communion.*

SINODUL DE LA FRANKFURT (794)

***Synodus* sau *conventus generalis populi*?**

Epoca lui Carol cel Mare este considerată ca fiind prima perioadă în care se afirmă supremaţia puterii seculare asupra Bisericii Apusene, lucru care nu se va mai repeta în istoria acesteia. Ca argument pentru această situaţie se aduce numărul extrem de mare al legilor bisericeşti emise de Carol cel Mare. Când a ajuns la domnie, după moartea tatălui său Pippin, în toamna anului 768 - la început împreună cu fratele său Carloman, cu care trebuia să împartă regatul -, Carol era probabil în vârsta de 21 de ani[1]. De aceea nu este de mirare că înainte de această vârstă, în primii ani de domnie ai noului rege al francilor, nici o lege n-a fost emisă. Activitatea legislativa a lui Carol cel Mare a început probabil cu un capitular emis la Herstal în anul 779[2] şi a atins un prim moment remarcabil prin „Admonitio generalis" din 789. Capitularii importante sunt emise după încoronarea ca împărat al Imperiului roman de Apus (800) şi în ultimul an de domnie al regelui franc (813), când s-au ţinut cinci sinoade locale, care trebuiau să pregătească o mare adunare generală a episcopilor şi nobililor, unde urmau să fie rediscutate toate legile de mare importanţă, emise până atunci şi adunate apoi într-o colecţie.

Dacă cineva analizează Analele Regatului franc, scrise ca documente istorice „oficiale" ale carolingienilor, poate observa că acolo, în numeroase locuri, se vorbeşte de un „synodus" ţinut de Carol. Că această denumire nu se referea aici la o adunare strict bisericească ne demonstrează prelucrarea Analelor Regatului franc în aşa numitele Anale ale lui Einhardt, în care în multe locuri termenul de „synodus"

---

[1] În ce priveşte data naşterii lui Carol poziţia istoricilor este astăzi încă împărţită. Unii istorici susţin că s-a născut pe 2 aprilie 742, iar alţii ca în anul 747. Greutatea aprecierii exacte constă în faptul că biograful lui Carol, Einhard, referindu-se la acesta, relatează numai următoarele: „A scrie despre naşterea şi copilăria lui, cât şi despre anii pubertăţii acestuia, consider ca fiind primejdios, pentru că nu s-a păstrat nimic consemnat în scris şi pentru că nimeni nu se mai află în viaţă care să afirme că deţine informaţii despre naşterea şi copilăria acestuia", Einhardi, Vita Karoli Magni, în: *Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte* 5, Darmstadt, p.170.

[2] Wilfried HARTMANN, *Die Synoden der Karolingerzeit im Frankanreich und in Italien*, Paderborn - München - Wien - Zürich, 1989, p. 97.

a fost înlocuit cu cel de „conventus generalis populi"[3]. În ce priveşte aceste adunări, care se ţineau aproape în fiecare an, de la începutul domniei lui Carol, este vorba de adunări generale ale Regatului, la care participau atât mai marii clerului cât şi ai nobililor, pentru a-l sfătui pe împărat.

În Apus, modul de organizare al adunărilor bisericeşti a cunoscut importante schimbări, sub influenţa reformei, chiar sub predecesorii lui Carol. Astfel, în anul 742, în partea estica a Regatului, a fost convocat de către Carloman (†754) un prim sinod reformator, la care au participat şi reprezentanţi laici[4]. În anul următor a fost un altul. În anul 744 a fost convocat de către Pipin un astfel de sinod reformator, în partea vestică, pentru ca în anul 745 să fie ţinut un sinod comun al celor două părţi ale Regatului franc. Dacă luam în considerare şi sinoadele convocate de majordomi, atunci îl putem considera pe Bonifaciu, iniţiatorul acestor sinoade, printr-o însărcinare papală. Este foarte probabil ca această practică să aibă la origine un model anglo-saxon[5]. În orice caz, această tendinţă reformatoare era un câştig, deoarece prin aceasta, laicii au devenit colaboratori la înnoirea bisericească.

Carolingienii, ca regi cu putere crescândă, au dominat adunările bisericeşti. Pipin a convocat şi participat la lucrările sinoadelor. Sinodul de la Ver[6] a hotărât în anul 755 ca anual să fie convocate două sinoade, la unul trebuind să participe şi regele, iar la celalalt numai mitropoliţii şi anumiţi episcopi şi clerici, nominalizaţi de ei. În ce priveşte teritoriile vecine, nu se poate însă vorbi despre un model unic de a acţiona. Nu la toate sinoadele au participat şi laici. De asemenea, nu toate sinoadele aveau pe ordinea de zi numai probleme bisericeşti. Această diferenţă se vede şi din folosirea termenului „concilia mixta" (adunări cu reprezentanţi seculari şi bisericeşti, având pe ordinea de zi probleme din ambele domenii).

---

[3] Această întrebuinţare terminologică a Analelor Regatului franc este argumentată şi în practică. În realitate, în timpul domniei lui Carol cel Mare, adunările generale ale Regatului nu erau separate (în timp şi spaţiu), de adunările episcopilor. Vezi Wilfried HARTMANN, *Konzilien und Geschichtsschreibung in karolingischer Zeit*, în: *Historiographie im frühen Mittelalter*, editată de A. SCHARER si G. SCHEIBELREITER, Wien - München 1994, p. 483 si Albert HAUCK, *Kirchengeschichte Deutschlands* 2, Leipzig 1900, p. 210, nota 1.

[4] Willibald M. PLÖCHL, *Geschichtc des Kirchenrechts*, Wien - München 1960, p. 327.

[5] Erich Feine susţine că acest lucru este sigur, atunci când afirmă: „Modul de a proceda era asemănător şi în Regatul anglo-saxon. Acest mod de a proceda i-a influenţat şi pe franci, probabil, prin Bonifaciu, cel care a fost sufletul reformei bisericeşti din Regatul franc". Hans Erich FEINE, *Kirchliche Rechtsgeschichte* 1, Weimar 1955, p. 210.

[6] Spre deosebire de prescripţiile lui Bonifaciu, care în „Concilium Germanicum" prevedea ţinerea unui sinod, anual, canonul 4 al sinodului de la Ver hotărăşte, după modelul sinodului de la Niceea, convocarea a două sinoade anual. Vezi HARTMANN, *Die Synoden*, p. 69.

Numai despre puţine sinoade ţinute sub Carol cel Mare ştim că nu s-au desfăşurat concomitent cu adunările generale ale Regatului: sinodul de la Aachen (801)[7], la care au fost invitaţi numai cei mai reprezentativi episcopi şi sinoadele de la Mainz, Chalon-sur-Saone, Reims, Tours şi Arles (813)[8], la care au participat toţi episcopii.

Locul şi data sinodului

Sinodul de la Frankfurt din anul 794 reprezintă „o prima mare acţiune sinodală desfăşurată sub Carol cel Mare"[9], un mare sinod episcopal (synodus magna), prezidat de către rege, unde atât discuţiile teologice în probleme dogmatice, cât şi liniile reformei bisericeşti schiţate în „Admonitio generalis" au fost dezvoltate mai departe.

Din primul capitol al Capitularului emis de sinod, aflăm anul în care acest eveniment s-a petrecut: „Prin mila lui Dumnezeu, cu încuviinţare apostolică şi din porunca prea cuviosului domn, regele Carol, au fost adunaţi la un sinod, în anul 26 al domniei acestuia, toţi episcopii şi preoţii din Regatul franc, din Italia, din Aquitania şi Provenţa. El însuşi, cel preamilostiv (n. a. Carol), a participat la sinod"[10]. Din acest capitol reiese că sinodul s-a ţinut în al 26 -lea an al domniei lui Carol, adică în anul 794. Despre locul desfăşurării sinodului nu găsim nici o informaţie în Capitular, ci numai în Analele Regatului franc[11]. Acestea relatează

---

[7] *Conc. Aquisgranense* a. 801 1-7 (*Monumenta Germaniae Historica. Concilia* 2,1 228 WEMINGHOFF): „Huic synodo examinationis episcoporum et clericorum, ut referunt annales Iuvavenses maiores, de cuius tempore, decreta fortasse adscribenda sunt, quae subsunt capitulis quibudam paulo post conscriptis, scilicet capitulis, quae electi sacerdotes custodienda atque adimplenda censuerunt, capitulis de presbyteris admonendis".

[8] *Conc. Arelatense, Remense, Moguntinense, Cabillonense, Turonense* a. 313 5-8 (MGH. Conc 2,1 245 WERMINGHOFF): „Mense ut videtur Martio anni 813. Karolus imperator in aquisgranensi palatio consilium magnum cum Francis (episcopis et abbatibus ac sacerdotibus) habuit, quo non solum quastio de Hludowico succesore tractata est, sed etiam decretum est de quinque conciliis provincialibus habendis".

[9] Cf. HARTMANN, *Die Synoden*, p. 116.

[10] *794 - Karl der Grosse in Frankfurt am main. Ein König bei der Arbeit. Ausstellung zum 1200-Jahre Jubiläum der Stadt Frankfurt am Main*, editată de Johannes FRIED şi Rainer KOCH, Frankfurt am Main 1994, p. 19.

[11] Analele Regatului, al căror manuscris (cel mai vechi!) provine din mânăstirea Lorsch, au fost numite Annales Laurissenses maiores, până în anul 1854, când Leopold von Ranke apreciind că aceste notiţe reprezintă scrieri istorice oficiale, a încetăţenit denumirea de Annales regni Francorum. Analele cuprind perioada dintre moartea lui Carol Martel şi anul 829. Vezi Reinhold RAU, *Introducere la Analele Regatului* (QzkRG 5, 1-2 RAU).

următoarele despre anul 794: „Paştile au fost sărbătorite în Frankfurt şi aici s-a adunat un mare sinod al episcopilor din Galia, Germania şi Italia, în prezenţa conducătorului numit (n. a. Carol) şi a trimişilor domnului papa Adrian, episcopii Teofilact şi Ştefan“[12].

Locul ţinerii sinodului, castelul regal din Frankfurt, apare pentru prima dată consemnat ca loc de sejur al regelui, care a petrecut iarna şi a serbat acolo şi Pastile, pe data de 23 martie 794[13]. O dată precisă a sinodului este consemnată în Annales Mosellani şi în Concilium Francofurtense: luna iunie[14]; alte surse vorbesc de începutul verii (pe 20 iulie, Carol era tot în Frankfurt, aşa cum consemnează un privilegiu acordat abatelui Anianus)[15].

Membrii şi temele sinodului

O lista a participanţilor la sinod nu s-a păstrat. Aşa cum am arătat mai sus, Analele Regatului franc vorbesc despre sinodul de la Frankfurt ca despre un „magna synodus“ şi consemnează prezenta episcopilor din Galia, Germania şi Italia (primul capitol al Capitularului numeşte în plus episcopi din Aquitania, Provenţa şi Bayern), în prezenţa regelui şi a legaţilor papali trimişi de Adrian. Numele celor doi legaţi, care în Analele Regatului sunt consemnaţi ca episcopi, sunt Teofilact şi Ştefan[16]. Despre câteva personalităţi ale momentului se ştie că au fost prezente la sinod: Paulin de Aquileia, arhiepiscopul Petru de Milano şi Alkuin. Probabil a fost prezent şi Teofil de Orléans, care la începutul lunii august, la moartea reginei Fastrada, se afla încă la Frankfurt. După părerea profesorului Hartmann e posibil ca şi Benedict de Aniane cu o parte a călugărilor săi, să fi participat la sinod[17]. Din Annales veteres Francorum putem afla şi numele celorlalţi călugări: Beda şi Arbo, numit

---

[12] *Annales regnis Francorum* a. 794 (QzkRG 5, 62 4-7 RAU).

[13] E. ORTH, *Frankfurt*, în: *Die deutschen Königspfalzen* 1: Hessen, Göttingen 1985, p. 178.

[14] *Conc. Francofurtense* a. 794 5-7 (MGH. Conc 2,1, 110 WERMINGHOFF): „Primum in concilio in civitate Ratisbonensi anno 792 habito, ubi Karolo praesidente ipse Felix auditus und convictus est, deinde in concilio illo celeberrimo Francofurtensi mense Iunio anni 794 celebrato“.

[15] MGH. Dipl Karol 1, 240 citat după HARTMANN, *Synoden*, p. 105 nota 33.

[16] Vezi nota 12.

[17] HARTMANN, *Die Synoden*, p. 106. *Annales veteres Francorum* (PL 98, 1424B) consemnează şi prezenţa lui Benedict de Aniane şi a călugărilor săi.

Smaragdus şi „fraţii" şi elevii lor Ingeila, Aimo, Rabanus şi George[18]. „Fără îndoială - cum susţine Hefele - a fost invitat şi Felix de Urgel, asemenea celorlalţi episcopi franci, însă acesta n-a dat curs invitaţiei"[19].

Baronius dă numărul de aproximativ 300 de participanţi la sinod şi mulţi istorici preiau această informaţie, fără ca aceasta să fie susţinuta de izvoare[20].

Cele 56 de capitole ale Capitularului de la Frankfurt ne oferă informaţii şi despre temele discutate la sinod: respingerea ereziei adopţianiste din Spania, cearta iconoclastă din Bizanţ, soarta contelui Tasilo de Bayern, reforma monetară şi cea a greutăţilor, întrebări referitoare la dreptul bisericesc, reforme privind mânăstirile, promovarea evlaviei populare.

La sinodul de la Frankfurt au fost dezbătute două probleme dogmatice: erezia adopţianistă şi cinstirea icoanelor, practicată în Răsăritul creştin şi promovată ca dogmă de către Sinodul ecumenic de la Niceea din 787. Dacă se porneşte de la premiza că ordinea temelor la sinod este cea pe care o oferă Capitularul şi că succesiunea ordinii de zi s-a păstrat, atunci e foarte clar că erezia adopţianistă a fost dezbătută prima. În sprijinul acestei teorii stau şi Analele Regatului care iniţial amintesc dezbateri numai în ce priveşte erezia adopţianistă: „Acolo (la Frankfurt) a fost condamnată a treia oară erezia lui Felix; această condamnare, întărită cu autoritatea Sfinţilor Părinţi, a fost subscrisă într-o carte, pe care au semnat-o toţi clericii, cu propria lor mână"[21].

Primul capitol al Capitularului relatează următoarele în ce priveşte dezbaterile legate de erezia adopţianistă: „Acolo, s-au ocupat mai întâi în Capitular cu nelegiuita şi lipsita de Dumnezeu erezie a lui Elipand, episcop de Toledo şi a lui Felix, episcop de Urgel, cât şi a adepţilor acestora, care afirmau falsa credinţă a adopţiunii Fiului lui Dumnezeu: această învăţătură a fost respinsă cu o singură voce (fără excepţie) de Sfinţii Părinţi amintiţi mai sus, care au hotărât că erezia trebuie să fie stârpită din rădăcină, din Biserica"[22].

---

[18] *Annales veteres Francorum* (PL 98, 1424B-C): „ ... intre quos etiam venerabilis ac sanctissimus abbas Benedictus qui vocatur Vitiza, monasteriis Anianensis a partibus Gotiae, et religiosos monachos, Bede, Ardo, qui et Snmaragdus, seu cunctis fratribus suis discipulis. Hi sunt Ingeila, Aimo, Rabanus, Georgius cum caeteris fratribus cunctoque clero devotoque populo pariter aggregato".

[19] C. J. HEFELE, *Conciliengeschichte* 3, Freiburg im Breisgau 1858, p. 636.

[20] Baronius (ad a. 794, 1) la HEFELE, op. cit., p. 636.

[21] *Annales regni Francorum* a. 794 (QzkRG 5, 62, 7-10 RAU): „Ibi tertio condempnata est heresis Feliciana, quam dampnationem per autorictatem sanctorum patrum in libro conscripserunt, quem librum omnes sacerotes manibus propriis subscripserunt".

[22] *Conc. Francofurtense* a. 794 21-25 (MGH. Conc 2,1, 165 WERMINGHOFF): „Ubi in primordio capitulorum exortum est de impia ac nefanda erese Elipandi Toletane sedis

Din anul 711 Spania a ajuns sub stăpânire islamică. Islamul a tolerat practica religioasa a celorlalte religii monoteiste, creştinismul şi iudaismul, însă le-a influenţat teologia. Calitatea de Fiu al lui Dumnezeu a Omului Iisus din Nazaret era revoltătoare pentru islam care-L socotea ca fiind aproape egalul profetului Mahomed. După Coran, Dumnezeu „nici n-a creat, nici n-a fost creat" (Sura 112,2)[23]. În această privinţă, Biserica Spaniei s-a pronunţat cu 122 de ani înainte de cucerirea araba, într-o direcţie cu totul catolică, în sinodul de la Toledo (589). Până la această dată, casa regală vizigotă a propagat arianismul, care afirma că Fiul nu este de o fiinţă cu Tatăl. Această conjunctură a permis ca Biserica spaniolă să se confrunte cu un mod total diferit de a lua poziţie în controversele despre dumnezeirea şi omenitatea Fiului decât celelalte biserici vest-europene, teme cu care se ocupaseră la sfârşitul perioadei primare marile sinoade. Mitropolitul spaniol Elimpandus de Toledo († 800) separa strict cele doua naturi ale lui Hristos în reprezentările sale hristologice. Cu privire la natura Sa dumnezeiasca, Hristos ar fi, în acord cu întreaga învăţătura, Fiu adevărat (filius proprius), însă în ce priveşte natura umana, numai Fiu adoptiv (filius adoptivus).

Adopţianismul spaniol a fost perceput în sfera de influenţă a Bisericii france mai întâi atunci când în teritoriul din nordul Spaniei, cucerit de Carol, şi-a ridicat vocea episcopul Felix de Urgel, aparatorul lui Elipandus. Multe din problemele terminologice îşi au obârşia în poziţia acestuia faţă de natura umană a lui Hristos, pe care în ciuda dumnezeirii, o caracterizează ca fiind nedesavârşită.

Scaunul episcopal al lui Felix, Seo de Urgel, aparţinea Bisericii france din timpul campaniilor militare ale lui Carol în Pirinei şi de aceea apare această problema pentru Biserica francă. La sinoadele din Regensburg din 792 şi Frankfurt (794), Biserica a început lupta cu adopţianiasmul. Un episcop franc, care avea o credinţă falsă era un pericol pentru Regatul franc, căci potrivit concepţiilor vremii, el putea stârni mania lui Dumnezeu, care punea Regatul în pericol. În anul 792, Felix a fost convocat în faţa unui sinod prezidat de Carol, la Regensburg. Sinodul a condamnat învăţătura lui Felix, iar pe el l-a trimis, însoţit de abatele Angilbert de la St. Riquier, la Roma, unde Felix trebuia să-şi retracteze învăţătura. Întors la scaunul său, evadează în teritoriul spaniol deţinut de musulmani. De aceea învăţătura lui a fost încă o dată pe ordinea de zi la sinodul de la Frankfurt. În absenţa lui, învăţătura sa a fost încă o dată condamnată. Războiul duhovnicesc a

---

episcopi et Felicis Orgellitanae eorumque sequacibus, qui male sentientes in dei filio adserebant adoptoinem: quam omnes qui supra sanctissimi patres et respuentes una voce contradixerunt atque hanc heresim funditus a sancta ecclesia eradicandam statuerunt".

[23] Matthias Theodor KLOFT, *Der spanische Adoptianismus*, în: *794 - Karl der Grosse in Frankfurt am Main*, p.56.

fost purtat de doi bărbaţi care vor juca un rol important în următorii ani în preajma lui Carol, anglo-saxonul Alkuin şi patriarhul Paulin de Aquileea. Controversele au determinat şi luarea de poziţie în scris a celor doi. Alkuin a scris, între altele, o lucrare polemică în şapte cărţi împotriva lui Felix. În anul 799 sau 800 disputa a fost continuată şi apoi încheiată într-un sinod ţinut la Aachen. De această dată Alkuin a discutat cu Felix mai multe zile pe baza temelor controversate. De această dată Felix se supune. Cu toate acestea, Carol nu-l mai lasă să se întoarcă în eparhia lui, ci îl încredinţează episcopului de Lyon. Felix a murit la Lyon, cândva după anul 800.

A doua problemă dogmatică a sinodului a fost cearta iconoclastă, care a produs controverse grele, aşa cum se poate deduce din al doilea capitol al Capitularului: „Acuzat a fost în acea adunare şi proaspătul sinod al grecilor, care s-a ţinut în favoarea adorării icoanelor şi unde a fost susţinut în scris, că cine nu adoră şi nu slujeşte icoanele sfinţilor ca pe Trinitatea dumnezeiască trebuie pedepsit cu anatema. Sfinţii noştri Părinţi, amintiţi mai sus, au respins cu totul adorarea şi slujirea icoanelor şi au condamnat-o în unanimitate“[24]. De ce au ajuns episcopii adunaţi de Carol, în Frankfurt, la o asemenea poziţie, nu face subiectul studiului de faţă.

Interesant este însă modul în care s-au desfăşurat lucrările sinodului. O idee ne putem face datorită lucrării „Libellus sacrosyllabus“, elaborată de patriarhul Paulin de Aquileea: „Prin Duhul Sfânt şi prin zelul pentru credinţa catolică, care ardea în pieptul milostivului, paşnicului şi gloriosului rege Carol, domnul pământului, s-a adunat mulţimea episcopilor, căci el, în mare grabă, a trimis decretele sale regale în diferitele provincii ale Regatului său, în care convoca la un sinod la care să se decidă, potrivit prescripţiilor sfinte, după ce vor fi ascultate diferitele păreri. Când într-o zi toţi cei prezenţi în curtea sfântului palat şi-au luat locurile, iar preoţii, diaconii şi toţi clericii s-au aşezat într-un fel de cerc, în prezenţa numitului principe, a fost adusă o scrisoare a lui Elipandus, episcopul scaunului de Toledo, adresată autorului acelei fapte fără Dumnezeu, al cărui teritoriu se învecina cu teritoriul spaniol. Şi după ce scrisoarea a fost citită oficial, din porunca regelui, preavrednicul principe s-a ridicat de pe scaunul său regal, a urcat pe o treaptă şi a ţinut o cuvântare lungă despre probleme de credinţă şi apoi a adăugat: 'Ce credeţi voi? De anul trecut, de când nebunia acestei ciume a început să se

---

[24] *Conc. Francofurtense* a. 794 26-30 (MGH. Conc 2,1 165 WERMINGHOFF): „Allata est in medio questio de nova Grecorum synodo, quam de adorandis imanigibus Constantinopolim fecerunt, in qua scriptum habebatur, ut qui imagines sanctorum ita ut deificam trinitatem servicio aut adorationem non inpenderent, anathema iudicaverunt: qui supra sanctissimi patres nostri omnimodis adorationem et servitutem rennuentes contempserunt atque consetientes condempnaverunt“.

răspândească şi de când abcesul (tumoarea) necredinţei s-a mărit, a intrat în aceste teritorii o erezie nu lipsită de importanţă, chiar dacă la graniţele exterioare ale regatului nostru; această tumoare trebuie tăiată cu toata înţelepciunea şi puterea pedepsitoare'. Şi după ce a fost realizată o amânare dorită, de câteva zile, i-a plăcut bunătăţii sale, ca fiecare dintre ei să prezinte, pe o tăbliţă de scris, ca pe o jertfă adusă din inimă credinţei, ceea ce putea să înţeleagă corect, printr-o minte ingenioasă, bazată pe scrieri sfinte“[25]

Sinodul astfel desfăşurat a formulat o poziţie clară în ce priveşte adopţianismul, erezie dezbătută şi condamnată mult mai devreme în Răsărit, dar a marcat, prin atitudinea sa faţă de cultul icoanelor, şi o prima ruptura între Bizanţ şi Imperiul franc, al cărui prestigiu crescuse vizibil odată cu urcarea pe tron a regilor carolingieni, şi implicit cu Papalitatea, care pentru a nu-şi pierde sprijinul celor din urmă, a fost nevoită să acţioneze cu diplomaţie.

Pr. Alexandru Nan
Doctorand, Facultatea de Teologie Catolică,
Universitatea din Lugano, Elveţia

[25] Conc. Francofurtense a. 794 38-39 si 1-15 (MGH. Conc 2,1 130-131 WERMINGHOFF): „Sancto incitante Spiritu ac zelo fidaei catholicae scintillatim sub pectore fervescente clementissimi et tranquillissimi gloriosque Caroli regis, domini terrae, imperii eius decreta per diversasprovincias regni eius ditioni subiectas summa celeritate praecurrentia, multitudo antistitum sacris obtemperando praeceptis in uno collegio adgregata convenit. Quadam dei residentibus cunctis in aula sacri palatii, adsistentibus in modum coronae presbyteris, diaconibus cunctoque clero, sub praesentia praedicti principis allata est epistola missa ab Elipando, auctore inhormi negotii, Tolitanae sedis antistite Hispaliensi finitimae ruri. Cumque iubente rege publica voce recitata fuisset, statimque surgens venerabilis princeps de sella regia stetit supra gradum suum, adlocutus est de causa fidaei prolixo sermone et adiecit: 'Quid vobis videtur? Ab anno prorsus praeterito et ex quo coepit huius pestis insania tumescente perfidiae ulcu diffusius ebullise, non parvus in his regionibus, licet in extremis finibus regni nostri, error inolevit, quem censura fidaei necesse est modis omnibus resecare'. Cumque inprecata et concessa esset morosa dilatio per dies aliquot, placuit eius mansuetudini, ut unusquisque, quicquid ingenii captu rectius sentire potuisset, per sacras syllabas dei statuto eius clementiae oblatum sui pectoris fidaei munus stli ferculo mentis vivacitate deferret“.

Abstract: *Starting with 768, the year Carol Magnus took the ruling of the Frankish Kingdom, the activity he carried on included a rich religious component. The custom established by his predecessors regarding the laity's participation in the ecclesiastical councils was going to be the rule. Of the many councils summoned at that time one presents a special interest for the Church historiography, namely the Council of Frankfurt, held in 749. It deliberate on different topics, two of which were on dogmatic issues: the adoptianist heresy and the veneration of the icons. Because of the errors in translating the documents of the Ecumenical Council of Nicaeea (787), the Franks didn't accept them. And what's more, they argued against worshipping the icons, considered at most as a pedagogical tool. This refutation marked the first split between Byzantium and the fame rising Frankish Kingdom.*

CATERISIREA ÎN DREPTUL BISERICESC ORTODOX

1. Ce este caterisirea şi în ce constă?

Caterisirea este pedeapsa pe care o aplică autoritatea bisericească clericilor de instituire divină – episcopi, preoţi, diaconi – care se fac vinovaţi de săvârşirea unor fărădelegi (abateri, delicte, etc.) de o anumită gravitate, adică fapte îndreptate împotriva bunelor rânduieli bisericeşti stabilite prin norme religioase (doctrine), morale sau etice, disciplinare sau canonice şi sociale sau de comportament.

Caterisirea constă în oprirea – pentru totdeauna şi ireversibil – a clericului dovedit vinovat de săvârşirea unor fapte, de a mai exercita puterea bisericească, adică dreptul de a învăţa, a sfinţii şi a conduce sau păstori, împreună cu pierderea numelui şi demnităţii de cleric şi trecerea lui în rândul laicilor.

2. Care sunt fărădelegile prevăzute de sfintele canoane care atrag după ele aplicarea pedepsei caterisirii pe seama clericilor dovediţi vinovaţi?

Fărădelegile săvârşite cu vinovăţie de clerici, care atrag pedeapsa caterisirii, menţionate în sfintele canoane, privesc: a. încălcarea de către clerici a normelor de credinţă sau abaterea de la dreapta credinţă a Bisericii; b. nerespectarea sau încălcarea de către clerici a disciplinei canonice în activitatea învăţătorească, sfinţitoare sau jurisdicţională sau pastorală, specifică cultului; c. comportamentul clericilor în activitate, în relaţiile sociale, de familie şi în viaţa lor particulară, faţă de persoana proprie.

1. *Fărădelegile ce privesc încălcarea normelor de credinţă* sunt considerate cele mai grave şi se pedepsesc caatare. În sfintele canoane sunt expres menţionate următoarele fărădelegi:

Apostazia sau lepădarea de credinţă atrage după sine caterisirea nu numai a clericului care se leapădă de credinţă (can. 62 ap.), ci şi a clericului dovedit că înainte de a se hirotoni s-a lepădat de credinţă (can. 10, I ec.). De menţionat că în primul caz se prevede şi excluderea din Biserică a clericului care se leapădă de credinţă (can. 62 ap.), după ce mai întâi i s-s aplicat pedeapsa caterisirii, pe când în al doilea caz se aplică numai caterisirea (art. 5, al 2 R.P.).

În cazul apostaziei sau lepădării de credință – de cele mai multe ori datorită presiunilor persecutorilor – (can. 62 ap.), Sfinții Părinți, pornind de la principiul că „Harul și împăcarea cu Biserica nu trebuie refuzate nimănui", ușa Bisericii fiind mereu deschisă celor ce vor să se întoarcă, au stabilit prin canonul 45 Cartagina că apostaților care se pocăiesc și se reconvertesc să nu li se refuze primirea în Biserică.

Erezia sau abaterea de la dreapta credință sau învățătură a Bisericii, de orice fel se anatematizează (can.1, II ec.; art.11, R.P.). Expresia „să fie anatema", care apare la sfârșitul expunerii doctrinei ortodoxe de către sinoadele ecumenice, are sensul că atât cel care nu mărturisește dreapta învățătură, cât ți învățătura sa greșită, vor fi supuși condamnării Bisericii. Ereticul va fi exclus din Biserică (din comunitate). Biserica nu recunoaște ca valid botezul săvârșit de eretici (can.46, 68 ap.; 1 Cart.) și nu permite ereticilor să depună mărturie împotriva clericilor (can. 75 ap.); ereticii nu pot ridica acuză împotriva clericilor (can. II EC.; 129, Cart.).

Pedeapsa caterisirii se aplică nu numai clericului dovedit eretic (can. 1, II ec.), ci și aceluia care se roagă împreună cu ereticii sau intră în legătură cu aceștia (can. 45 ap.), sau intră în casa de rugăciuni a ereticilor ca să se roage (can. 64 ap.), sau admite botezul ereticilor ca valid (can 46, 68 ap.), sau admite ca validă hirotonia săvârșită de eretici (can. 68 ap.), sau admite jertfa ereticilor (can. 46 ap.).

Schisma despărțirea de Biserică pentru a întemeia o nouă comunitate se pedepsește cu caterisirea și, anume, în același mod se pedepsește și clericul care se desparte de episcopul său „neștiind" nici o vină asupra episcopului său în privința credinței și dreptății (can. 31 ap.; 5 Ant.; 10 Cart.; 13-15, I-II, art. 14, R.P.), ca și cel care se ridică împotriva episcopului său și face schismă (can.11 Cart.; 6 Gangra), și care din mândrie, din îngâmfare sau din orice alt motiv neîntemeiat se desparte de autoritatea sa legală și îndrăznește să ridice altare, să întemeieze comunități și să țină adunări fără știrea și consimțământul superiorului său (can. 31 ap.), conspiră împotriva episcopului (can.10, IV ec.; 34, VI ec.; 13, I-II), defaimă pe superiorul său (can.5 Ant.); săvârșește sfânta liturghie sau botezul în case particulare, fără știrea și consimțământul chiriarhului său (can.13, VI ec.; 12, I-II; 6 Gang.; 10, 11, 62, Cart.).

2. Din categoria fărădelegilor care privesc activitatea specifică clericală și în special disciplina clerului se sancționează cu caterisirea următoarele:

Simonia sau traficul cu darurile spirituale (Fapte VII, 18-20) în forme diferite: primirea în mănăstiri pentru bani (can. 19, VII ec.), hirotonia sau hirotesirea pentru bani (can. 39 ap.; 22, VI ec.), promovarea in funcții pentru bani (can. 90 Sf. Vasile cel Mare).

Vinovat – în caz de simonie sau mită – se consideră nu numai cel ce pretinde și primește, ci și cel ce promite, oferă sau dă, ca și cel ce intervine pentru săvârșirea acestui trafic (can. 2, IV ec.; 22, 23, VII ec.). Unii ca aceștia contravin desigur și Sfintei Scripturi (Mt. 10, 8-9; VI, 24) fiind sancționați cu caterisirea (can. 25, 29, 30, ap.; 5, 9, VII ec.)

Hirotonirea unui cleric de un episcop pe seama altei eparhii, fără ştirea şi consimţământul episcopului eparhiot respectiv (can. 35 ap.; 12 Ant.). În acest caz episcopul se caterisește iar cel hirotonit se depune din treapta clericală pentru care a fost hirotonit (can. 35 ap.; 15, I ec.; 2, II ec.; 8, II ec.; 5, IV ec.; 13, 12, Ant.; 3, Sard.; 48, Cart.)

Propovăduirea în afara eparhiei (parohiei) fără ştirea titularului acestei unităţi (can.21, VI ec.).

Părăsirea episcopiei (parohiei) (can.6, IV ec.; 1 Ant.) fără ştirea superiorului (fără carte canonică) (can. 14-16 ap.; 15, 16, I ec.). În acest caz can. 20, IV ec. Prevede pedeapsa caterisirii atât pentru preotul care părăseşte în forma aceasta parohia pentru care a fost hirotonit, cât si pentru episcopul care îndrăzneşte să primească în eparhia sa un asemenea cleric (can. 5, 12, 20, IV ec.; 17, 18, 20, VI ec.; 3, 17, 21, Ant.; 1, 2, 11, Sard.).

Dispreţuirea episcopului şi despărţirea de el (can. 31, 55 ap.; 5, Ant.; 13-15, I-II).

Nesocotirea pedepsei date de forurile de judecată bisericeşti şi continuarea săvârşirii de greşeli şi mai mari, se pedepseşte atât cu caterisirea cât şi cu afurisirea, adică îndepărtarea de Biserică (can. 28 ap.; 5, I ec.; 4 Ant.; 88 Sf. Vasile cel Mare).

Pentru menţinerea credinţei se interzice clerului, sub pedeapsa caterisirii, să se roage împreună cu cel caterisit (can.11 ap.).

Pentru a nu da ocazia celui caterisit să mai slujească se interzice săvârşirea botezului în case particulare, fără aprobarea superiorului (can.31 ap.; 18, IV ec.; 31, VI ec.;12-16, I-II).

Neîndeplinirea obligaţiilor clericale de a învăţa, a sfinţii şi a conduce sau cârmui pe credincioşi pe calea mântuirii (Mt. 28, 19).

Clericul care nu ascultă porunca Mântuitorului şi încalcă hotărârile Bisericii, neînvăţând pe credincioşi dreapta credinţă se caterisește ca unul nefolositor obştei (can. 58 ap.; 19, VI ec.; 11 Sard.; 79, 131, 132, 133, Cart.).

Clericul care părăseşte pe credincioşi şi turma pentru care a fost hirotonit (can. 6, VI ec.), fără motiv, se caterisește. Can. 68, VI ec. limitează timpul, stabilind că preotul se pedepseşte după o absenţă nemotivată de 3 săptămâni, iar can. 10, I-II, Constantinopol, stabileşte că episcopul se sancţionează după o lipsă de şase luni.

Îndeletnicirea cu afaceri străine slujbei preoţeşti (Mt. 10, 37; 15, 24; Aşezămintele Apostolilor II, 6; can. 81 ap.). În afară de îndeletnicirile specific clericale, clericului i se permite să se ocupe de orfani, văduve, minori (can. 3, IV ec.) precum şi de învăţarea copiilor (can.10, VII ec.; 7, IV ec.; 11, I-II; 18, Cart.). Se interzice vânătoarea (can. 51, VI ec.), vrăjitoria (can. 36, Laod.), jocurile de noroc (can. 42-43 ap.; 50, VI ec.) ş.a.

Refuzul de a săvârşii Sfintele Taine, în special de a administra Sfânta Taină a Spovedaniei, la care sunt îndatoraţi preotul şi episcopul (Ioan 6, 37; can. 26, Nichifor).

Nerespectarea rânduielilor privitoare la post şi înfrânare. În această privinţă can. 69. ap. precizează că orice cleric care nu posteşte sfânta Patruzecime a Paştelui sau miercurea şi vinerea să se depună din cler. Numai slăbiciunea trupească poate fi justificare pentru clericii care nu postesc. Cu aceeaşi pedeapsă se sancţionează şi cei ce postesc şi în alte zile decât cele rânduite (can. 66 ap.; 18 Gangra; 55, VI ec.), ca şi cei ce mănâncă sângele unui animal, precum şi carnea animalului sugrumat sau orice carne al cărei sânge nu s-a scurs (Fac. 9, 3-5; Lev. 3, 17; 7, 26; Deut.12, 16; Fapte 15, 29; can. 63, ap.; 67, VII ec.; 2, Gangra; 28, Sf.Vasile cel Mare).

Se ţine cu stricteţe la această rânduială deoarece însuşi Mântuitorul a postit, ne-a dat exemplu de înfrânare (Mt. 4, 2-11) şi ne-a învăţat şi pe noi să postim (Mt. 6, 16-18). Sfinţii Apostoli şi primii creştini au postit (Fapte 13, 2-3; II Cor. 6, 5; 11, 27) iar Sfânta Biserică a stabilit rânduieli precise cu privire la post şi înfrânare.

Citirea şi răspândirea de cărţi eretice *(can. 60 ap.; 63, VI ec.; 9, VII ec.; 59, 60, Laod.; 24, 32, Cart.; 1, Grig. Teol.; 1, Amfil.).*

3. *Dintre abaterile de la rânduielile privitoare la săvârşirea lucrărilor sfinte* sunt sancţionate cu caterisirea următoarele fapte:

Aducerea ca jertfă la altar a altceva decât pâine şi vin, poruncite de Mântuitorul (Mt. 27, 26-28; can. 3, 4 ap.; 28 33, 57, 99, VI ec.; 44, Cart.).

Botezarea din nou a celui ce a primit botezul valid (adevărat) (can. 47 ap.).

Nesăvârşirea botezului în numele Sfintei Treimi (can. 49 ap.) sau nesăvârşirea botezului prin trei cufundări (can. 50 ap.).

Hirotonirea în aceeaşi treaptă a doua oară (can. 68 ap.).

Perceperea de bani pentru Sfânta Cuminecătură (can.23, VI ec).

Săvârşirea botezului şi a Sfintei Liturghii în afară de Biserică fără aprobarea episcopului (can. 31, 59, VI ec.; 10, VII ec.; 12, I-II).

Neamestecarea vinului cu apă pentru Sfânta Euharistie (can. 32, VII ec.).

Însuşirea sau profanarea obiectelor sfinţite din biserică (can. 10, I-II).

Nepomenirea episcopului la Sfânta Liturghie (can.13-15, I-II).

Târnosirea bisericii fără sfintele moaşte (can.7, VII ec).

4. *Dintre fărădelegile comune referitoare la comportamentul* clericului în sfintele canoane sunt menţionate următoarele:

Lepădarea de numele de cleric (can. 62 ap.).

Dispreţul faţă de lucrurile sfinte sau sfinţite (can. 97, VI ec.).

Folosirea obiectelor de cult în scopuri personale (can. 73 ap.; 10, I-II).

Sustragerea de bunuri sau obiecte sfinţite (delapidarea) în scopul comercializării (can. 10, I-II). Can. 72 ap. prevede sancţionarea clericului cu caterisirea dacă fură ceară (lumânări), făină, untdelemn sau orice obiect de la sfânta

biserică. Astfel de infracţiuni erau aspru pedepsite de legile statului bizantin (Ecloga 17, 15), iar astăzi şi de legile statului nostru (art.223 Cod. Pen.).

Îndeletniciri nepermise, cum ar fi cea de cârciumar (can.9, VI ec.).

5. *Fărădelegi îndreptate împotriva stăpânirii de stat,* sancţionate cu caterisirea sunt:

Conspiraţia sau complotul contra stăpânirii (can. 84 ap.; 18, IV ec.; 31, VI ec.).

Nesupunerea şi neascultarea faţă de autoritatea de stat (Rom. 13, 1-2; I Petru II, 13-14), defăimarea acesteia (can. 31, 48 ap.; 18, IV ec.; 34, VI ec.; 33, Cart.; art. 16 R.P.).

6. *Fărădelegi îndreptate împotriva vieţii sociale,* sancţionate cu caterisirea sunt:

Neîngrijirea de subalterni (can. 58 ap.).

Luarea de camătă (Deut. 23, 18; can.44 ap.; 17, I ec.; 10, VI ec.).

Chezăşia pentru câştig urât (can. 13, VII ec.).

Bătaia (Mt. 5, 39, I Tim. 3, 3; Tit 1, 7; can. 27 ap.; 9, I-I).

Omorul sau uciderea (can. 65 ap.) chiar dacă s-a produs din imprudenţă, complicitate sau este numai autor moral (can.5, Sf. Grigore de Nissa; 22, 23, Ancira; 43, 54, 55, 57, Sf. Vasile cel Mare).

7. *Dintre fărădelegile îndreptate împotriva vieţii familiale,* sunt sancţionate cu caterisirea următoarele:

Divorţul din motive de evlavie (can. 5 ap.; 13, VI ec.).

Desfrânarea (can. 25 ap.; 4, VI ec.; 3, Sf. Vasile cel Mare; 42, Ioan Post.).

Adulter (can. 61 ap.; 1 Neoc.)

Abţinerea de la nuntă nu pentru înfrânare, ci fiindcă o consideră lucru rău (can. 51, 53 ap.)

Căsătoria a doua (can. 3, VI ec.)

Căsătoria după hirotonie (can. 6, VI ec.; 1, Neoc.).

Neîndeplinirea obligaţiilor familiale (conjugale) (can. 48, 61 ap.; 87, 98, VI ec.; 20, Anc.; 9, 21, 35, 48, 77, Sf. Vasile cel Mare).

Repudierea soţiei (cap.5 ap.; 13, VI, ec.)

Locuirea clericului celib sau văduv împreună cu o femeie, alta decât mama, sora sau mătuşa (can. 3, I ec.; 27, 86, IV ec.).

Căsătoria cu o eretică sau păgână (can. 14, IV ec.; 72, VI ec.; 10, Laod.; 23, Ioan Post.).

8. *Între fărădelegile îndreptate împotriva persoanei proprii* sunt sancţionate cu caterisirea următoarele:

Beția (can. 42, 43 ap.)

Intrarea în localuri publice pentru a consuma băuturi amețitoare (can. 54 ap.; 22, VII ec.; 24 Laod.; 47 Cart.).

Jocurile de cărți și jocurile de hazard (can. 42, 43 ap.; 50, VI ec.).

Castrarea sau orice mutilare a corpului făcută cu scop voit, fără a fi necesar (can. 2-24 ap.; 1, I ec.).

Lipsa de decență, de bunăcuviință, distracțiile imorale și josnice, condamnabile și de disprețuit (can. 24, 51, 62, 66, VI ec.; 17, 70 Cart.).

3. Cine are dreptul să pronunțe sentința caterisirii?

În conformitate cu prevederile sfintelor canoane forurile de judecată competente a pronunța pedeapsa caterisirii sunt:

1) Episcopul eparhiot, în cazul preoților și diaconilor din eparhia sa, cu drept de apel al celor condamnați, la mitropolit sau sinodul mitropolitan (can. 5, I ec.; 6, Ant.; 14, Sard.);

2) Sinodul provincial (mitropolitan), în plenul său, ca primă și ultimă instanță pentru episcopii din cadrul mitropoliei respective și ca instanță de recurs pentru preoții și diaconii judecași de episcop. În acest caz sinodul instituit în instanță de judecată se cere să fie format din mai mult de trei episcopi plus mitropolitul (can. 1, I-II).

La sentința sinodului provincial (mitropolitan), dată cu unanimitate de voturi nu se poate apela (can. 15 Ant.).

Dacă asupra sentinței nu cad de acord toți membrii sinodului instituit în instanță de judecată, atunci mitropolitul este obligat să invite, la sinodul mitropolitan-instanță de judecată, și episcopi din afara mitropoliei (can. 14, Ant.).

În cazul în care, din diferite motive, nu se poate întruni sinodul mitropolitan pentru a se institui în for de judecată, se cere ca sinodul instituit ca for de judecată pentru a judeca pe episcop să fie format din 12 episcopi, cel care judecă pe preot – în apel – să fie format din 6 episcopi, iar cel care judecă pe diacon să fie format din 3 episcopi (can. 12, 20, 100, Cart.).

Judecata trebuie să se desfășoare după procedura legală, sub sancțiunea nulității hotărârii.

Cel care urmează a fi judecat să fie citat legal și audiat. Dacă nu se prezintă – după trei citări legale – sau refuză să se prezinte, poate fi judecat în lipsă (can. 74 ap.; 6, II ec.; 77, Cart.) și caterisit chiar și pentru simplul motiv că refuză să se supună forurilor de judecată (can. 15, 104, Cart.).

Stăpânirea de stat poate dispune, în caz de nevoie, să se întrunească sinodul episcopilor și să se constituie în for de judecată pentru a sancționa vreun cleric pus sub acuzare (can. 104, Cart.).

În Biserica Ortodoxă Română organul de judecată competent pentru a aplica pedeapsa pentru clericii de mir – preoţi şi diaconi – este consistoriul eparhial (art. 4, al. 1 B, lit. d; art. 51, R.P.), iar pentru clericii monahi – ierodiaconi şi ieromonahi – este consistoriu eparhia-monahal (art. 246, R.P.).

Hotărârea pentru a fi legală se cere a se lua cu unanimitate de voturi de către completul de judecată al consistoriului şi aprobată de chiriarhul eparhiot respectiv (art. 173, R.P; art. 153, St.; art. 174, R.P.), cu drept de recurs la Sfântul Sinod plenar în termen de 15 zile (art. 177, 228 R.P.), singurul organ de recurs în ambele cazuri – atât pentru clericii de mir cât şi pentru clericii monahi (art. 152, St.; art. 181, 246, al. 3: art. 227, R.P.).

Sfântul Sinod, la propunerea Comisiei canonică-juridică şi pentru disciplină din cadrul sinodului, care a primit cazul (art. 49, lit. f, R.O.C.) spre studiere şi referire, poate să respingă (art. 232, R.P.9 sau să admită petiţia de recurs, dispunând totodată rejudecarea în fond a pricinei de către Consistoriul central bisericesc, hotărâre ce va fdi definitivă şi executorie după aprobarea ei de către patriarh, ca preşedinte al Sfântului Sinod 8art. 223, 237, R.P.).

Condamnarea definitivă a preotului sau diaconului – de mir sau monah – va fi comunicată organului în drept (art. 238, R.P.) prin care se şi execută (art. 154, St.).

Hotărârea luată în aceste condiţii capătă puterea de lucru judecat (art. 239, R. P).

Clericul caterisit prin hotărârea rămasă definitivă şi investită cu formulă executorie, poate cere – în condiţiile art. 240, R.P. – revizuirea hotărârii de condamnare. Cererea de revizuire va fi adresată patriarhului, ca preşedinte al sfântului Sinod, care o va trimite Consistoriului central bisericesc spre cercetare.

Consistoriul central bisericesc care a primit cazul spere judecare în revizuire nu va lua în considerare şi nu va da curs cererilor nemotiovate şi fără acte doveditoare. În caz contrar, va casa decizia de condamnare şi va trimite pe condamnat şi va trimite pe condamnat înaintea altui Consistoriu eparhial decât cel care l-a judecat şi condamnat, unde chestiunea se va judeca din nou.

Hotărârea luată de acest consistoriu va fi fără drept de recurs (art. 240, alin. 1-5, R. P.).

Organul de judecată al episcopilor pentru abateri de orice fel în Biserica ortodoxă română este sinodul plenar al Bisericii ortodoxe române instituit în for de judecată (art. 10, lit. j, St.).

Sfântul Sinod, instituit în for de judecată, judecă pe membrii săi după următoare procedură:

Plângerile împotriva chiriarhilor se adresează patriarhului, care cu aprobarea sinodului permanent, dispune cercetarea cazului, iar rezultatul celor constatate îl aduce la cunoştinţa Sfântului Sinod (art. 4, lit. n, R.O.C.).

În cazul în care Sfântul Sinod, cu 2/3 din numărul membrilor săi, decide prin vot secret, trimiterea în judecată a unuia din membrii săi, comisia canonică-juridică şi pentru disciplină se instituie în instanţă de judecată (art. 49, lit. r, R.O.C.). în acest caz comisia instituită în for de judecată se completează până la numărul de 12 membrii judecători, cu noi membri aleşi prin vot nominal sau secret din sânul membrilor Sfântului Sinod plenar.

Hotărârea luată de acest for devine obligatorie, în caz de caterisire, numai după aprobarea ei de către Sfântul Sinod, cu unanimitate de voturi a membrilor săi (art. 50 R.O.C.).

3. Care este situaţia unui cleric după ce a fost caterisit şi hotărârea a rămas definitivă după sfintele canoane?

Clericul caterisit, cu respectarea procedurii prevăzute de sfintele canoane (can. 1, Ciril; 74 ap.; 6, II ec.; 12, 20, 100 Cart.; 1, I-II; 14 Ant.), încetează a mai face parte din cler, trecând în rândul laicilor (can. 21, VI ec.; 8, Nic. Const.; 7, Vasile cel Mare.; 9 Neoc.) şi numai poate îndeplini nici un serviciu clerical v 27, 28 cart.). În consecinţă, un astfel de cleric, căruia ă s-a aplicat pedeapsa caterisirii "pentru totdeauna şi ireversibil", este oprit de a mai exercita puterea bisericească, adică nu mai are dreptul de a învăţa, a sfinţi sau administra sfintele Taine şi ierurgii bisericeşti şi de a conduce comunitatea credincioşilor pe calea mântuirii. Totodată, îşi pierde şi numele de preot ca şi demnitatea şi beneficiile de care se bucura ca cleric. Se şterge din catalogul clericilor şi se trece în catalogul laicilor.

Când caterisirea se aplică ca pedeapsă pentru una din fărădelegile capitale: hula împotriva Sfântului Duh (apostazia), erezia şi schisma, în care se constată că persistă cu îndărătnicie, se face totodată şi constatarea că cel oprit de la săvârşirea celor sfinte (caterisit) a căzut de fapt din har, a pierdut capabilitatea harică de a săvârşi cele sfinte, primită prin hirotoni, deoarece pierzând credinţa, pierde de fapt baza succesiunii apostolice, iar încetând aceasta pierde şi preoţia. De regulă, în acest caz, celui caterisit, exclus sau depus din cler, i se aplică totodată şi pedeapsa afurisirii sau a excluderii din Biserică. Unei astfel de caterisiri i se zice în limbaj popular "luarea harului", aceasta în sens impropriu, deoarece efectul caterisirii, în acest caz, nu este de fapt luarea harului, ci numai oprirea de la administrarea lui, împreună însă cu constatarea de către autoritatea care aplică pedeapsa că cel în cauză este căzut din har prin fărădelegile pe care le-a săvârşit şi în care persistă cu îndărătnicie

Caterisirea este o pedeapsă definitivă şi ireversibilă. Asupra ei nu se mai poate reveni. Acesta înseamnă că cel caterisit chiar dacă se pocăieşte şi regretă

fărădelegile săvârşite pentru care a fost sancţionat, depus din preoţie sau din cler, nu mai poate dobândi nici una din treptele ierarhice (can. 1, VI ec.; 3, Vasile cel Mare). Canonul 62 apostolic dispune în mod expres că cel ce se pocăieşte în această situaţie poate fi primit numai ca laic. Pentru a avea certitudinea excluderii, can. 16 al sin I-II Constantinopol şi canonul 16, Sardica, dispun ocuparea imediată a postului rămas vacant în urma depunerii clericului, pentru a face imposibilă reţinerea în continuare a funcţiei.

Clericul "caterisit după rânduială", care săvârşeşte un serviciu clerical, conform canoanelor 28 apostolic şi 88 al Sf. Vasile cel Mare, se exclude cu totul din Biserică (art. 17, R.P.).

Clericului caterisit, care se pocăieşte de păcatul pentru care a fost pedepsit, i se poate permite să poarte cel mult semnele externe clericale (can. 21, VI ec.).

4. În ce situaţie se găsesc clericii (episcopi sau preoţi) care slujesc împreună cu un cleric caterisit sau îi permit să slujească, în lumina sfintelor canoane?

În această privinţă sfintele canoane prevăd următoarele: clerixcul care comunică sau întreţine relaţii cu un cleric caterisit să se excludă din Biserică (afurisească) "mai ales dacă, cunoscând hotărârea cea dată împotriva celui caterisit, ar îndrăzni să comunice cu acesta" (can. 4, Ant.). Clericul care se roagă cu un cleric caterisit să se caterisească şi el (can. 11 ap.), chiar dacă se roagă în casă particulară (can. 10, ap.).

5. În ce situaţie canonică se găsesc preoţii care ştiu că un preot e caterisit în altă eparhie şi, totuşi, venind la ei (clericul caterisit), sunt îndemnaţi de episcopul lor să slujească cu cel caterisit?

Preotul care se roagă împreună cu cel caterisit, slujeşte împreună cu unul ca acesta sau permite să slujească un preot caterisit, potrivit sfintelor canoane (can. 11 ap.), este pasibil de pedeapsa caterisirii, iar episcopul care îndeamnă pe preoţii săi să conslujească cu un cleric caterisit legal de alt episcop sau for de judecată sinodal bisericesc, canonic instituit şi investit cu autoritate conform sfintelor canoane şi legilor Bisericii locale autocefale respective, este pasibil a fi sancţionat cu pedeapsa caterisirii şi afurisirii în caz că stăruie cu îndărătnicie în fărădelegea în care se găseşte, în baza canonului 4, Antiohia, care prevede că "toţi cei ce comunică cu un caterisit să se lepede din Biserică (afurisească), mai ales dacă, cunoscând ei hotărârea dată împotriva celui amintit mai sus, ar îndrăzni să comunice cu dânsul".

În această situaţie episcopul ca şi preotul dau dovadă că nesocotesc unele norme de disciplină bisericească şi anume:

Rânduiala unanim recunoscută în Biserica Ortodoxă potrivit căreia o pedeapsă dată de un for de judecată bisericesc ortodox legal instituit este valabilă în întreaga Biserică ortodoxă (can. 12, 32, ap.; 5, I ec; 1 Constantinopol, Sf. Sofia 13 Sard.; 9, 10 Cart.). Unii ca aceştia se fac răspunzători de aceeaşi vinovăţie împreună cu cei ce nu se supun hotărârii judecătoreşti (can. 9, Cart.). Aceştia aduc "ocară2 celor l-au pedepsit legal pe cel venit la ei, ca unii care au primit pe cel s-a refugiat la ei, cunoscând că cel caterisit "s-a dezbinat de comuniunea cu episcopul său".

Rânduiala potrivit căreia un cleric caterisit trebuie tras la răspundere – ca unul care nu a respectat şi a încălcat voit buna rânduială – atât de cel ce l-a condamnat cât şi de toţi ceilalţi epsicopi. În această privinţă canonul 5, I ecumenic dispune ca "toţi cei lepădaţi de unii să nu se primească de către alţii". Aceasta pentru faptul că toţi episcopii – "pentru a se păstra pacea şi a se menţine unitatea tuturor" (can. 13, Sard.) – sunt obligaţi a socoti sub pedeapsă pe toţi cei pedepsiţi legal de alţi episcopi sau de sinoade constituite în for de judecată (can. 1, Const. – Sf. Sofia). În caz contrar toţi aceşti episcopi – sau preoţi – sunt pasibili a fi sancţionaţi ca şi cei pe care îăi ocrotesc, încurajându-i şi sprijinindu-i să se sustragă de la executarea pedepsei , nesocotind autoritatea care i-a sancţionat pe drept şi în mod deplin legal (can. 12, 32 ap.).

Bibliografie selectivă:

Sfânta Scriptură sau Biblia, Bucureşti, 1982; Milaş Nicodim, *Dreptul bisericesc*, Bucureşti, 1915; Milaş Nicodim, *Canoanele Bisericii însoţite de comentarii*, vol. I-II, Arad, 1930-1936; *Leguirile Bisericii Ortodoxe Române*, Bucureşti, 1953; Buzan S., *Natura caterisirii*, "Glasul Bisericii", 1960, nr. 5-6, p. 447-457; Cândea Sp., *Pedeapsa depunerii din cler*, "Revista Teologică", 1934, nr. 7-8, 9-10, 11-12; Munteanu A., *Pedepse aplicate clericilor de către Biserică*, "Biserica Ortodoxă Română", 1961, nr. 9-10, p. 900-920; Pufulete S., *Pedeapsa coborârii din* treaptă, după canoanele Bisericii Ortodoxe, "Studii Teologice", 1975, nr. 1-2, p. 41.

Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

Abstract: *The deposition is the penality the eccesiastical authority punishes the clergy – bishops, priest, deacons - found guilty of seroius misdoing against the dispositions established by religious, moral, and canonical rules. It consists of once for all, irreversible prohibition to exercise any of the three functions ascribed to the clergy – worshiping, leading and teaching – which is losing the clerical status and deposing to the layhood. The article offers a detalied account of various kinds of infringements punished by deposition according to the Orthodox Canon Law: against the rule of faith (apostasy, heresy, schism); against the ecclesiastical discipline (e.g., symony, unfulfilled clerical duties, failure to observe prescribed fasts and abstinence); against moral and social order (e.g., beating, homicide, divorce, adultery, second marriage, drunkeness, usury). Then it examines the competence to pronounce deposition, as well as the juridical effects of deposition and the canonical situation of those worshiping with deposed clergymen.*

PĂRINTELE ARHIDIACON PROFESOR DOCTOR CONSTANTIN VOICU LA 75 DE ANI DE VIAȚĂ

Există oameni asupra cărora trecerea timpului nu lasă urme vizibile, iar tinerețea, robustețea, implicarea și dinamismul de care dau dovadă fac aproape imposibilă încercarea de a le intui vârsta. Din această categorie face parte și Părintele Rector Constantin Voicu, care la 5 decembrie 2005 a împlinit vârsta de 75 de ani. Datorită angajării sale susținute în activitatea didactică și administrativ-gospodărească și ca membru în *Consiliul Național de Acreditare Academică*, cu nimic diminuată față de anii anteriori, evenimentul a trecut aproape neobservat. De fapt nici nu ni-l putem imagina altfel pe Părintele Rector decât mereu angajat și dispus să pună umărul acolo unde simte că este nevoie de priceperea, experiența și energia sa. Numai așa înțelegem cum a fost posibil ca aproape 13 ani să călătorească neobosit între Sibiu, Alba Iulia și Oradea, unde pe lângă activitatea didactică desfășurată, care știm că solicită foarte mult, a îndeplinit și înalta demnitate de conducere a facultăților de teologie din aceste orașe în calitate de decan.

Sărbătoritul s-a născut la 5 decembrie 1929, în orașul Brașov, într-o familie evlavioasă. Aici, după cursurile primare, și-a făcut studiile liceale la vestita școală șaguniană unde își ia bacalaureatul. A urmat apoi cursurile Institutului Teologic Universitar din Sibiu pe care l-a absolvit ca licențiat în 1952. A continuat pregătirea și aprofundarea teologică la Institutul Teologic din București, frecventând cursurile de doctorat la secția istorică, specialitate Patrologie și Literatură postpatristică unde obține titlul academic de *Doctor în teologie* în 1975 cu teza: *Teologia muncii la Sfântul Ioan Gură de Aur și actualitatea ei.* Între 1977-1978 a făcut studii de specializare postdoctorale la Facultățile de Teologie protestantă din Geneva și Neuchâtel (Elveția).

Din 1952 și până în 1996, activitatea Părintelui Rector a constat în îndeplinirea cu multă abnegație și dăruire a mai multor funcții și responsabilități la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, devenit mai apoi Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna" din cadrul Universității „Lucian Blaga" din Sibiu. Astfel, între 1952-1959 a fost bibliotecar al Bibliotecii Mitropolitane, iar din 1959 până în 1973 a îndeplinit funcția de secretar-șef la Institutul Teologic Universitar. În 1973 ocupă prin concurs postul de *lector* la disciplina Patrologie și Literatură postpatristică, iar în 1975

devine *conferențiar.* Se titularizează ca *profesor universitar* la aceeaşi catedră în 1976, predând studenților, masteranzilor şi doctoranzilor, fără întrerupere, până astăzi.

Se cuvine să facem precizarea că între anii 1976-1979 a îndeplinit şi funcția de *prorector,* iar între 1979-1992 (timp de 12 ani) înalta demnitate de *rector* al acestui renumit şi străvechi aşezământ de cultură teologică care este Facultatea de Teologie „Andrei Şaguna".

În perioada în care a condus în calitate de prorector şi rector a pus mult suflet şi devotament pentru buna desfăşurare a activității Institutului, ajutând la promovarea mai multor cadre didactice tinere, bine pregătite, care au reuşit să mențină la aceeaşi cotă înaltă învățământul teologic sibian, a cărui faimă a fost şi este recunoscută nu numai în țară, ci şi în străinătate.

Perioada anilor 1979 – decembrie 1989 a fost una extrem de dificilă pentru Biserică în general şi pentru învățământul teologic în special. În ciuda acestor greutăți, Părintele Rector a făcut dovada unei înalte şi abile diplomații bisericeşti reuşind, cu ajutorul lui Dumnezeu, să rezolve într-un mod benefic şi fericit toate problemele care s-au ivit. Deşi autoritățile comuniste au încercat să reducă numărul studenților teologi şi să limiteze accesul tinerilor spre teologie, a reuşit să dejoace acest plan, ajutând totodată pe foarte mulți preoți şi călugări să-şi completeze studiile teologice la forma fără frecvență.

Aproape zece ani din perioada în care a condus ca *rector* a avut privilegiul de a lucra sub oblăduirea directă a Înalt Prea Sfințitului Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, personalitate de aleasă cultură, teolog de înaltă erudiție, ctitor de vocație şi un ierarh de înaltă ținută. Împreună au reuşit – după mari şi susținute eforturi – să obțină în 1984 dreptul pentru Institutul Teologic din Sibiu de a organiza cursuri de doctorat şi de a acorda titlul academic de doctor în teologie.

În 1996 a fost ales *decan* la noua Facultate de Teologie a Universității „1 Decembrie" din Alba-Iulia, aşezământ la a cărui înființare a avut un aport deosebit. Din primăvara anului 2000 devine *decanul* Facultății de Teologie a Universității din Oradea. De fapt, legăturile sale cu Oradea sunt mult mai vechi, deoarece a activat şi anterior, în calitate de profesor asociat la această facultate.

În calitate de prorector şi rector a participat la peste treizeci de întruniri cu caracter teologic şi ecumenic pe plan național şi internațional, unde a susținut conferințe sau referate. Le ilustrăm pe cele mai semnificative:

- *Al doilea Congres al şcolilor de teologie ortodoxă,* Atena, 1976;
- *Al treilea Congres al şcolilor de teologie ortodoxă,* Boston (SUA), 1987;
- *Simpozion teologic,* Universitatea din Hamburg, noiembrie, 1980;
- *Consultația „Bazele teologice ale drepturilor omului",* Geneva, mai 1980;

- *Pregătirea celei de-a IV-a Adunări Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor*, Institutul Ecumenic din Bossey, Elveţia, iunie 1982;
- *Douăsprezece secole de la cel de-al VII-lea Sinod Ecumenic*, Constantinopol, septembrie 1987;
- *A VII-a Adunare Generală a Consiliului Mondial al Bisericilor*, Camberra (Australia), februarie 1991;
- *A X-a Adunare Generală a Conferinţei Bisericilor Europene*, Praga, septembrie 1992;
- *Diaconia în Biserica Ortodoxă Română*, Universitatea din Kempten (Germania), mai 1990.

Lista bibliografică a Părintelui Rector Voicu însumează peste o sută douăzeci de titluri. Dintre lucrările publicate în volum amintim:

1. *Teologia muncii la Sfântul Ioan Gură de Aur şi actualitatea ei*, Sibiu, 1975, 140 p.;
2. *Biserica strămoşească din Transilvania în lupta pentru unitatea spirituală şi naţională a poporului român*, Sibiu, 1989, 343 p.;
3. *Transylvania. Romanian History and Perpetuation*, Bucharest, 1993, 448 p. (în colaborare);
4. *Transilvania – istorie şi dăinuire românească – documentele maghiare confirmă*, Editura Sirius, Bucureşti, 1995, 320 p. (în colaborare);
5. *Patrologie*, Manual pentru Seminariile Teologice, Editura Institutului Biblic şi de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2004, 334 p. (în colaborare cu Pr. Conf. Dr. N. Dumitraşcu);
6. *Studii de Teologie Patristică*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşri, 2004.

A scris şi publicat studii de referinţă asupra Sfinţilor Ignatie Teoforul, Policarp al Smirnei, Clement Romanul, Ciprian, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nyssa, Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur, Maxim Mărturisitorul şi Ioan Damaschin, studii care au fost publicate în revistele de specialitate din ţară şi străinătate. Tot pe linie didactică se cuvine menţionată activitatea desfăşurată în calitate de conducător de doctorat. Până în momentul de faţă a îndrumat şi finalizat pregătirea a peste cincisprezece doctoranzi, iar din 1976 şi până la finele lui 2004 a făcut parte din o sută treisprezece comisii de examen de doctorat, nu numai pentru teologie, ci şi pentru alte ştiinţe precum filozofie şi istorie, din marile centre universitare din ţară.Se cuvine să mai amintim un aspect important legat de viaţa şi activitatea sa şi anume că Părintele Rector a mai avut un mare privilegiu: acela de a fi ucenicul devotat şi unul dintre apropiaţii Mitropolitului de pioasă amintire Nicolae Bălan,

de la care a învăţat bunătatea, echilibrul, iubirea şi respectul faţă de Dumnezeu, de Biserică şi de oameni, capacitatea de a înţelege realităţile şi problemele oamenilor nu numai cu mintea, ci şi cu inima.

A rămas în conştiinţa şi amintirea generaţiilor de studenţi de la Sibiu ca un adevărat părinte, arătându-le acestora întotdeauna înţelegere, iubire şi bunăvoinţă. Prea Cucernicia Sa a înţeles că în relaţiile cu studenţii, cu colegii şi cu oamenii în general, iubirea înseamnă „suprema responsabilitate pentru altul" şi că atât valorăm ca oameni câtă bucurie reuşim să facem în jurul nostru.

Aflându-ne într-un context sărbătoresc, dar şi într-un mediu teologic şi eclesial totodată, consider că este potrivit să apelăm la cuvintele pline de autoritate ale Sfântului Apostol Pavel care, în *Epistola către Evrei* 5,4, spune: *„... nimeni nu-şi ia singur cinstea..."* Aşa este!... Cinstea se dobândeşte prin merit. Or, tocmai aceasta facem prin intermediul rândurilor de faţă: aducem, cu smerenie de ucenic, cinstea, preţuirea şi iubirea noastră unui vrednic slujitor al altarului învăţământului teologic românesc şi al Bisericii, la 75 de ani de viaţă.

La mulţi ani, iubite Părinte Rector!

Pr. Lect. Dr. Ioan Mircea Ielciu
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

ARHIDIACON PROF. DR. CONSTANTIN VOICU – DOCTOR HONORIS CAUSA AL UNIVERSITĂȚII DIN ORADEA

În ziua de *7 decembrie 2004*, în *Aula Magna* a Universității din Oradea s-a desfășurat o ceremonie emoționantă, de suflet: decernarea titlului de *Doctor Honoris Causa* unei personalități marcante a învățământului teologic românesc, *Părintelui Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu,* care cu două zile înaintea acestui eveniment a sărbătorit împlinirea a 75 de ani de viață. Alături de distinsa personalitate sărbătorită, la masa prezidiului au luat loc:

- Prof. Univ. Dr. Nicolae Josan, Prorector al Universității din Oradea;
- Prea Sfinția Sa Dr. Petroniu Sălăjanul, Arhiereu vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, Bihorului și Sălajului;
- Pr. Conf. Univ. Dr. Nicu Dumitrașcu, Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din Oradea;
- Pr. Conf. Univ. Dr. Miron Erdei, Șeful Catedrei de Teologie din cadrul aceleiași Facultăți.

Momentul festiv a fost deschis de Dl. Prorector Prof. Univ. Dr. Nicolae Josan, care a subliniat importanța momentului în viața culturală și științifică a Universității și a transmis cele mai calde urări de sănătate, bucurie și împlinire a tuturor năzuințelor din partea Domnului Rector, Prof. Univ. Dr. Teodor Traian Maghiar, și a Senatului Universității. S-au evidențiat apoi, meritele celui sărbătorit, atât pe planul cercetării teologice în general, cât și aportul deosebit al Părintelui Arhid. Prof. Univ. Dr. Constantin Voicu la dezvoltarea învățământului teologic românesc.

Pr. Conf. Univ. Dr. Nicu Dumitrașcu a dat citire apoi unui amplu *Laudatio* cuprinzând reperele semnificative ale vieții și activității Părintelui Profesor Voicu, precum și trăsăturile definitorii ale contribuției pe care Prea Cucernicia Sa a adus-o de-a lungul anilor în beneficiul generațiilor de studenți și doctoranzi pe care i-a îndrumat. S-a subliniat că activitatea științifică și de cercetare teologică a Sărbătoritului însumează șapte cărți publicate și peste 120 de studii și articole publicate în reviste de prestigiu din țară și străinătate.

Inițiativei de omagiere a Facultății de Teologie din Oradea i s-a alăturat Însuși Întâi Stătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist care a adresat Părintelui Rector cu această ocazie festivă o emoționantă scrisoare

de felicitare în care, printre altele, se arată: „*Meritele dobândite l-au recomandat, aşadar, autorităţii bisericeşti care l-a promovat în funcţii de răspundere, dar mai ales dragostei discipolilor care, fără excepţie, păstrează amintirea luminoasă a Profesorului de vocaţie şi a dascălului plin de căldură sufletească şi înţelegere.*"

A urmat apoi momentul solemn al înmânării *Diplomei de Doctor Honoris Causa* de către Domnul Prorector Nicolae Josan, în timp ce corul Facultăţii de Teologie din Oradea a cântat imnul academic *Gaudeamus igitur* sub bagheta dirijorului Pr. Lect. Dr. Mihai Brie.

Apoi, noul *Doctor Honoris Causa*, Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, a răspuns printr-o prelegere despre Sfinţii Trei Ierarhi şi modul în care aceştia rămân modele autentice şi perene pentru studenţii teologi.

Printre cei care au luat cuvântul, după profunda prelegere, s-a numărat şi Prea Sfinţia Sa Dr. Petroniu Sălăjanu care şi-a exprimat admiraţia faţă de munca neobosită a dascălului şi omului Constantin Voicu, subliniind momentele în care activitatea Sărbătoritului s-a intersectat cu cea a Prea Sfinţiei Sale.

Membrii corpului profesoral al Facultăţii de Teologie, precum şi distinşii membri ai Senatului Universităţii prezenţi la eveniment au fost invitaţi la recepţia oferită în cinstea acestui eveniment deosebit.

Pr. Lect. Dr. Ioan Mircea Ielciu
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

MISIUNE ŞI EVANGHELIZARE ÎN UNITATE ASTĂZI*

Introducere

1. Mişcarea ecumenică îşi are originile în activitatea misionară, întrucât cercetarea contemporană pentru unitatea Bisericii a fost iniţiată în cadrul efortului misionar. Misionarii au fost printre primii care au căutat metode şi modalităţi de a mărturisi în unitate, recunoscând că scandalul diviziunilor creştine şi rivalităţile confesionale împiedică într-o mare măsură impactul mesajului lor.

2. Preocuparea pentru unitate în misiune şi evanghelizare s-a aflat în permanenţă pe agenda ecumenică, şi în special din anul 1961 când Consiliul Internaţional de Misiune a fuzionat cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor. În acel context, Comisia de misiune şi evanghelizare mondială a publicat documentul: „Misiune şi Evanghelizare: O declaraţie ecumenică". Această declaraţie sintetiza într-un mod foarte clar o serie dintre cele mai importante aspecte şi faţete ale activităţii misionare, incluzând modalităţi diferite de înţelegere a acesteia şi fundamentele sale biblice şi teologice. Prin însuşirea acordurilor convenite în deceniul precedent şi prin oferirea unei perspective mai largi, documentul a tratat poziţiile ecumenice cu privire la misiune şi evanghelizare în contextul începutului anilor '80.

3. Declaraţia din 1982, aprobată de Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (CEB) , a fost primită călduros şi în mare măsură de către biserici. A fost folosită de agenţiile de misiune, de şcolile teologice, de comunităţile eclesiale locale şi de diferiţi creştini. Pe parcursul acestor decenii a facilitat apariţia a noi modalităţi de înţelegere a misiunii şi evanghelizării, a inspirat, a provocat şi a întărit dorinţa de a mărturisi în unitate. Această declaraţie a depăşit cu mult graniţele bisericilor membre CEB.

4. Din anul 1982 multe dintre realităţile lumii s-au schimbat şi odată cu acestea şi bisericile au început să se confrunte cu noi provocări misionare. Sub egida CEB

---

* Text adoptat de Comisia de misiune si evanghelizare mondială, ca document de studiu si reflectie pentru biserici şi pentru toţi cei interesaţi, la întrunirea sa din Morges, Elveţia, aprilie 2000.

s-au ţinut două conferinţe mondiale de misiune în San Antonio, SUA (1989), şi în Salvador, Brazilia (1996). De asemenea, probleme importante de misiune au fost ridicate şi în cadrul celei de-a şaptea Adunări a CEB care s-a ţinut în Australia, la Canberra în anul 1991. În contextul noii situaţii din lume şi a recentelor perspective şi studii de misiologie, o parte dintre bisericile membre ale CEB au cerut să fie elaborată o nouă declaraţie cu privire la misiune şi evanghelizare pentru a ajuta bisericile să răspundă împreună printr-o practică misionară adecvată şi semnificativă.

5. Ca răspuns la aceste cereri, Comisia Unităţii II (Unit II) a CEB a hotărât să-şi asume dezvoltarea unei noi declaraţii care să ajute creştinii şi bisericile la îndeplinirea sarcinii lor de a face misiune şi a evangheliza în unitate la trecerea în noul mileniu. Prezentul document este oferit în speranţa că va stimula reflecţia cu privire la natura, conţinutul şi implicaţiile Evangheliei lui Iisus Hristos în contextele diferite şi totuşi inter-conectate ale vieţii şi fidelei lor mărturisiri a Evangheliei, cu scopul ca toţi oamenii de pretutindeni să aibă ocazia să asculte şi să creadă .

6. Prezentul document nu înlocuieşte declaraţia din 1982; nici nu promovează o teologie a misiunii diferită de cea care a fost aprobată în mod ecumenic în acea declaraţie. Acesta are o identitate proprie. *Încearcă să accentueze din nou angajamentul bisericilor pentru misiune şi evanghelizare în unitate în contextul provocărilor cu care se confruntă astăzi.*

7. ***Folosirea terminologiei.*** Pentru unii creştini şi pentru unele Biserici termenii „misiune" şi „evanghelizare", deşi înrudiţi, sunt percepuţi şi folosiţi diferit; pentru alţii cei doi termeni sunt virtual identici atât din punct de vedere al înţelesului cât şi al conţinutului. În documentul de faţă, cei doi termeni sunt folosiţi cu unele diferenţieri.

a) Termenul „misiune" are o accepţiune holistică : proclamarea şi împărtăşirea veştii celei bune a Evangheliei prin cuvânt (*kerygma*), faptă (*diakonia*), rugăciune şi cult (*leiturgia*), şi prin mărturisirea zilnică a vieţii creştine (*martyria*); învăţarea ca mod de creştere şi întărire a oamenilor în relaţia lor cu Dumnezeu şi între ei; şi tămăduirea ca integritate şi reconciliere spre a se realiza *koinonia* – comuniunea cu Dumnezeu, comuniunea cu oamenii şi comuniunea cu întrega creaţie.

b) Cuvântul „evanghelizare", chiar dacă nu exclude diferitele dimensiuni ale misiunii, se axează pe o propovăduire explicită şi intenţionată a Evangheliei, incluzând chemarea la convertire personală, la o nouă viaţă în Hristos şi la condiţia de ucenic.

8. Expresia „misiune în unitate" se referă la căutarea căilor de a mărturisi împreună în unitate şi colaborare – în pofida diferitelor eclesiologii – în contextul provocărilor din ce în ce mai mari cu care se confruntă Bisericile din toată lumea în zilele noastre „astfel încât lumea să creadă" (Ioan 17, 21), evitându-se orice formă

de rivalitate confesională sau competiție. Aceasta nu implică o eclesiologie nerealistă a unei supra-biserici; nici nu neagă relația intrinsecă dintre misiune și eclesiologie.

A. Misiune și evanghelizare în unitate: imperativ și vocație

9. Misiunea ocupă un loc central în credința și teologia creștină. Nu este o opțiune, ci mai degrabă o chemare existențială și o vocație. Misiunea este constitutivă și condiționează însăși esența Bisericii și a tuturor creștinilor.

10. Dumnezeul revelat în Sf. Scriptură nu este static, ci mai degrabă relațional și misionar: un Dumnezeu care S-a manifestat întotdeauna ca Domn al istoriei, conducându-Și poporul spre plenitudinea vieții prin intermediul legămintelor, al Legii, și al profeților care transmiteau voia lui Dumnezeu și tâlcuiau semnele timpurilor; un Dumnezeu care a venit în lume prin Fiul Său întrupat, Domnul nostru Iisus Hristos, care luând trup autentic omenesc, a împărtășit condiția noastră omenească și a devenit unul dintre noi, a murit pe cruce și a înviat din morți; un Dumnezeu care, cu puterea Duhului Sfânt, iubește, providențiază și susține umanitatea și întreaga creație, conducându-le spre mântuire și transfigurare.

11. Misiunea lui Dumnezeu (*missio Dei)* nu are nici limite sau granițe; ea s-a adresat și a fost pusă în lucrare pentru întrega umanitate și pentru întrega creație de-a lungul istoriei. Pildele lui Iisus despre samarineanul milostiv, și despre oi și capre, ca și dialogul cu femeia siro-feniciană sunt relevante în acest sens. Apologeții Bisericii din primele veacuri , pe fondul dialogului cu oamenii din timpul lor, au continuat să dezvolte această idee. Bazându-se pe primul capitol din evanghelia după Sf. Apostol Ioan, ei explicau că Logosul (Cuvântul), Fiul lui Dumnezeu co-etern și consubstanțial, a fost și este prezent împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt în toate lucrările lui Dumnezeu, și că prin Cuvânt a fost creată lumea: Dumnezeu a vorbit și „Duhul Sfânt se purta pe deasupra apelor" (Fac 1,2). În Duhul Sfânt, spuneau ei, Dumnezeu a vorbit clar și explicit prin Cuvânt nu numai profeților din Vechiul Testament, dar, de asemenea, (deși într-un mod diferit) oamenilor aparținând altor națiuni și religii. La plinirea vremii (Gal 4,4), același Cuvânt „ S-a făcut trup și a locuit printre noi" (Ioan 1,14), venind "întru ale Sale"(In 1, 11).

12. De aceea este importantă o abordare trinitară a *missio Dei.* Pe de o parte, aceasta promovează o înțelegere mai inclusivă a prezenței și a lucrării lui Dumnezeu în întreaga lume și printre toți oamenii, implicând faptul că semnele prezenței lui Dumnezeu pot și trebuie să fie identificate, afirmate și înfăptuite chiar și în cele mai neașteptate locuri. Pe de altă parte, afirmând clar că Tatăl și Duhul Sfânt sunt în toate situațiile prezenți și lucrează împreună cu Cuvântul, tentația de a separa prezența lui Dumnezeu-Tatăl sau a Duhului Sfânt de Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, va fi evitată.

13. Misiunea lui Dumnezeu (*missio Dei*) este sursa şi baza pentru misiunea Bisericii, trupul lui Hristos. Prin Hristos în Duhul Sfânt, Dumnezeu Se sălăşuieşte în Biserică, întărindu-i şi încurajându-i pe membrii ei. Astfel misiunea devine pentru creştini o obligaţie urgentă de ordin interior, chiar un test relevant şi un criteriu pentru viaţa autentică în Hristos, având-şi rădăcinile în exigenţele profunde ale iubirii lui Hristos, de a-i invita şi pe alţii să se împărtăşească de plenitudinea vieţii pe care Iisus a venit să o aducă (Ioan 10,10). Astfel, participarea la misiunea lui Dumnezeu ar trebui să fie un lucru firesc pentru toţi creştinii şi pentru toate bisericile, şi nu doar pentru anumite persoane sau grupuri specializate. Sfântul Duh îi transformă pe creştini în mărturisitori vii, curajoşi şi îndrăzneţi (cf. F.Ap. 1,8). "Nu putem să nu vorbim despre cele ce am văzut şi auzit" (F.Ap. 4,20) a fost răspunsul dat de Sf. Ap. Petru şi Ioan când li s-a interzis să mai vorbească despre Iisus; sau, potrivit cuvintelor Sf. Ap. Pavel : „Dacă eu binevestesc Evanghelia, nu am de ce să mă laud; fiindcă asupra mea stă trebuinţa. Că vai mie dacă nu voi binevesti!" (I Cor 9,16).

14. Prin *metanoia* creştinii sunt chemaţi „să aibă mintea lui Hristos" (I Cor 2,16), să fie agenţi ai misiunii lui Dumnezeu în lume (Mt. 28,19-20; Mc 16,15), să recunoască semnele prezenţei lui Dumnezeu, afirmându-le şi promovându-le prin mărturisirea şi cooperarea cu toţi oamenii de bine, şi să fie împreună-lucrători cu Dumnezeu (I Cor 4,1) pentru transfigurarea întregii creaţii. Astfel, ţinta misiunii este „reconcilierea umanităţii şi reînnoirea creaţiei", iar „imaginea lui Dumnezeu Care uneşte toate lucrurile în Hristos este forţa motrice a existenţei şi a împărtăşirii sale".[1] „Biserica este trimisă în lume să cheme oamenii şi neamurile la pocăinţă, să anunţe iertarea păcatelor şi un nou început în relaţiile cu Dumnezeu şi cu semenii prin Iisus Hristos."[2]

15. Misiunea Bisericii cu puterea Duhului Sfânt este de a-i chema pe oameni la comuniunea cu Dumnezeu, unii cu alţii şi cu întreaga creaţie. Realizând acest deziderat, Biserica trebuie să respecte relaţia intrinsecă şi inseparabilă dintre misiune şi unitate. Biserica are responsabilitatea să dea dovadă de unitatea pentru care Iisus s-a rugat pentru poporul Său: „pentru ca toţi să fie una... astfel încât lumea să creadă" (Ioan 17, 21). Această convingere trebuie propovăduită şi mărturisită în comunitatea în care oamenii sunt invitaţi.

16. Misiunea în modul lui Hristos este *holistică*, deoarece întreaga persoană şi totalitatea vieţii sunt inseparabile în planul de mântuire al lui Dumnezeu împlinit în Iisus Hristos. Este *locală* – „responsabilitatea principală pentru misiune, acolo

---

[1] Cf. *Signs of the Spirit — Official Report of the Seventh Assembly*, ed. Michael Kinnamon, Geneva, WCC, 1991, p. 100.

[2] *Mission and Evangelism: An Ecumenical Affirmation*, Geneva, WCC, 1982, p. 1.

unde există o biserică locală, îi revine acelei biserici în locul ei propriu". De asemenea, misiunea este *universală*, adică, pentru toţi oamenii, dincolo de diferenţelele de rasă, castă, gen, cultură, naţiune - până "la marginile pământului", sub toate aspectele (cf. F.Ap. 1,8; Mc. 16,15; Lc 24,47).[3]

17. "Privilegiul caracteristic tuturor bisericilor implicate în misiunea plenară a lui Dumnezeu este acela de a spune istoria [lui Iisus Hristos]."[4] Evanghelizarea include explicarea Evangheliei – " ... şi' ntodeauna fiţi gata să răspundeţi oricui vă cere socoteală despre nădejdea voastră"(1 Pt 3,15) – şi de asemenea o chemare la credinţa în Dumnezeu Unul în Treime , o chemare de a deveni ucenicul lui Hristos şi apartenenţa la comunitatea unei biserici locale existente. „Propovăduirea lui Iisus Hristos presupune un răspuns personal. Cuvântul Cel Viu al lui Dumnezeu nu este niciodată extern, lipsit de o relaţie personală, despărţit, ci întotdeauna cheamă la o convertire personală şi la o comuniune relaţională. O astfel de convertire este mai mult decât o însuşire a unui mesaj: este un legământ cu Iisus Hristos, prin care noi trăim moartea şi învierea Lui într-un mod cât se poate de vizibil şi tangibil. Cel care începe cu un legământ personal trebuie totuşi să intre imediat în legătură cu alţi membri ai trupului lui Hristos, cu comunitatea mărturisitoare locală."[5]

B. Contextul misionar actual: curente contemporane

18. O faţetă majoră a contextului contemporan al misiunii este aceea a ***globalizării*** – un fenomen relativ recent aflat în relaţie cu dezvoltări economice, schimbări în mijloacele de comunicare mondială, având ca rezultat impunerea unei noi monoculturi şi a unui set de valori asociat acesteia din urmă, majorităţii societăţilor umane. Se înţelege că aceste tendinţe nu sunt cu totul noi; însă schimbările politice de la sfârşitul anilor '80 le permite acestora să influenţeze întreaga lume nestânjenite de vreo altă putere mondială egală.

19. Unul din aspectele cruciale ale globalizării este creşterea liberalizării economiei, caracterizată printr-un flux nelimitat de capital în toată lumea cu scopul dobândirii profitului maxim într-o perioadă scurtă de timp. Aceste tranzacţii

---

[3] *Towards Common Witness: A Call to Adopt Responsible Relationships in Mission and to Renounce Proselytism*, WCC, Geneva, 1997, pp. 4-5.

[4] *Called to One Hope – The Gospel in Diverse Cultures, official report of the Conference on World Mission and Evangelism*, Salvador, Brazil, 1996, ed. Christopher Duraisingh, Geneva, WCC, 1998, p. 62.

[5] *Proclaiming Christ Today, report of an Orthodox-Evangelical Consultation*, Alexandria, Egypt, 1995, ed. Huibert van Beek and Georges Lemopoulos, Geneva, WCC, 1995, p. 13.

financiare îşi au propriile lor reguli, de cele mai multe ori însă fără nici o legătură cu producţia reală de bunuri sau servicii. Acestea au efecte imprevizibile şi afectează economiile naţionale, lăsând practic guvernele şi instituţiile naţionale fără nici o posibilitate de a le influenţa. În acest sens, globalizarea este o provocare şi o ameninţare la adresa însuşi fundamentului societăţii umane.

20. După prăbuşirea sistemului comunist, piaţa liberă a devenit singurul sistem funcţional monopolizant. Economia a devenit criteriul major pentru relaţiile interumane. Întreaga sferă a realităţilor sociale din zilele noastre, inclusiv fiinţele umane, este definită şi împărţită în categorii financiare şi economice. Pe piaţa mondială, oamenii sunt importanţi atâta timp cât sunt consumatori. Numai cei mai puternici şi cu o capacitate de competiţie mai mare supravieţuiesc. Aceia care nu prezintă nici o valoare pentru piaţă – adică oamenii săraci, bolnavi, şomeri, cei incapabili să muncească – sunt pur şi simplu împinşi la periferia societăţii. Excluderea, alături de violenţa structurală, spirituală şi fizică, a atins cote intolerabile în multe părţi ale lumii. Impactul globalizării asupra ţărilor şi regiunilor numite în curs de dezvoltare constituie o problemă de viaţă şi de moarte: luarea de măsuri pentru asigurarea celor mai elementare nevoi umane, cum ar fi adăpostul, îngrijirea medicală, hrana şi educaţia pentru cei mai săraci oameni, este mai deficitară decât a fost în urmă cu treizeci de ani. Aceasta a condus la creşterea „emigrării economice" a muncitorilor, a oamenilor de la ţară şi a populaţiilor indigene, în căutarea de locuri de muncă sau în urma evacuării lor din ţinuturile de baştină.

21. Printre consecinţele acestei tendinţe se numără şi aceea a creşterii degradării mediului înconjurător. În multe locuri, natura este expoatată în mod sălbatic, având ca rezultat crize ecologice şi dezastre naturale care ameninţă chiar continuarea vieţii pe planeta noastră.

22. Un al doilea aspect al globalizăii vizează noua tehnologie informatională şi cu posibilităţile comunicării în masă, a căror dezvoltare şi creştere rapidă transformă relaţiile umane şi sociale. La o primă vedere, s-ar părea că vechiul vis de a uni lumea devine în sfârşit o realitate. Globul pământesc pare că devine din ce în ce mai mic. Oamenii din toate părţile lumii pot şi chiar beneficiază de pe urma noilor dezvoltări tehnologice. Intercomunicarea creşte din ce în ce mai mult. Descoperirile recente din ştiinţă şi medicină pot fi comunicate imediat în toată lumea. Noile mijloace ale comunicării electronice pot fi folosite în scopul progresului omenesc, pentru a crea o lume mai transparentă şi mai deschisă, pentru difuzarea informaţiei cu privire la abuzurile exercitate asupra drepturilor omului şi despre crimele dictatorilor. Ele permit mişcărilor populare şi bisericilor din toată lumea să creeze o relaţie între ele mult mai eficientă. Dar sunt folosite de asemenea şi de grupări rasiste şi criminale şi, în special, de aceia care în câteva secunde transferă milioane de dolari oriunde cred că pot obţine un profit mai mare. Cei care nu au acces la aceste noi reţele de comunicare suferă de o nouă excludere.

23. Prin intermediul procesului de globalizare, valorile ***post-modernismului***, înrădăcinate în culturile occidentale se răspândesc rapid în toată lumea. Chiar identitățile oamenilor se află în pericolul de a fi dizolvate sau slăbite în acest amalgam al atât de ispititoarei și atractivei mono-culturi împreună cu noul ei set de valori. Insuși conceptul de naționalitate este pus în mare pericol. Individualismul este preferat vieții în comunitate. Valorile tradiționale care inițial erau trăite ca valori publice, astăzi sunt respectate în mod privat. Până și religia este tratată ca o problemă individuală. Experiența personală ia locul rațiunii, a cunoașterii și a înțelegerii. Oamenii preferă astăzi mai mult informațiile provenite prin intermediul mijloacelor vizuale decât al cuvintelor, având un impact mult mai mare prin publicitate, prin promovarea și comunicarea „adevărurilor" și a bunurilor. Importanța momentului de față este subliniată; trecutul și viitorul nu contează de fapt. Oamenii sunt determinați să creadă că ei sunt stăpânii propriilor lor vieți și ca atare sunt liberi să aleagă ceea ce li se potrivește mai bine.

24. Extinderea mono-culturii nu afectează deocamdată întreaga lume în aceeași măsură. Oamenii cei mai influențați de noile tendințe culturale sunt aceia care participă la economia de piață, în special aceia din centrele de putere din fiecare țară și zonă. Nu se poate prezice în ce măsură vor interacționa valorile post-modernismului cu diferitele culturi umane. A crescut rezistența împotriva acestei subtile noi forme de imperialism, din partea organizațiilor de la bază (*grassroots*) și comunităților, populațiilor indigene, bisericilor celor săraci și culturilor înrădăcinate în concepții religioase puternice.

25. Forțele centripete ale globalizării sunt însoțite de forțele centrifuge ale ***fragmentării***, care sunt resimțite din ce în ce mai acut. Această divizare este experimentată la nivel personal, național și internațional. Modelele familiale tradiționale se prăbușesc. Divorțurile au atins o rată fără precedent și numărul familiilor mono-parentale crește în multe locuri. La nivel național, în golul creat de căderea regimurilor totalitare din estul Europei și ramificațiile acestei căderi în tot restul lumii, au apărut frământări, tensiuni și împărțiri atât între, cât și în cadrul unităților statale oarecum artificiale, care au luat ființă în perioada de dinainte de 1989. Noi state au apărut urmând liniile de demarcație etnice sau tribale. Oameni care au locuit împreună generații de-a rândul nu se mai pot suporta unii pe alții. Identitățile etnice și culturale sunt folosite pentru a exercita presiuni asupra altor identități. „Purificarea etnică" și masacrele în masă au loc în multe părți ale lumii, producând o suferință imensă, sporind ura și pregătind terenul pentru alte forme de violență îndreptate împotriva omenirii și creației.

26. Contextul contemporan al misiunii include și ***curente în interiorul bisericilor***. În multe părți ale lumii numărul bisericilor crește în mod impresionant. Acest lucru este adevărat cu privire la biserici – incluzând așa-numitele biserici de

primă importanță – în comunități defavorizate, la biserici penticostale sau la cele africane, precum și la mișcări de reînnoire harismatică, în mod special dar nu exclusiv în Sud. Chiar și în țările mai dezvoltate, unde post-modernismul influențează atitudinile și credințele, se încearcă modalități noi de „a fi biserică" în privința vieții în comunitate și a cultului. Și un număr mare de mișcări puternice misionare care ajung și în alte părți ale lumii, își au originea în Sud.

27. Unele dintre aceste biserici se străduiesc să mărturisească holistic Evanghelia. Într-adevăr, mediul puternic concurențial al pieței libere determină multe biserici și mișcări para – eclesiale să perceapă misiunea ca pe un efort de a atrage și de a recruta noi „clienți", păstrându-i însă și pe cei vechi. Programele și învățăturile lor sunt prezentate ca „produse religioase", care pot fi atrăgătoare pentru potențialii noi membri. Ei evaluează succesul misiunii lor în raport cu creșterea, cu numărul de convertiți sau cu noile biserici întemeiate. Din nefericire, de cele mai multe ori „noi lor membrii" au aparținuseră altor biserici. Prozelitismul (adevărată competiție și „furt de oi") este una din cele mai acute probleme contemporane cu care se confruntă bisericile.

28. După atâtea decenii de dialog ecumenic și conviețuire, asistăm astăzi la o paradoxală renaștere a confesionalismului, legat cu siguranță de procesul de fragmentare. Denominațiunile sunt semne ale bogăției de harisme și daruri spirituale existente în casa lui Dumnezeu, atunci când contribuie la o mai bună înțelegere comună a Evangheliei și a misiunii Bisericii în procesul ajungerii la unitate. Însă multe biserici par să fie mai preocupate cu afirmarea și întărirea propriilor lor identități confesionale decât să participe la eforturile ecumenice. Unii preferă să-și desfășoare munca misionară și diaconală singuri, independent sau chiar în competiție cu alții, iar numărul grupărilor creștine fundamentaliste și anti-ecumenice par să crească.

29. Noi mișcări religioase de diferite feluri se răspândesc peste tot, recrutându-și adepții din cadrul familiilor creștine tradiționale, chiar și din rândul membrilor activi. Bisericile și învățăturile lor sunt adesea atacate și acuzate, în timp ce sunt promovate mesaje noi, moderne și mai atractive.

30. Scurta descriere de mai sus a întregului context nu ia, desigur, în considerare variațiile importante și chiar accentele contrare din diferite regiuni și situațiile locale. Totuși, aceasta este „lumea" în care bisericile sunt chemate să dea mărturie clară și autentică despre Evanghelie și să dezvolte alternative pentru viitor care să fie în concordanță cu misiunea în modul lui Hristos.[6]

---

[6] Unii dintre membrii Comisiei de misiune și evanghelizare mondială și-au exprimat îngrijorarea față de prezentare excesiv negativă a globalizării în această secțiune a documentului.

C. Paradigme misionare pentru timpurile noastre

1. Chemarea tuturor să participe la misiunea lui Dumnezeu pentru deplinătatea vieții

31. Procesele de răspândire rapidă a globalizării, concretizate în economia sălbatică și necontrolată a pieței libere și în tehnologia de vârf care reduc valoarea întregii realități la categorii financiare și economice, confruntă misiunea Bisericii cu fenomenul crescând al dezumanizării. În contextele de sărăcie și exploatare inumană aceasta este resimțită ca o luptă cotidiană pentru cele mai elementare necesități ale vieții, chiar pentru viața însăși. În alte contexte, pe fondul deznădejdii, al descurajării și înstrăinării - trăite ca lipsă de sens în prezent și lipsă de speranță pentru viitor - rata sinuciderilor (în special în rândul tinerilor) crește, iar apatia devine o modă. În toate aceste situații, Biserica este chemată să propovăduiască vestea cea bună a lui Iisus Hristos cu îndrăzneală și să participe la misiunea lui Dumnezeu pentru deplinătatea vieții. Aparține misiunii Bisericii reafirmarea cu curaj și perseverență valoarea unică și eternă a fiecărei persoane umane ca fiind creată după chipul lui Dumnezeu Cel sfânt, puternic și nemuritor.

32. Chiar în contextul unui reducționism uman și al unei captivități spirituale, există semne de căutare a sensului, a desăvârșirii și a spiritualității. Este evidentă astăzi existența unui nou entuziasm misionar, întemeindu-se comunități creștine noi.

33. Pe de altă parte, sporirea noilor mișcări religioase și căutarea mai ales de către tineri a experiențelor religioase devine o caracteristică a timpurilor noastre. Însă, adesea, astfel de căutări și experiențele care le urmează au avut rezultate dureroase, deoarece spiritul care stăpânește contextul actual și-a pus amprenta chiar și pe încercările de a ajunge la o spiritualitate care eliberează și desăvârșește. Văzută prin prisma contemporană a experienței și împlinirii individuale, spiritualitatea este adesea înțeleasă ca un set de tehnici și metode în vederea dezvoltării personale, sănătății integrale, clarității minții, controlului simțurilor. Cu alte cuvinte, sursa împlinirii și a unui sens nu este văzută în relație cu un Dumnezeu personal care este atât transcendent cât și imanent, ci, mai degrabă, se află în încercarea de „a trezi" puterile dumnezeiești care sunt deja prezente, deși în stare latentă, în ființele omenești.

34. În fața unor astfel de provocări, misiunea Bisericii este aceea de a răspunde nevoilor și căutărilor oamenilor, ajutându-i să descopere soluții și direcții adecvate pe baza Sf. Scripturi și a experienței Bisericii de-a lungul veacurilor. Este timpul să mărturisim prin cuvânt și faptă că sursa vieții, a sensului și a împlinirii este Dumnezeu Unul în Treime revelat și manifestat deplin în viața lui Iisus din Nazaret.

Prin moartea Lui pe cruce, moartea a fost învinsă; şi prin învierea Sa, sensul autentic precum şi scopul şi vocaţia ultimă a umanităţii a fost transformată în deplinătatea vieţii. De aceea, în viaţa creştină, asumarea propriei cruci – cu toate durerile pe care moartea omului vechi le implică – duce întotdeauna la o experiere fericită şi deplină a învierii ca fiinţă nouă (2Cor. 5,17). Din experienţele „unor aşa mare nor de martori" (Evr. 12,1) avute de-a lungul secolelor, rezultă în mod evident imperativul de a transmite mesajul că spiritualitatea creştină duce la o vindecare totală, la comunitate şi deplinătatea vieţii în relaţie cu Dumnezeu, cu ceilalţi oameni şi cu întreaga creaţie.

35. Prin urmare, religia ca viaţă în Hristos şi conştiinţă a redescoperirii unei identităţi umane depline şi autentice nu poate fi pur şi simplu o problemă privată. Mai degrabă, aceasta modelează întreaga perspectivă, viziunea şi căile de raportare la ceilalţi. Creştinii nu pot duce vieţi duplicitare: viaţa religioasă şi viaţa în lume reprezintă o singură realitate. Viaţa însăşi ar trebui să fie permanentă o liturghie de relaţii iubitoare cu Dumnezeu, sursa vieţii, cu ceilalţi oameni şi cu întreaga creaţie. Astfel toate realităţile cu care oamenii se confruntă în viaţa de zi cu zi pot constitui subiecte de reflecţiei teologică. Credinţa are tangenţă cu toate sferele vieţii - inclusiv cu dreptatea socială şi economică, politica, etica, biogenetica şi mediul înconjurător – şi din această perspectivă specifică face posibile răspunsuri potrivite şi profetice.

36. Din experienţa acumulată de-a lungul secolelor, Biserica este chemată şi să ofere modele concrete alternative la ideologia de consum a globalizării. Ea trebuie să opună tendinţei de dominare, puterea sa de a spune „de ajuns"; tendinţei de posesiune şi proprietate, asceza primilor creştini care se abţineau de la mâncare şi îşi împărţeau hrana şi bunurile lor cu nevoiaşii şi cu cei care nu aveau chiar nimic; tentaţiei puterii, vocea profetică; tentaţiei de a propovădui un mesaj trunchiat şi parţial croit după preferinţele şi aşteptările oamenilor din zilele noastre, mesajul precis şi integral al Evangheliei – „întregii Biserici i se cere să transmită toată Evanghelia la toată lumea."[7]

II. Chemarea la viaţa în comunitate

37. O altă mare provocare cu care se confruntă misiunea creştină în zilele noastre, în special în Nord, este individualismul, care pătrunde şi influenţează toate sferele vieţii. Individul pare să fie considerat ca singura normă a realităţii şi existenţei. Societatea şi comunitatea îşi pierd sensul şi valorile lor tradiţionale, istorice. Această tendinţă manifestată la nivelul relaţiilor dintre oameni afectează, de asemenea, şi modul tradiţional de înţelegere a relaţiei dintre creştini şi Biserică

[7] „The Lausanne Covenant", 1974, para. 6.

în procesul mântuirii. Mulți concep mântuirea ca pe o problemă a fiecăruia cu Dumnezeu, și nu conștientizează rolul comunității de credință, Biserica. Ei pot afirma că au credință în Dumnezeu, însă pun la îndoială în mod accentuat, sau chiar neagă semnificația Bisericii ca instrument în relația cu Dumnezeu, cu ceilalți oameni și cu întreaga creație, ca de altfel și ideea de mântuire în și prin comunitate.

38. În fața unei astfel de tendințe, care afectează însăși structura vieții omenești în general și a comunității creștine în particular, Biserica este chemată să propovăduiască voia și planul lui Dumnezeu cu privire la lume. Fiind create după chipul lui Dumnezeu Cel Unul în Treime – care este în Sine o comuniunea de viață și iubire – ființele omenești sunt prin firea lor relaționale. Dimensiunea relațională a vieții omenești este o realitate ontologică dată. De aceea, orice antropologie autentică trebuie să fie relațională și comunitară.

39. Sfânta Treime, sursa și chipul existenței noastre, ne arată importanța diversității, a alterității și a relațiilor intrinseci care duc la constituirea unei comunități. Membrii unei comunități sunt diferiți, au daruri diferite, funcții, puteri și slăbiciuni (dacă toți membrii ar fi la fel, atunci nu ar mai putea fii constituit trupul (1 Cor 12)). De aceea existența unei comunități presupune diversitate și alteritate. Acestea nu trebuie să fie nici în opoziție, nici paralele, ci complementare.

40. Conferința care a avut loc în Salvador a pus în lumină importanța ca Evanghelia să reliefeze diferitele identități care constituie comunitatea. Aceste identități, fie că sunt naționale, culturale, istorice sau religioase, sunt afirmate de Evanghelie atâta timp cât duc la realizarea relației și comuniunii. Identitățile care încearcă să-și urmărească propriile lor interese în detrimentul celorlalte – fapt manifestat prin xenofobie, „purificare etnică", rasism, intoleranță religioasă și fanatism – scindând și distrugând *koinonia*, sunt negate și respinse de aceeași Evanghelie.

41. O comunitate creștină autentică ar trebui să fie atât locală cât și catolică (de la *kata holon*, care înseamnă „conform întregului"). Catolicitatea, care este un semn al autenticității oricărei comunități creștine, este de fapt bazată pe diversitatea identităților locale aflate în comuniune complementară una cu cealaltă.

42. Astfel de afirmații teologice au implicații importante pentru practica misionară a Bisericii. De exemplu, conferința ținută în Salvador, a abordat problema spiritualității indigene din cadrul relației dintre Evanghelie și culturi. Dacă Biserica este o *koinonia* de diversități convergente și complementare, atunci este necesar să se caute căi prin care expresii ale teologiei creștine, forme ale liturghiei [cultului] și spiritualității diferite de cele tradiționale și istorice să poată fi integrate și încorporate în spectrul variat.

43. Din aceeași perspectivă apare problema comunității inclusive a femeilor și bărbaților ca parteneri egali și complementari în viața Bisericii. Recunoașterea

rolului pe care-l joacă femeile în misiunea Bisericii, aducând deplinătate şi integritate atât comunităţii umane cât şi celei bisericeşti, este o condiţie *sine qua non*. În acest scop, trebuie îndreptată atenţia către numeroasele exemplele din istoria Bisericii cu privire la propovăduirea, mărturisirea şi martiriul femeilor precum şi la sfintele care, datorită credincioşiei lor în propovăduirea Evangheliei, sunt cinstite ca fiind „întocmai cu apostolii".

44. În virtutea recunoaşterii faptului că misiunea trebuie să înceapă cu ascultarea şi studierea mai degrabă decât cu predicarea, învăţarea şi propovăduirea, este necesară o nouă abordare cu privire la creşterea numărului de „religii implicite" în cadrul multor societăţi. Mulţi oameni mărturisesc cu fermitate credinţa în Dumnezeu, dar au o relaţie irelevantă sau chiar nici o relaţie cu Biserica. Unii practică acasă propria lor formă de „liturghie" şi devoţiune. Astfel de practici au fost adesea privite de Biserică ca simple tradiţii, folclor sau chiar superstiţii. Poate că aceste manifestări pot fi considerate ca un fel de căutare sinceră a lui Dumnezeu cel viu, a deplinătăţii vieţii şi a sensului – oricât de diferite ar fi de cultul unei comunităţi eclesiale locale – şi pot deveni o bază pe care să se construiască şi să se mărturisească cu dragoste mesajul Evangheliei.

III. Chemaţi să integrăm Evanghelia în interiorul fiecărei culturi

45. „Cultura modelează glasul uman care răspunde glasului lui Hristos", s-a spus la Conferinţa de la Bangkok din 1973. Dezvoltările recente au aşezat din nou pe agenda misiunii relaţia inseparabilă dintre Evanghelie şi culturile umane. La Adunarea generală a CEB de la Canberra (1991) şi în alte cercuri au existat discuţii aprinse cu privire la teologiile inculturalizării şi la încercările de interpretare a Evangheliei în forme foarte diferite de tradiţiile unora dintre bisericile istorice. Experienţele din timpul deceniului ecumenic "Bisericile în solidaritate cu femeile" au demonstrat cum culturile au fost folosite de multe ori în mod greşit, în scopuri politice, devenind opresive. În timpul anilor '90, lumea a fost martora unei afirmări crescânde a identităţilor locale, deseori ajungându-se la conflicte violente şi la persecutarea pe baze etnice şi culturale, uneori cu o susţinere directă sau indirectă din partea creştinilor şi a bisericilor. Un asemenea context impune ca reflecţia misiologică să se ocupe din nou de provocarea pe care o reprezintă inculturaţia.

46. Conferinţa de la Salvador a afirmat cu tărie că „ omul nu poate exista fără să participe la cultură, pentru că identitatea se formează prin cultură."[8] Cultura este interpretată atât ca rezultat al harului lui Dumnezeu, dar şi ca expresie a creativităţii umane. În orice context existent, trebuie accentuat faptul că în ea însăşi cultura nu este nici bună nici rea, ci virtual poate fi şi într-un fel şi în celălalt – este deci ambiguă.

---

[8] *Raportul Conferinţei din Salvador*, p. 31.

47. În discuţii ecumenice recente, cultura a fost înţeleasă într-un sens foarte larg, ca incluzând toate aspectele efortului uman. „Fiecare comunitate are o cultură – prin care se înţelege totalitatea aspectelor din care este constituită viaţa ei, tot ceea ce este necesar pentru stabilirea de relaţii între membrii ei, şi relaţiile ei cu Dumnezeu şi cu mediul înconjurător."[9] Acest lucru înseamnă că religia este parte a culturii, deseori se află în inima ei. Nu se poate vorbi despre culturi fără să includem credinţele religioase şi sistemele de valori ale unui popor.

48. Misiunea lui Dumnezeu a fost revelată, ca având calitatea concreteţii. Deci misiunea în modul lui Hristos nu poate fi inclusă decât într-un anume context, răspunzând concret la provocările de acolo. Prin urmare Evanghelia este şi trebuie să fie „traductibilă". În orice situaţie, mărturia bisericilor despre Hristos trebuie inclusă în cultura locală, aşa încât comunităţile de credinţă care au trecut printr-un proces autentic de inculturaţie să se poată dezvolta. Desigur, toate culturile pot exprima dragostea lui Dumnezeu şi nici o cultură nu are dreptul să se considere pe sine norma exclusivă pentru relaţia lui Dumnezeu cu oamenii.

49. Când Evanghelia interacţionează în mod autentic cu o cultură, se înrădăcinează în acea cultură şi dezvăluie semnificaţia biblică şi teologică pentru timpul şi locul respectiv. Evanghelia va confirma unele aspecte ale unei culturi, dar va şi provoca, critica şi transforma altele. Prin asemenea procese, culturile pot fi transfigurate şi devin purtătoare ale Evangheliei. În acelaşi timp, culturile hrănesc, iluminează, îmbogăţesc şi provoacă înţelegerea Evangheliei.

50. Evanghelia pune sub semnul întrebării aspectele culturii care produc sau perpetuează nedreptatea, suprimă drepturile omului sau obstrucţionează o relaţie susţinută cu creaţia. Acum este nevoie să trecem dincolo de anumite teologii ale inculturaţiei. Identitatea culturală şi etnică este un dar de la Dumnezeu, dar nu trebuie folosit pentru a respinge sau opresa alte identităţi. Identitatea nu ar trebui definită în opoziţie, în competiţie sau ca frică faţă de alţii, ci mai curând în complementaritate. „Evanghelia reconciliază şi uneşte oameni care aparţin tuturor identităţilor într-o nouă comunitate în care prima şi cea mai importantă identitate este identitatea în Iisus Hristos (Gal 3,28)." [10]

51. Dezbaterea asupra relaţiei dintre Evanghelie şi culturi are o semnificaţie specifică pentru populaţiile indigene, care au suferit mult în urma eforturilor misionare şi a cuceririlor coloniale, în cursul cărora culturile şi religiile lor au fost descrise cel mai adesea ca „păgâne", ca având nevoie de Evanghelie şi „civilizaţie". Mai târziu, terminologia s-a schimbat, dar popoarele indigene erau în continuare

[9] *The San Antonio Report, official report of the Conference on World Mission and Evangelism*, San Antonio, USA, 1989, ed. Frederick R. Wilson, Geneva, WCC, 1990, p. 43.

[10] *Raportul Conferinţei din Salvador*, p. 46.

considerate a fi „obiecte" ale asistenței bisericilor", sau ca „săraci" care aveau nevoie de ajutor economic și de dezvoltare. În teologiile mai recente, care au afirmat „preferința lui Dumnezeu pentru săraci", cei marginalizați au fost considerați ca fiind purtătorii – adică, actorii – unei noi mișcări misionare de la așa-numita periferie către centru. Dar aceste teologii încă funcționau pe baza categoriilor socio-economice, neluând în seamă moștenirea religioasă a oamenilor. Acum, indigenii provoacă Bisericile să recunoască bogăția culturii și spiritualității lor, care accentuează interconexiunea și reciprocitatea cu întreaga creație. Ei cer Bisericilor să lucreze într-un parteneriat real cu ele, făcând misiune împreună ca egali, în împărtășire reciprocă.

52. În orice cultură, mesajul lui Hristos trebuie proclamat în limba și simboluri adaptate la acea cultură și în moduri care sunt relevante pentru experiența de viață a acelor oameni. Există diferite posibilități de abordare a evanghelizării adaptate din punct de vedere cultural. Pentru unii oameni și biserici, o asemenea mărturie este implicită când Bisericile săvârșesc Sf. Liturghie cu regularitate, incluzând în ea, unde este potrivit, unele simboluri culturale locale. Alții sugerează că „un mod nesupărător de a intra în contact cu comunități aparținătoare altor culturi este acela al simplei «prezențe». Un prim efort este făcut pentru a cunoaște și a înțelege oamenii din acea comunitate, și pentru ca în mod sincer să fie ascultați, și să se învețe de la ei... La momentul potrivit, oamenii pot fi invitați să participe la propoveduirea Evangheliei."[11] În unele cazuri, Evanghelia poate fi cel mai bine împărtășită prin solidaritate fără a fi nevoie de cuvinte, sau poate fi descoperită printr-un stil de viață cu adevărat duhovnicesc. În contexte care sunt ostile proclamării Evangheliei, mărturisirea poate avea loc prin oferirea „unui «loc sigur» pentru ca spiritualitatea să germineze, unde se poate face cunoscută istoria lui Iisus."[12] Alții insistă ca în cele mai multe contexte să se recurgă la mărturia explicită – deoarece nu există nici un substitut pentru predicarea cuvântului, trebuind să fie urmate diferitele imbolduri și stimulente conferite de Duhului Sfânt.

53. O atenție deosebită ar trebui întotdeauna acordată unei abordări holistice și echilibrate a practicii misionare; este necesar să se evite tentația de a accentua un anumit aspect și a ignora altele. Evanghelizarea autentică ar trebui să includă mereu atât mărturisirea, cât și slujirea iubitoare necondiționată. Așa cum se afirma la San Antonio: „«Evanghelia materială» și «Evanghelia spirituală» trebuie să fie una, așa cum a fost și slujirea lui Iisus... Nu există evanghelizare fără solidaritate, nu există nici solidaritate creștină care să nu includă și împărtășirea mesajului despre venirea Împărăției lui Dumnezeu."[13]

---

[11] *Ibid*, p. 38.

[12] *Ibid.*

[13] *Raportul Conferinței din San Antonio*, p. 32.

54. Interacţiunile dinamice dintre Evanghelie şi culturi ridică în mod inevitabil problema sincretismului, deoarece fiecare etapă a inculturării Evangheliei are tangenţă cu credinţe, rituri, structuri ale comunităţii religioase. Termenul „sincretism" este înţeles diferit în cadrul bisericilor. Pentru unii, integritatea mesajului evanghelic este diminuat atunci când este legat de anumite elemente ale unui context în care este inculturat; ei înţeleg sincretismul ca pe o trădare a Evangheliei. Pentru alţii, în nici o cultură, nu poate exista o zidire creatoare a comunităţilor şi a teologiilor fără sincretism. Prin urmare se pune întrebarea dacă un anumit tip de inculturaţie ajută sau împiedică mărturisirea fidelă a Evangheliei în deplinătatea ei.

55. Diferenţele de interpretare sunt în relaţie cu înţelegerea termenului „evanghelie" şi cu lucrarea Duhului Sfânt în diferite culturi. Aceste probleme trebuie să fie tratate cu atenţie, de vreme ce foarte des acuzaţiile de sincretism reflectă şi augmentează dezechilibre de putere între biserici. Conferinţa de la Salvador semnala necesitatea unui cadru pentru hermeneutica (teoria interpretării Evangheliei) interculturală. De asemenea a indicat nevoia de criterii pentru evaluarea, în dialogul cu alte biserici, oportunitatea unor expresii contextuale particulare ale Evanghelie. Astfel de criterii includ: „ credinţa în descoperirea de Sine a lui Dumnezeu în întreaga Sf. Scriptură; angajamentul pentru a avea un mod de viaţă şi de lucrare în concordanţă cu Împărăţia lui Dumnezeu; deschiderea faţă de învăţătura comuniunii sfinţilor în timp şi spaţiu; [şi] relevanţă faţă de context."[14]

IV. Chemaţi la mărturisire şi dialog

56. Fenomenul pluralismului religios a devenit unul dintre cele mai serioase provocări ale misiunii creştine din acest secol. Mărturisirea în societăţile în care sunt mai multe religii a fost în mod tradiţional considerată o problemă în special pentru bisericile şi misionarii din Africa, Asia, Orientul Mijlociu şi din alte părţi ale lumii. Totuşi, în ultimii ani, prin migraţia crescândă, pluralismul religios a devenit o realitate mondială. În unele locuri creştinii se bucură de libertate şi trăiesc şi cooperează cu alţii într-un spirit de respect reciproc şi înţelegere. Însă în alte părţi există o tot mai mare intoleranţă religioasă.

57. În Europa şi în America de Nord (în mod tradiţional teritorii creştine), prezenţa într-un număr tot mai mare a celor de alte religii în comunităţile locale pune în dificultate activităţile misionare ale bisericilor. Creştinii din societăţile multireligioase din punct de vedere istoric au dobândit de-a lungul secolelor experienţă pentru a trăi şi a mărturisi în asemenea contexte. Însă, chiar şi pentru ei

[14] *Raportul Conferinţei din Salvador*, p. 67.

apar noi provocări, în ceea ce priveşte modul în care angajamentul creştinilor pentru misiune şi evanghelizare poate fi afirmat cu credincioşie faţă de Evanghelie arătându-se în acelaşi timp dragoste şi respect faţă de ceilalţi.

58. Astfel de provocări ridică inevitabil şi probleme teologice privind felul mărturisirii printre cei cu alte convingeri religioase, în relaţie cu natura mântuirii însăşi. Există un consens minim pe această temă în mişcarea ecumenică. La conferinţele de misiune din San Antonio şi Salvador, situaţia aceasta a fost rezumată prin următoarele afirmaţii: „Nu putem indica nici o altă cale de mântuire decât cea prin Iisus Hristos; în acelaşi timp, nu putem pune limite puterii mântuitoare a lui Dumnezeu."[15] Există o tensiune între aceste două declaraţii, o tensiune care nu a fost încă rezolvată.

59. Printre cei angajaţi în misiune, există o recunoaştere crescândă (chiar dacă nu unanimă) a faptului că Dumnezeu lucrează în afara bisericilor – deşi este imposibil de definit *modul* exact în care lucrează Dumnezeu în oricare comunitate religioasă. Dar cei aflaţi în misiune descoperă într-adevăr „licăriri" ale prezenţei şi lucrării lui Dumnezeu printre oamenii cu alte tradiţii religioase. Experienţa contemporană întâlneşte tradiţia veche: teologii creştini vechi, cum ar fi Iustin Martirul, vorbesc despre „seminţele Cuvântului" în cadrul culturilor lumii; alţii, cum ar fi Eusebiu din Cezareea, au folosit expresia „pregătirea evanghelică", de care s-a amintit şi în enciclica lui papei Paul al VI-lea despre evanghelizare, ca şi în textele de la Salvador.

60. De aici rezultă o problemă deschisă care cere în continuare reflecţie şi participare din partea creştinilor aflaţi în misiune, este vorba de discernerea semnelor prezenţei Duhului Sfânt printre oameni de alte credinţe sau fără nici o credinţă. Conferinţa de la Salvador a sugerat astfel de semne atunci când a accentuat exprimarea dragostei, valori cum ar fi smerenia, deschiderea către Dumnezeu şi către alţii, ca şi angajamentul pentru justiţie, solidaritate şi mijloace non-violente de rezolvare a conflictelor. Textul din Galateni 5,22-23, care vorbeşte despre roadele Duhului, a fost citat ca un îndrumar util în vederea acestei discerneri.

61. În misiune există spaţiu atât pentru proclamarea Evangheliei lui Iisus Hristos, cât şi pentru dialogul cu persoanele de alte credinţe. Accentul diferă în funcţie de circumstanţe şi de harismele creştinilor manifestate în anumite situaţii. Mulţi susţin, însă, că singurul mod potrivit de a trăi în comuniune este dialogul. Reafirmând mandatul evanghelic al creştinilor, conferinţa de la San Antonio a arătat că „ slujirea noastră de a mărturisi celor de alte credinţe presupune *prezenţa* între ei, *sensibilitatea* faţă de cele mai adânci angajamente şi experienţe religioase ale lor, *dorinţa* de a fi slujitorii lor din dragoste pentru Hristos, *recunoaşterea* a ceea ce Dumnezeu a făcut şi face în mijlocul lor, şi dragoste pentru ei... Suntem chemaţi să fim *mărturie* pentru alţii, nu judecători ai lor."[16] Dacă se face misiune în

[15] *Ibid.*, p. 62, cit. din *Raportul Conferinţei din San Antonio*, p. 32.

[16] *Ibid.*, p. 26.

modul lui Hristos, atunci nu poate exista evanghelizare fără deschidere către alții și fără a fi pregătiți să-I descoperim prezența, chiar și acolo unde nu ar fi de așteptat.

62. Pe de altă parte, nu există dialog real dacă identitățile și credințele religioase ale partenerilor nu sunt clar exprimate. În acest sens, se poate afirma că mărturisirea precede dialogul. A vorbi despre evanghelizare înseamnă a accentua proclamarea darului de libertate și reconciliere de la Dumnezeu, împreună cu invitația de a ne alătura acelora care îl urmează pe Hristos și lucrează pentru Împărăția lui Dumnezeu. Dialogul este o formă de a da mărturie despre porunca lui Hristos de a-l iubi pe aproapele – chiar și pe dușman – și acesta ar putea fi, în anumite situații, singurul mod de a fi credincios unui stil de misiune smerit, chenotic, urmând viața vulnerabilă a lui Hristos dedicată slujirii, nu dominației.

V. Chemați să proclamăm adevărul Evangheliei

63. Una dintre cele mai mari provocări din zilele noastre – una care atinge chiar miezul mesajului creștin – este fenomenul crescând al relativismului, dezvoltat mai ales printre filosofii și oamenii de știință occidentali. În gândirea post-modernă, noțiunea de adevăr absolut și universal, fie că ne referim la domeniul politic, social, economic sau chiar religios, este drastic pusă la îndoială sau chiar respinsă. Adevărul este văzut mai degrabă ca o problemă de discernământ individual printr-o preferință, experiență și decizie de genul „ia și alege". În locul „adevărului" obiectiv, universal și absolut, există mai degrabă „adevăruri" paralele unul altuia și care coabitează.

64. O asemenea înțelegere și abordare a adevărului nu numai că influențează viața de zi cu zi, mai ales în țările industrializate, dar are și un impact puternic asupra mărturisirii bisericilor și asupra participării lor la mișcarea ecumenică în general.

65. Această abordare pune sub semnul întrebării modelele tradiționale ale misiunii creștine. Cei care apără o asemenea viziune asupra lumii, pledează pentru o nouă înțelegere, un nou stil și o nouă practică misionară, mai potrivite realităților de astăzi. Ei cer „renunțarea" la atitudinea „arogantă" de a recomanda creștinismul ca singurul adevăr care duce la mântuire, solicitând să fie prezentat într-un mod mai smerit și decent, ca unul dintre marile adevăruri ce se află în diferite religii sau în creație în general. Ei afirmă că teoretic acele alte adevăruri au o valoare și un scop similar, doar alegerea personală ducând la o diferență calitativă între ele.

66. Pe tărâm ecumenic noțiuni ca „unitate", „consens" și „adevăr apostolic" sunt puse la îndoială, și pentru unii, au ajuns să aibă o conotație peiorativă. O viziune ecumenică mai recentă include căutarea unei noi imagini și paradigme, care ar putea găzdui o diversitate de adevăruri sub un același acoperământ, fără să dilueze sau să anihileze vreunul dintre ele în procesul încercării de a le aduce în convergență, cu scopul ajungerii la un adevăr apostolic comun și unificator.

67. Au fost propuse unele încercări de a indica direcţiile şi răspunsuri parţiale la provocările aduse de relativism; dar încă se caută răspunsuri mai precise şi mai coerente. Care este relaţia dintre adevărul Evangheliei pe care creştinii sunt chemaţi să o proclame privitor la unicitatea lui Hristos, „Calea, Adevărul şi Viaţa" (Ioan 14,6) şi adevărul „Evangheliei dinainte de Evanghelie", şi care sunt consecinţele pentru unitatea Bisericii?

VI. Chemaţi să mărturisim în unitate

68. În ultimele decenii, bisericile au devenit tot mai conştiente de necesitatea angajării în misiune *împreună*, în cooperare şi responsabilitate reciprocă: plecând de aici au fost stabilite parteneriatele în misiune, structurile unor misiuni internaţionale au fost transformate, şi au fost iniţiate unele proiecte comune. În aceeaşi perioadă în multe părţi ale lumii s-a observat o escaladare a rivalităţilor dintre confesiuni şi a competiţiei în misiune. Aceste realităţi obligă familia ecumenică să re-examineze problemele ridicate de misiunea în unitate, conlucrarea între biserici, mărturisirea comună şi prozelitismul, şi să acţioneze în vederea unor relaţii mai responsabile în misiune.

69. Mărturisirea comună este „mărturisirea pe care bisericile, chiar atunci când sunt separate, o poartă împreună, mai ales prin eforturi comune, prin manifestarea darurilor divine ale adevărului şi vieţii pe care deja le împărtăşesc şi le trăiesc în comun".[17] Mărturisirea comună, autentică presupune respect şi înţelegere faţă de alte tradiţii şi confesiuni. Trebuie accentuat ceea ce este comun şi poate fi realizat împreună, mai degrabă decât barierele care separă. Există mai multe elemente care unesc bisericile, decât cele care le despart. Aceste elemente unificatoare ar trebui să fie căutate în vederea construirii unei mărturisiri în unitate.

70. Misiunea şi libertatea religioasă, incluzându-se aici şi libertatea cuiva de a-şi schimba religia sau credinţa, sunt relaţionate din interior. Misiunea nu poate fi impusă oricui prin orice mijloace. Pe de altă parte, libertatea proprie cuiva trebuie ca întotdeauna să respecte, să afirme şi să promoveze libertatea celorlalţi; nu trebuie să contravină regulei de aur: „ Aşadar, pe toate câte vreţi să vi le facă vouă oamenii, întocmai faceţi-le şi voi lor" (Matei 7,12).

71. Prozelitismul, un termen pozitiv la începutul creştinismului, folosit pentru a desemna o persoană de altă credinţă care se convertea la creştinism, a dobândit în secolele următoare o conotaţie negativă din cauza schimbărilor de conţinut, motivaţie, spirit şi metode de „evanghelizare". Astăzi este folosit în general pentru

---

[17] Thomas Stransky, "Common Witness", în *Dictionary of the Ecumenical Movement*, Geneva, WCC, 1991, p. 197; citat în *Towards Common Witness*, p. 5.

a însemna „încurajarea creştinilor care aparţin unei biserici să-şi schimbe loialitatea lor denominaţională, prin căi şi mijloace care contrazic spiritul iubirii creştine, violează libertatea persoanei umane şi diminuează încrederea în mărturia creştină a Bisericii".[18] Prozelitismul este „denaturarea mărturisirii".[19]

72. Mărturisirea comună este constructivă: aceasta îmbogăţeşte, provoacă, întăreşte şi zideşte relaţii creştine solide şi comuniune frăţească. Prozelitismul este o pervertire a adevăratei mărturisiri creştine şi, prin urmare, o contra-mărturie. Nu construieşte, ci distruge. Produce tensiune, scandal şi împărţire, fiind, de aceea, un factor destabilizator pentru mărturia Bisericii în lume. Întotdeauna afectează grav *koinonia*, creând facţiuni antagoniste.

73. Întrucât noile contexte reclamă noi iniţiative în proclamarea Evangheliei în confruntarea cu provocările comune, bisericile sunt chemate să identifice căi pentru mărturisirea în unitate, pentru parteneriat şi conlucrare şi pentru relaţii responsabile în misiune. Pentru a se ajunge la un asemenea ethos misionar care procură o îmbogăţire reciprocă rezultate, bisericile trebuie:

a) să regrete greşelile din trecut şi să reflecteze mai mult autocritic asupra modurilor de a se raporta între ele şi asupra metodelor de evanghelizare;

b) să renunţe la orice fel de competiţie şi rivalitate denominaţională şi la orice tentaţie de a face prozelitism în rândul creştinilor aparţinând altor tradiţii creştine;

c) să evite stabilirea de structuri eclesiale paralele, ci mai curând să stimuleze, să ajute şi să coopereze cu bisericile locale existente în lucrarea lor de propoveduire a Evangheliei ;

d) să condamne orice fel de manipulare a asistenţei umanitare înspre creştini sau biserici cu scopul schimbării apartenenţei lor denominaţionale sau să urmărească obiectivele misionare ale unei biserici în detrimentul alteia;

e) să-i ajute pe cei care sunt pe cale de a-şi schimba apartenenţa eclesială să discearnă dacă au motive valabile sau nu (cum ar fi avansarea pe scara socială sau posibilitatea unei vieţi mai bune);

---

[18] Raportul consultaţiei ortodoxe pe tema: "Mission and Proselytism", Sergiev Possad, Russia, 1995; cit. în *Towards Common Witness*, p. 7.

[19] "Revised Report on 'Christian Witness, Proselytism and Religious Liberty in the Setting of the World Council of Churches'", în *Minutes and Reports of the Central Committee of the World Council of Churches*, St Andrews, Scotland, August 1960, Geneva, WCC, 1960, p.214; citatat în *Towards Common Witness*, p.7. Declaraţiile şi documentele despre mărturisirea în comun elaborate în cadrul CEB includ: "Christian Witness, Proselytism and Religious Liberty in the Setting of the WCC"(New Delhi, 1961), "Common Witness and Proselytism"(1970), "Common Witness"(1982), "The Challenge of Proselytism and the Calling to Common Witness"(1995), and "Towards Common Witness: A Call to Adopt Responsible Relationships in Mission and to Renounce Proselytism"(1997).

f) să învețe „să rostească adevărul în dragoste" una alteia atunci când consideră că alții sunt angajați în prozelitism sau în evanghelizare prin practici necinstite.

74. Această comuniune creştină frăţească şi acest parteneriat nu vor fi posibile decât dacă creştinii şi bisericile vor lua în considerare următoarele:

a) să se asculte reciproc printr-un dialog autentic care are ca scop depăşirea ignoranţei, prejudecăţilor sau neînţelegerilor, percepându-şi diferenţele din perspectiva unităţii creştine şi evitând acuzaţiile nedrepte, polemicile, dezacordurile şi respingerea;

b) să asigure o cât mai pronunţată diseminare a informaţiei şi a responsabilităţii în misiune, la toate nivelurile, incluzând o consultare anterioară cu biserica dintr-o zonă dată pentru a se vedea care sunt posibilităţile de colaboarare în misiune şi de mărturisire în unitate;

c) să demonstreze dorinţa de a învăţa de la alţii – de exemplu, din dinamismul lor, entuziasmul şi bucuria lor în misiune, din spiritul lor de comuniune, veselia lor în Duhul, spiritualitatea lor;

d) să facă eforturi mai mari pentru reînnoirea interioară în cadrul propriilor lor tradiţii şi contexte culturale;

e) să facă eforturi mai mari pentru a-i educa pe credincioşi în parohii, şcoli duminicale, centre de pregătire şi seminarii, să respecte şi să iubească membrii altor biserici ca pe surori şi fraţi în Hristos.

75. Convingerile ecumenice referitoare la misiunea în unitate pot conduce la formarea unui **legământ** privind relaţiile din misiune. Printre convingerile şi angajamentele fundamentale ar putea fi incluse următoarele:

76. ***Convingeri***

a) Misiunea începe în intimitatea lui Dumnezeu Cel Unul în Treime. Iubirea dintre Persoanele Sfintei Treimi se revarsă într-o mare efuziune de dragoste pentru umanitate şi pentru întreaga creaţie;

b) Dumnezeu Tatăl cheamă Biserica în Iisus Hristos şi îi dă putere prin Duhul Sfânt pentru a fi parte a misiunii lui Dumnezeu, mărturisind Evanghelia dragostei lui Dumnezeu exprimată în viaţa, moartea şi Învierea lui Iisus Hristos, şi invitând oamenii să devină discipoli ai lui Hristos;

c) Misiunea creştină implică un răspuns holistic posibil prin lucrarea de evanghelizare şi prin cea diaconală care ajung la oamenii care se confruntă cu excluderea şi cu lipsa de respect şi de sens. Implică, de asemenea, împuternicirea, întărirea şi restaurarea oamenilor în speranţa lor de a se împărtăşi de plenitudinea vieţii;

d) Toţi creştinii sunt trimişi în virtutea Botezului să dea mărturie despre Evanghelia lui Hristos şi toţi sunt responsabili faţă de trupul lui Hristos pentru mărturisirea lor; toţi au nevoie să-şi găsească locul într-o comunitate de cult locală prin care să-şi exercite responsabilitatea faţă de trup.

77. ***Angajamente***

a) Impulsionaţi de dragostea lui Hristos, ne angajăm să asiguram faptul că toţi semenii noştri din orice loc, de aproape sau de departe, să aibă posibilitatea să audă şi să răspundă Evangheliei lui Hristos;

b) Recunoaştem faptul că responsabilitatea primară pentru misiune în orice loc revine bisericii din acea zonă;

c) Acolo unde există deja o biserică creştină iar biserica noastră va trimite misionari şi fonduri, această acţiune va avea loc prin aranjamente negociate, acceptabile reciproc şi pline de respect, toate părţile urmând a participa în mod egal la procesul de luare a deciziilor;

d) Admitem că în parteneriatul nostru, toţi participanţii au daruri de oferit şi toţi au nevoie să înveţe, să primească şi să fie îmbogăţit de pe urma acestor relaţii; deci, aceste relaţii trebuie să permită împărtăşirea reciprocă atât a nevoilor cât şi a darurilor;

e) Admitem faptul că toate resursele unei bisericilor aparţin lui Dumnezeu, şi că averea celor bogaţi a rezultat adesea din exploatarea celorlalţi.

f) Ne angajăm să facem raportul pe toate planurile cât se poate de transparent, în ceea ce priveşte finanţele, teologia, personalul, încercările, dilemele, temerile, speranţele, ideile, relatările – o împărtăşire deschisă care duce la încredere ;

g) Recunoaştem faptul că aproape fiecare întâlnire interculturală între biserici este marcată de o distribuţie inegală de putere. Banii, bunurile materială, legăturile cu statul, istoria şi alţi factori afectează modul în care bisericile se raportează una la cealaltă. Atunci când conlucrăm în scop misionar, ne angajăm să excludem utilizarea greşită a puterii şi să luptăm pentru relaţii corecte;

h) Recunoaştem că este important să nu creăm dependenţă. Parteneriatele trebuie să ducă la interdependenţă. Vom căuta ca prin parteneriatele noastre să facem posibilă apariţia reacţiilor culturale locale autentice faţă de Evanghelie în privinţa liturghiilor, imnelor, ritualurilor, structurilor, instituţiilor, formulărilor teologice.

i) Credem că misiunea şi unitatea sunt într-o relaţie inseparabilă. De aceea ne angajăm să încurajăm colaborarea şi unitatea structurală între agenţiile noastre de misiune şi biserica proprie, între agenţiile misionare, şi între agenţiile misionare şi bisericile cu care suntem în parteneriat. Acolo unde există deja câteva biserici într-o anume arie geografică ne angajăm să hotărâm înfiinţarea unui consiliu al bisericilor.

j) Recunoaştem că misiunea şi evanghelizarea s-au desfăşurat aproape în întregime conform demarcaţiilor denominaţionale. Ne angajăm să facem misiune în mod ecumenic, atât la nivel local, cât şi peste hotare, oriunde este posibil.

k) În dezvoltarea parteneriatelor internaţionale cu scop misionar, ne angajăm să acordăm prioritate construirii solidarităţii cu persoanele excluse şi suferinde şi cu comunităţile, în lupta lor pentru o plenitudinea vieţii.

Notă

Obiectivul general al Comisiei este acela de a activa împreună cu bisericile, partenerii ecumenici şi agenţiile misionare în vederea unei mai profunde înţelegeri a misiunii lui Dumnezeu- *missio Dei*, în lumea de astăzi, şi a unui angajament mai ferm pentru a participa împreună la această misiune.

Programul Comisiei cuprinde cinci domenii de activitate principale: Conferinţa Mondială de Misiune şi Evanghelizare; studierea misiunii; evanghelizarea; misiunea în solidaritate cu săracii (Urban Rural Mission – URM); sănătate şi tămăduire.

1. O mare parte din timpul de lucru al Comisiei a fost dedicat pregătirii Conferinţei Mondiale de Misiune şi Evanghelizare care se va desfăşura pentru prima dată într-o ţară ortodoxă - Atena, Grecia, 9-16 mai 2005. Tema va fi : "*Called in Christ to be reconciling and healing communities*" ("*Chemaţi în Iisus Hristos să fim comunităţi reconciliatoare şi tămăduitoare*", şi va avea ca *moto* invocaţia : "*Come, Holy Spirit- heal and reconcile*" ("*Vino, Duhule Sfinte - tămăduieşte şi reconciliază*". Rezultatele Conferinţei vor fi parte a pregătirilor pentru a IX Adunare Generală a CEB (Porto Alegre, Brazilia, februarie 2006). Conferinţa are următoarea *webpage* : **www.mission2005.org**

2. Studierea misiunii este o preocupare constantă a Comisiei şi a staff-ului specializat din Geneva.

a) La ***prima întrunire a actualei Comisii*** (Morges, Elveţia, aprilie 2000) s-a adoptat documentul intitulat: "*Mission and Evangelism in Unity Today*" ("Misiune şi evanghelizare în unitate astăzi"), şi a fost propus pentru studiere şi reflecţie tuturor bisericilor - documentul este redat în traducere *supra* (originalul se poate citi in pagina *web* a Conferinţei indicată mai sus)

Un al doilea document, având ca temă misiunea şi reconcilierea a fost propus bisericilor de Comisia de misiune pentru studiu şi reacţii şi va fi folosit într-o plenară şi în grupe de lucru la Conferinţa de misiune din Atena (mai 2005). Forma finală a documentului, care va fi prezentată participanţilor la Conferinţă, va rezulta în urma unei consultaţii ce va avea loc la Geneva în ianuarie 2005, când se vor

analiza şi încorpora în textul iniţial toate comentariile şi reacţiile pertinente care se vor fi primit până atunci.

Tema este abordată din mai multe perspective: teologică, biblică şi liturgică, după care se precizează faptul că reconcilierea şi tămăduirea reprezintă un scop şi un proces, o dinamică, şi se specifică cele şase elemente care necesită o atenţie specială: adevărul, amintirea trecutului, pocăinţa, dreptatea, iertarea şi iubirea. Un factor esenţial în procesul reconcilierii este *resituirea*. Se au în vedere reparaţii şi compensaţii reale, nu doar simbolice, pe care sunt datori să le onoreze cei care au acţionat nedrept în trecut, societăţile actuale fiind obligate să-şi asume acele greşeli. Este vorba în primul rând de ce s-a întâmplat în colonii, şi de perpetuarea unor atitudini inacceptabile răspândite prin neo-liberalismul din era globalizării.

b) ***International Review of Mission***. Revista internaţională de misiune, apare de patru ori pe an. Primele două apariţii ale anului 2003 au fost dedicate temei : "Misiunea în contextul secularizării şi post-modernităţii", cea de a treia altor aspecte esenţiale ale misiunii, iar ultima cuprinde documentele consultaţiei prin care s-a aniversat o jumătate de secol de la Conferinţa de Misiune desfăşurată în Willingen.

Prima ediţie a acestui an are ca temă schimbările esenţiale ale "centrului de gravitaţie" al creştinătăţii. Se ştie că astăzi doar 1/3 din populaţia globului de aproximativ 6 miliarde de locuitori este creştină. Dacă primele comunităţi creştine au aparţinut Sudului, s-a ajuns ca în jurul anului 1500, 92% dintre creştini locuiau în Nord. Se estimează că până în anul 2100 mai mult de 3/4 dintre creştini vor fi în Sud. De exemplu, dacă în anul 1900 în Africa existau doar aproximativ 10 milioane de creştini, în anul 2000 erau 360 de milioane, iar în 2025 se estimează un număr de peste 600 de milioane. Aceste schimbări vor avea consecinţe teologice şi misiologice. Cui va aparţine teologia (teologhisirea) şi cine va face misiune? Ce implicaţii va avea proximitatea creştinilor cu musulmanii în Nigeria, Sudan, Indonezia şi Filipine, sau cea cu hinduşii în India, cu budiştii în Asia de sud-est? A nu se uita faptul că la peste 4000 de culturi, din cele 13000 existente, nu a ajuns mesajul Evangheliei. Potrivit experienţei acumulate, mulţi dintre cei care au aparţinut marilor religii ale lumii, odată încreştinaţi, nu renunţă la tot trecutul lor religios.

Ultima apariţie a revistei are ca temă tămăduirea privită din mai multe perspective şi în diferite contexte. Deosebit de importantă este şi publicarea documentului intitulat: *"A Church of all and for all: an interim statement"* – *"O Biserică a tuturor şi pentru toţi: o declaraţie provizorie"*(pp. 505-525). Documentul a fost prezentat Comitetului central al CEB în luna august 2003, care, la rândul său, l-a recomandat bisericilor pentru studiu, feedback şi decizii. Este pentru prima dată când CEB acordă o atenţie deosebită persoanelor cu disabilităţi, după ce la a VIII-a adunare generală a CEB (decembrie 1998) se crea *EDAN* (Ecumenical

Disabilities Advocates Network). Conţinutul este foarte impresionat deoarece a fost redactat de *EDAN* în colaborare cu Comisia *Faith and Order* (în limba română *Credinţă şi Constituţie* după traducerea franceză: *Foi et Constitution*). Textul a fost tradus în limba română şi va apărea în Anuarul Facultăţii noastre din Sibiu (2002/2003).

c) Diverse alte acţiuni, conferinţe, consultaţii, programe, toate menite să ducă la o mai bună înţelegere a contextului misionar actual: de ex. înţelegerea creştină a pluralismului religios, a slujirii în context multicultural (*International Network Forum on Multicultural Ministry - INFORM*) ş.a..

3. Evanghelizarea are ca obiectiv general sprijinirea bisericilor şi organismelor misionare pentru înfăptuirea obiectivelor şi stimularea lor pentru a găsi cele mai relevante metode, programe şi reflecţii teologice în vederea obţinerii perspectivei holiste.

a) ***Ecumenical Letter on Evanghelism***. Această publicaţie apare de două ori pe an, fiind tipărită în patru limbi de circulaţie (engleză, franceză, germană şi spaniolă). Prima apariţie a anului 2003 are ca temă evanghelizarea în China. Sunt deja 160 de milioane de creştini, şi condiţiile sunt propice, fiind posibilă tipărirea Bibliei la Beijing şi în alte centre. Prin numărul lor (aprox. 1 miliard şi 3 sute sute de milioane), chinezii reprezintă mai mult de jumătate din numărul total al creştinilor (aprox. 2 miliarde). Dar asemenea altor zone ale globului prezenţa ortodoxă este slabă. Să nu uităm că o biserică se revigorează cel mai sigur prin misiunea externă care implică riscuri majore, dar şi şansa unică de a mărturisi (*martyria*).

A doua apariţie a anului 2003 este dedicată "şcolii de evanghelizare" desfăşurate în Varşovia în octombrie 2003, iar prima a acestui an consacrării catedralei ortodoxe din Havana, de către patriarhul ecumenic Bartholomeu I. Au participat mii de ortodocşi veniţi din diverse zone ale globului, la eveniment participând şi preşedintele Fidel Castro. Evenimentul, care a avut loc în 25 ianuarie 2004, a însemnat şi recunoaşterea primei comunităţi ortodoxe (astăzi aprox. 160 credincioşi) din Cuba.

b) ***School for Evanghelism*** (şcoala de evanghelizare), acţiuni purtând acest generic au avut loc în mai multe locuri, ultima, octombrie 2003, s-a desfăşurat în Varşovia, având ca temă evanghelizarea în Estul Europei. La sfârşitul întâlnirii s-a dat publicităţii documentul : "*Call for Common Witness in Eastern Europe*" ("*Chemarea de a mărturisi în comun în Europa de Est*"), prozelitismul fiind aspru criticat.

c) ***Networking***. Consiliul Bisericilor din America de Sud a desfăşurat un amplu proces în acest sens, aceasta fiind contribuţia lui majoră la Conferinţa din Atena.

4. Misiunea în solidaritate cu săracii (*Urban Rural Mission*). Prin acest program se doreşte întărirea celor marginalizaţi să reziste propriei marginalizări, nu se caută ca altcineva să fie *porta voce* pentru ei, ci ei să ajungă să aibă propriul lor glas. Este urgentă schimbarea mentalităţii în privinţa celor defavorizaţi. Este greşit să se spună: "Biserica ajută săracii" ca şi cum ei n-ar fi parte integrantă a Bisericii. Să nu uităm că Mântuitorul se identifică cu cei defavorizaţi, cu cei care independent de ei au ajuns în situaţii limită. Biserica este un organism care trebuie să reacţioneze când un organ suferă (cf.I *Cor.* 12). A-i ignora pe acei "prea mici fraţi", reprezintă o foarte gravă eroare care are ca rezultat imediat pierderea relevanţei unei biserici.

Programul implică reflecţie teologică, un grup de lucru internaţional, din care face parte şi semnatarul acestor rânduri, organizarea comunităţilor, networking, solidaritate.

5. Sănătate şi tămăduire. Acest program implică o activitate foarte complexă desfăşurată în toate regiunile lumii. O atenţie deosebită se acordă întăririi logistice a bisericilor pentru a face faţă flagelului HIV/AIDS. După estimările OMS până în 2010 în 11 ţări subsahariene media de viaţă va scăde la sub 35 de ani din cauza sindromului imuno-deficienţei dobândite (sida).

Activitate complexă a Comisiei implică mult efort, energie şi fonduri. Sperăm ca întreaga lucrare să fie cât mai relevantă şi în perioada următoare, iar roadele să fie vizibile şi în ţările majoritar ortodoxe.

Traducere şi notă,
Pr. Lect. Dr. Nicolae Moşoiu
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

CONFERINȚA SOCIALĂ A ACADEMIEI EVANGHELICE DIN TRANSILVANIA

(1-4 martie 2004)

Academia Evanghelică din Transilvania (AET) a organizat, din 1 până în 4 martie 2004, pentru prima dată o "conferință socială" cu tema "Sărăcie fără sfârșit? Focare sociale în România și integrarea României în Uniunea Europeană", conferință la care au participat peste 50 de invitați din țară și străinătate. Printre invitați s-au numărat reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române (P. S. Episcop-vicar Vasile Someșanul al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului, reprezentant al Patriarhiei Române), ai Bisericii Catolice Române (Președintele "Caritas" România, preot János Szász), ai Bisericii Evanghelice C. A. (Profesor dr. Paul Philippi), precum și instituții filantropice și servicii de întrajutorare ca de exemplu "ASB" Ploiești și organizația germană parteneră a acesteia, "ASB" Bad Windsheim/Bavaria. Din România au fost participanți printre altele din Oradea, Cluj, Alba Iulia, Sibiu, Craiova, Slobozia, Iași, Botoșani și Suceava.

Prof. Dr. Paul Philippi (Sibiu) a prezentat o motivare teologică a activității diaconice a Bisericii. El a numit diaconia o „însușire de bază a Bisericii". Rectorul Diaconiei Neuendettelsau din Bavaria, Prof. Hermann Schönauer, a cărui instituție este activă printre altele și în Polonia și România, atrăgea atenția: „Discuția despre modelul social european este derutantă. Există mai multe modele, care se deosebesc net în performanța și finanțarea lor. Totuși U.E. trebuie să garanteze cetățenilor săi un minim social." Directorul Academiei Evanghelice Transilvania, Pr. Dr. Jürgen Henkel a accentuat tradiția biblică și bisericească a criticii sociale începând cu profeții Vechiului Testament până la învățătura socială catolică și a „doctrinei sociale" a Bisericii Ortodoxe Ruse. Dr. Henkel: „Sărăcia multora și noul lux al puținilor din România provoacă Biserica să se implice pentru a cere o viață în demnitate, îndatorirea socială a proprietății și dreptatea socială."

Adina Dragatoiu, consilierul Ministrului Social, a evidențiat prin statistici situația socială în România, care este gravă. Guvernul calculează astfel o rată a sărăciei de 29% a populației. „Foarte săraci" ar fi 11% din populație. Sub limita sărăciei trăiesc după datele oficiale aproximativ 6 %. Nu este vorba numai despre cazurile extreme, ci de sărăcia zilnică a unei largi pături sociale în România, care

alarmează bisericile şi experţii sociali. Salariul minim pe economie este 2,8 milioane de lei (ca. 70 euro), iar pensia minimă în jur de 1 milion de lei (ca. 25 euro).

Totul trebuie văzut din prisma preţurilor vestice în domeniul de consum de la cafea, lapte, iaurt, ciocolată până la costurile mari de energie. Încălzirea cu gaz a unei locuinţe de 3 camere a costat în această iarnă în România în jur de 3 milioane de lei, ca. 75 de euro. Pensiile minime şi salariile sunt faţă de preţurile actuale o batjocură, iar pentru populaţie un trai amar.

Bisericile din România încearcă cu mijloacele care le stau la dispoziţie să atenueze această sărăcie. P. S. Episcop-vicar Vasile Someşanul al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului şi reprezentanţii instituţiilor sociale ortodoxe din regiuni au evidenţiat la conferinţă că Biserica Ortodoxă s-a angajat deja în proiecte cuprinzătoare, cum ar fi iniţiativele locale în domeniul social. Episcopiile ortodoxe din ţară au între timp şi birouri sociale şi consilieri respectiv inspectori sociali, care se îngrijesc şi coordonează munca multor instituţii caritative locale.

Preşedintele „Caritas"-ului românesc şi vicepreşedintele „Caritas" Europa, Preot János Szász, ar dori ca problematica socială să fie înţeleasă nu numai din perspectiva integrării europene a României: „Activitatea social-caritativă este o cerinţă a omenirii şi creştinismului. Caritasul nu desfăşoară această activitate doar pentru că aceasta este cerinţa UE". Diaconesa Petra Stöckmann-Kothen, reprezentanta Diaconiei evanghelice a Protopopiatului din Sibiu avertiza: „Explozia preţurilor pentru energie electrică a avut ca efect aducerea unor pensionari sub limita sărăciei."

Directorul Asociaţiei „Diakonisches Werk" a Bisericii Evanghelice C. A. din România, Wieland Köber sublinia imensa birocraţia în domeniul social. Directorul Erich Matthis a ASB (Arbeiter-Samariter-Bund) Bad Windsheim/Bavaria afirma, că ajutorul caritativ ar fi o lucrare şi misiune reciprocă. Organizaţia sa a ajutat la formarea unui „ASB" în Ploieşti (Asociaţia de Sprijin şi Binefacere). Preşedintele acestei organizaţii Dr. Cristian Anton Vintilescu sublinia: „Avem nevoie de o nouă viziune a solidarităţii sociale în România. În plus, şi o schimbare a mentalităţii unora din România şi formarea tinerelor forţe de muncă de specialitate în domeniul social-caritativ." Cele două organizaţii sunt active în acest domeniu cu proiecte, care le-au prezentat la conferinţă.

În cadrul conferinţei au fost vizitate trei proiecte filantropice în Sibiu: Proiectul „Casa Bună" (persoane fără adăpost), căminul de vârstnici „Carl-Wolff", precum şi instituţia socială ortodoxă „Sf. Nicolae" (Valea Aurie) pentru copii.

S-a criticat şi birocraţia din România, mai ales în domeniul vamal. Organizaţii de întrajutorare şi instituţii din vest îşi reduc astfel din acţiunile umanitare. Experţii sociali şi politici, precum şi instituţiile de întrajutorare s-au arătat uniţi în ideea că ţinta să fie ajutorul spre auto-ajutorare. Participanţii au alcătuit un „Memorandum

Social" ca şi rezultat al conferinţei sociale, care se adresează Guvernului, economiei şi societăţii. Acest document cuprinde semnăturile reprezentanţilor bisericeşti ortodocşi, evanghelici şi catolici. Reprezentanţi pentru organizaţiile de ajutor şi instituţiile sociale au fost cei doi reprezentanţi ai Serviciului Social din România (ASB Ploieşti) şi Bavaria (ASB Windsheim).

Directorul Academiei Pr. Dr. Jürgen Henkel s-a arătat mulţumit de desfăşurarea şi de rezultatele conferinţei: „A fost o încercare de a aduce la aceeaşi masă organizaţiile de întrajutorare, Biserici, instituţii de binefacere şi reprezentanţi din politică şi instituţii sociale. În Europa de vest interesul cade mai mult asupra copiilor străzii, cămine de persoane disabilitate, cămine de orfani. De multe ori însă se uită de sărăcia cea de toate zilele a unor păturii sociale. Acesteia din urmă am vrut să le venim în ajutor cu acestă conferinţă." Participarea oaspeţilor din întreaga ţară, a P. S. Vasile ca şi reprezentant al Patriarhiei Române şi a preşedintelui Caritas a arătat marea importanţa cu care a fost privită tema conferinţei. Participanţii conferinţei se puteau informa despre diferitele activităţi filantropice ale bisericilor.

Participanţii la conferinţă au convenit asupra următorului "Memorandum Social" ca declaraţie unanimă:

1. Bisericile reprezentate aici precum şi instituţiile filantropice au constatat cu mare îngrijorare situaţia socială din România. În pofida unei creşteri economice există încă numeroase focare sociale, pentru care trebuie găsită neapărat o soluţie.

2. Bisericile istorice din România prezente subliniază – atât la nivel ierarhiilor cât şi de conducere bisericească – nevoia continuă a unui angajament social-filantropic în România prin biserici şi organizaţii non-guvernamentale.

3. Principiul "ajutor spre auto-ajutorare" este considerat de către toţi participanţii la conferinţă drept obiectiv de bază al activităţii filantropice.

4. Adresăm un apel politicului, guvernului, parlamentului, consiliilor şi administraţiilor locale pentru a efectua, în colaborare cu bisericile, serviciile sociale bisericeşti şi ONG-urile, o analiză clară a focarelor sociale din România şi pentru a găsi soluţii care să ofere marii majorităţi a populaţiei siguranţă socială şi o viaţă decentă.

5. În acest context, trebuie să ţinem seama de principiul subsidiarităţii. Statul trebuie să creeze, de comun acord cu biserica şi ONG-urile, un cadru eficace, care să ofere instituţiilor filantropice locale şi organizaţiilor de întrajutorare din străinătate suficientă libertate de acţiune. De asemenea, se impune revizuirea directivelor existente, care în prezent împiedică desfăşurarea unei activităţi concrete şi îngreunează din ce în ce mai mult ajutorul voluntar.

6. Legislaţia română trebuie să se alinieze treptat legislaţiei UE. Impedimentele sociale prea dure trebuiesc evitate. Integrarea în UE nu trebuie folosită ca scuză pentru o birocratizare crescândă a directivelor în domeniul

finanţelor, administraţiei, vămilor şi în domeniul social. Este necesară o analiză foarte precisă pentru a schimba numai chestiunile cu adevărat necesare.

7. În realizarea schimbului de informaţii între politică, autorităţi, administraţie, biserici şi ONG-uri se cere o îmbunătăţire considerabilă. Trebuie să existe pentru toţi cei implicaţi, surse de informare pentru toate chestiunile referitoare la desfăşurarea proiectelor sociale.

8. In principiu participanţii doresc să obţină un sprijin mai puternic din partea statului pentru dezvoltarea activităţilor filantropice ale bisericilor şi ale ONG-urilor. Acesta se referă atât la ajutorul financiar şi mijlocirea de fonduri ale UE pentru proiecte mai mici cât şi la reducerea birocraţiei în domeniul social precum şi în cel al transporturilor de ajutoare.

Sibiu, 8 martie 2004

În numele participanţilor Conferinţei:

Pentru Biserica Ortodoxă Română:
P. S. Episcop-Vicar Vasile Someşanul, Cluj
Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului
Reprezentant al Patriarhiei Ortodoxe Române

Pentru Biserica Catolică şi „Caritas" România:
Pr. János Szász, Alba Iulia
Preşedintele „Caritas" România
Vice-Preşedintele „Caritas" Europa

Pentru Biserica Evanghelică C. A. România, Sibiu:
Prof. Dr. Paul Philippi , Sibiu

Pentru Academia Evanghelică Transilvania (AET), Sibiu:
Director Pr. Dr. Jürgen Henkel, Sibiu

Pentru „Mediurg" şi „ASB" (Asociaţia de Sprijin şi Binefacere), Ploieşti:
Director general Dr. Cristian Anton Vintilescu, Ploieşti

Pentru „ASB" (Arbeiter-Samariter-Bund), Bad Windsheim:
Manager Erich Matthis, Bad Windsheim

Pr. Dr. Jürgen Henkel
Director, Academia Evanghelică a Transilvaniei

CONFERINȚA ECOLOGICĂ A ACADEMIEI EVANGHELICE DIN TRANSILVANIA
(20 – 23 iunie 2004)

Academia Evanghelică Transilvania (AET) a organizat între 20 și 23 iunie 2004 o conferință de ecologie pe tema „Transformare și Ecologie", la care au participat reprezentanți ai bisericilor din România, reprezentanți ai vieții publice precum și grupări active în protecția mediului înconjurător. Printre oaspeți s-au numărat episcopii ortodocși P.S. Vasile Someșanul (Cluj) și P.S. Visarion Rășinăreanul (Sibiu), decanul Facultății Greco-Catolice din Blaj, domnul prof. dr. Ioan Mitrofan, cât și reprezentanți ai asociațiilor de protecția mediului ca Stephanie Roth („Alburnus maior", Roșia Montana), Alexandru Goța („Sighișoara durabilă", Sighișoara), Codruța Nedelcu („Arin", Brăila), Nicolae Rădulescu-Dobrogea („Societatea Eco-Civica", București), Daniela Leopold (director adjunct al Agenției Regionale de Protecție a Mediului, Sibiu), precum și Ion Longin Popescu, redactor la săptămânalul „Formula AS", cunoscut pentru expunerile sale critice pe teme de protecția mediului înconjurător. De asemenea reprezentate au fost Mitropolia Moldovei, Arhiepiscopia Ortodoxă din Alba Iulia și Constanța cât și Episcopia Greco-Catolică din Baia Mare.

Conform celor spuse de directoul Academiei, pr. dr. Jürgen Henkel, conferința a urmărit trei obiective: „În primul rând, o reflecție teologică asupra interpelărilor ecologiei care să evidențieze faptul că protecția mediului este o poruncă divină de respectat în viața creștinească, deoarece credem în Dumnezeu, Creatorul cerului și al pământului. În al doilea rând, dorim să aducem la aceeași masă Biserica și teologia cu grupările activiștilor și a celor pentru protecția mediului, din moment ce urmăresc același scop, adică protejarea creației. În fond, dorim să stabilim legături mai strânse între grupurile pentru protecția mediului și biserici. Multe activează doar pe plan local. Ne lipsește un adevărat lobby pentru ecologia în România."

În referatul său „Teologia creației și protecția mediului înconjurător - Bazele teologice ale problemelor ecologice", dr. Henkel a subliniat faptul că protecția mediului aplicată constituie de mult timp subiectul și provocarea teologiei creștine și a eticii. Alexandru Goța („Sighișoara durabilă") a prezentat în referatul său introductiv legat de problemele concrete ecologice întâmpinate în România, succesul purtat de inițiativa civilă împotriva construirii parcului „Dracula" în rezervația naturală „Breite", lângă Sighișoara, și consecințele realizării acestor planuri,

distrugând o regiune unică în ţară. Goţa a făcut bilanţul acestei lupte purtată cu succes împotriva construirii acestui parc dubios de distracţii, folosind următoarele cuvinte: „A fost prima victorie a societăţii civile româneşti asupra unui proiect guvernamental."

Luni s-a dezbătut subiectul „Teologia şi Ecologia". Patriarhul Ecumenic Bartolomeu din Constantinopol, căpetenia Ortodoxiei, a evidenţiat în prezentarea sa („Problema ecologică ca un rău fizic şi moral"), citită de P.S. Visarion Răşinăreanul, faptul că creştinii cred în existenţa lui Dumnezeu ca şi creatorul şi susţinătorul acestei lumi, iar creaţia Lui, asemenea oamenilor, va fi mântuită de Dumnezeu. Este totuşi şi responsabilitatea omului de a păstra resursele naturale. Este considerat un păcat modul în care se risipeşte sau se distruge creaţia lui Dumnezeu. Pr. prof. dr. Ioan Mitrofan (Blaj) a subliniat că pretenţiile societăţii industriale trebuie aduse la unison cu conştiinţa ecologică şi cu dimensiunea socială a existenţei. Întreaga convieţuire ar trebui interpretată ca o „formă de viaţă în spirit ecologic". Pr. prof. dr. Ilie Moldovan (Sibiu) a explicat conceptul actual ortodox al unei „teologii ecologice".

Directorul Academiei Ortodoxe din Vilémov (Cehia), dr. Roman Juriga, şi-a prezentat academia, care deţine cel mai însemnat centru de documentare pentru energia regenerabilă din Cehia şi cum se autofinanţează prin vânzarea energiei eoliene produsă proprie şi prin consultare ecologică şi de expertiză. Academia oferă pe lângă clasicul program de conferinţă şi de teologie şi instalaţii fotovoltaice şi solare, o moară eoliană proprie, o instalaţie de încălzit cu biomasă, o moară de vânt antică ca şi „vitrină" pentru turismul blând şi dezvoltarea regională. Pentru Juriga protecţia mediului reprezintă „o întrebare teologică", pentru că: „Omul trăieşte din creaţia lui Dumnezeu. Natura ne dă ce avem nevoie pentru a trăi."

Ziua de marţi a fost dedicată problemelor concrete de mediu în România. Nicolae Rădulescu-Dobrogea („Societatea Eco-Civica", Bucureşti) a arătat în contribuţia sa „România de mâine? Pregătiţi-vă să purtaţi măşti de gaze!" cu ajutorul a peste 100 de diapozitive cu ce fel de probleme grave de mediu se confruntă capitala. Diversitatea începe de la infarctul din trafic, gazele poluante din industrii şi gazele de eşapament ale maşinilor până la poluarea lacurilor, parcurilor şi a instalaţiilor publice, precum şi distrugerea sistematică a copacilor şi a spaţiilor verzi din oraş. Anual sunt distruse suprafeţe de 90 ha. De asemenea a criticat în speţă desconsiderarea problemelor de mediu şi a normelor de către politică şi de către instituţiile publice. Copaci protejaţi au fost tăiaţi, a fost aprobată construirea benzinăriilor lângă zone locuite sau lângă copaci bătrâni. Conştiinţa publică pentru problematica aceasta ar fi subdezvoltată în cazul politicii, economiei şi autorităţilor precum şi în cazul populaţiei. El avertiza că nu există doar „poluarea zilnică", ci există şi cele 14 zone ecologice problemă ale României.

Contribuția doamnei Stephanie Roth („Alburnus Maior", Roşia Montana) a stârnit emoții. În timp ce Banca Mondială întrevede probleme „serioase, sociale, culturale şi ecologice" cu acest proiect, guvernul român este ferm hotărât de a implementa acest proiect în ciuda opoziției naționale şi internaționale. Chiar şi Biserica Ortodoxă s-a alăturat între timp opoziției, cum a explicat episcopul vicar Vasile Someşanul. Compania de aur „Gabriel Resources" este după spusele doamnei Roth o firmă înregistrată în Barbados, care a vrut să distrugă o suprafață de 1600 ha cu mai multe sate, văi şi dealuri, pentru a seca o mină pentru următorii ani şi a constitui astfel 250 de locuri de muncă. Transmutarea forțată a oamenilor şi nivelarea cimitirelor şi a bisericilor face parte din intențiile societății de aur, a cărei „proiect de aur lasă în urmă o suprafață de lună", după spusele lui Stephanie Roth. Ea roagă bisericile stăruitor de a trece de la opoziția pasivă la cea activă, pentru a salva oamenii, peisajele, bisericile şi cimitirele.

Inamica energiei nucleare Codruța Nedelcu („Arin", Brăila) a relatat despre problemele grupărilor de mediu şi a ONG-urilor cu instituțiile de stat şi politică. „Poliția şi serviciile de securitate se ocupă de noi. Suntem defăimați ca şi agenți ai Moscovei, Budapestei şi Kiev-ului." Ea a numit expertiza oficială la Cernavodă „o manipulare" şi a afirmat: „Noi ştim că se minte mult iar în locul unei politici de informație se practică o tăinuire a informației." S-a organizat o excursie la Copşa Mică, pentru a lua sub lupă instalațiile industriale ale unui holding grec de la fața locului. Daniela Leopold de la Agenția Regională de Protecția Mediului din Sibiu a însoțit şi informat grupul. Primarul Coriolan Pop a preferat să lipsească. Cu toate că a fost stabilită o discuție şi chiar şi la sosirea grupului a existat speranța de a se întâlni cu Pop, grupul s-a văzut în postura de a fi primit cu uşile închise ale primăriei: primarul a preferat sa o tulescă pentru a nu fi nevoit să se confrunte cu întrebări critice. Un caz tipic al preocupării politicii cu problemele de mediu din România.

Directorul adjunct al Agenției Regionale pentru Protecția Mediului, Daniela Leopold a ținut în ultima zi a conferinței un referat despre posibilitățile prin care s-ar putea interveni în domeniul protecției mediului. Ea a numit „promovarea dezvoltării durabile" ca şi scop al autorității pe care o reprezintă, însă a fost nevoită a recunoaşte că echiparea şi posibilitatea de intervenție ale autorității ar fi şi ele limitate. În ceea ce priveşte distrugerea masivă a pădurilor, precum şi dezpădurirea minunatelor alei din întreaga țară ar fi responsabilitatea pădurarilor „Romsilva", şi nu a agenției pe care o reprezintă.

Directorul Academiei Henkel i-a atribuit AET-ului cu privire la tematica ecologică "un rol important de intermediar". Deoarece o conferință ca aceasta ar ajuta „la descoperirea şi formularea unor ținte comune, precum şi la îndepărtarea neînțelegerilor." Drept rezultat final al conferinței pot fi luate în seamă cuvintele gânditoare ale lui Alexandru Goța: „Lumea noastră nu am moştenit-o de la strămoşi, ci am împrumutat-o de la urmaşi."

În urma rezultatului conferinţei au fost lansate, sub forma următorului memorandum, către stat şi societate, cereri cu privire la protecţia mediului şi la conştiinţa publică pentru întrebări ecologice.

Memorandum Ecologic

I. Statul – Societatea – Protecţia Mediului Înconjurător

1. Este datoria statului să ia măsuri concrete şi precise în domeniul protecţiei mediului, iar aceste măsuri să nu fie dirijate de interesele financiare. Pentru a putea fi aplicate aceste norme ale protecţiei mediului înconjurător este imperios necesară existenţa unor instituţii competente executive şi aplicarea de amenzi semnificative şi personalizate şi consecinţe juridice pentru pângăritorii naturii.
2. Însuşi statul, chiar şi toţi politicienii, funcţionarii statului şi colaboratorii în serviciul public trebuie să respecte măsurile şi indicaţiile severe în cazul în care autorizează instalaţii industriale şi alte proiecte cu repercusiuni asupra oamenilor, a sănătăţii, asupra mediului ambiant şi a regiunii. Însemnătatea protecţiei naturii, a mediului şi a peisajului trebuie să fie aduse la unison cu cerinţele dezvoltării economice. Statul trebuie să ia în evidenţă amândouă părţile cu aceeaşi precădere.
3. Trebuie să existe o libertate totală a informării şi o transparenţă în toate domeniile pentru toţi cetăţenii, pentru organizaţiile nonguvernamentale şi mass-media cu privire la protecţia mediului.
4. Societatea civilă trebuie să participe în mod activ la discuţii despre protecţia mediului. Deciziile luate fără consimţământul persoanelor în cauză sunt expresie a unor structuri totalitare nedemocratice.
5. Bisericile îşi revendică dreptul de a-şi spune cuvântul în ceea ce priveşte problemele ecologice şi de a găsi soluţii favorabile mediului înconjurător, deoarece creaţia lui Dumnezeu trebuie conservată, acţionând prin mijloacele specifice pentru dezvoltarea conştiinţelor individuale pentru a contribui la realizarea binelui comun.

II. Individul şi Protecţia Mediului Înconjurător

1. În afara respectării normelor guvernamentale şi locale ce includ şi posibilităţile de intervenţie ale puterii executive se pune problema unei atitudini generale şi conştiente faţă de mediul înconjurător şi promovarea unei mentalităţi corespunzătoare a cetăţenilor. Fiecare individ are o mare răspundere şi obligaţie de a-şi aduce contribuţia la protejarea mediului. Cetăţenii României trebuie să profite de învăţătura acumulată în acest domeniu de către ţările vestice.

2. Formarea unei atitudini conştiente faţă de protejarea mediului înconjurător constituie una din direcţiile de bază ale educaţiei primite în familie, la grădiniţă şi la şcoală precum şi la biserică şi în cadrul altor instituţii publice. Biserica, ca şi instituţie, îi poate stimula pe credincioşi să se îngrijească mai mult de creaţia lui Dumnezeu şi în viaţa lor particulară.

3. Este necesară o legătură strânsă şi o colaborare între asociaţiile pentru protecţia mediului, ONG-uri, între instituţii corespunzătoare de stat, instituţiile de educaţie şi formare şi între biserici; de asemenea se doreşte un dialog permanent precum şi un schimb de informaţii asupra acţiunilor concrete intreprinse de fiecare.

4. În educarea copiilor şi a tinerilor trebuie să se pună mai mult accent peîntrebările şi răspunsurile legate de protecţia mediului. O atitudine conştientă faţă de mediul înconjurător nu poate fi impusă, însă motivaţia şi gândirea pozitivă în acest sens poate fi formată şi dezvoltată prin programe şi proiecte educative bine concepute.

Memorandum semnat de către:

P. S. Visarion Răşinăreanul, *Arhiereu-vicar, Arhiepiscopia Sibiului*
P. S. Vasile Someşanul, *Arhiereu-vicar, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului*
Pr. Decan Prof. Dr. Ioan Mitrofan, *Facultatea de Teologie greco-catolică, Blaj*
Pr. Axinte Narcis Constantin, *Mitropolia Moldovei şi Bucovinei*
Pr. Nicolae Ignat, *Arhiepiscopia Alba Iulia*
Pr. Tomoş Marius, *Episcopia greco-catolică Baia Mare*
Daniela Leopold, *director adjunct Agenţia de Protecţie a Mediului, Sibiu*
Alexandru Goţa, *preşedinte „Sighişoara durabilă", Sighişoara*
Stephanie Roth, *„Alburnus Maior", Roşia Montana*
Nicolae Dobrogea-Rădulescu, *Asociaţia „Eco-Civica", Bucureşti*
Codruţa Nedelcu, *preşedinte „Arin", Brăila.*

Pr. Dr. Jürgen Henkel
Director, Academia Evanghelică a Transilvaniei

Jean Monborquette, A chacun sa mision – decouvrir son project de vie,
Ed. „Novalis“ (Quebec), 2eme ed., 2001, 201 p.

Preot şi psiholog, Jean Monbourquette este actualmente profesor la Institutul pastoral al Universităţii "Sf. Pavel" din Ottawa, deţinând o licenţă în Teologie, trei masteruri (în filozofie, în educaţie şi în psihologie clinică) şi doctorat în psihologie (la "International College", Los Angeles). Această experienţă teoretică, dar mai ales cealaltă, practică, oferă scrisului lui Monbourquette un iz aparte între ceilalţi autori francezi (francofoni!) în domeniu.

Cartea de faţă, „Fiecăruia, misiunea sa“, urmăreşte, după cum subliniază subtitlul, identificarea propriului proiect de viaţă cu ajutorul unor valori, dimensiuni pe care autorul le analizează cu excelentă scrupulozitate. Interesant este că discursul său pleacă de la drama pe care o trăiesc psihologii în lumea modernă, ei înşişi fiind sufocaţi de problemele pe care încearcă să le rezolve celorlalţi (p. 11). De aici încercarea cărţii de a afla ce anume dă coerenţă vieţii, orientare actualităţii – lucrarea fiind recomandată de autor în primul rând acelora care au nevoie de însoţire în încercările prin care tranzitează sau le tranzitează viaţa (confruntări, modificări medio-afective, evenimente neprevăzute...). Încercând să expună orientarea lucrării, Jean Monbourquette arată că ea ţine într-însa ascunsă (ca într-un joc de Bridges) un soi de scară iniţiatică: chemarea de departe a eroilor – probele pe care trebuie să le treacă – întrecerea glorioasă (p. 13). Dincolo de tonul destins al Introducerii rămâne totuşi marea provocare pe care cartea o analizează: *supravieţuirea cu tine însuţi.*

Prima parte a lucrării - „Noţiuni generale asupra misiunii“, începe prin definirea misiunii personale sau, altfel spus, „misiunea personală cum se defineşte“ (cap. 1) pornind de la relatarea întâlnirii dintre trei tăietori în piatră (cioplitori) cu un barman care-i întreabă pe rând ce lucrează. Primul răspunde: „Tai piatră“, al doilea: „Tai piatră pentru un zid“. Iar al treilea – cu mândrie: „Cioplesc piatră pentru înălţarea unei catedrale“ (p. 17). De aici pleacă analizând:

– Misiune, vocaţie, viziune: chestiuni de vocabular (p. 18)
– Cum definim misiunea personală (p. 19)
– Cum recunoaştem misiunea personală (p. 20)

– Cum descoperi propria-ţi misiune (p. 20-22)

– Misiune şi identitate (fiecare cu misiunea lui pentru că fiecare are identitatea lui) (p. 22-23)

– Particularităţile misiunii:

– Nimeni nu scapă de misiunea sa (p. 23)

– Fiecăruia i se descoperă misiunea (p. 24)

– Mereu singur în descoperirea misiunii tale (p. 24-25)

– Cine-i autorul misiunii (p. 25-26)

– Misiunea atrage şi respinge în acelaşi timp (atriţie şi contriţie misiologică, n.N.C.) (p. 26-27)

– Misiunea cere o angajare totală (p. 27-28)

– Te întoarce mereu către altul (celălalt) (p. 28-29).

Sintetizând, remarcăm, o dată cu autorul cărţii, că exigenţele misiunii pornesc de la elemente clare de exigenţă personală a celui care-şi caută misiunea/menirea. Elementele de psihologia pastoraţiei şi misiunii, inserate în text (Simone Pacot sau William James – cu a sa influenţă socială) duc la concluzia că orice evoluţie ţine, în primul rând, de modificarea interiorului care cere mereu „lucrul cu sine".

Capitolul al doilea, „Importanţa descoperirii propriei misiuni" pleacă de la cuvintele lui John Magliola (p. 31) care aduc aminte de „Le Petit Prince" al lui Saint-Exupery: micuţul privi steaua şi-ncepu să plângă. Steaua-i zise: „De ce plângi?" Prinţul răspunse: „Eşti aşa de departe că n-am să te pot niciodată atinge". Steaua-i replică: „Copile, dacă nu sunt deja în inima ta, nu vei fi niciodată în stare să m-atingi...". De aici şi dimensiunea analizei autorului în ce priveşte *descoperirea menirii*.

I. *Timpurile propice descoperirii misiunii*: adolescenţa şi prima tinereţe (p. 32)

a. instituţiile adolescenţei (între care „visările" care, după spusa lui Jean Cocteau, „nu îmbătrânesc niciodată") (p. 32-33)
b. criza adolescentină şi relaţia ei cu maturizarea – celălalt resort al copilăriei (p. 34-35)
c. nu există vârstă în cunoaşterea misiunii personale (p. 35), este concluzia acestui subcapitol.

II. *Misiunea – sursă de încredere personală*:

a. misiunea dă sens vieţii (p. 36-37)
b. urmarea misiunii – înţelepciunea sufletului (p. 37)
c. realizarea misiunii – un antidot la pierderea respectului de sine (p. 38-39)
d. angajamentul serios în plinirea misiunii cheamă în lucrare universul cu toate energiile sale (p. 39-40)

e. înţelegerea misiunii = îmbogăţirea universului (p. 40-41).

Cuvinte cheie ale unei deveniri întru „fiinţă-misionară", parte a ipostasului ecclesial uman (cf. Zizioulas), subcapitolele cercetării relevă relaţia intrinsecă a acţiunii revelatoare a fiinţei cu aceea revelatoare a lui Dumnezeu în interiorul cunoaşterii fiinţiale.

Capitolul al treilea se adresează „Celor care-şi refuză propria lor menire...", pornind de la spusa „Alchimistului" lui Paulo Coelho cum că „nici o inimă n-a suferit vreodată câtă vreme şi-a urmat visurile..." (p. 43). Astfel autorul pleacă la identificarea celor care nu-şi urmează misiunea (menirea):

– unii care ignoră c-ar avea vreun rost, întreaga viaţă fiindu-le marcată de rutină („metro, boulot, dodo"), fugitiv fiind luminaţi dar revenind rapid în drama deznădejdii

– alţii, care au mari probleme în a-şi descoperi menirea, în a-şi afla rostul

– a treia categorie sunt cei care se mulţumesc să facă şi să ducă o viaţă plină de compromisuri (p. 44-45)

Apoi caută să identifice obstacolele reale, falsele încredinţări şi „rezistenţa" la realizarea unei meniri reale (p. 47-56). Aici se cuvin a fi menţionate comentariile autorului la stereotipii de genul: munca mea – funcţia mea – cariera mea, iată *misiunea* (menirea) mea; misiunea mea – copie la indigo a misiunii unor personaje celebre; viaţa şefului = vocaţia mea; pot să-mi aflu menirea studiind (teologie şi filosofie); notorietatea „semnelor" în identificarea misiunii; oricum sunt o jucărie a hazardului; cine-şi caută propria menire se dovedeşte a fi egoist şi alte clişee pe care autorul le disecă mai ales pe seama unui adaos al cărţii, „Jurnalul descoperirii propriei mele misiuni (meniri)" ataşat sfârşitului cărţii, în fond o structură de scheme după care să-ţi realizezi controlul asupra propriei tale misiuni (p. 181-194).

A doua parte a lucrării, „Lasă-te prins", pleacă în cercetare de la o idee „ortodoxă". A-ţi trăi propria moarte (4) pentru a înţelege că menirea ta este doar o tranzitare a lumii, o trecere (un Paşte – am spune noi) analizând (începând cu p. 61) pierderile care marchează viaţa – identificând etapele, inclusiv descoperirea sensului adânc al spusei „ce se câştigă când se pierde ceva" (parafrazându-l de astă dată pe H.R. Patapievici). Extrem de interesant apare „ritualul renunţării" cu o iconizare dramatică (p. 73).

Capitolul al cincilea ne îndeamnă să ne vindecăm rănile pentru a putea merge mai departe în descoperirea misiunii noastre (p. 75 ş.u.), începând prin „a ierta" (mai mult decât ai putea greşi vreodată), „a recunoaşte" (rănile), „pârăşte-ţi" rănile (spune-ţi of-ul) apoi, lucrul cel mai important, află care-ţi sunt rănile pentru a le îngropa (p. 79). O contabilizare corectă a „mâniei" provocată de rănire şi reaşezarea în armonie cu tine, sunt etapele următoare care te duc, pe scară patristică, la înţelegerea celui care te-a jignit (ofensatorului) (p. 80-81). Faţa iertării nu poate

veni decât din resursele spirituale (p. 82-83), autorul arătând drama psihologiei moderne care n-a înţeles că iertarea este un dar al lui Dumnezeu (p. 83).

Partea a treia, „l'Eutre-deux", pe care l-am traduce ca „intervalul" (în sensul interstiţiului eu-eu cel nou) începe analiza reaşezării în normalitate prin identificarea elementelor legate de încercare şi umbră (criză), încercarea asemănând-o, poetic, ca William Bridges, cu o iarnă: concluzionând, împreună cu Michele Roberge, „atâta iarnă în inima atâtor închisori/schimbări) (p. 91), arătând dificultăţile acestei perioade grele dar fecunde. Perioada de „umbrire", altfel spus de re-personalizare este iarăşi excelent expusă şi analizată (p. 93-102).

Capitolul al şaptelea continuă cu altă pagină de cercetare: „căutarea propriei identităţi" (p. 103), care o vede începând prin eliberarea identităţilor superficiale (măştile tranziţiei) pe care o numeşte „dezindentificare" (altfel spus ieşirea din falsa identitate. De exemplu: te poţi identifica prin meseria ta; X = profesor, asta nu înseamnă că şi trăieşte bucuria tandră a acestei profesii). Exerciţiul te obligă să retrasezi istoria – să redescoperi valorile profunde ale existenţei – să identifici ce anume te reprezintă cel mai bine, ce anume te face unic (p. 110-115).

Capitolul al optulea te îndeamnă să te opreşti pentru a-ţi redescoperi propria misiune/menire (p. 117 ş.u.), reconstruindu-ţi istoria propriei vieţi care este matricea viitorului tău pentru ca mai apoi să-ţi afli finalitatea menirii tale în raport cu propria-ţi moarte (p. 126-127).

Capitolul al nouălea analizează binomul (nu doar lingvistic) „pasiunea mea, misiunea mea" (p. 129 ş.u.), iar capitolul (10) (ultimul din această parte „mistică") vorbeşte despre „chemările universului", altfel spus, „aşezarea în universalitate" (p. 143-152).

Partea a cincea, „Noua plecare", îndeamnă la imaginarea în detaliu a realităţii misiunii tale pe pământ (cap. 2, p. 155 ş.u.) (reguli de bază: rezistenţă şi angajare/ implicare corectă – ce nu-ţi place nu transforma în obsesie) făcând apel la ritmicitatea menirii pe care o asumi – la nevoia de a găsi „pasul" bio-psiho-spiritual şi care poate să te reaşeze în propria-ţi menire.

Ultima parte, de care am amintit deja că este eminamente o provocare la exerciţiu practic, invită la analizarea propriei misiuni (p. 181-194).

Desigur putem să nu fim de acord cu o serie de date cuprinse în lucrarea lui Jean Monbourquette, dar sinteza pe care el o cuprinde pentru redescoperirea propriei noastre meniri încarcă de sens, căutarea, analiza sa. Sinteză de psihosociologie şi teologie, ea ar putea constitui punctul de plecare într-o cercetare ortodoxă asupra recuperării pedagogico-pastorală a celor care şi-au pierdut (sau nu şi-au aflat încă), menirea. În lume şi în Biserică...

Pr. Lect. Dr. Constantin Necula
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

Henri Tincq, „Dieu en France – mort et resurrection du catholicisme",

Ed. Calmann-Levy, 2003, 298 p.

Henri Tincq, autorul cărţii pe care o propunem unei lecturi prin intermediul recenziei, este responsabilul rubricii religioase în jurnalul francez „Le Monde" (Instituţie de excepţie a culturii media franceze şi mondiale), o voce specială a misiunii Bisericii Catolice în Franţa modernă. Autor a numeroase cărţi (unele în colaborare cu nu mai puţin celebrii Jean Calvez – redactor şef până de curând la Études – sau Pierre Raphaë, duhovnic al puşcăriilor new-yorkeze), H. Tincq propune o analiză dezarmantă pornind de la câteva întrebări pe care, n-ar fi rău să ni le punem şi noi, românii. De ce Franţa, altădată, fiică aleasă a catolicismului, nu se mai bazează pe intelectualii catolici? De ce Biserica, formatoare a generaţii întregi de militanţi, politicieni şi sindicalişti, şi-a pierdut tinerii şi maturii care, într-un efort colosal, au vrut să reîncreştineze Franţa? De ce în Franţa se mai hirotonesc numai (aproape) o sută de preoţi pe an când, înainte de anii '60, se hirotoneau câteva mii?

El face astfel analiza istorică – dar cu extrem de mult discernământ spiritual – a tot ceea ce a zguduit Franţa: criza intelectualităţii, criza militanţilor politici (şi nu numai), criza clerului, criza credincioşilor, criza dogmatică şi aceea legată de norma canonică, crize ale catolicismului francez, semne ale unei „îmbolnăviri" sociale a societăţii franceze – crize care au anulat locul religiosului în viaţa socială. Cei care au persistat să se înscrie ca „religioşi absoluţi" în traiectul acestei căderi au fost exilaţi, iritând, au fost excluşi. Lumea căzută a Franţei nu mai reţine decât că Biserica interzice contracepţia, prezervativul, avortul etc.

Pornind de la Louis-Marie Bille, arhiepiscopul de Lyon, mort prematur în martie 2002, care a făcut exegeză excelentă asupra stadiului „deşertic" al Bisericii (o Biserică străbătând deşertul lumii contemporane), H.T. caută să afle şi să vădească – spre tămăduire – „infirmaţiile catolicismului" (p. 13).

Este suficient să „citim" *(lecturăm* s-ar potrivi mai bine, în sensul coanalizării...), propunerea cărţii prin prisma capitolelor sale:

A. **O biserică mutilată** (p. 17-20) care propune:

I. **Tăcerea intelectualilor** (p. 21-23): Când Franţa ţinea „partea creştinilor" (p. 24-26); Represiunea din mai 1968 (p. 27-32); Afazie sau ostracizare? (p. 33-36); Căutarea unui nou loc în „intelighenţie" (p. 37-40)

II. **Sfârşitul generaţiilor militante** (p. 41-44): Trecerea prin Rezistenţă (p. 45-48); Vârsta de aur a Acţiunii Catolice (p. 49-53); Evanghelia ca „Mica carte roşie" (un apropo la manifestul „Partidului Comunist"); Mutismul de după seismul din 1968 (p. 60-63).

III. **Deşertul oamenilor, deşertul credinţei** (p. 64-65): Clopotele au devenit mute (p. 66-69); Până la ultimul (p. 70-73); Un al treilea soi de laicizare (p. 74-77); Două concepţii ale preoţilor (apropo de identitatea preoţilor în „cercul vicios" al epuizării resurselor spirituale şi materiale ale Bisericii Catolice din Franţa) (p. 78-80).

IV. **Schisma tăcută a credincioşilor:** Dumnezeu la bază (p. 85-89)... Şi diavolul deasupra (p. 90-91); „Sunt credincios dar... nepracticant". Un comportament de consumator (p. 92-94); O religie „mieroasă" (p. 95-98).

V. **O criză a adevărului şi a normei** (de credinţă) (p. 98-100); Afacerea Iisus (p. 100-102); O autoritate „de trei ori deşirată" (p. 103-105); Imobilism şi neascultare (ieşire din ascultare) (p. 106-110); Relativismul, iată inamicul (p. 111-114).

B. **O Franţă renegată** (p. 115-118)

VI. **Dieu bonnet d'anne** în şcoală (p. 119-121); Sărbătoarea (a tous Cendres) (p. 122-125); Şcoala lui Dumnezeu şi şcoala diavolului (p. 126-128); O „excepţie franceză" pe cale de corectare (p. 129-135)

VII. **Dumnezeu, marionetă, media** (p. 136-138); Creştinismul „patrimonial" al ecranlor (p. 139-144), reflecţia unei lumi pe cale de dispariţie (p. 141-145); O răsturnare terminată în neguţătoreală şi satiră (p. 148-149); Biserica – Televiziue, o problemă de captare (a atenţiei) (p. 150-153).

VIII. **Dumnezeu, inamicul No. 1 al sexului** (p. 154-156); O morală a cuplului care zboară-n ceaţă (p. 157-161); Biserica exclusă din patul conjugal (p. 162-164); Catalogul interdicţiilor, prost înţeles (p. 164-166); Libertatea sexuală şi deziluziile ei (p. 167-170).

IX. **Dumnezeu la uşa laboratoarelor** (p. 171-172); Fecundaţia artificială şi maşina ambalată (p. 172-174); Mozart, Mendelson, Lincoln fost-au ei născuţi? (p. 175-177); Viaţa „lui Dumnezeu" (p. 178-179): De la o medicină „reparatorie" la o medicină „regenerativă" (p. 180-183); Înţelepciunea Bisericii (p. 184-187).

X. **Scos afară din jocul politic:** Bătălia pierdută pentru pace (p. 190-192); Care moştenire naşte Europa? (p. 193-196); Cui mai fac încă episcopii francezi? (p. 196-199); Pentru o laicitate a „mediatizării" (p. 200-204).

C. **IEŞIREA DIN DEŞERT** (p. 205-208).

XI. **Noua generaţie de laici angajaţi** (p. 209-211); Toţi suntem responsabili! (p. 212-214); De la „încadrare" la „însoţire în creştere" (p. 215-218); Funeraliile fără preot (p. 219-221); Un mecanism sclerozat (p. 222-227).

XII. **Creşterea comunităţilor noi** (în terminologia catolică: communautes nouvelles) (p. 228-231); Un penticostalism francez (p. 232-237); Efervescenţa grupurilor multiple (cu mai multe funcţii) (p. 238-241); Un concert religios din ce în ce mai mult baroc (p. 242-246).

XIII. **Fii ai aceluiaşi tată: Avraam** (p. 247-265); O nouă înţelegere asupra iudaismului lui Israel (p. 244-252); Impasurile întâlnirii cu Islamul (p. 253-257); Noul Pământ al Făgăduinţei din Orient (p. 258-260); Pluralismul religiilor şi monopolul Adevărului (p. 261-266).

XIV. **Direcţii de descoperit împreună** (p. 267-268); „O altă lume este posibil" (p. 269-273); „Războiul, maica tuturor săracilor" (p. 274-276); „Europa sau logica iertării şi a darului" (p. 277-289); Dezarmarea mâinilor şi a inimilor (p. 280-282).

Din Epilog (p. 283-286) reţinem finalul care, credem noi, obligă la reflecţie absolută; „viitorul catolicismului(...) nu este construit forţat la Roma ci în locuri ca Taize (...) icoană a unui ecumenism al tinerilor indiferenţi la jocurile de ieri şi azi ale credincioşilor separaţi «în Hristos»; în parohii, în cadrul profundelor înnoiri; în comunităţile noi, degajate din vechile închingări ideologice. În extensia militantă aflată în căutarea defavorizaţilor societăţii. În adunările calde, efemere dar dătătoare de speranţă ale tinerilor pentru care Dumnezeu nu e mort şi a fi creştin nu e o ruşine. El n-are nici o revanşă de luat, nici un cont de reglat cu Biserica. El aşteaptă de la Biserică o învăţătură a credinţei, o înrădăcinare a tradiţiei, în raţiunea de a trăi, a crede, a nădăjdui...

Pr. Lect. Dr. Constantin Necula
Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

Seria *Personalități zărneștene.* Mitropolitul Ioan Mețianu (1828-1916),
Tipografia „Gutenberg", Zărnești, 2004, 192p. + 8 ilustrații.

Istoria o fac oamenii. Mari realizări culturale, evenimente istorice deosebite etc., toate sunt opera unor oameni – unii pierduți în anonimatul general al istoriei, alții, dimpotrivă, înscriindu-și numele cu litere de aur în cartea nemuririi umanității. Celor din urmă istoria nu le uită meritele, iar ca formă de omagiere a personalității lor, contemporaneitatea adoptă diferite modalități de comemorare: ridicări de monumente, emisiuni monetare, apariții editoriale omagiale etc.

Tocmai acest ultim aspect, al cinstirii ce poate fi adusă unei persoane, se încearcă a fi evidențiat în volumul „Seria *Personalități zărneștene.* Mitropolitul Ioan Mețianu (1828-1916)", dedicat marelui ierarh transilvănean de la cumpăna secolelor XIX-XX, cu ocazia aniversării a 175 de ani de la nașterea sa.

Născut în 1828 în localitatea Zărnești – Brașov, în familia învățătorului Bucur Mețianu, cu studii la Brașov, Cluj și Sibiu, viitorul mitropolit a îndeplinit, pe rând, funcțiile de preot în Râșnov, preot și apoi protopop în Zărnești (1858), vicar al Consistoriului din Oradea, iar din 1875 până în 1898 a păstorit, ca episcop, pe credincioșii Eparhiei Aradului. Înscăunat ca mitropolit la Sibiu la 28 februarie/2 martie 1899, deși aflat la o vârstă înaintată, Ioan Mețianu și-a pus toată energia sa în slujba apărării și consolidării Bisericii strămoșești.

În plan ctitoricesc, lui i se datorează ridicarea actualei catedrale mitropolitane sibiene (1902-1906) și a clădirii Facultății de Teologie (1913-1914), implicându-se cu însuflețire la adunarea fondurilor necesare unei astfel de întreprinderi. Dovadă a unei bune chivernisiri a Mitropoliei sunt și numeroasele imobile achiziționate tocmai în timpul arhipăstoririi sale. În plan politico-bisericesc, în această perioadă Biserica a dat una dintre cele mai grele lupte. Prin decretele din anii 1907-1909, Guvernul maghiar, prin ministrul Cultelor și Instrucțiunii, Albert Apponyi, a lovit fățiș Biserica, încercând desființarea învățământului confesional ortodox din Transilvania.

Contribuția decisivă și-a adus-o însă la formarea unei intelectualități transilvănene de marcă, prin bursele acordate ca președinte al „Fundației Gojdu", atât absolvenților sibieni de Teologie, cât și altor studenți de la alte Facultăți. Beneficiari ai acestor burse, nume ca: Nicolae Bălan, Silviu Dragomir, Romulus Cândea, Pavel Roșca, Ion Broșu, Onisifor Ghibu, Augustin Bena, Grigorie Comșa,

Sebastian Stanca, Ioan Lupaş, Octavian Goga etc. s-au impus repede după 1918 în plan politic şi mai ales cultural.

Nu i-a uitat nici pe păstoriţii săi din ţară şi de peste hotare. Prin pastorale pline de căldură le-a sădit în suflete nădejdea emancipării naţionale, i-a întărit în dreapta credinţă şi le-a sfinţit conducători vrednici. Lui i se datorează şi trimiterea primilor preoţi peste Ocean, în încercarea de a organiza din ce în ce mai numeroasele comunităţi româneşti din America.

Aceste aspecte şi multe altele din viaţa şi activitatea marelui ierarh român sunt surprinse în paginile volumului în discuţie. Concepută într-o formă sintetică, ca o sumă de articole apărute sub pana unei game variate de oameni ai cărţii, teologi şi laici, cartea contribuie la reconstituirea unei imagini cât mai ample şi mai precise a personalităţii lui Ioan Meţianu.

Aşa cum se subliniază şi în prefaţă, studiile şi comunicările adunate în acest volum abordează personalitatea lui Ioan Meţianu din perspective diverse. Uneori sunt surprinse aspecte ale activităţii sale; alteori sunt subliniate trăsături de caracter. De aici şi un prim factor care generează o aparentă discontinuitate a textului. La aceasta se adaugă tipul de redactare al materialului; dacă unele texte sunt rodul unor cercetări mai îndelungate, cu un evident caracter ştiinţific, altele fuseseră publicate deja în paginile unor cotidiene de specialitate, pe când altele sunt comunicări orale în cadrul sesiunii omagiale din iulie 2003. Trecându-se însă peste această discontinuitate valorică şi formal-organizatorică a textelor, se poate spune că tocmai aceste aspecte dau o notă de farmec expunerii, personalitatea mitropolitului fiind creionată din diferite unghiuri, chiar cu inevitabila repetabilitate a unor amănunte. Se poate, deci, concluziona că volumul este o încununare a tuturor gesturilor de recunoaştere a contribuţiei mitropolitului Ioan Meţianu la dăinuirea istorică a credinţei ortodoxe şi a românismului transilvănean.

Florin Dobrei
Doctorand, Facultatea de Teologie Ortodoxă «Andrei Şaguna», Sibiu

REVISTA TEOLOGICĂ
THE THEOLOGICAL REVIEW

- The Review of the Metropolitanate of Transylvania -
New Series, vol. XIV, No. 4, October-December, 2004

CONTENTS